MÜNCHEN 18 1981

SOCIETĂȚEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

18

MÜNCHEN 1981

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

18

MÜNCHEN 1981

Copyright 1981 by
Societatea Academică Română
(Rumänische Akademische Gesellschaft)
Fritz-Meyer-Weg 47/I 8000 München 81

Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Constantin Sporea

Druck: Danubia Druckerei GmbH, Ferchenbachstraße 88, 8000 München 50

PSALM

Privește-mi Doamne zbuciumul și truda
Și gându'ntortochiat, ascuns și van.
Nu ți-am vândut osânda la dușman
Obrazul nu ți-am sărutat ca luda.

De-am tresărit înfrigurat de cruda
Și dulcea dezmierdare-a lui Satan,
Privesc mereu de-un timp înspre liman
Să-mi dai vreun semn că ți-e trecută ciuda.

Dar ce s'alege, bunăoară,
De-arcușu-mi tremurat pe lună
Ca pe-o volută de vioară,

Cu care-ai vrut să cânt, să nalț
Catapeteasmă de lumină
Sub necuprins de har și smalț?

Că altceva neștind lucra
Când, Sfinte Doamne-oi învia,
Vreau să mă'ntorc în veci tot la

Arcuș, la lună și la viers,
S'o iau de la'nceput, să-Ți cânt
Cu zumzetul din univers.

Vera Cruz, Costa del Sol, Spania
20 Iulie 1980

CRĂCIUN PRIBEAG

Pe Moș-Crăciunul megieș
L-am întâlnit printre smochini.
Infofolit, bietul unchieș,
Cu barba plină de ciulini,

Mai mult sbura decât mergea
– Cu veacu'n gând, cu lumea'n poală –
Și șchiopăta. Parcă plângea
Intors din zările de smoală.

Mi-a povestit că'n răsărit
Muscalii l-au oprit la vamă,
I-au jefuit tot ce-au găsit
In sac și'n sfânta lui dulamă,

Că pe acolo nu-i Crăciun,
Nu-s îngeri, nici viori – ci ură,
Și că Iisus într'un cătun
Tăcea cu degetul la gură.

15 Dec. 1980
Benalmadena, Spania.

PREISTORIE

Singurătăți în țurțuri, neclintite
– Veciile prelinse'n stalactite –
Dau mărturie'n peșteri, crezământ
De ceruri mistuite sub pământ.

A fost cândva și-aici un crug de stele,
Și Omul, despicându-și printre ele
Cărările de negură, adânci,
L-a dibuit pe Dumnezeu pe brânci

Intâi în fulger, poate în stihie
(Că Dumnezeu și'n peșteri e când nu e)
Și a crestat chiar semne în perete
Omul: un cerb, un pește, un erete
Și câte-un arc săgetător în noapte
Din mintea lui de ceață și de șoapte.

Și ghemuit pe oase-apoi, în strat,
Strămoșul, bătut de gândul cel dintâi,
Și-a pus măciuca și timpul căpătâi
Lângă stihie. Să... se... fi... și... rugat?

S'au scurs un milion de ani și-o mie:
De, e cam mult de-atunci; cine mai știe...

6–10 Dec. 1980
Cueva de la Pileta
Ronda, Spania

FERDINAND ŞI IZABELA

Sicriu lângă sicriu, viteji regi dorm în Granada
In vechi armuri de ev, cum murmură pisania.
Gândul li-e încă'nviforat pe scut, pe cruce şi pe spada
Cu care-au ctitorit sub cer Hispania.

Granada
18 Decembre 1976

RONDA

Ah, **Arunda** romană, cu trepte urcând în lumină!
Cer de smarald, seară de seară, se culcă'ntre glastre
Pe abur de aur, când soarele şovăe'n piscul înalt.

Ascunsă'n miezuri de **sierre,** stemă arabo-creştină,
Ronda săgetează din evi drepte pripoare sihastre.
Ronda, caravelă albă plutind peste veşnicii de bazalt!

Ronda, Spania
26 Ianuarie 1976

CU RILKE IN RONDA ANDALUZĂ

Sorbim din culmi potire de lumină.
Intre migdalii înfloriţi pe lună
Cad fulgi din zboruri moi de îngeri.
Curând se împânzeşte'n munte noaptea:
Auzim cerbii lovindu-şi coarnele de ea,
Şi Rilke, fără'ndemn, fără cunună
Adună din albastrele tăceri, târzii
Tipare de'nsorite-Andaluzii.

Ronda, Andaluzia
26 Ianuarie 1976

(In parcul unui vechi hotel andaluz, înconjurat de superbii munţi ai Rondei, Poetul îngerilor are un monument amintind inspiratele lui vacanţe spaniole.)

ANOTIMP ANDALUZ

Livada cerului, albastră,
Şi cuibul stelei din fereastră
Miros a portocale, a lămâi,
A vară prea ferbinte şi-a gutui.
Când seara care pregetă'n măslin
Târziu îmi aromeşte-a rozmarin,
Văpăi de-aeriene bughenvilii
La ţărm aprind mărgeane şi cochilii;
Mimoza, trandafirii, iasomia
Imi ard în pălălăi Andaluzia,
Şi legănat de leandri, de zambile
Ascult – dospind – agava'n clorofile.

Mă'mbăt cu Zâna Nopţii, fac orgii
Cu visuri spulberate'n galaxii,
Şi dacă trag o duşcă de lumină
Din plosca plină-a lunii din grădină,
Mă simt din alte evuri şi de-acum:
Altoi de curcubee, cânt, parfum.

Vera Cruz, Spania
18 Octombre 1980

NUNTA BUBURUZELOR

Măcar de-ar creşte'n grădină
Niscai jordii de lumină,
C'au ascuns-o – luna – vracii
Ori au ros-o vârcolacii,
Şi la noapte-avem o nuntă
– Cine joacă, cine cântă –
Nuntă mare, de gângănii
Buburuze cu mătănii,
Poreclite (le ştiu eu)
Vacile-lui-Dumnezeu.

Împeţită de arici
Şi năşită de furnici,
Fiecare buburuză,
Cu stele negre pe bluză,
Şi-a ales din roi bărbat,
Buburuz îmbărburat,
Boul-Domnului, tărcat.

Şi oriunde, prin trifoi,
Pregătirile-s în toi.

Vălul de mirese-l ţese
Păiangul, din fire-alese,
Cu urzeală de sfială,
în trei iţe şi-o beteală.

Buburuzilor le ţplace,
Osebiţi de răgăoace,
Să se'nsoare'n carapace
Roşie şi cu şabace.

Toţi nuntaşii, neam de soi,
Se'mbracă în straie noi
De mătase şi de-arginturi,
După rang şi după cânturi.

Furnicile-au dat de ştire,
Cum trăiesc în mânăstire,
C'au s'apară însă'n fuste
Ca şi Maicile Lăcuste,
Brobodite peste cap
Cu tulpan şi comănac.

Aricii, precum se ştie,
Tot cu spinii or să vie,
Şi mai către asfinţit,
După toacă, negreşit.

Vin şi greierii, scripcarii,
Lăutarii
De pe plaiuri,
în alaiuri,
Cu viori
La subţiori;

Vin şopârle de smarald,
Cu flamenc în şoldul cald,
Vin prin buruieni bondarii
în tarafuri, vin cobzarii,
Căluşarii...

Să cunune'ntreg poporul
Buburuz, stă'n străni soborul
De cipreşi – ierarhi cu har
Şi ceruri 'nalte'n hotar.

Doar lumina mai lipseşte
Să pornească'mpărăteşte
Nunta, salbă, cumetria
Largă cât Andaluzia.

Sfinte, măcar în grădină
Pune'n plopi o lună plină...

12 Ian. 1981
Vera Cruz-Benalmádena

AL. GREGORIAN

* * *

FLORICA BAȚU

PĂCATUL DE NUMĂR

Intorcea dinspre seară, sau pleca înspre toamnă? Pomii uscați tăcând la ferești, sălcii negânde la fel.

Poate că totul ar fi altfel – poote am avea timp să fim NOI, dar era ornicu-acela de-A FI, care gonea murind din albastru. Poate am fi fost SINCERI, poate am fi căutat – și bineînțeles, am fi găsit ADEVĂRUL, dar nu aveam timp, nu aveam timp să ne privim în oglinzi – petalele EU nu aveau timp să'nflorească, muguri albaștri ofilind prea curând.

Am mai fost, poate acea încercare, acea minție de timp, dar atunci veneau Ei, CEILALȚI, cei din jurul meu, cei din cercuri pătrate – ar fi fost privirile lor – încercam să fiu EU, dar literele dureau sub privirile lor,

încercam să fiu liber, cele două litere, sau, măcar, una câte una, sau măcar una din ele, dar privirile atingeau încercând modelarea – fiecare întreba, fiecare modela verbele mele după colțurile cercului din care privea după neîmpliniri așteptare, după tăcerea liniei aceleia neegal depărtată de MINE.

Și iată, venea spovedania, sfera lumină tremurând în făcliile mele, sfera lumină curgând din făclie în palme, în linii, întoarsă în lut.

„Părinte, să nu întrebi pădurile mele, să nu întrebi în câmpii și în ape. Zidită mi-e ruga în cifre – pentru mine nu mai pot fi spovedanii, nu mai pot fi întrebări – cuvântul de mult s'a'ncifrat pentru mine – m'am vândut între linii și planuri, m'am vândut fără să știu și poate chiar am plecat – iartă-mă, Părinte, eu de mult am plecat, eu de mult nu mai SUNT, eu SUNT dela 1 la 2, dela 2 la 3, dela 3 la 4, eu exist doar dela 1 la 10, poate dela 1 la 25, poate chiar dela 1 la n, eu m'am trecut în cifre, rând pe rând, m'am răstignit în toate cifrele dela 0 la 1, dela 1 la 25, dela 1 la n...

Iartă-mă Părinte: nu știu dece am venit – eu nu îți voi spune nimic pentru că pentru mine nu există nimic, sau, poate, eu nu exist decât pentru NIMIC, pentru acel nimic întors dintre cifre, pentru acel nimic curgând printre cifre, eu curgând din cifră în cifră...

Iartă, Părinte: acesta sunt EU și acestea sunt păcatele mele, păcatul neliterei, păcatul nesunet,

aș vrea să scriu, să îngenunchiez în fața icoanelor, dar pentru mine nu mai există decât icoane de cifre – să îngenunchiez în fața altarului – dar pentru mine nu mai există decât altarul de cifre – să îngenunchiez în fața răstignirii, dar pentru mine nu mai există decât răstignirea de cifre . . .

Dar, dacă există o răstignire, înseamnă că există și un POSIBIL de rugă, dacă există o răstignire înseamnă și o'nviere, înseamnă că există și o negare,

făcliile mele vor arde a EU,
Doamne, iartă mie păcatelor număr...!

PROHOD

Imi așezasem cărțile în față, caietul cu linii și cifre, cifre multe, alergând dela unu la plus infinit, în sens invers, dela plus infinit la unu, fără

să pot trece dincolo de unu, fără să pot fugi dincolo de optul ucis, alergam strigând, speriată de golul dintre zero și unu, acea distanță mult prea grea, acel spațiu prin care nu se poate ajunge, golul de iarbă, golul de frunze, pentru că, pentru că distanța dela zero la unu este mult mai mare decât distanța dela unu la plus infinit.

Alergam printre cifre chemând, alergam plângând printre literele alfabetului dela alfa la omega și limitele se opriseră în mine și limitele mă dureau, DINCOLO, DINCOLO, ce a fost înainte de alfa, ce va fi după ciudatul omega – alergam, alergam, căutând drumul dela alfa la unu, dela omega la plus infinit (dar oare nu există un minus alfa, un minus omega, minus eu, minus tu) alergam și rugam, alergam și mă treceam în alfa și omega, alergam și mă treceam în unu și plus infinit, alergam și trupul meu se trecea, pe rând, în toate literele alfabetului, în toate cifrele posibile, în toate cifrele dela unu la plus infinit. Privesc înapoia de mine – dar înainte de alfa? dar înainte de unu?; privesc dincolo de privirile mele – dar DINCOLO de alfa, dar DINCOLO de plus infinit? privesc la dreapta și stânga – nu, nu se poate, TREBUIE să fie ceva și la dreapta, TREBUIE să fie ceva și la stânga, dacă literele-cifre sunt o linie dreaptă, în jurul ei TREBUIE să fie ceva, orice, albul hârtiei, nimicul – dar și nimicul, nimicul acesta e CEVA, un CEVA pe care nu-l cunosc

„din nimic,
nimica..."

dar dacă eu SUNT și nimicul ESTE;
trebuie, trebuie să fie ceva.

II

Clopotele chemau seară prohod, caietele s'au răzvrătit, cărțile au cazut undeva, în bălți, sau pavaj, clopot chemare, clopot prohod, am alergat, am alergat cu brațele întinse, am alergat cu toate cuvintele și toate sunetele spre clopotul lumină, spre sunetul prohod.

Am ajuns la porțile bisericii, EU, cel fără de litere și cifre, eu, cel fără'ntrebări, Eu, cel venit spre făclii.

„Mergi la cer și Te așează..."

Din noaptea aceea, ca din toate noptile de prohod, în mine s'a zidit ruga aceasta, ruga învierii, ruga vieții, privirii copil. ... Era o durere,

epitaful cu flori, biblia cuvânt spre verde petale, crucea răstignirii și noi, noi copiii, sărutând culorile sânge.

„In mormânt Viață..." Nu mi-au plăcut niciodată florile roșii a clopot, florile acelea amintind de prohod, florile acelea amintind a moarte Jertfa, suprema jertfă și eu eram mult înspre verde să o pot înțelege.

Dar făcliile ardeau, ruga durere curgea din cuvânt în cuvânt, din sunet în sunet, din argilă'n argilă și la sfârșit, când lumânările arseseră aproape întreg, răsuna strigătul vieții, strigătul bucurie, strigătul SUS:

„Mergi la cer și Te așează..."

Atunci mă regăseam eu, în mintea mea de copil care nu putea înțelege moartea, sufletul meu care aștepta învierea și zborul sufletului meu dornic de viață lumină.

„Mergi la cer și Te așează..."

Și atunci, lumina trecea din făclie în noi, făcliile ardeau în mâinile noastre, făcliile ardeau în trupurile noastre, făcliile ardeau în zidurile bisericilor noastre, făcliile arzânde în tot universul.

III

Veneam înspre casă întorcândă lumină, pașii s'au oprit între cărți și caiete, cu cifre și axe, cu semnu'ntrebării între minus și plus. Dar eu veneam purtând cu mine lumina – am atins cartea și cartea s'a făcut lumină, am atins caietul și caietul s'a aprins atingerii mele,

eu veneam, purtândă lumină,

și cifrele alfabetului s'au aprins, candelă târzie întrebărilor mele . .

FLORICA BAȚU

* * *

AFARĂ

Dacă'aș vedea aș trăi.
Dar nu văd și sunt
Cu aproximația nouă'n nespus
Cu anatema, crăpătura, ospățul vag
Cu întâiul șarpe.

Ce dacă era frumos
Gest, mătrăgună și apă.
Dați-mi întunerecul-este
Și sunt, sunt livide livezi

Rătăcesc numai într'una
Scara n'o cobor, drumul nu-l împart
Sisifoidă tăcere
Taci a doua oară

De-i olog, e omolog
Zidul sădit exact în amiază
Ci lenea zeilor dăinuie
Rănind iarăși.
Cucul alb.

VIRGIL IERUNCA

VETURIA MANUILĂ

AMINTIRI DE LA UNIREA TRANSILVANIEI CU PATRIA MAMĂ

Alocutiune rostită la manifestarea organizată de Biserica ortodoxă română din Washington în ziua de 1 Decembrie 1968, cu ocazia aniversării a 50 ani de la Unire.

Unirea a fost miracolul despre care Mircea Vulcănescu, unul dintre cei mai de seamă gânditori ai timpurilor noastre – întemnițat de cei fără

Dumnezeu și decedat ca martir – îl numește în Enciclopedia României „dreptate dumnezească". El spune între altele: „...dacă se cade să deslușim norocul românesc", „dincolo de plaiurile îndreptățirilor văzute, un alt chip mai adânc, proiectat în lumina veșniciei, o îndurare a Proniei cerești față de jertfele săvârșite de acest neam pentru împlinirea unității lui, nu numai în acest război, ci în veacul veacurilor, jertfe față de care se cuvine să ne învrednicim cu tot cugetul și fapta noastră".

Ce mare adevăr! Unirea a fost rezultatul luptelor de veacuri ale Românilor de pretutindeni, pe toate căile, descrise pe larg în paginile istoriei neamului nostru. Generația noastră a avut norocul de a contribui la realizarea ei și de a o vedea înfăptuită.

*

Am avut fericirea să particip ca studentă a universității din Budapesta la adunarea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. De asemenea, în cei patru ani de studenție, am avut ocazia să văd diferite faze ale luptelor premergătoare Unirii. Este adevărat că aceste aspecte, referindu-se doar la acțiunile studențești, au o importanță doar limitată. Dacă însă avem în considerație faptul că studenții de atunci au reprezentat luptătorii de mâine, importanța acțiunii lor devine hotărîtoare. Acest adevăr m'a îndemnat să încerc a înfățișa unele fapte care au influențat formarea caracterului și culturii acestui tineret, în epoca premergătoare Unirii. Deci, expunerea mea se referă exclusiv la activitatea studenților români din Budapesta, în cadrul evenimentelor care au dus la Unire și nu are intenția a face un istoric al Unirii în general.

*

Cea mai cunoscută personalitate cu înrâurire asupra tineretului universitar din Budapesta, înaintea primului război mondial, a fost Emanoil Gojdu, mare filantrop și înfocat naționalist. Născut la 1802 în Oradea, după terminarea studiilor el s'a stabilit ca avocat la Budapesta. Mândru de a fi Român și mândru de obârșia sa de țăran, el punea oricând la dispoziție Românilor casa, punga și priceperea sa, atât înainte cât și după revoluția din 1848.

Emanoil Gojdu acorda studenților – viitorii luptători pentru dreptatea

românească – și educației lor o atenție deosebită, căutând să-i ajute sub toate formele; la bătrânețe, în 1869, el și-a lăsat prin testament averea „acelei părți a națiunii române din Ungaria și Transilvania, care aparține confesiunii oriental-ortodoxă, prin acordarea de burse studenților și ajutoare preoților". Astfel, după moartea sa, în 1870, a luat ființă Fundația Emanoil Gojdu, cu ajutorul căreia și-au putut face educația foarte mulți intelectuali români.

Deoarece bursele se acordau din veniturile averii lăsate de Gojdu, guvernul român a întreprins după 1918 numeroase încercări, pentru a recupera acest fond aflat pe teritoriul Ungariei; dar încercările făcute nu au avut succes.

Emanoil Gojdu a luat parte și la acțiunile politice din vremea lui; dar ca jurist, el avea respect față de principiile de drept și față de Constituția maghiară. De aceea, el a pledat pentru menținerea luptelor naționale în limitele activității parlamentare, folosind doar calea legislativă. Astfel, când s'a dezbătut „legea pentru egala exercitare a drepturilor de către popoarele minoritare din imperiul austro-ungar" deputații români au ținut ședințe pline de discuții în casa lui, de cele mai multe ori chiar prezidate de el. Concepția lui politică s'a dovedit însă a nu fi realistă, căci situația Românilor nu s'a îmbunătățit cu nimic.

O altă personalitate marcantă care a participat la luptele premergătoare Unirii a fost Alexandru Roman, profesor și publicist. Născut la 1826 în Beiuș, după terminarea studiilor el a ajuns profesor la liceul din orașul natal, unde a introdus în 1848, pentru prima oară, ore de limba română. Trei ani mai târziu, s'a creat, la insistențele sale, o catedră de limba română la facultatea de drept din Oradea.

In 1857, Alexandru Roman a acceptat să preia funcția de redactor al „foilor guverniale ale Consiliului Regal din Buda" însărcinare dificilă și delicată, dar în cadrul căreia el a adus mari servicii cauzei românești. La 1861 Alexandru Roman a înființat împreună cu Sigismund Pap, ziarul politic Concordia; în 1862 el este numit profesor de limba română la universiatea din Pesta; cum era un educator naționalist entuziast, el a preluat cu mare bucurie noul post, care-i da prilej de a menține contactul cu tineretul universitar.

Intre anii 1865–1888 Alexandru Roman a luptat ca deputat în parlamentul ungar; în acest timp, a înființat ziarul „Federațiunea"; datorită funcției de redactor pe care o avea la acestă gazetă, el fu condamnat la Vácz

la un an temniță și o amendă de 500 fiorini, o sumă considerabilă pentru posibilitățile lui financiare modeste.

Alexandru Roman a scris mult sub pseudonimul „Cato censoriul". Pentru prodigioasa lui activitate educativă, el a fost ales încă în anul 1866 membru al Academiei Române. A murit în 1897.

Nu se poate vorbi despre viața românească din capitala Ungariei fără a se aminti de contribuția puternic naționalistă a familiei de nobili români Mocsonyi, care în cursul veacului trecut a fost reprezentată în parlamentul ungar prin șase deputați, cel mai marcant dintre ei fiind Alexandru Mocsonyi, mort în 1909.

Cu obârșia din Moscopole (Macedonia), membrii familiei Mocsonyi au părăsit locurile de origine în veacul al XVIII-lea și, încărcându-și imensa avere mobilă pe catâri, au fugit de urgia turcească, trecând Dunărea; o parte a familiei s'a stabilit în comuna Foeni din Banat, cealaltă parte a ajuns în regiunea lacului Balaton, în Ungaria. Aparținătorii acestei familii numeroase, bogați, instruiți, cu înalte simțăminte naționale și morale, au influențat în bună măsură viața românească din Budapesta, casa lor din strada Gisela fiind considerată un important centru cultural. Pentru interesul deosebit pe care-l purtau studenților, s'au remarcat în special frații Alexandru, Eugeniu și Gheorghe Mocsonyi.

Ca și Emanoil Gojdu, membrii familiei Mocsonyi sperau că s'ar putea obține succese pentru Români prin lupte pe cale de legislație; ei au înțeles totuși să se supună hotărîrilor majorității compatrioților. Astfel Alexandru Mocsonyi a fost împotriva ideii Memorandului (1892), deoarece era convins că actiunea nu va da rezultate. Totuși, el a colaborat cu ceilalți fruntași români la redactarea textului, iar mai târziu, în timpul procesului, s'a aflat în rândurile apărătorilor memorandiștilor.

Alexandru Mocsonyi a activat în politică până la sfârșitul vietii, dar se interesa și de arte, muzică și literatură. In casa lui a luat ființă „Fondul pentru teatrul românesc",la care Mocsonyi a fost mai întâi vicepreședinte, apoi președinte și la urmă președinte de onoare.

Inființarea Partidului Național

In momentul când deputații și fruntașii români s'au convins că luptele pe cale legislativă, în parlament, nu dau vreun rezultat, ei au hotărît să se retragă din parlamentul de la Pesta și să intre în pasivitate. După

numeroase consfătuiri, la 9 August 1880, cu prilejul unei reuniuni desfășurate în casa vajnicului luptător dr. Ion Rațiu din Turda și la propunerea făcută de Gheorghe Pop de Băsești, a fost luată istorica hotărîre de a **organiza întreg poporul român din Transilvania și Ungaria într'un partid unic: PARTIDUL NAȚIONAL ROMAN.**

Decizia luată are o importanță istorică nu numai pentru că s'a inițiat un organism prin a cărui acțiune s'a ajuns la Unire, dar și pentru claritatea lui, de a îngloba întregul popor român, care prin aleșii proprii să fie îndreptățit, a lua hotărîri valabile, pentru Românii din Transilvania și Ungaria, așa cum s'a înfăptuit mai târziu prin actul Unirii de la 1 Decembrie 1918.

Partidul Național Român a primit forma legală definitivă în 1881, având sediul la Sibiu; primul lui președinte a fost Ion Rațiu.

Organizarea partidului pe regiuni, județe și localități a durat câtiva ani; primul lui act de mare amploare a fost „Memorandul Românilor" din 1892.

După eșecul încercărilor repetate, mai ales în ceea ce privește îmbunătățirea soartei țăranului român, fruntașii partidului au hotărît să prezinte direct împăratului Franz Joseph doleanțele lor. S'a pregătit deci un memoriu detailat, arătându-se toate nedreptățile, precum și oprimarea poporului român. Sub conducerea lui Ion Rațiu, a delegație compusă din 300 Români, reprezentând toate straturile sociale, a plecat cu acest „Memorandum" la Viena și a cerut audiență Impăratului, care însă a refuzat să o primească. Delegația era însoțită de studenții români din Viena, precum și de reprezentanți ai studenților de la Budapesta și Cluj, care și-au oferit sprijinul lor moral, arătându-se solidari cu acțiunea memorandiștilor.

Ca și în vremurile noastre, studenții au creat atunci atmosferă de agitație, pentru a atrage atenția forurilor competente și a presei asupra acțiunii întreprinse; ei au reușit să mobilizeze presa din străinătate, mai ales după ce autoritățile ungare – în loc să le asculte doleanțele – au intentat proces celor 19 fruntași memorandiști.

La procesul memorandiștilor, studențimea universitară din Cluj și Budapesta, sub conducerea tânărului student Iuliu Maniu – la care s'au alăturat 20.000 țărani din împrejurimi, îmbrăcați în straie de sărbătoare și având preoții în frunte – erau înșiruiți dealungul drumului de la hotelul Hungaria, unde se aflau cei arestați, până la Cercul Militar, unde se desfă-

şura procesul; calvarul deţinuţilor s'a transformat într'un marş de triumf, ei parcurgând drumul pe un covor de flori şi fiind însoţiţi de cântece şi urări.

Rostul acestei manifestaţii era nu numai de a întări moralul acuzaţilor, dar şi de a demonstra autorităţilor şi străinătăţii, că aceşti reprezentanţi ai poporului român, de sub stăpânirea imperiului austro-ungar, vorbeau în numele întregului popor român, pe care-l reprezentau; că doleanţele expuse în Memorandum erau doleanţele tuturor Românilor.

Atmosfera creată de Memorandum şi de procesul care a urmat este oglindită în mesajul adresat lui Vasile Lucaci de soţia lui, când acesta pleca la închisoare: „... sunt mândră de tine, dragul meu, fiindcă pe tine te-au învrednicit la cel mai mult". Lucaci fusese condamnat la cinci ani temniţă.

Este caracteristic şi răspunsul dat de Ion Raţiu lui Delavrancea, când acesta insista pe lângă el, ca Raţiu să fugă în România, pentru a evita arestarea sa. Raţiu îi spuse: „Puţin mai am de trăit. Fericirea mea din urmă şi cea mai mare va fi aceea, ca oasele mele să putrezească în temniţele Ungariei. Din cenuşa lor se va ridica triumfalnic cauza naţională".

Păcat că acest mare român n'a ajuns să-şi vadă împlinit visul dreptăţii româneşti.

Acesta a fost spiritul pe care l-am moştenit noi dela înaintaşii noştri în preajma Unirii.

*

In viaţa politică internă din Ungaria, începând mai ales după 1903 prin venirea la cârmă a contelui István Tisza – denumit mâncătorul de minorităţi – situaţia Românilor s'a înrăutăţit din ce în ce. Numărul deputaţilor a scăzut dela 15 la 5, legile urmăreau completa desnaţionalizare prin desfiinţarea şcolilor confesionale; persecuţiile sub toate formele se ţineau lanţ. Din acest motiv Românii ardeleni îşi botezau copiii cu nume ce nu puteau fi maghiarizate.

In 1905 deputaţii români au reintrat în parlamentul ungar; dar ura împotriva lor era foarte mare. Caracteristic este exemplul lui Alexandru Vaida-Voevod, care, de frică să nu fie suprimat, îşi menţinea domiciliul la Viena şi venea la lucrările parlamentului doar când prezenţa lui era cerută de interesele româneşti.

Datorită acestor împrejurări, încet, viaţa românească din Budapesta şi-a redus amploarea; în schimb s'a intensificat viaţa politică de pe tot cuprinsul Ardealului şi Banatului; Partidul Naţional se consolida în vederea luptelor viitoare pentru Unire.

In 1914, la izbucnirea războiului mondial, unii dintre conducătorii politici români au reuşit să treacă în Vechiul Regat, cu scopul de a continua şi coordona luptele în afara graniţelor ungare. Intre aceştia se aflau: Vasile Lucaci, Octavian Goga, Sever Bocu, Octavian Tăzlăvanu. După dispoziţiile generale, bărbaţii apţi şi de vârstă militară au fost chemaţi la armată.

Românii mobilizaţi au fost repartizaţi în unităţi militare de sacrificii, fiind trimişi în prima linie de foc, în sectoarele de luptă cele mai primejdioase; la fel s'a procedat de altfel cu ostaşii tuturor grupurilor de minoritari.

*

In 1915, când am ajuns eu la Universitatea din Budapesta, aici se aflau foarte puţini studenţi români, iar viaţa românească era aproape inexistentă. In acea vreme, una din instituţiile româneşti din capitala Ungariei era Capela ortodoxă română, deservită de un preot jovial, care adoptase atitudinea de a nu face politică, pentru a nu periclita existenţa Capelei.

Părintele avea puţin contact cu tineretul, era aproape inexistent, el venind în mijlocul nostru doar pentru servicii religioase. Cum întâlnirile de cafenea constituiau o parte importantă a vieţii din capitală, preotul nostru participa la asemenea întruniri, dar în discuţiile ce aveau loc nu se identifica în mod vizibil cu vederile vreunui grup. Doar astfel putea el să-şi îndeplinească misiunea importantă pe care o avea, de conducător spiritual-religios al comunităţii româneşti, supravegheată de autorităţile maghiare.

Capela Românească a fost locul de întâlnire a confraţilor din Budapesta, atât între ei, cât şi cu vizitatorii români din provincie, care veneau în capitală, fie pentru treburi personale, fie pentru a menţine contactul cu evoluţia evenimentelor politice – mai ales cu deputaţi români care erau afiliaţi le Blocul Minorităţilor – sau cu lumea artelor. Mulţi dintre aceşti vizitatori soseau acompaniaţi de soţiile sau fiicele lor, folosind acest prilej pentru a întâlni tineretul aflat la studii; centrul de formare

a intelectualilor români era mai mult universitatea din Budapesta decât cea din Cluj.

Cealaltă instituție românească „Societatea Petru Maior" organiza cu asemenea ocazii recepții în onoarea oaspeților, mese comune, ori ceaiuri dansante, atât pentru a distra mosafirii, cât și pentru a strânge legăturile, a menține contactele, sau a se informa reciproc despre ceea ce se petrece în diferitele comunități românești.

Societatea Petru Maior era organizația culturală a studenților români dela Universitatea din Budapesta, la fel cum era România Jună la Viena și Arboroasa la Cernăuți.

Acum, după 50 ani, îmi dau seama că niciodată nu aflasem ceva despre originea acestei societăți, care a înlocuit oarecum căminurile noastre părintești în vreme de bâjenie. Nu știam cine a înființat-o, cine o întreținea, cine se îngrijea de continuitatea ei. Nu este menționată în vreo Enciclopedie românească. Cu naivitatea tinereții mi se părea atunci foarte normal să existe acolo un coltișor românesc al nostru, unde găseam un frate, o inimă înțelegătoare, o vorbă caldă românească, în mijlocul urei de neînchipuit de care eram înconjurați din partea Ungurilor atât în cercurile studențești, cât și în afara Universității.

Am aflat mai târziu că între președinții Societății a fost și Iuliu Maniu – probabil în anii 1893–1894 – care în 1896, cu ocazia obținerii titlului de doctor, a rostit o cuvântare, în care a cerut autonomie națională pentru Românii din monarhia austro-ungară.

Un alt important președinte al Societății a fost Vasile Stoica; acesta a făcut parte mai târziu din Misiunea Română – de sub președenția lui Vasile Lucaci – trimisă în 1917 de către guvernul din București în Statele Unite, pentru a câștiga opinia publică americană și a Românilor din această țară pentru ideia Unirii, ideie admisă oficial de către guvernul USA la 6 Noembrie 1918.

Scopul principal al Societății Petru Maior era să adune tineretul universitar într'un grup organizat, menit să pregătească diferite manifestări culturale și să organizeze un sistem de ajutorare mutuală pentru studenții Români aflați la nevoie în acel timp neexistând altă posibilitate de sprijin material.

Intrunindu-se Duminica mai mulți, în alte zile mai puțini, la Societate găsea fiecare un cămin încălzit, care datorită războiului ne lipsea tu-

turor. Aici vorbeau unii cu alții, fiecare își spunea păsurile, sau solicita un sfat dela cei cu mai multă experiență.

Prin Societate se puteau face mici împrumuturi dela colegi; aici se găsea un ajutor în caz de boală sau o inimă înțelegătoare, pentru a vizita pe cei internați în spital.

Trebue menționat că în acel timp viața era foarte grea din cauza diferitelor lipsuri de pe piață, precum: alimentarea, încălzitul, îmbrăcămintea; la aceste neajunsuri s'a mai adăugat epidemia de „gripă spaniolă" care a făcut numeroase victime. Paralel cu agravarea situației pe front a Puterilor Centrale s'au înrăutățit și mai mult condițiile de trai.

La sediul Societății se afla permanent vreun student veteran cum era Moise Baltă cu o vechime la Facultatea de Drept de 10 ani. Prelungirea studiului la universitate nu se datora faptului că el ar fi fost incapabil, ci doar dragostei pe care o nutrea pentru viața din capitală, unde se „plămădea politica" și „se știa tot". Miop, slăbuț, inapt pentru serviciul militar, veșnic optimist și zâmbitor, el a menținut legătura între generații de studenți, îndemnându-i, sfătuindu-i și informându-i despre ceea ce se petrecea pe plan românesc.

Pentru „balici", cum erau numiți studenții noi intrați la universitate, Moise Baltă reprezenta persoana care „știe tot și poate tot".

*

După cum reiese din biografia familiei Mocsonyi, Societatea avusese și un „Almanah", în care în 1901 apăruse studiul lui Alexandru Mocsonyi intitulat „Problema Vieții".

Societatea organiza anual cicluri de conferințe, la care studenții făceau comunicări științifice din domeniul preocupărilor fiecăruia, pentru a se obișnui cu asemenea activitate.

Numărul membrilor Societății era foarte variat și pe măsură ce se prelungea războiul, tot mai mulți militari veneau să-și dea examenele. Sistemul introdus în acel timp permitea înscrierea la universitate a studenților mobilizați; ei primeau periodic concedii ca să-și treacă examenele, fiind dispensați de audierea prelegerilor. Trei dintre frații mei au urmat astfel o parte din studiile universitare.

In ceea ce privește activitatea politică, studenții militari au desfășurat o acțiune remarcabilă între ei, colaborând strâns mai ales cu colegii

cehi și slovaci. Activitatea lor s'a intensificat începând din 1917, când Iuliu Maniu – aflat mobilizat la Viena – a început organizarea pe scară mai largă a voluntarilor și a gărzilor naționale, pregătindu-i pentru eventualitatea unor acțiuni ce vor trebui să întreprindă – organizat sau pe cont propriu, în funcție de evoluția evenimentelor.

Niciodată istoria nu va putea cinsti îndeajuns meritele la care au dreptul acești „pionieri", făuritori ai României Mari, pentru acțiunile lor curajoase, atunci când a fost preluată administrația dela Unguri, acțiuni pe care unii dintre ei le-au plătit cu viața.

*

In Ianuarie 1918 a sosit la Societate primul număr al ziarului „Gazeta Poporului", scos la Sibiu, un ziar excelent, care avea ca redactori pe Silviu Dragomir, Nicolae Bălan și Ion Brosu. La apariția ziarului, în cuvântul introductiv, se spunea:

> „Ne vom sili mai presus de toate, să ne păstrăm fețele cinstite și mâinile nepângărite de vreo nedreptate. Neamul nostru are nevoe, acum mai mult ca niciodată, de lumină și puterea învățăturii."

Ziarul publica articole de politică internă și internațională, precum și informații indispensabile acțiunii de aplicare a principiului drepturilor de autodeterminare a popoarelor, enunțate de președintele Wilson.

Cum însă presiunea șovinismului maghiar era în toiu, ziarele românești erau șicanate, cenzurate, ba chiar suprimate, cum s'a întâmplat cu: Gazeta Transilvaniei, Tribuna, Românul, Foaia Poporului și altele.

Gazeta Poporului a fost și ea cenzurată și i s'au intentat mai multe procese de presă; dar prin iscusința și vigilența redactorilor ei ea a continuat să-și îndeplinească misiunea de pregătire a drumului spre Unire. Apoi în 1920 și-a încetat apariția.

*

Intr'o Duminică din luna Octombrie 1918, în timp ce ascultam sfânta slujbă la Capela noastră, s'a transmis în șoaptă, din gură în gură, vestea că la 18 Octombrie deputatul nostru Aelxandru Vaida Voevod va citi în parlamentul ungar **Declarația de liberă dispunere de soarta sa a poporului român,** adoptată de Partidul Național Român la 12 Octombrie la Oradea.

La ușa Capelei, studentul militar Andrei Crăciun șoptea fiecăruia: „După masă la Societate". Tuturor ni se strângea inima de emoție. Nimeni nu îndrăznea să pronunțe vreo vorbă, dar privirile spuneau totul. Eram toți conștienți de seriozitatea actului și consecințele lui inevitabile. Ne dădeam seama că evenimentele se precipită. După amiază la Societate se adunase lume multă; veniseră persoane pe care nu le mai văzusem. Cu multă rezervă, s'a hotărît să mergem cât mai mulți la Parlament și fiecare să vie cu prieteni români, sau alți reprezentanți ai Blocului Grupărilor Minoritare, cu care se stabilise înțelegere de ajutor reciproc.

*

La 18 Octombrie, Alexandru Vaida Voevod, drept și impozant cum era, a mers cu pași măsurați la tribuna parlamentului maghiar și cu glas liniștit a citit declarația în care – după recapitularea evenimentelor care duseseră la acest moment – spuse:

„Poporul român din Transilvania și Ungaria își revendică din partea sa dreptul, ca în deplină libertate și fără nicio înrâurire străină, el însuși să-și poată determina viitoarea formă de stat, precum și relațiile de coordonare în mijlocul națiunilor libere". Cu toate întreruperile de indignare și revoltă de pe băncile deputaților, el a continuat să citească spunând:

„Organizația națională a neamului românesc din Ungaria și Transilvania nu recunoaște acestui parlament și acestui guvern îndreptățirea să se prezinte ca reprezentanții ei, nu recunoaște niciunui factor străin dreptul ca la Congresul Păcii să reprezinte interesele Națiunii Române din Ungaria și Transilvania, pentrucă apărarea intereselor sale nu o poate încredința decât factorilor desemnați de propria sa Adunare Națională".

Au urmat proteste tumultoase, iar președintele parlamentului l-a somat pe Vaida să-și mențină expunerea în cadrele Constituției. El continuă totuși, în mijlocul vacarmului, să citească Declarația până la sfârșit, apoi părăsi sala.

Am rămas adânc impresionați de curajoasa atitudine și de neînfricoșata demnitate a deputatului nostru.

Acest act proclama deslipirea de monarhia austro-ungară. El însemna pentru Unguri trădare, pentru Români eroism.

Am plecat dela parlament cu dorința de a ne comporta și noi în același fel, de a ne arăta demni și mândri că facem parte din acest nobil neam.

Peste câteva zile contele István Tisza anunța în parlament pierderea războiului, iar la 31 Octombrie, el a fost asasinat în vâltoarea revoluției care începuse. Avalanșa se pornise.

*

La Arad, organul de pregătire a formelor practice pentru Unire – denumit Comitetul Național – era în febrilă activitate sub conducerea fruntașilor luptători Vasile Goldiș și Ștefan Cicio Pop.

La Viena, Iuliu Maniu, încă mobilizat, pregătea acolo organizarea Gărzilor Naționale, denumite și gărzile Maniu, și a legiunii Voluntarilor.

Le 21 Noembrie, Gazeta Poporului anunță **„Chemarea Poporului Român la Adunarea Națională de la Alba Iulia"**, fixată pentru 1 Decembrie 1918. Totodată au fost publicate condițiile ce trebuiau să îndeplinească delegații oficiali și anume: fiecare circumscripție electorală a primit dreptul la două voturi. Comitetele Gărzilor Naționale de plasă dispuneau de câte un vot. Episcopii și protopopii celor două culte – ortodocșii și uniții – au avut câte un vot fiecare. Societățile și Organizațiile cu scop cultural, religios sau profesional, câte un vot; studenții universitari fiecare două voturi.

Pentru întâia oară în istoria poporului nostru au primit drept de vot și organizațiile femeilor, ca recunoaștere a aportului considerabil pe care femeile române l-au adus luptelor naționale.

Bucuria noastră, a studenților, era de nedescris; eram chemați și noi să ne spunem cuvântul la acest măreț act din istoria Românilor.

Ne-am întrunit la Societate; nu știam că erau atât de mulți studenți militari români, veniți pentru completarea studiilor. Căci unii dintre ei, folosind fiecare clipă pentru învățătură, nu apăruseră între noi.

Ședința a fost prezidată de un medicinist venit de pe front pentru terminarea studiilor. Sprijinit în cârje, cu un tic nervos pronunțat, el ne-a vorbit calm despre participarea studențimii universitare la toate luptele naționale din trecut și de datoria noastră – în acele vremuri de răscruce – față de neamul românesc. Fiind rudă cu Vasile Goldiș și cu Silviu

Dragomir și colaborând la ziarul „Tribuna" el se afla la curent cu ceea ce era în pregătire. Studentul era Sabin Manuilă. Așa ne-am cunoscut, iar pe urmă ne-am legat activitățile noastre, prin căsătorie, pentru întreaga viață.

După o expunere despre caracterul Gărzilor Naționale, el a apelat la studenți să se înroleze în aceste formații, pentru a-și da sprijinul la menținerea ordinei în timpul critic de trecere a administrației în mâinile românești, iar la nevoie a lua parte efectiv la preluarea administrației dela Unguri.

Sabin Manuilă a fost ales delegat al Societății Petru Maior, iar funcția de substitut – pentru cazul că delegatul principal ar fi împiedicat de la vot – a fost atribută studentelor universitare. Cum eu eram singura decisă să plec la Alba Iulia, fiind și senioră, am fost desemnată ca locțiitoare a delegatului ales.

S'a decis de asemenea să se trimită – conform tradiției studențești – și o delegație oficială a Românilor de la Universitatea din Budapesta.

Trenul special

Timpul fiind scurt, trebuia acționat repede; fiecare dorea să ia contact cu familia sa, ceea ce nu era ușor: din Sud înaintau trupele sârbești care ocupaseră Banatul, iar armatele aliate de sub comanda generalului Louis Franchet d'Esperey își aveau comandamentul la Arad.

Fratele meu mai era înrolat în Garda Națională din Arad și cum avea serviciul de ofițer de legătură pe lângă comandamentul generalului Franchet d'Esperey, a putut să stabilească contactul cu mine la Budapesta și să-mi trimită banii necesari pentru drum.

Societatea nu avea niciun fond în acele timpuri; fiecare trebuia să facă față pe cont propriu acțiunilor românești, precum: recepții, escortarea vizitatorilor mai importanți în capitală, demonstrații împotriva maghiarofililor, sau alte acțiuni similare ale studenților.

Plecarea la Alba Iulia fusese fixată pentru seara de 29 Noembrie.

Guvernul liberal-socialist al contelui Mihály Károlyi continua încă tratativele cu conducătorii noștri, în speranță că la Alba Iulia se va hotărî autonomie în cadrul Ungariei.

Când am cerut șefului meu de la universitate concediu pentru a merge

la Alba Iulia, el mi-a răspuns: „De sigur; și sper că vei ști de partea cui să votezi". Eram „preparatoare la secția de histologie" și, bineînțeles, la reîntoarcere am fost concediată fără explicații!

La gară am fost surprinși văzând atât de mulți români cu tricolorul la butonieră. Tineri având brațele încărcate cu ramuri de brad au împodobit trenul, iar dealungul locomotivei a apărut un mare tricolor cu inscripția „La Alba Iulia".

Domnea o atmosferă de sărbătoare; oamenii forfoteau, râdeau, făceau glume. Ingrijorarea, umilințele suferite erau uitate acum când se întrezărea împlinirea visului Unirii. Se confirmau calitățile Românului: pașnic, iertător, adevărat creștin. Inimile noastre erau pline de fericirea de a putea fi împreună cu ai noștri.

Trenul a pornit și imnurile „Pe-al nostru steag e scris Unire" și „Deșteaptă-te Române" se amestecau cu zgomotul roților de tren, pe o noapte senină cu milioane de stele pe cer. Ne întrebam: oare care dintre ele este steaua noastră, a Neamului Românesc?

Inimile ne erau cuprinse acum de o imensă pace și speranță de mai bine; cu ușurința caracteristică vârstei, simțeam că steaua noastră putea fi doar steaua fericirii, întrucât de acum, vom fi mereu cu frații noștri.

Cu încetul, spiritele s'au potolit, frigul nopții a pătruns treptat prin ferestrele fără geamuri în vagoanele neîncălzite. Oboseala ne-a cuprins pe toți... Moțăiam.

Deodată, după ce trenul ajunsese în Ardeal, o rafală de focuri ne-a trezit la realitate... gărzile secuești trăgeau asupra trenului, atacurile repetându-se ori de câte ori li se oferea ocazie. Când am sosit la Alba Iulia aveam un mort și doi răniți.

La Alba Iulia

Ajunși la Alba Iulia ne-a cuprins emoția importantei acțiuni la care aveam norocul să participăm. Eram pe același pământ unde Mihai Viteazul în 1599 a înfăptuit pentru întâia oară Unirea Românilor. Eram pe pământul pe care au fost frânți pe roată Horia și Cloșca, acolo unde au suferit chinuri Crișan și Avram Iancu.

Înțelegeam pentru întâia oară în viață adevărata importanță a acestui pământ. El este țara, iar noi suntem cu toții vremelnici, verigi ale aceluiași

lanț care se chiamă „Neamul Românesc". Am învățat astfel ce este dragostea adevărată de Patrie și de neamul meu.

Orașul Alba Iulia avea aspect de mare sărbătoare, curat, pavoazat cu sute de steaguri, cu casele proaspăt văruite, cu flori la ferestre. Pe străzi în ordine desăvârșită se scurgea poporul doritor să afle ce se petrece.

In afara orașului, pe câmpia Horia, peste 100.000 țărani în straie de sărbătoare formau o imensă expoziție etnografică în bătaia soarelui.

Repartizați pe grupuri de către Gărzile Naționale, ei ascultau din tribunele improvizate cuvântul conducătorilor însărcinați să țină la curent poporul, cu ceea ce se petrece în sala de Consiliu de la hotelul Central, unde ședințele se desfășurau fără întrerupere. Lumea continua să sosească; cele câteva hoteluri din oraș erau suprapopulate și chiar la particulari nu se mai găseau posibilități de încartiruire. Dar nimeni nu-și pierdea timpul cu așa ceva; erau atâtea de văzut și de auzit, încât problemele secundare de confort personal nu mai contau.

După patru ani de război și suferințe, rude și prieteni se revedeau pentru prima oară și se întâlneau sub perspectiva visului secular, acela al Unirii tuturor Românilor. Era ceva de neînchipuit, ceva ireal, ceva ce trebuia să se împlinească chiar a doua zi.

Când a sosit primul reprezentant al armatei române, entuziasmul a fost atât de puternic, încât era să-l strivească. Mulțimea se îmbulzea să-l îmbrățișeze, sau măcar să-i atingă uniforma cu mâna, având astfel sentimentul că prin el atinge însăși Patria-Mamă!

*

In sfârșit a sosit ziua de 1 Decembrie, ziua mult așteptată. De dimineață, Ion Suciu a făcut verificarea delegaților, a celor 1228 reprezentanți la adunare veniți din 27 județe.

Ședința a fost deschisă de vajnicul luptător, Ștefan Cicio Pop, care cu talentul lui bine cunoscut de orator, a explicat scopul adunării. Au fost proclamați președinți: Gheorghe Pop de Băsești, episcopul ortodox Ignațiu Pap de la Arad și episcopul greco-catolic D. Radu de la Oradea, iar vicepreședinți Ștefan Cicio Pop, Teodor Mihali și Ion Flueraș.

Prezidând ședința, Gheorghe Pop de Băsești a dat cuvântul mai întâi lui Vasile Goldiș, care a citit Rezoluția Unirii, apoi lui Iuliu Maniu și lui

Jumanca, reprezentantul socialiștilor, aceștia explicând alte aspecte ale actului Unirii.

La orele 12 fix, pe un soare strălucitor cu lapoviță, Prea Sfinția Sa Episcopul Unit Iuliu Hossu, pătruns de importanța istorică a momentului, a citit cu glas răspicat mulțimii **Rezoluția Unirii** care proclama **Alipirea Transilvaniei și a Românilor din Ungaria la Patria Mamă fără nicio condiție și pe vecie.**

Nu se poate descrie delirul care a urmat. Oamenii s'au îmbrățișat, s'au sărutat și dela toate tribunele a izbucnit Imnul Național, însoțit de nesfârșite urale.

Personal am avut un sentiment nemai întâlnit până atunci și nici după aceea: sentimentul de beatitudine. O fericire pură peste tot ceea ce este omenesc, ceva eteric, ca și cum ai simți că nimic nu te mai poate atinge, o fericire completă. Sunt convinsă că mulți dintre cei prezenți la acea măreață sărbătoare au simțit aceeași emoție.

A urmat balul festiv pentru tineret la hotelul Central; atmosfera se schimbase însă brusc, transformându-se într'una de mare seriozitate, aș putea spune chiar de îngrijorare. Nimenea nu a dormit în acea noapte; a doua zi am plecat înapoi spre Budapesta.

La 2 Decembrie s'a constituit guvernul provizoriu al Ardealului, denumit **Consiliul Dirigent,** sub președinția lui Iuliu Maniu. Acesta a avut misiunea importantă de a prelua dela autoritățile ungare administrația și de a conduce treburile publice ale poporului, până la definitivarea rezoluțiilor Unirii și înglobarea Transilvaniei în administrația României întregite.

Astfel a luat ființă pentru mine România Mare!

VETURIA MANUILĂ

* * *

ORA MĂRTURISIRII

Acolo,
unde Dunărea-și varsă apele
în Marea Neagră,
ședeam tăcuți pe mal – cuminte,
în nisipul încă fierbinte,
privind înceata întoarcere acasă
a pescarilor,
ascultând cântecul sublim al valurilor
și țipătul strident al albatroșilor
de pe aproape,
când luna-și ridica un corn
din negrele ape...

Cândva,

târziu, mi-ai șoptit într'o doară:
– „Îți amintești poemul lui Minulescu";
„Cânta un matelot la proră"...?

Ți-am răspuns scurt:

– „Da!"...

O, dac'aș fi știut atunci

că aceea va fi ultima noastră seară
împreună,
iată, de peste ani, îți mărturisesc
că ți-aș fi spus:
– „Te iubesc!"...

Tu,

poate privești și'n această seară,
magnifica panoramă
a Mării noastre Negre,
ascultând țipătul strident al albatroșilor,
cântecul sublim al valurilor, –
înregistrând pe retina ochilor tăi dragi,
întoarcerea la mal a pescarilor...

Iar eu,

îmi plâng în van,
peste ocean,
lacrimile deștărării
pe malul lacului Michigan...

NICOLAE NOVAC

VINTILĂ HORIA

NU PE DINĂUNTRU

Rămase dintr'odată neclintit, cu pensula în mâna dreaptă, subt bătaia neașteptată a razei de soare care, numai câteva clipe, pătrundea la amiazi prin ferestruica din boltă, bătea tare peretele alb apoi se stingea cu aceeași repeziciune și interiorul bisericii părea mai întunecat, mai tare înfrățit cu umbra. Era ca un semn. Aici trebue să începi. În fiecare zi se așeza cu instrumentele la îndemână, în dreptul peretelui, așteptând, odată cu raza venită de sus, o indicație mai precisă. El era de prin părțile Râmnicului Sărat, dinspre munte, însă cutreerase lumea în tinerețe.

învățase meseria la Veneția, pictase o capelă la Roma, fusese îmbiat să rămână în pacea dela Assisi, unde îi fusese maestru Tiberiu, cel cu sfinții încă îmbibați de forme bizantine, trecuse Alpii în Elveția și în Germania și, timp de mai bine de zece ani, călătorise din mânăstire în mânăstire și din cetate în cetate, învățând, prinzând meseria cu fiecare gest și cu fiecare pas în plus pe care-l făcea către el însuși și către drumul întoarcerii. Numai pe valea Dunării, de sus de tot și până la Viena, apoi prin Muntenia și până la poalele Țării de Jos, întinsese de zile și de luni ca să facă întoarcerea cât mai lungă, ca să mai pună un ton sau o nuanță mai subtilă, numai a lui, pe icoanele sau pe frescele din care își făcuse meserie și pasiune. Era trecut de cincizeci de ani și obosit când ajunsese aici, între colinele Moldovei, unde Domnul dela Suceava gândise și făcuse lăcaș pentru viitoarea lui moarte și unde încredințase pictorului venit de departe și școlit în arta lui la atâtea mâini apusene, pereții dinăuntru ai bisericii ca să pună în forme și culori istoria credinței, dela facerea omului și până la Judecata de Apoi. Era ușor de gândit întreaga înșiruire de fapte și el însuși le vedea clar zugrăvite, poate în felul în care le pictaseră cei dela Assisi în biserica sfântului, însă stătea zile întregi în fața peretului, așteptând raza luminătoare care să-l împingă spre întâiul gest, și gestul nu-i venea. Ceva, ca un fel de povață interioară, îl împiedeca să înceapă. Stătea ore întregi dinaintea peretului alb, plin de figuri și întâmplări în mintea lui, însă tot atât de pustiu ca și cel de afară. Desfăcu planurile rulate cu grijă, pline de desemne, îngrijit adunate, corespunzând în mic desfășurării de mai târziu a frescelor. Totul era pregătit pentru a începe, însă nu găsea calea către culoare și ceva din adânc îl ținea tainic pe loc. Poate că toate astea, își zicea, au un rost. Poate că sunt un semn. Poate că lucrul în mine nu s'a copt. Știa, din vechea lui înrudire cu arta, că astfel de semne își aveau rostul și tăria lor și că e mai bine să aștepți să se limpezească înainte de a întinde mâna către punerea definitivă în culoare.

Raza de soare, nici astăzi, nu-i fusese de ajutor. Se ridică, orândui lucrurile la locul lor și ieși în lumina amiezii de toamnă. Străbătu curtea mânăstirii, deschise portița tăiată în poarta cea mare și se lăsă dus spre pădure; părăsi drumul care curgea spre sat și urcă prin pacea frunzelor care începeau să îngălbenească, fiecare în tonul ei, niciuna la fel cu cealaltă. Nimeni nu e la fel cu nimeni, îi spusese Venețianul din

vârful schelelor, nici eu nu sunt la fel cu alt pictor nici cu alt om, nici tu. Nicio frunză în pădure nu e la fel cu alta. Totul, în fel propriu, tinde către o înălțare a lui, către un fel al lui de a se apropia de Dumnezeu, singura asemănare, însă atât de mare, încât toți încăpem în ea, fiecare în felul lui, cu nimeni asemănat decât cu o parte din El. Intr'adevăr, așa era Urmărise într'un timp gestul bărbaților, al femeilor și chiar al copiilor în timp ce își făceau cruce, în timpul slujbei, în imensitatea dela San Marco. Și niciunul nu ducea degetele în același fel, la frunte, într'o parte și într'alta, apoi în jos, reunind în aer, sprijinind în cele patru puncte cardinale ale trupului semnul deschizător de eternitate. Fiecare semn era dus de alt om, în alt fel, către propria lui împlinire care era aceeași la toată lumea, însă făcută din linii osebite, ca și cum numai nevăzutul ar fi fost unul pentru toți, iar văzutul înfiripat din alte feluri de a fi, pe măsura fiecăruia, așa cum sunt hainele sau ochii sau marginea auzită a cuvintelor. Urcă de-a-lungul pârâului, abia simțit printre frunzele căzute, strălucind uneori în lumina cu scânteieri de foc lichid. Gândul îi fugea la frescele pe care le avea atât de limpede în minte și pe care nu le putea trece pe pereții dinăuntru ai bisericii, parcă ținute acolo de o piedică, sau lipsite de impulsul necesar ieșirii la iveală. Ajuns la locul lui de contemplație, se opri, își șterse cu palma nădușeala depe frunte și se așeză pe o buturugă. Mânăstirea, în vale, tot mai clară printre crengile tot mai despuiate, sclipea și ea în lumina de toamnă ca un șipot încleștat în lupta cu timpul, sau cu spațiul, din care se ridica sveltă, cu acoperișul larg de șindrilă mărunt bătută ca o zeghe de metal, cu streașinile ocrotitoare ca niște aripi, sau poate că gata de a sări într'un sbor vertical direct îndrumat către patria din cer a tuturor făpturilor vizibile, acolo unde, după învățătura lui Platon, lucrurile și viețile se strâng în arătări fără cusur și fără moarte, așa cum îi spusese pictorul venețian cu rădăcini de înțelepciune în Bizanț. Biserica nu putea sbura pentrucă nu era încă împlinită și nici gata de sbor, neterminată în efortul ei către perfecțiune, deoarece lipsită de culori. Din vina lui zăcea în mijlocul poienii, prizonieră între zidurile de cetate care o înconjurau dar și în neputința lui de a o face demnă de alte înălțimi.

Pictase odinioară o biserică lângă Râmnic, pe malul drept al apei. Venise domnitorul la sfințire, boierime, țărănime și negustori din tot ținutul dela Focșani până la Buzău. Avea în minte interiorul plin de culoare care parcă despărțea lăcașul de pământ și dădea aripi zidurilor

cât și celor veniți să se închine. Era tânăr, nu umblase mult prin străinătăți, avusese într'un timp plecare către viața monahală care-l atrăgea cu singurătățile ei, cu rânduiala ca de ceasornic, cu liniștile lipsite de ispite, cu viața închinată unui scop nelumesc în cadrul căruia un zugrav de icoane putea să atingă ceea ce în Italia de după aceea se numea perfecțiune și pe care și el o căutase încă depe atunci, când începutul frescei care înghirlanda interiorul bisericii depe Râmnic era mai puțin izbutit decât sfârșitul pentrucă înțelesese să crească în sine ca o zi către amiază. Felul lui de a fi devenise depe atunci cunoscut, pentrucă știuse să țină hramul metodei bizantine, cu sfinții prelungiți către cer în gesturi și odăjdii închipuite, închise în simboluri adânc grăitoare pentru cine știa să le descifreze, grăitoare numai prin culori și linii, prin spaima lucrului ceresc care se desprindea din ele ca dintr'o ordine mai puternică, pentrucă nepământească, însă cu chipurile copiate după obrazuri și priviri cunoscute, contrastând armonic cu scena din jur. Chipuri din viața adevărată redate după felul și asemănarea lor de toate zilele. Când ajunsese la Veneția si apoi la Florența și la Assisi, descoperise că pictura lui aduna într'una singură pe Cimabue și pe Masaccio, timpul chemat în Occident Ev Mediu și umanismul timpurilor noui, închipuitul și adevăratul, văzutul și nevăzutul. Așa își voise pictura lui, ca pe un fel de sinteză între cele vechi și cele ce veniseră după catedrale. Însă în timp ce în Italia pictura cea nouă era ca o separare sau ca o ruptură, el se voise continuator al amândurora și ajunsese astfel la ceea ce făcea acuma, chip omenesc în mijlocul lumii abia înțelese, cu totul de neînțeles dacă nu o punem în legătură cu cerul și cu numerele atât de greu de reprodus în linii și culori, oglinzi descifrabile ale ideilor de dincolo. Fiecare chip în felul lui, liber în neasemănare, așa cum sunt chipurile oamenilor celor vii care nu seamănă unul cu altul, în timp ce tot ce ne înconjoară e ceea ce noi în diferentierea noastră concepem ca pe un întreg hieratic urcând către propriile lui izvoare.

Însă totul venise dela întâlnirea cu Crina pe care o pictase în ascuns în mijlocul aureolei care înconjura fața Maicii Domnului. Se crezuse dincolo de timp și, în Italia, descoperise aceeași tehnică începută de maeștrii dela Florența cu câțiva ani înaintea lui, făcând însă din copia naturii lecție dominantă, așa cum sfătuiau peste secole cei din Roma veche și chiar din Atena de după Platon. Rămăsese deci credincios artei lui, ținând chipul la rând cu firea cea de văzut a lucrurilor și dând acestora

straie de aleasă călătorire către alte tărâmuri unde locuesc întruchipările adevărului. Un adevăr fusese Crina, așa îi apăruse dinainte în preajma. ctitoriei domnești, în acea amiază de acum mai bine de douăzeci de ani. Numai culoarea părului i-o schimbase în icoană, pentrucă Sfânta Fecioară nu putea avea cosițe blonde, însă dând socoteală de o obârșie deosebită, mai puțin bătută de soare, ci mai de grabă de nevoi, așa cum ne fusese sorocul de când începuturile. Numai la Veneția mai găsise în părul femeilor asemenea sclipiri de lumină parcă stătută în coajă de fructă tomnatecă, cu deosebirea că Venețienii, asupriți odinioară și deci aprinse nefericirile ca niște incendii în părul femeilor, își aflaseră pace, orânduire și bogăție în zidurile lor ridicate peste apele lagunei, în timp ce la noi, gândea, liniștea părea dusă către viitoruri de neatins. Oricum, el se simțise parcă împins de întâlnirea cu Crina către un fel nou de a gândi icoanele și de a pune în ele ceva din omul viu, ca un fel de a zice: iată-mă! Cine, astfel, mă va înțelege mai bine? Înțelesese mai bine?

Soarele bătea strâmb, și abia începuse Octombrie, lungind umbrele brazilor și ale zidurilor care păreau că înaintează unele către altele, parcă tinzând să se unească undeva, într'o întâlnire cu neputință, pentrucă omul își făcea pe pământ un spațiu al lui, fără nicio legătură cu celălalt, o locuință pentru el, dincolo de locuința animalelor și a vietăților nemișcătoare. Cum ar fi pictat un urs pădurea? Sau cum ar fi văzut-o un stejar sau un paltin? Cum mă văd pe mine, sau poate numai cum mă simt, trunchiurile pline de viață care mă înconjoară nu pot să ne spună nimic din ce simt. Însă e sânge în ele, de altă culoare, însă sânge suit din pământ, și care umblă de jos în sus prin trunchiu, ramuri și frunze, semn că e viață și acolo ca și în noi, numai că de altă speță și poate cu alt scop.

Nici n'o văzu, nici n'o auzi, însă întoarse capul și-i zâmbi ca dintr'o așteptare.

– Te cheamă Crina, îi zise.

– Mă cheamă așa dacă vrea domnia ta. Știu cine ești, adăugă după o clipă de întârziere în timiditate.

– Cine sunt? Eu nu știu nimic despre mine.

– Ești zugravul venit de departe. Chemat de Măria Sa, zic unii, ca să povestești pe pereți viața Mântuitorului. E adevărat?

– Sunt zugravul venit de departe. Cine știe dece și de unde? Într'adevăr

m'a chemat Măria Sa pentrucă departe a însemnat pentru mine întoarcere. Înțelegi?

– Nu. Femeile nu sunt făcute ca să înțeleagă. Ele aduc viața pe pământ și bărbații se uită la ea, cum crește, cum se face om și încearcă să o înțeleagă, în zugrăveală sau în cărți. Așa cum eu nu înțeleg ce-mi spui, domnia ta nu înțelegi cine sunt. Sau numai în parte.

Parcă se supărase, pentrucă nu-l mai privea, ci își purtase privirea către zidurile albe din vale.

– Șezi.

Îi făcu loc lângă el, pe buturugă. Fata, sau femeia, cu părul umbrit de lumini roșcate, ieșindu-i pe sub broboada neagră, tânără dar bogată parcă în mai multe vieți, parcă ursită de trei ori la rând și trăită în mai multe vremi laolaltă, cu ochii castanii, de culoarea părului, sau poate că mai închiși, privind fără sfială. Ceva căutător și nesăturat se prindea de lucruri, ca o undiță aruncată într'una, din fundul cugetului sau numai al sufletului ei de femeie, cu dor de a ști. Poate că mă înșel, își zise, poate că am și început să o pictez cu ochii dinăuntru.

– Nu te supăra dela început. Eu m'am oglindit în multe ape și'n multe chipuri și nicăieri n'am dat de mine. Tu abia m'ai văzut și știi cine sunt.

– N'am zis că știu, am aflat, așa, pe dinafară, ce ții în mână, nu ce ții în suflet. Mânuești peneluri pe pereți. Puteai fi stareț sau văcar.

– Ce-ți pare mai de soiu?

Râse, drept răspuns. Avea un râs mai mare decât ea, care înlocuia toamna și galbenii din frunze.

– De unde ești?

Ea ridică din cap într'o parte, arătând cu gest copilăresc satul de dincolo de pădure.

– Spune-mi, pe acolo, prin depărtările pe unde ai umblat, cum sunt femeile?

– Au părul lung, mâinile potrivite și minte scurtă. Nu-ți seamănă.

– Am mâini lungi sau scurte?

Râseră împreună. Brusc își aduse aminte de o vioară și un profund sunet de orgă, suind împreună către cupola ca un cer răsturnat, într'o biserică din Veneția.

– O femeie întreabă întotdeauna de alte femei, bărbații nu întreabă de bărbați ci tot numai de femei. Cum sunt femeile pe acolo?

– Suntem în mijlocul lumii.

– Omphalos spuneau Grecii cei vechi. Buricul pământului. Femeile pe acolo, adică pe unde? La Veneția au părul roșcat și pielea albă și când ies în piață, la San Marco, cu rochiile lor lungi, cu picioarele prinse în coturni cu tocuri înalte, par niște porumbiei, dând repede din picioare și abia înaintând. În aparență nu sunteți bune la nimic. La Florența au părul luminos iar dela Roma în jos sunt negre ca pana corbului, în ochi și în păr, rotunde în carne și focoase. În părțile imperiului, la miazănoapte de Alpi, acolo unde lumea vorbește o limbă pe care noi n'o înțelegem, sunt înalte, cu ochii albaștri, albe ca de marmoră, nici nu le vezi trupul în pat printre oghialuri, și așteaptă să fie deșteptate. Par vrăjite, adormite ca un îngheț, însă se deșteaptă dacă știi cum să le scoți din vrajă, și atunci par de foc și pară, ca niște leoaice din miazăzi.

– Nu e adevărat, nu-i așa, că toate femeile sunt la fel?

– Tu nu ești la fel cu niciuna. Cel puțin așa mi se pare. Poate că mă înșel. Poate nici nu ești o femeie, ci numai o arătare de toamnă, făcută din umbre de frunze și din culori luate din apus sau din amiază.

Ea îi luă mâna și i-o strânse tare. – Să nu mai spui asta. Atunci o trase către el și-i sărută gâtul sub părul de aramă, oftând din fundul durerii lui, adânc și îndelung, parcă ajuns la un capăt de mult așteptat.

Nu mai avea timp pentru altceva. Pensulele, borcanele, tuburile cu culori zăceau într'un colț acoperite cu o rogojină sub privirile călugărilor, care nu înțelegeau. După ce înfuleca în grabă câte ceva, în chilie, își pieptăna cu grijă barba și pletele și ieșea din mânăstire pe poarta cea mare, îndreptându-se către locul cu buturuga, unde se punea pe așteptat. Nu mi-e ușor să plec de acasă, îi spusese, însă el nu întreba de cine se ferește. Venea în fiecare zi, mai devreme sau mai târziu, uneori o auzea cântând de departe, din ce în ce mai clar printre copacii tot mai goliși de frunze, în liniștea tot mai întreagă și mai sonoră, ca într'o biserică tot mai despuiată de ornamente și de credincioși. – În curând, am să te aud deretecând în casă, îi spusese, deși casa era departe. Când îi respira mirosul de toamnă din păr, când ea îi căuta în priviri o urmă de răspuns la ceea ce niciodată nu îndrăznise să întrebe, când mâinile ei îi dădeau formă, sau el ei, ca unei statui încetul cu încetul desprinsă astfel din materie și devenită vizibilă pentru restul lumii, când râdeau împreună, el știa că erau mai tari decât căderea frunzelor, decât frigul care se apropia și decât toate spaimele iernii, și că dealurile aveau să renască odată cu primăvara, nu din orânduirea veche a lucrurilor, ci din efortul

lor împreună. Şi nu aştepta decât un moment potrivit, poate o pauză, ca să înceapă frescele, folosind cum trebue penelurile aruncate într'un colţ şi culorile care se uscau în ulcele. Se îmbrăţişau printre frunzele cu greu miros mârced, însă trupurile lor tindeau către raza proaspătă de soare care închidea în ea secretul viitorului, promisiunea de a putea trăi peste căderi şi îngălbeniri.

O însoţi până la marginea pădurii şi rămase câtva timp cu ochii pe broboada şi pe fota care se îndepărtau în ritmul paşilor. Din hornurile satului începuseră să se ridice fumurile serii, din grajduri ajungeau până la el mugete şi clinchete de lanţuri trase pe marginea staulelor, voci scurte şi poruncitoare care pluteau în aer pe de-asupra liniştei umede a toamnei. Numai spinii şi mărăcinii păreau veseli în anotimpul lor, ultime arătări de viaţă vegetală înainte de venirea zăpezilor şi a vântului dela răsărit. Parcă creşteau acolo, între câmp şi pădure, ca o apărare contra intemperiilor viitoare, arme ascuţite care aveau să taie în şuvoite subţiri vijelia viscolelor. Ţepii lungi, aproape albi, luceau curios în înserare, parcă vii. Nu le înţelesese niciodată rostul în armonia fără cusur a naturii.

Ştia că ceva grav se întâmplase în viaţa lui, că mâna nu mai putea nici picta, nici desemna semnul crucii noaptea înainte de culcare. Venise la mânăstire nu numai ca să-i zugrăvească pereţii dinăuntru, dar şi ca să nu mai plece. Regăsise pacea îndelung căutată pe atâtea meleaguri, se întorsese între ai lui şi nu mai avea alt gând decât să închine icoanelor şi, în acest fel, viitorului de eternitate care-l aştepta dincolo de viaţă, drept în continuarea ei, ultimii ani de vlagă şi de penitenţă. De fapt nu făcuse rău nimănui, păcătuise îndelung şi greu pe marginea cărnii, însă ştia că din culorile pe care le adunase de atâtea ori împreună pe ziduri şi pe pânze, pe lemn şi pe sticlă, dăduse oamenilor ceea ce poate le furase pe altă parte. Le deschisese drum către înţelegere şi echilibru sufletesc, ca orice artist. Fiecare imagine era ca o poartă către alt fel de a fi. Împlinise în acest fel opera luminii, o ajutase în lupta ei contra tenebrelor, se ştia astfel unealtă şi ucenic în bătălia cea mare care scutura pomul lumii dintru începuturi. Stătuse îndelung de vorbă cu starețul şi încheiaseră un pact care acuma zăcea rupt în mii de bucăţi sub vântul care se abătuse asupra lui cu neaşteptată putere şi care-l îndepărta atât de mânăstire cât şi de el însuşi. Însă nu încerca să i se

opună. Ştia că nu i-ar fi fost cu putinţă, subjugat cum era de femeia pe care toamna i-o adusese dinainte cu atâta culoare.

Parcă dormea întins pe ultimele ramuri ale unui copac, parcă visa în vis sau parcă vedea aevea satul ei pierdut pe jumătate într'o ceaţă. Crina îi făcea semne depe acoperiş, ca şi cum s'ar fi aflat acolo ca să scape de o inundaţie, de ceva care curgea între pădure şi sat, însă nu o apă ci o peregrinare de făclii aprinse care făceau în acelaşi timp lumină şi întunerec şi din arderea cărora se ridica acea negură care, din când în când, o făcea nevăzută pe Crina şi neauzită. Scoală, frate, scoală, îi striga un glas de aproape; el era treaz şi vedea, însă nu se putea coborî din înălţimea copacului ca să alerge să o ajute pe Crina care parcă se tot îndepărta, ca purtată pe apele de făclii aprinse şi dispărea undeva dincolo de negurile tot mai dese. Când îşi dădu seama că vocea nu era din vis ci de dincolo de uşă, sări din pat şi deschise.

— Vin Tătarii, îi strigă staretul, scoală şi ieşi către sat cu ce arme poţi şi cu cine îţi va ieşi înainte.

Nu-şi dădea bine seama de ce face, îşi trase pe picioare o pereche de strâmţari moldoveneşti, îşi încinse peste mijloc spada veneţiană, niciodată folosită, cumpărată cu douăzeci de ani în urmă dela alt pictor mai bătrân, sabie lungă şi mlădie călită la Toledo, mândria lui şi apărare în nopţile de huzur şi primejdie care-i adăugaseră păcate peste păcate în drumul lui către cunoaştere şi către Moldova. Altă armă nu avusese niciodată, un pumnal în fundul unei lăzi, însă i se păru armă zădarnică şi de râs în faţa unui duşman care trebuia ucis dela distanţă. Ieşi în grabă. Înainte de a ajunge la poartă i se uniră în cale cinci fraţi mai tineri, cu arcuri, tolbe şi săbii, trecuţi şi ei dela călugărie la soldăţie, obişnuiţi cu schimbarea în acest ţinut aşezat în drumul relelor, de când lumea. Porţile se aflau larg deschise ca să lase să intre carele cu oameni veniţi din sat, femei şi copii mai ales. In vârful unuia, mânând caii cu hăţurile într'o mână şi biciul în cealaltă, stătea Crina, care-i făcu semn în goană şi dispăru după altă căruţă. O clipă i se păru că e continuarea visului de adineaori. Ţărani veniţi de cine ştie unde, în straie albe, cu sumane negre legate pe un singur umăr, cu opinci tăcute în picioare, arcaşi dinspre ţinuturile Sucevei, veterani cu paloşe dinspre Rădăuţi, lăncieri depe Siret, călărind unii din ei pe cai negri, boieri tineri cu bărbi castanii şi cuşme leşeşti, purtând la oblânc săbii ca a lui, păreau ieşiţi din fundurile pădurii, îndreptându-se către acelaşi loc, concentraţi către

același efort comun de care știau dinainte fără să le fi spus nimeni nimic. Un frate îl lămuri: – Le vom ține calea către Siret, la vad. Dacă trec, pot ajunge până la Suceava înainte de înserat.

Într'adevăr, dincolo de marginea satului rămas dintr'odată pustiu și fără fumuri, numai cu lătrături de câini singuratici, între ultimele case și apă în limba de pădure care umplea acel loc și apoi se unea, peste sat, cu codrul fără margini, se adunaseră ostași de tot felul, orânduiți, în clipa când soarele stătea gata să răsară de dincolo de Siret, în pâlcuri pitite după trunchiuri de-a-lungul vadului. Foarte departe, la capătul orizontului, se vedea cerul acoperit de nori grei, care încetul cu încetu', pe măsură ce lumina creștea pe cer și pe pământ, se adeverirà a fi fum de incendiu, sate arse și pustiite, mirişti, clăi de paie care svâcneau în pale de flăcări către soarele care nu putea răsbate de atâta văpaie și desiș. Mirosea uneori a carne de vită pârjolită, a nutreț încă verde, pradă flăcărilor, a năruire de așezări și hambare. Se făcea o răscruce chiar în fața lui. Drumul cel mare care ducea la Suceava și, din el, către dreapta, drumul ce' mic care ducea la mânăstire. În sus, pe culmea dealului, între drumul cel mare și mânăstire, nu departe de buturuga lui cea de toate zilele, se afla înșirat grosul armatelor gata să dea piept cu Tătarii, dacă cei dela vad ar fi fost înfrânți și călcați în copite, îi spuseră călugării. Își dădu seama că drumul n'avea nicio apărare, făcu semn celor cinci și altor țărani din sat și se întoarseră către mânăstire. Erau și băețandri fără alte arme decât praștii și lungi cuțite la brâu. Alcătui un grup care i se supuse fără vorbă. Il recunoscuseră și îl ascultau. Își dăduseră seama că avea dreptate și că avuturile lor, vitele, carele, femeile și copiii se aflau în pericol. Treaba dură până după răsăritul soarelui, care apăru roșu printre flăcările și fumul depe câmpie, luminând pădurea întâi pe dinafară, apoi pe dinăutru, ca o lampă fermecată, care trezea culorile în frunzele încă rămase pe crengi și în tufișuri. Ce foamete, ce dezastre, ce ape ieșite din matcă, ce foc, ce alte amenințări îi aduseseră pe Tătari în Moldova, acum la miezul toamnei, când copitele cailor puteau întârzia în nămoluri și când apele crescuseră pretutindeni sub mânia primelor ploi? Poate grânele adunate depe câmpuri, pradă ușoară, bogăția promisă tăișului de săbii, fără muncă, ușor de agonisit... I se părea ciudată prezența lui între țărani, sabia lui gata să taie în carne omenească după atâta amar de ani petrecuți dincolo de primejdii, în cetățile fără cusur ale Occidentului, scutite de astfel de

irumperi. Ce căuta el acolo? Și totuși, negăsind răspuns, își zise că locul lui nu putea fi în altă parte, fiu al acelor locuri mai mult decât al pensulei și al riscurilor pacifice de până atunci. Intr'un fel, trebuia odată și odată să dau dovadă că sunt de aici și nu din altă parte. Tot restul n'a fost decât podoabă, cine știe dacă folositoare. Azi avea să se întâlnească cu propria lui soartă, cu felul lui de a fi de folos.

Se făcuse dintr'odată o tăcere mare, de parcă nici pasările nu mai crâcneau, poate că fugite, alungate de fumul rău mirositor, și parcă nici cai nu s'ar fi aflat în împrejurimi, ci numai o armată de suflete așteptând să se deschidă dinspre cer Judecata de Apoi în fața spaimei tuturor. Apoi auzi un fel de tunet însoțit de nouri albi de praf, apoi tunetul păru că se preface într'o lungă întâlnire cu apa, un fel de clipocit masiv, semn că Tătarii treceau prin vad, apoi un urlet neomenesc care îi ridică părul în cap și-i încreți pielea pe întreg trupul, apoi urlete răslețe, căderi, icnituri, zgomote necunoscute, de el niciodată auzite pe meleagurile asfințitului. Bătălia începuse pe malul drept al Siretului. De unde se afla ascuns nu vedea decât drumul cel mic, strâmt și pustiu, parcă separat de destinul celuilalt, drum ducând poate în altă parte unde nu avea să fie nici bătălie nici zgomot de niciun fel. Însă nu trecu mult și primul Tătar apăru strunindu-și murgul obosit, uitându-se în toate părțile, întorcând turbanul când într'o parte când în cealaltă, ca pe o pâine murdară sub care luceau doi ochi ca de viezure, căutători, speriați și pofticioși în același timp, cu iataganul scos ridicat la înălțimea umerilor, gata să plece către gâtul dușman. Apoi alții, poate că mai bine de douăzeci. Duhneau a oameni de câmp osteniți de atâta călărit, de parcă aduceau cu ei ceva din casele lor, din grajdurile pierdute în stepă, din focurile lor fără lemne, urât mirositoare ca tot ce-i înconjura în acea depărtare fără hotar și fără noimă. Păreau niște copii mai mari, crescuți de mame rele și sângeroase la focul unui destin de moarte și foamete. Păreau inutili ca mușteleie, tânțarii sau șerpii, aruncați în viață de cine știe ce greșală sau imperfecțiune, sau poate nu erau decât pedeapsa pentru păcatele noastre, a celor care, în această parte a regulei și a dreptății uitam din când în când care ne era rostul. Nu-i era teamă, ci doar dor de a termina. Dacă treceau peste el, drumul le era deschis către mânăstire și către Crina. Strânse din dinți și răcni din fundul bojocilor, cu o voce pe care niciodată nu și-o auzise, în clipa când Tătarii se aflară la locul potrivit. Atunci începu să plouă cu spini ascuțiți, peste drum, însângerând

pielea cailor de-asupra copitelor, înțepând ochii, obrajii, mâinile goale, formând ca o zăpadă albicioasă, repede însângerată în panica urlătoare care urmă. Caii nechezau și se ridicau în două picioare, aruncând peste cap pe călărești, care piereau sub săbiile depe margini, unii încercau să se întoarcă din cale, însă acolo îi așteptau arcașii. Arcași erau acum pretutindeni și lupta nu dură nici un pătrar de ceas. Din deal se auzeau alte strigăte, mai tumultoase. Dădu ordin să se retragă toți caii în bună stare către mânăstire și rândui arcașii pe după trunchiurile cele mai groase, așa încât, când Tătarii înfrânți de cei de pe deal începură a curge către apă, într'o năvală dezordonată, îi prinseră în săgeți, unul câte unul, din față sau din spate. Înfipsese frumoasa lui sabie de Toledo în pământul reavăn, printre frunzele căzute, pe locurile călcate de pașii Crinei, și mânuia arcul, fără nicio grabă, aducându-și aminte de copilărie, când, la Râmnic, învățase să ocheaască mere domnești așezate ca niște capete pe stâlpii depe garduri. Acum ochia în piept sau în spinare și auzea, la capătul sborului subțire durerea celui nemerit, durere scurtă sau lungă după cum dăduse in plin sau numai într'un umăr. Răniții erau repede sfârșiți de arcașul cel mai apropiat, sau de coasa vecinului.

Apoi se făcu liniște din nou, însă altfel decât cea din zori. Reveniseră păsările în crengi, ostașii despuiau pe cei căzuți printre copacii protectori, oamenii din sat alergau spre mânăstire ca să dea de veste. Era o tristețe amestecată cu o mare bucurie, însă petrecută pe marginea morții, lucru care nu dădea Moldovenilor ghes către veselia fără frâu. Aveau să-i ardă sau să-i îngroape, se întrebă în timp ce se îndrepta și el către mânăstire. Îi văzu venind de după cotitură și opri ca să lase căruța să treacă. Ajunsă în dreptul lui, omul dădu hățurile femeii de lângă el și sări punând un picior pe roata care trăgea încă semn în pământul moale al drumului. Era un bărbat încă tânăr, care venea cu siguranță dela bătălia de sus și trecuse pela mânăstire ca să-și ia femeia și copiii. – Am auzit cum le-ai ținut calea. Starețul te așteaptă în poartă ca să-ți mulțumească. Îi strângea mâna și continua să-i vorbească, însă el nu-l auzea. Se uita la Crina, care înțepenise cu hățurile în mână, cu ochii pierduți către sat, ca și cum el n'ar fost, ca și cum nu l-ar fi cunoscut, ca și cum totul pe lume n'ar fi fost decât bărbatul care sărise din căruță și cei trei copii din spatele ei. Îi păru rău dintr'odată că scăpase cu viață din bătălia pentru el fără rost, lipsită de tot de orice sens, pustiită de culori. Simți mâna omului strângându-i dreapta cu efuzie, îl văzu sărind în că-

ruță, îndemnând caii să se îndepărteze, dispărând după cotitura dinspre sat, nu departe de buturuga unde ea îi ieșise înainte acum cât timp? Acum o săptămână sau două, acum nicicând. Își simți brațele și picioarele obosite și porni spre mânăstire ca în spre o pedeapsă, cu povara anilor dintr'odată peste el ca o oaste dușmană.

*

Văile răsunară, și pădurea cu ele, de vestea cea mare a înfrângerii necredincioșilor. În apropiere de malul Nistrului altă hoardă fu oprită și tăiată în bucăți de hotineni, așa încât nici roadele furate, nici oamenii robiți și nici robitorii nu se mai îndrumau către corturile depe Don. Apoi începură ploile și, timp de trei zile, bătură pădurea care rămase fără frunze, gata să se înfrunte cu năpestele iernii, cu toate săbiile crengilor afară, limpezi și curate. Apoi ieși soarele din nou și, către sfârșitul lui Octombrie, se făcu iarăși ca de vară, cu o torpoare b'ândă în aerul simplu fără pic de vânt în aripi, cu o liniște care părea născută din rădăcinile pădurii și din adâncimile ei necunoscute. Însă el nu mai ieși pe poarta cea mică, tăiată în cea mare, ca o dublă spărtură către adevăr. Rămase închis în chilie, meditând asupra celor întâmplate zilele trecute, în așa de repezită înlănțuire de fapte neașteptate, întâlnirea cu Crina, iubirea pe perinile de frunze, speranța nouă pe care i-o dădea acea femeie isteață și frumoasă, parcă sculptată pentru el din culorile cele mai vii ale Țării de sus. Venirea Tătarilor, ca orice nenorocire, limpezise năluciri. Atât iubirea cât și bătălia îi dovediseră că nu era bătrân. Lucru mare într'adevăr, care îi arăta poate o nouă plecore, spre alte înșelări și revelații. Nu-i spusese deci că era măritată și că avea o droaie de copii, îl lăsase să înțeleagă de atâtea ori că nu era ținută de niciun cuvânt dat, de nicio îndatorire față de nimeni. Faptul că nu-l mai privise din înaltul căruței, în timp ce el dădea mâna cu bărbatul ei, era ca o despărțire pentru totdeauna, poate ca un dispreț, poate ca o teamă. Cine mai putea ști? Cine mai poate ști ceva în încurcătura fără deslegare din fuiorul lumii de dincoace? Oricum, rămăsese iarăși singur, legat de pensule și de culori, neputincios în fața peretelui intact, de care nici măcar nu se mai apropia. Nici în biserică nu mai îndrăznea să intre, parcă lovit de o remușcare și de amintirea unui păcat care-l făcea să se uite uneori cu părere de rău la crucile din marginea pădurii, sub care dormeau cei căzuți în bătălie și printre care ar fi putut odihni și el cu alt fel de

conștiință. Păcătuise fără să vrea, însă își aducea aminte de cuvintele Venețianului din capul schelelor: – Infernul e podit cu bune intenții iar necunoașterea nu e nevinovăție. Era furios pe dinafară, în contactul cu cele văzute în jurul lui, însă pe dinăuntru cânta încă în el femeia cu păr de aramă și nu-i dădea pace nici în somn, când îi era din nou aproape, din cap până'n picioare, tot atât de aprigă și de liniștitoare ca în rătăcirea aevea de care nu se mai putea desprinde. Se socotea, astfel, nedemn de a mai călca pragul bisericii și de a pune pe pereți istorii de care fusese rupt, sau poate că numai îndepărtat.

Măria Sa, în acele zile de îndoială, îi trimise de sârg un sol dela Suceava, ca să-i mulțumească pentru vitejie și ca să-l întrebe cum mergea treaba „de dincolo de sabie", cum așa de frumos îi scria în cartea cu pecetie domnească pe care o deschidea din când în când și pe care o știa pe din afară. Trimisese vorbă prin același sol că treaba avea să fie gata la sfârșitul anului viitor. Starețul părea și el mulțumit, însă parcă îl ocolea, înfricoșat de acea singurătate mai grăitoare decât un stol de cuvinte. Toamna avea să fie lungă, ziceau bătrânii.

Intră în biserică și îngenunchie în fața altarului, hotărît să înceapă. Nu mai putea să se roage și nici mâna dreaptă nu mai îndrăznea să o ridice către frunte. Imaginea femeii îi stăpânea orizontul interior și în van încerca să o alunge, să o înlocuiască cu alte gânduri. Își dădu seama că omul din el, tot ce fusese de-a-lungul atâtor ani, se adunase pentru o altă încercare, că e de ajuns o mână atinsă sau chiar și numai o privire, ca să te desparți de tot ce-ai fost cu scopul de a tinde către ce n'ai fost niciodată, mult mai rău sau mult mai bun ca înainte. Simțea în mâini ca o ardere care-i venea dinăuntru, din acele atingeri și din acele priviri neuitate care acuma aveau să-i ducă mâna în alt chip către alte contururi, către un alt fel de a alege și potrivi culorile. Se ridică brusc, ajunse dintr'un salt vraful de unelte și ulcele, ridică privirea spre peretele alb. Își zise: – Parcă aici ar fi trebuit să încep. Însă nu duse gându la împlinire. Era prea întunerec. Îi era parcă frică să nu jignească pe cineva care ar fi putut vedea mișcarea de imagini care-l ardea din străfunduri și care nimic n'avea de a face cu istoria sfântă. Se dădu la o parte. Ieși în lumina arzătoare și se rezemă cu spatele de peretele bisericii, în dreapta ușii. Colinele împădurite ardeau și ele în arama toamnei, parcă locuite de aceleași amintiri. Aici nimeni nu-i spunea nimic, nicio oprelişte nu se ridica între el și culoare. Între prezent și amintire, între lume și el, între Dumnezeu și ceea ce el trebuia să fie, nu mai simțea nicio despărțire. Se întoarse cu fața la păretele lăcașului, alb, neted ca o pânză în așteptare. Duse cărbunele cu un gest iute pe deasupra întinderii prietenești și începu să desemneze. Chipuri, unul după altul, apărură, înclinate, drepte, rotunde, ascuțite, reflectând începutul istoriei sfinte, dela facerea lumii, când ceva se mișcase întru ivirea omului, ceva care fusese acolo dela început, în măreție și păcat, amestec de supunere și de revoltă, de smerenie și de trufie. Din prima linie trasă, negru pe alb, din prima imagine recunoscută, avea să se desfășoare tot restul, așa cum fusese și la începutul lumii. Din prima sămânță închipuită de Dumnezeu în afara Lui avea să se nască tot restul până la sfârșitul întregului. Totul fusese văzut într'o aşchie de timp și de spațiu. Așa și opera lui. Când se opri din lucru, ostenit, își dădu seama că nu era singur. Starețul și mai mulți călugări îl priveau în tăcere, cine știe de când, cu ochi mari deschiși, contemplând acele desemne făcute pe zidul din afară al bisericii, acolo unde el îndrăsnise să înceapă ceea ce nu mai putea picta pe dinăuntru. Avea să îmbrace biserica în fresce, așa cum niciun alt pictor nu mai pictase vreodată. Când întregul lăcaș avea să fie astfel îmbrăcat în odăjdii de el închipuite și făcute, avea să intre înăuntru și să ceară iertare.

VINTILĂ HORIA

* * *

ULTIMUL CÂNT

Se-apropie clipa în care
Deabea voi mai scrie un cânt
Cu versuri de cuminecare
Pribeagului dor pe pământ.

Se-apropie clipa în care
Voi scrie și ultimul cánt
Trecând prin al lutului ghiare,
Ușor, ca o boare de vânt.

Se-apropie clipa în care,
Sfârșitul va fi primul cânt
Ce trepte încet să coboare,
Din ceruri, la mine'n mormânt.

Mai 1980, New York

FĂRĂME ȘI BUCĂȚI

Dnei și Dlui
Dr. Valer Barbu

Din bucăți și bucățele
Dur spre ceruri noi castele
Și-mi fac sanie din nori
S'aflu cerului comori.

Se deschide'n ceruri poartă,
Lumea'nțepenit, stă moartă,
Surd e-al îngerilor cor
Iar eu cad învins de soartă,
Sfărămat de-urît și dor.

De Crăciun zboră petale,
Stă Cristos oprit în cale
Și privește lăcrămând;
Doar câțiva, purtând sandale
Sau opinci, îl poartă'n gând,

Clopote s'aud în noapte,
Firea se îmbracă'n șoapte
Dar, ca și în alte dăți,
Eu din lucruri și din fapte
Strâng fărâme și bucăți.

Dec. 1975, New York.

IN CENUȘE

După-adânci filozofii
Morți-s morți iar viii vii
Și'nțelepți mereu se nasc
Din cirezile de pasc.

In cenușa unui Vechi
Scormonesc un Nou, perechi,
Și îndeasă'n colivii
Morții ca să pară vii.

Sus lozinci, slăviri, onor,
Jos în umbră, jaf, omor
Iar la ordin, jug al sorții,
Trec coloanele, trec morții.

Mute'n mari înțelepciuni,
Vetre stau fără cărbuni,
Casele fără de porți,
Morții vii iar viii morți.

A ARMÂNILOR PIND

Armâne Pind, tu santinela porții
Prin care generații au trecut,
Tu ai înfrânt și lanțurile morții
Și secole cu turme-ai petrecut.

Bătrâne Pind de glorii fără număr
Cu cer în dezmierdare arcuit,
Egeea și Balcanii-i ții pe umăr
Și fiii lângă vulturi i-ai suit.

De-acolo sus i-ai învățat că'n lume
E moarte râpa, viața mii de căi
Iar cerul a împrăștiat anume
Cu sfânt și om, netrebnici, hoți și răi.

Când fiii ți-au plecat, din înălțime,
Din urmă le-ai strigat a gliei legi:
„Ce datini sunt păstrate din vechime
Cu fiecare zori să le culegi."

„Fii dârz armân în clipele profunde
Eu, Pindul, lângă tine grănicer,
Oricând va fi nevoie, ți-oi răspunde
Cu glas de neam, între pământ și cer."

Mai 1976 New York.

PRIMĂVARA LA PARIS

Adieri cu sânziene
Pe sub bolta'n destrămare
Ce se cerne printre gene,
Alene,
Spulberă scântei de-amnare
Ce 'mbracă'n mângâieri de-amurg
Intreg Jardin de Luxembourg.

Umbrele, prelungi tonaje
De'ncântări și răscolire,
Cu statui în rând de straje,
In vraje,
Ca'ntr'o carte de citire,
Culeg minutele ce curg
Peste Jardin de Luxembourg.

Frunze numai frăgezime,
Firmament în diademe,
Risipesc din adâncime,
Cu rime
Și cadență'n vers, poeme
Cântate de un Demiurg
Seara'n Jardin de Luxembourg.

Paris, Aprilie 1976

S. G. THEODORU

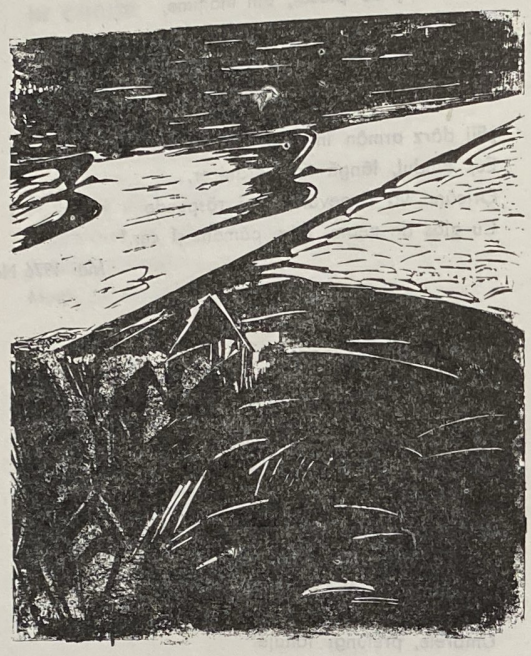

MIRCEA ELIADE

JURNAL ÎN YUCATAN ȘI GUATEMALA

Merida, Yucatan, 18 Decembrie.

Ca să fim siguri că vom prinde avionul de 7:40 dimineața pentru Memphis, am petrecut noaptea la Hotel Hilton, chiar în aeroportul dela O'Hare. Surpriza: o cameră cu baie costă 70 de dolari. Și, toată noaptea, auzim avioanele care-și iau zborul pe deasupra noastră.

Breakfast la Memphis, unde așteptăm un ceas avionul pentru New Orleans. Apoi, în al treilea avion ajungem la Merida pe la 2:00 după-amiază. Coborînd, ne lovește arșița; 90° Fahrenheit (azi dimineață, la Chicago, erau 30°). Avem camerele rețínute la hotelul Maria del Carmen.

Grădină tropicală, cu inevitabila piscină și mese rotunde, apărate de imense umbrele colorate. In hall, pomul de Crăciun – iluminat electric, ca pretutindeni în USA – și câteva zeci de valize; un grup întreg de turiști americani se pregăteau de plecare.

Ne îndreptăm spre centrul orașului. Admirabila grădină publică, Plaza Mayor, în jurul căreia se înalță Catedrala și Palatul Guvernatorului. Sub arcadele de tip hispano-maur – prăvălii, cafenele, restaurante. Paul Ricoeur, care și-a luat **Ghidul** cu el, ne dă cele dintâi informații: Merida, capitala statului Yucatan, a fost fondată în 1542, pe vechea metropolă Maya, Tiho. Metropola a fost, evident, distrusă, iar blocurile de piatră, unele meticulos sculpatate de Indienii Maya, au folosit la construirea Catedralei (sec. XVI), a casei Montejo (1549) și altor clădiri ale nobililor spanioli. Don Francisco de Montejo y Leon conducea armata care a cucerit provincia Yucatan. Casa Montejo, ne citește Paul din **Ghid**, este cea mai veche **private mansion** din America locuită și astăzi de descendenții celui care a clădit-o.

Ne reîntoarcem într'o trăsurică, trasă de un singur cal. Seara, cinăm la restaurantul hotelului – vetust, melancolic. Imi amintește, vag, de un restaurant descris de Eça de Queiroz, pe la sfârșitul secolului trecut. (Dar unde? In ce roman?).

Uxmal, 19 Decembrie.

Am adormit anevoie, după ce am recitit o parte din dosarul cu note despre civilizațiile meso-americane, adus dela Chicago.

La începutul după-amiezii, închiriem un taxi și, în mai puțin de un ceas, ajungem la Uxmal. După ce șoferul își așează mașina la umbră, ne îndreptăm spre ruine. Cel dintâi monument pe care-l vizităm este Piramida ridicată în cinstea faimosului erou divinizat Kukulkán, Șarpele cu pene de **quetzall** (echivalentul lui Quetzalcoatl al Aztecilor). Piramida a fost restaurată de César Sáenz. (I se mai spune și „Maison hantée"). Ne aflăm, de fapt, într'un complex de cinci temple, zidite în diferite perioade. Trepte înalte, de piatră, pe care le urcăm încet, cu greutate. Ne oprim după vreo 50 de trepte, ca să privim – încercând să le identificăm cu ajutorul planului celorlalte construcții din apropiere, unele din ele încă neexplorate. (Numai Paul a urcat până la ultima terasă, ca să se convingă

încăodată – și avea desigur dreptate – că vertigiile și durerile, care l-au ținut, luna trecută, 10 zile în Clinica Universității, **nu** erau de natură cardiacă...).

Apoi ne îndreptăm spre cadrilaterul de alături – al lui Chac, zeul ploii și al furtunii – unde vom asista, astă seară, la spectacolul „Son et Lumière". Inutil să încerc chiar cea mai sumară descriere. Mă mulțumesc să însemn în **Ghid** (dar paginile au margini atât de înguste!) anumite detalii pe care le voi reciti, și elabora, acasă. După o jumătate de ceas, escaladăm Templul Soarelui, zis „Palatul Guvernatorului", apoi coborîm în Curtea Jocului de pelotă (ritul care mă pasionează de mulți ani și despre care sper să pot scrie pe îndelete în capitolul religiilor meso-americane din **Histoire III**). Tot atât de pasionantă „Casa de las Palomas", în curs de dezgropare; numai fațada este complet descoperită, și deși rămânem aproape o jumătate de ceas privind-o, încă nu izbutesc să-i descifrez (cu ajutorul **Ghidului**) întreg scenariul.

In fond, valoarea, frumusețea și semnificația acestui faimos Uxmal le constituie decorațiile în stuc ale zidurilor exterioare. Nu poți să nu rămâi fascinat, bunăoară, în fața scenei figurate pe unul din pereții piramidei Kukulkan: un cap de om ieșit din gâtlejul Șarpelui cu pene de **quetzall** (în interpretarea lui César Saénz, capul reprezintă Soarele). Și peste tot, de toate mărimile, imaginile reptilei. Câte ar fi de spus în legătură cu acest simbolism **obsedant** al Șarpelui! Nu este vorba, în niciun caz, de „ophiolatrie". Sensul cosmologic mi se pare evident: noaptea pre-cosmogonică, fertilitatea, nașterea, renașterea...

Scriu aceste rânduri, în mare grabă, în **patio** restaurantului „Villa arqueologica": ziduri galbene în jurul piscinei; câțiva copii se joacă printre vasele cu flori (imense vase de piatră, așezate sub umbrele). Așteptăm să fim chemați la masă. Melancolie, oboseală. Ca în atâtea alte locuri, îmi spun: **aici** ar fi trebuit să rămânem 2-3 zile, ca fiecare din noi să putem revedea, dimineața și în amurg, fără grabă, ruinele noastre „favorite"...

Chichen Itza, 20 Decembrie.

Deabia azi-noapte, datorită reflectoarelor felurit colorate (marea descoperire a spectacolelor „Son et Lumière") am putut pătrunde în „țesătura" iconografiei zeului ploii. Din fericire, comentariile orale erau simple,

nepretențioase; am ascultat fragmente din mitologia zeului Chac, însoțite de melodii nemai auzite până acum, întrerupte de flaute și sunete de gong.

La întoarcere, pădurea își recăpătase mirosul „sălbatec" de junglă.

*

Am plecat azi dimineață, cu același șofer care ne-a condus ieri la Uxmal. Trecem prin câteva orășele (și pretutindeni, o **plaza** frumoasă, bine îngrijită, cu arbori bătrâni în fața bisericii) și cătune pitoresc alcătuite din căsuțe și cabane, uneori ascunse sub arbuști, plante agățătoare și tufe de **bougainvillier.** După două ceasuri ajungem în Chichen Itza. „Mayaland Hotel" ne încântă de cum dăm cu ochii de parcul tropical care-l înconjoară. Paul reușește să obțină o căsuță, în fundul parcului; două camere, cu terasă, la umbra câtorva arbori înfloriți. Fără vecini; cea mai apropiată cabană se află la 15-20 de metri de a noastră. La răstimpuri, auzim ciripitul metalic al unor păsări pe care încă nu le-am zărit ascunse între ramuri. Mă plimb fermecat pe cărările întortochiate, încercând să identific florile tropicale care-și fac loc printre pietre.

*

După amiază, prima vizită a ruinelor. Complexul arhitectonic începe la câteva sute de metri de Hotel, de o parte și de alta a șoselei. Inaintăm încet pe marginea drumului; camioanele și mașinile se țin lanț. In apropierea porților de intrare, magherițe cu mărunțișuri: „suveniruri", limonadă și coca-cola. Grupuri de turiști, și nu numai tineri.

Citisem destul despre Chichen Itza, și-mi procurasem un album cu reproduceri. Dar, așa cum știam, monumentele arheologice, mai ales cele din America Centrală, nu se lasă „surprinse" decât de un fotograf de geniu.

Iată, bunăoară, această imensă, extraordinară piramidă, pe care o vedem de departe înălțându-se în câmpie (a mai rămas doar un arbore bătrân, la câțiva metri de monument). Nouă platforme suprapuse și, în cele patru direcții cardinale, patru scări de piatră urcând până la sanctuarul de sus, templul zeului Kukulcán. (Cultul zeului a fost introdus de populațiile care-și aveau centrul ceremonial la Uxmal). Ascultăm explicațiile ghidului, la răstimpuri răsfoiesc volumul pe care l-am adus cu mine notez amănunte în carnet. Inutil să le transcriu aici.

Dar nu voi uita platforma în care s'au păstrat, zidite, craniile victimelor decapitate (și acel schelet, cu un șarpe încolăcindu-i picioarele). Și nu cred că voi uita imensul paralelipiped (lung de 90 de metri și lat de 30 de metri), în care avea loc jocul de pelotă, închis între ziduri de 12 metri înălțime – pe care se așezau, probabil, spectatorii. Este cea mai grandioasă curte ceremonială din toate câte se cunosc. Și sunt nenumărate; le-am văzut la Uxmal, și în 1969 la Monte Albán, la Xochicalco (de fapt, cu excepția lui Teotihuacan, se găsesc în toate centrele ceremoniale și sunt pictate și în toate codicele care s'au păstrat). Foarte probabil, lupta între cele două partide simboliza confruntarea între forțe antagonice, dialectică creatoare, pentrucă asigura continuitatea vieții ciclice. (Dar câte n'ar mai fi de spus! Simbolismul acestui joc ceremonial e inepuizabil...).

Să notez și această particularitate: acustica. Dacă șoptești la unul din capetele curții, se aude la 170 de metri...

*

Și cât de naiv, de «provincial» este numele Marelui Palat (70 pe 35 de metri), cu atâtea săli și camere de locuit, cu scări sculptate și porți decorate cu hieroglife: când l-au văzut pentru întâia oară oamenii lui Francisco de Monteja, au crezut că e o mânăstire de maici. Și de-atunci așa i se spune în toată regiunea: **Las Monjas...**

*

Câteva sute de metri printr'o pădure rară, ca să vedem un lac minuscul, o stranie frumusețe, care zace, între stânci, la 15-20 de metri sub nivelul nostru.

*

Ieșim, traversăm șoseaua și pătrundem în cealaltă arie arheologică. Umblăm destul prin pădure până ajungem la cele dintâi monumente excavate. Continui să însemn în carnetul de buzunar – deși mi-e teamă că nu voi putea descifra întotdeanua cuvintele prescurtate, scrise cu creionul...

De pe platforma unui templu, zărim „Mayaland Hotel". Nu prea departe; mai puțin de un kilometru. Ne hotărîm să continuăm drumul prin pădure

convinși că, destul de curând, vom găsi cărarea care ne va scoate în dreptul hotelului. După o jumătate de ceas, înțelegem că ne-am rătăcit. Ne odihnim sub un cedru uriaș, apoi ne întoarcem.

*

Nu voi uita această seară în **patio** hotelului, ascultând fântâna. Nici parcul, la căderea nopții; rămânem mult timp pe terasa camerelor noastre, stând de vorbă.

Isola de Las Mujeres, 21 Decembrie.

Trei ceasuri cu mașina. Trecem prin orășelul Valladolid, cea dintâi capitală a Yucatanului. Splendid parc și, evident, biserica – în cel mai bun stil colonial.

Descoperim Oceanul, și ajungem la timp la debarcader ca să prindem vaporul pentru Isola de Las Mujeres. Palmierii din marginea plajei încă se mai zăresc când ajungem în larg.

Va trebui să aflu într'o zi de ce i se spune „Insula Femeilor". După ce coborîm în port, câțiva localnici ne propun felurite plimbări în bărci cu motor. Aflând că deocamdată vrem să dejunăm, unul din ei ne sugerează un restaurant chiar lângă port. Intr'un sfert de ceas, restaurantul se umple. Cea mai bună masă de când am sosit în Yucatan. Languste – specialitatea insulei – excelent preparate, și mai ieftine decât un prânz mediocru în Merida.

Vizităm puțin, și în grabă, câteva străzi din fața portului. Multe restaurante pitorești, și case vopsite în culori luminoase, și peste tot, flori și arbuști înfloriți. Mulți tineri «artiști»: zăresc ateliere improvizate, și câteva vitrine cu tablouri. Lumina mi se pare mai clară și mai aurie ca în Yucatan. Asemenea luminii legendare din Provența secolului trecut.

Plimbare într'o barcă cu motor prevăzută, în mijloc, cu o placă groasă de sticlă, prin care putem privi fundul oceanului. Pești de toate speciile și de toate mărimile. Când li se aruncă bucăți de pâine sau pezmeti, în câteva clipe se adună sub barca noastră sute de pești, parcă din ce în ce mai mari, se întrec unii pe alții, se lovesc între ei.

Pe mal, vile clădite în stil colonial. Vedem șoseaua iscusit construită între plajă și pădure. Mai departe, trecem printr'o „strâmtoare", între un

grup de stânci și grădina unei vile somptuoase, cu plajă și debarcader. Mă întreb cine ar îndrăzni s'o locuiască.

Apoi, deodată, barca noastră își oprește motorul: ne aflăm deasupra unei masse uriașe de pești, înghesuiți unul într'altul, aproape nemișcați. Nu înțelegem prea bine datorită cărei cauze s'au adunat aici aceste, probabil, zece, douăsprece mii de pești adulți. Ni se spune că, în acest spațiu, pescuitul e interzis...

*

Și de data aceasta ajungem chiar în ultimul moment, dar reușim să ne găsim locuri (în picioare) în vaporașul arhiplin. Câteva grupuri de sud-americani tineri, gălăgioși, bine dispuși. Zărim de departe palmierii, reliefați în lumina amurgului...

Regăsim cu încântare „Mayaland Hotel". Noaptea, revăd și transcriu câteva însemnări din carnetul de buzunar.

Merida, 22 Decembrie.

Zi de odihnă. Ne plimbăm prin oraș, revedem câteva cartiere care ne-au plăcut. Scrisori.

*

Evident, sunt și câțiva fericiți, convinși că au descoperit enigma întregii civilizații meso-americane. Bunăoară, José Diaz-Bolio, „a well known poet in Yucatan", după, cum stă scris pe coperta cărțuliei **Guide to the Ruins of Chichen Itza**, (Merida, 1971), și autorul volumului de succes (3 ediții) **La serpiente emplumada, eje de culturas.** Și ce frumos începe **Guide to the Ruins**...:„In 1942 am descoperit că șarpele cu clopoței era principalul simbol religios al populațiilor Maya..." Și explică de ce. Pentrucă Maya credeau că în fiecare an coada crotalului crește cu un segment. Deci, erau convinși că șarpele cu clopoței are această virtute: poate calcula trecerea timpului. Drept care, Maya considerau crotalul un șarpe solar...

Mexico City, 23 Decembrie.

Surpriza dela aeroport: biletele de avion pentru Guatemala nu mai sunt valabile, pentrucă n'au fost reconfirmate 76 de ceasuri înainte. Marea problemă o constituie schimbarea întregului program. (Aveam camere reținute pentru astăseară în Guatemala-City, locuri în avionul pentru Tikal etc.). Din fericire, Paul izbutește să găsească bilete în avionul de astăseară pentru Mexico. Aterizăm la 8:30. iar ceva mai târziu ajungem la Hotel Carlo (Plaza de la Republica). Incerc să mă plimb în jurul pieței, dar uitasem că ne aflăm la 1800 metri deasupra nivelului mării. După vreo zece minute mă întorc, obosit, la hotel.

Mexico-City, 24 Decembrie.

Incercăm zadarnic să găsim adresa sau telefonul lui Eric Taladoire. Telefonăm lui N. Petra, dar nu răspunde nimeni.

Puțin înainte de amiază, la Muzeul Național de Antropologie, unde rămânem până la închidere. Este, fără îndoială, cel mai bogat și mai bine organizat muzeu arheologic din lume. E suficient să privești cu oarecare atenție colecțiile expuse, în ordine cronologică, în cele douăsprezece săli, să citești scurtele indicații, ca să te orientezi în istoria acestor complexe și încă puțin cunoscute civilizații meso-americane. Insemn cât pot în carnetul de buzunar și pe marginele excelentului Catalog editat de directorul muzeului, Ignacio Bernal. Nu voi reține aici decât câteva date: între 1300 și 800 agricultura se dezvoltă și populația satelor crește. Pe coasta Golfului Mexic, se precizează profilul cultural al Olmecilor. Intre 800 și 200. apogeul colectivitătilor rurale, cu centre ceremoniale, temple, preoți și progrese în tehnologie, astronomie și matematică (exemple: Monte Albán, Tikal etc.). Intre 200 înainte și 200 după Christos încep să se distingă trăsăturile specifice culturilor Maya, Zapotec, Veracruz și probabil Teotihuacán: apar **stelae** și altare de piatră, calendarul și calculele matematice se perfecționează; ceramică pictată și vase tetrapode etc. Inutil să însemn aici diferitele complexe religioase: cultele fertilității și divinități feminine în Valea Mexicului, influențele Olmecilor și noile sinteze religioase de tip sincretist.

Fascinată și misterioasă este decadența și ruina diferitelor centre de civilizație. Cândva între 200 înainte și 150 după Christos, populațiile din

Valea Mexicului încep să se concentreze la Teotihuacan, faimos centru ceremonial unde clădesc, între altele, Piramida Soarelui și a Lunei. Epoca de glorie a acestei noi sinteze culturale ține de pe la 350 până la 650. Apoi decadența; Teotihuacan cade pradă triburilor „primitive" care coboară din Nord, și orașul este distrus. Totuși, treptat, cuceritorii se lasă civilizați de cei învinși, „Toltecii", adică, în limba cuceritorilor, „artiști și savanți". Noua civilizație sincretistă durează între 900 și 1200, după care alte hoarde coboară din Nord; Aztecii sau Mexica (la început, li se spunea „Chichimeci", adică nomazi). Nu mai amintesc mitul fundației metropolei Tenochtitlán, în 1325 (profeția zeului Huitzilopoctli: să fundeze centrul ceremonial pe locul unde vor zări un vultur devorând un șarpe...).

*

Deabia ajuns la hotel îmi dau seama că n'am notat nimic despre fazele civilizației Maya, atât de dominante în Yucatan și Guatemala. Trebuie să însemn măcar câteva date: primele expresii specifice între 1300–800; între 800 și 200, admirabilă ceramică etc. Epoca clasică, dela 200 la 300; decadența, 900–1500. Fără îndoială, cea mai creatoare dintre culturile meso-americane. Pasiunea pentru calendaristică, astronomie, matematică și muzică. Și, ceea ce mi se pare și mai important: câteva populații Maya supraviețuiesc și astăzi, și nu totdeauna aculturalizate. Poate că anumite „enigme" ar putea fi descifrate cu ajutorul tradițiilor orale păstrate de ultimii reprezentonți ai civilizației Maya.

*

Cinăm într'unul din puținele restaurante care au rămas deschise astă-seară. Apoi, ne îndreptăm spre Catedrală, ca să apucăm „la messe de minuit". Imensă și aproape plină. Flori, lumânări aprinse, miros de mânăstire...

Mexico City, 25 Decembrie.

Dela 11:00 la 2:00, ascensorul e defect și rămân în hall (Avem camerele la etajul 10...). Zi caldă. Afară, în Plaza de la Republica, zăresc mari fluturi roșii, portocalii.

*

Am umblat mult, și ieri, și azi, prin oraș, mai ales prin cartierele pe care îmi plăcea să mă plimb în 1965. Azi, din nou la Catedrala de Santiago Tlatelolca (secolul XVI) clădită pe ruinele palatului ultimilor Suverani azteci. Traduc din spaniolă textul înscris pe un panou în fața Catedralei: „In ziua de 13 August 1521, eroic apărată de Cuatitemoc, cetatea Tlatelolca a fost cucerită de Hernani Cortes. Nu a fost o victorie, nici înfrângere; a fost nașterea dureroasă a poporului **mestizo** care alcătuiește Mexico de astăzi".

*

Lungă plimbare în Parc, azi – în ziua de Crăciun – mai animat ca niciodată. Inconjurat de tot felul de **negocios.** Remarcabile acele mici „scene" în aer liber, în care te poți fotografia așezat în echipaje arhaice sau alături de păstori și de magi, lângă ieslea unde s'a născut Isus.

Guatemala City, 26 Decembrie.

Ne-am deșteptat în zori ca să putem ajunge la aeroport înainte de marea îmbulzeală de care ne prevenise șoferul. Și cu toate acestea culoarele erau deja tixite. In fața ghișeului unde trebuia să arătăm biletele și să înregistrăm bagajele, o massă compactă; imposibil să ne facem loc. Dacă n'ar fi fost Paul, probabil că ne-am fi întors la hotel – și am fi petrecut restul vacanței în Mexico...

*

Fără îndoială, cutremurul de acum doi ani a desfigurat Guatemala City. Trotoarele sunt sparte, unele clădiri amintesc de orașele bombardate. Din avion am zărit căsuțele și cabanele în care se adăpostesc câteva zeci de mii de oameni rămași fără locuințe. Dar mă întreb dacă murdăria din cartierul nostru este și ea o consecință a cutremurului. După o jumătate de ceas de plimbare, ne întoarcem deprimați la hotel. Din fericire, ni s'au rezervat camere la „Colonial Hotel", o veche casă patriciană, cu **patio,** fântână și un papagal într'o imensă cușcă. Liniște, răcoare. Petrec o bună parte din după-amiază răsfoind dosarul cu note despre religiile meso-americane.

*

Odată cu căderea nopții, aspectul orașului se schimbă. Plecăm la întâmplare pe una din străzile care se deschid în stânga hotelului. Curând, un nou parc, destul de modest luminat, dar încă „plin de viață"; pretutindeni, cineva – un copil, o bătrână, un bărbat fără vârstă – vinde ceva de mâncare, sau obiecte minuscule, cărți poștale, „suveniruri".

Cinăm, excelent, într'un restaurant spaniol: un vast **patio,** cu toate mesele ocupate – înconjurat de camere transformate în sufragerii. In odaia în care am fost conduși, numai o singură masă ocupată. Un chelner bătrân, simpatic, care își târâie anevoie picioarele, dar care zâmbește într'una. I-ar fi plăcut mult lui Ramon de la Valle Inclan...

Tikal, 27 Decemrie.

Deși ajunsesem la aeroportul din Guatemala înainte de 6:30 dimineața, nu ne-am îmbarcat decât după două ceasuri: Tikal era acoperit de ceață. Micul avion, cu numai 24 de locuri, zboară pe deasupra munților împăduriți, apoi coboară brusc și aterizează pe o pistă minusculă, în marginea junglei, la câteva sute de metri de „Jungle Lodge", unde vom petrece noaptea. De cum pătrundem sub arborii tropicali – palmieri, mahoni, **chicozapote**, cedri – înlănțuiți de liane, un sentiment straniu, melancolic și totuși euforic: mă simt proiectat cu 50 de ani în urmă, în Decembrie 1928, când am intrat pentru întâia oară în junglă, în Ceclan, la câțiva kilometri de Colombo. Ascult fermecat țipetele și ciripitul nenumăratelor paseri exotice, le descopăr fără prea mare efort pe cele mai înalte ramuri și mă bucur că pot identifica măcar câteva specii: papagali, Chatilla Tropical („Tropical King-bird"), Paurake (**Pucuyo**).

Ne lăsăm bagajele și pornim imediat spre ruine. Ghidul grupului nostru este o tânără americană, probabil o studentă în Antropologie. Ne cucerește dela început: umblă cu un baston subțire și foarte lung, ca păstorii din Vechiul Orient (dar îi prinde bine când ne indică anumite detalii iconografice), vorbește limpede și fără emfază, dar cu umor. Inaintăm încet printre acești arbori imenși, pe cărăruile repede pierdute în iarbă și liane, ascultând „introducerea generală" pe care fata ne-o expune cu mult tact (căci încă nu ne cunoaște, nu știe ce ne-ar putea interesa: în ochii ei suntem, deocamdată, un grup de „turiști americani"). Aflăm că Tikal era locuit deja în secolul VI înainte de Christos, dar nu s'a găsit nicio clădire intactă. Populația Maya avea obiceiul să distrugă

vechile construcții ca să clădească altele, pe locul lor. La începutul erei creștine, ceea ce se numește astăzi **Plaza Mayor** avea deja forma pe care o va păstra secole dearândul, cu platformele și scările ei caracteristice. Epoca clasică, ne amintește studenta, durează între 250 și 900, după care începe epoca post-clasică. Și pentrucă unii din grup nu-și mai puteau ascunde nerăbdarea, fata se grăbește: majoritatea clădirilor, spune, au fost ridicate în epoca clasică, mai ales în a doua jumătate, între 550 și 900. (Tot atunci, Copan și Palenke au cunoscut epoca lor de glorie). Și apoi, ceva s'a întâmplat, un eveniment pe care arheologii încă nu-l înțeleg, și creativitatea culturii Tikan încetează brusc. O parte din populație rămâne totuși aici, continuând să celebreze cultul în templele și altarele din **Plaza Mayor.**

Grupul nostru începe să se risipească. Fata își ridică bastonul ca să ne adune, și ne îndreptăm spre **Plaza Mayor.** Trecem pe lângă diferite monumente mai mult sau mai puțin restaurate, dar nu ne oprim decât după ce ajungem în fața Templului zis al Jaguarului Gigantic. (In **Ghiduri,** este numit: Templul numărul 1). Pur și simplu, extraordinar! E construit în calcar (pe la 100 d. Hr.); o vastă substructură piramidală cu nouă terase (căci 9 era, pentru Maya, numărul sacru) susține o platformă pe care se înalță un Templu cu trei săli. Pe acoperișul templului, la 50 de metri deasupra Pieții, o altă structură, din nefericire ruinată, în formă de un mare tron vopsit în mai multe culori. O scară de piatră, amețitor de abruptă, urcă până la poarta templului.

Plaza Mayor e alcătuită de fapt de un mare număr de temple și monumente, înghesuite unul în altul în jurul Templului Jaguarului Gigantic. N'am văzut niciodată o asemenea aglomerare de monumente pe un spațiu atât de restrâns. Impresia este cu atât mai puternică, cu cât această „cetate moartă" este înconjurată din toate părțile de junglă; arbori înalți și stufoși, legați adesea între ei de liane și viță sălbatecă.

*

Se cunoaște puțin istoria acestui centru ceremonial, și unii savanți se îndoiesc că va fi vreodată cunoscută. Probabil că un oraș rezidențial se întindea alături, dar și această ipoteză este controversată. Patru kilometri de jur împrejur s'au găsit platforme care ar putea fi temeliile caselor de piatră și de lemn. Unii socotesc că 50.000 de locuitori trăiau în acești câțiva kilometri pătrați. Altminteri, cum ar fi putut fi transpor-

tate aceste blocuri de stâncă, cum au fost ridicate piramidele și templele? Și alte mii de oameni cultivau câmpurile cu legume, se ocupau de vite și orătănii.

Călcăm pretutindeni, ni se spune, peste locuințe ruinate și alte monumente, îngropate de veacuri sub pământ. Excavațiile vor dura cel puțin 80 de ani. Orice piramidă, odată curățată de arbori și rădăcini, trebuie restaurată și întărită cu ciment, apărată de junglă, de ploi, de cutremure. S'au găsit până acum 100.000 de scule, toporiști, obiecte de cult și ornamente, și un milion de fragmente de vase și ceramică, atât de prețioase pentru reconstituirea cronologiei.

*

...Știam, evident, că ne trebuie cel puțin trei zile ca să vizităm toate monumentele importante. Câteva din ele, le vom cerceta mâine dimineață. Azi ne mulțumim (după ce-am văzut în treacăt nenumărate alte ruini) să privim pe îndelete Acropolea de Nord, cea mai complexă din structurile excavate până acum. Platforma se înalță la vreo 15 metri deasupra nivelului **Pieții.** Și cât ar fi de impresionantă Acropolea, aflăm că nu este decât forma finală, ridicată deasupra unei duzini de acropole îngropate. (S'au găsit vestigiile a vreo sută de construcții, zăcând sub acestă massă arhitectonică; cele mai vechi, din anul 200 înainte de Christos). Avem timp să admirăm câteva **stelae** acoperite de hieroglife.

*

La „Jungle Lodge", către apusul soarelui, suntem asurziți de țipetele paserilor. Umblăm pe sub arbori, cu ochii spre cer, ca să le vedem când își iau zborul.

Spre dezolarea mea și a lui Christinel, încă n'am zărit acele mărunte, uluitoare, maimuțe, „spider-monkey".

Cinăm (prost) la „Jungle Lodge", apoi așteptăm noaptea așezați în mari, inconfortabile, scaune de lemn, în fața „cabanei" unde vom dormi. (Este, de fapt, un fel de șopron de vreo douăzeci de metri lungime, acoperit cu nuiele și trestii. Camerele sunt despărțite prin pereți subțiri, de paiantă.

Tikal, 28 Decembrie.

Neuitată noapte, (cel puțin pentru mine!), prima noapte petrecută în junglă după aproape 50 de ani. Mi-am amintit de **kutiar**-ul meu din Rishikesh, în Himalaya, pe malul Gangelui (din toamna 1930 până în primăvara 1931).

„Se oia la respiración de la noche, enorme, feminina". Citisem fraza aceasta de Octavio Paz (**Arenas movedizas**) în avion, acum trei zile.

Ne-am deșteptat foarte devreme, ca să putem vedea o parte din monumentele pe lângă care am trecut ieri. Apoi, un ceas în micul dar foarte utilul Muzeu din marginea Junglei. Note și indicații bibliografice în carnetul de buzunar.

*

Paul mi-a dăruit **The Birds of Tikal** de Frank B. Smithe. In avioneta cu care ne-am întors la Guatemala City, am răsfoit-o cu entuziasm dar și cu melancolie. Din cele peste 200 de specii pe care le descrie autorul și le reproduce în culori, nu cred că am văzut mai mult de 12-15. Evident, nu aveam un binoclu, așa cum avea bătrâna americană pe care o întâlnisem ieri, în amurg, și care descoperea fel de fel de paseri în ramurile cele mai înalte și mai stufoase, și le pronunța numele în șoaptă. Dar, în orice caz, vederea mi-a slăbit considerabil în ultimii doi ani. Un început de cataractă, spusese oculistul nostru din Paris. Spera s'o oprească pe loc cu acele picături și medicamente pe care le iau cu regularitate de doi ani; deocamdată, fără rezultat.

M'a asigurat, însă, că voi putea citi fără nicio dificultate. Or, a adăogat zâmbind, acesta este lucrul cel mai important pentru un om ca dumneata. M'am grăbit atunci, în Septembrie 1977, să-i dau dreptate. Dar iată-mă acum, privind în cartea lui Frank Smithe imaginile colorate ale pasărilor care ciripeau ascunse printre ramuri, în junglă, și pe care le-aș fi putut vedea și eu dacă, la miopia din adolescență nu s'ar fi adăogat și „începutul" de cataractă...

Antigua, 29 Decembrie.

Dimineață clară, luminoasă. Din mașină, vedem tot timpul vulcanul. S'ar spune că fumegă. Ne dăm însă repede seama că vulcanul e înlănțuit de un inel subțire de nori.

Intrăm în Antigua Guatemala și ne îndreptăm spre ruinele mânăstirii Los Capucinos. A fost și ea pe trei sferturi dărâmată în 29 Iulie 1773, în acel cutremur care a distrus din nou orașul. De data aceasta, Regele Spaniei decide, în 1775, să se înalțe un alt oraș departe de vulcan: Guatemala de Asunción, care a rămas până astăzi Capitala.

*

Rareori destinul unui oraș a fost atât de tragic. Santiago de los Caballeros de Guatemala a fost ridicat de Pedro de Alvardo pe coasta vulcanului Agua. In noaptea de 15 Septembrie 1541, paisprezece ani dela fundarea orașului și puțin timp după ce se aflase că Pedro murise în Mexico și văduva lui, Dona Beatriz, se proclamase stăpâna coloniei și dăduse ordin să se vopsească în negru interiorul și exteriorul Palatului guvernatorial, incendii izbucnesc în mai multe părți deodată, urmate de ploi torențiale, care se prelungesc trei zile; apoi un puternic cutremur zguduie orașul și apele adunate în craterul vulcanului se revarsă. Santiago de Los Caballeros dispare și o bună parte din populație este îngropată sub ruini sau înnecată. Printre victime era și Dona Beatriz, găsită îmbrățișând un crucifix. Domnise două zile.

Și totuși, Consiliul orașului decide să zidească, la o mică distanță, un nou Santiago. Orașul este oficial fundat la 16 Martie 1543, și foarte repede se înalță o nouă Catedrală. Fata naturală a lui Alvarado, Dona Leonor Alvarado Xicotenati, scăpată ca prin minune, ordonă să se construiască două sarcofagii în care adună rămășițele tatălui și mamei ei vitrege, apoi le zidește în peretele Catedralei. Dar puțin timp în urmă, peretele se prăbușește și osemintele sunt măcinate și risipite printre ruini.

*

Ne plimbăm agale, melancolici, prin ceea ce a fost faimoasa Mânăstire Los Capucinos. Din fericire, s'ar spune că soarele înflăcărează florile de **bougainvillier;** par niște ciorchini de lumină, când roșie, când mauve. Intrăm într'un **patio** circular și vizităm celulele călugărilor (ghidul precizează: ale călugărilor bătrâni...). Coborîm în depozitele subterane, în care se păstra făina, vinul, untdelemnul. Apoi vizităm capela subterană. Când

ieșim, ne întâmpină pretutindeni acele flori de foc, **Pasqua.** Ne mai oprim odată în fața vitrinelor cu obiecte găsite în ruini: daruri și faianță din China, din Franța.

Deabia când ajungem în **Plaza** principală, umbrită de arbori, înconjurată de clădiri în stil colonial și restaurante, descoperim farmecul atât de singular al Antiguei. Înțeleg de ce atâția scriitori și artiști s'au hotărît să locuiască aici. Antigua este unul din puținele orașe vetuste din America Centrală în care lumina, vegetația luxuriantă și frumusețea caselor te fac să uiți melancolia ruinelor și permanenta amenințare a vulcanului. Dejunăm într'un restaurant de sub arcade, apoi ne reîntoarcem în Piață, ne așezăm pe o bancă în fața fântânii zise a Sirenei. Mi-ar plăcea să petrec aici câteva zile, câteva nopți, să privesc fântâna sub lumina lunei...

*

După amiază vizităm San Carlos Borromeo, fosta Universitate, azi Muzeul Colonial. Săli mari, răcoroase, și pereții acoperiți cu tablouri de stil baroc. Admirabilul portret al unei sfinte care-mi era necunoscută: Santa Clarissa. Traversăm claustrul cu multe flori și cu inevitabila fântână, apoi pătrundem în sala în care se păstrează cea mai veche tipografie a orașului: în vitrine, cărți ieșite de sub teascurile ei, acum trei secole. Cerneala e mai proaspată, hârtia mai frumoasă decât a cărților tipărite în Europa acum câteva generații.

Câțiva kilometri prin pădure, spre atelierele din San Felipe de Jesus, unde se lucrează obiectele în argint. Privim lucrătorii; ca pretutindeni, nu-și pot ascunde încântarea că sunt admirați, că unii vizitatori îi fotografiază. In curte, sub câțiva arbori înalți, de o nobilă senectute, un întreg grup de turiști americani. Își arată unul altuia ce-au ales, ce-au cumpărat.

Apoi, pe o șosea din ce în ce mai zdrențuită de ultimele răbufniri seismice, ajungem în satul S. Antonio Aguas Calientes, locuit aproape exclusiv de țesători. Admirabile, violent și totuși agreabil colorate stofe, rochii, voaluri. Bisericuța a fost distrusă în cutremurul din 1977. După apusul soarelui, parcă ne-ar face semne să ne apropiem mai mult de ruinele ei, să-i înțelegem mesajul. Dar cum să-l înțelegem? Ghicim doar atât: că e o prevestire...

Copan, 30 Decembrie.

Scriu rândurile acestea în mare grabă, așezat pe o piatră, în timp ce ghidul explică grupului nostru istoria săpăturilor. Am plecat din Guatemala azi dimineață la 6:00, și după patru ceasuri de drum printre munți și păduri, am ajuns la frontiera Hondurasului. Indată ce ghidul dispare într'un birou ca să vizeze pașapoartele, are loc ritualul „fumigării" autobuzu'ui, și în interior și pe afară. In ultimul ceas, șoseaua arăta tot mai deteriorată. Dar ceea ce a urmat a întrecut chiar cele mai pesimiste aprehensiuni. Șoseaua părea impractibailă. Ne miram chiar că autocarul nostru izbutea să înainteze. Călătoria până la Copan a durat un ceas, deși nu erau decât vreo 15 kilometri.

Dar îndată ce-am ajuns în Copan, oboseala și enervarea au dispărut ca prin farmec. Am intrat în pădurea în care s'au descoperit ruinele ca într'o pădure din basme. Ne-au întâmpinat trei mari papagali, violent colorați: roșu, albastru, galben. Apoi am pătruns sub arborii imenși, care au ascuns atâtea secole, și totuși le-au scos la iveală, dislocându-le, primele piramide. Cum Copan este 80 la sută încă neexplorat, mă întreb câți din acești arbori vor supraviețui săpăturilor arheologice. Pentrucă rădăcinile lor au spart pietrele monumentelor, le-au ridicat, apoi le-au răsturnat în vale. Niciuna din construcțiile încă ascunse, uneori pe trei sterturi îngropate în pământ, nu putea fi excavată și reconstituită (mai precis, „re-adunată", pusă laolaltă) fără ca să fie sacrificați arborii din jurul lor.

Templul cu șapte etaje, primul monument pe care-l vedem intrând în pădure. Cele două figuri antropomorfe... Inutil să copiez însemnările din carnetul de buzunar. Acea imensă piatră rotundă, cu semne și calcule astronomice, și datele eclipselor care au fost și care vor urma. (Ghidul precizează: monumentul acesta ar reprezenta concluziile „Primului Congres de Astronomie Maya"). Altare asemenea unei vaste tobe de piatră. Urcăm anevoie, pe cărărui improvizate, pe sub arbori, ca să ni se arate alte monumente, alte **stelae** cu reliefuri. Apoi coborîm tot atât de abrupt, căci apele au brăzdat întreaga regiune cu nenumărate văi. (Și tocmai aceste ploi torențiale îngreunează explorarea. „Prea multă apă!", ne explică ghidul).

Ne oprim în fața unei **stelae**, ridicată în cinstea singurei femei care a stăpânit cândva această populație Maya.

Și inevitabilul cadrilater pentru jocul de pelotă. Iar, pentru mine, curând după aceea, marea surpriză: un monument de câțiva metri, reprezentând profilul unui animal (într'adevăr, destul de enigmatic). Profilul a fost interpretat de unii antropologi drept trompa unui elefant. Dar elefantul n'a existat niciodată în continentul american. Desenul, afirmau partizanii „difuzionismului" (civilizația mesoamericană ar fi de origină asiatică), constituie o nouă dovadă că populațiile Maya își aminteau încă (e drept destul de vag) de patria lor de origine, Asia... In fața statuiei, un trunchiu de 2-3 metri diametru. Pretutindeni aceeași dramă: arborii au adus monumentele la lumină – și tot ei le-au distrus...

*

Ne-am întors la căderea nopții. Colierul de lumini al Guatemalei, pe care l-am zărit de departe, înainte de a coborî în vale. In autobuz, îmi aduceam aminte de acea după-amiază în Imperial Library, la Calcutta, în vara 1930, când am citit **Elephants and Anthropologists** a lui George Eliott-Smith. Titlul – provocător și agresiv – îi fusese sugerat de chiar monumentul pe care l-am văzut azi. Lui Eliott-Smith i se părea că „elefantul" din jungla Copan era cel mai bun argument pentru teoria lui „difuzionistă". Atâtea amintiri din India, pe care le trezește deodată titlul acestei cărți – absurde dar sclipitor scrisă. Prea obosit ca să încerc a le nota aici.

Chichicastenango, 31 Decembrie.

Trei ceasuri de autocar; din fericire, pe șosele bune. Curând după ce ieșim din Guatemala City, peisajul se schimbă pe neașteptate: coline împădurite, văi adânci, apoi se profilează în depărtare cei trei vulcani. Unul din ei, cel mai primejdios, Agua, fumegă blând. Cerul e atât de limpede, și sticlos, încât uneori, descoperindu-l brusc la ieșirea din pădure, ni se pare artifical.

Ajungem la Chichicastenango puțin înainte de prânz. Ne îndreptăm direct către biserica Santo Tomás. Pe treptele din fața bisericii, zeci de Indieni ard tămâie și rostesc rugăciuni către zei sau strămoși. In biserică, liturghia catolică este oficiată, cu mare pompă, la anumite sărbători. Duminicile, ni se spune, o singură liturghie, la 7:00 dimineața. Astăzi e

Duminică. și până la apusul soarelui biserica se află la dispozitia indigenilor neconvertiți sau numai superficial încreștinați. Numai bărbații și văduvele au dreptul să efectueze ritualul. In spațiul larg între cele două șiruri de bănci, așezați în fața lumânărilor aprinse, rostindu-și rugăciunile cu glas tare, ferm, parcă ar fi fost singuri, câțiva bărbați și două văduve cu copii alături de ei, se roagă; în primul rând morților și „sfinților protectori". Foarte rar auzim cuvinte spaniole; majoritatea se roagă în limba lor, **quiché.**

Ce pasionant exemplu de, pe deoparte, sincretism și, pe de altă parte, de toleranță, căci ritualele „păgâne" sunt săvârșite chiar în fața altarului și a chipurilor de sfinți creștini.

*

Intr'una din nopțile trecute am însemnat în celălalt caiet câteva detalii despre acest faimos orășel. Bunăoară: Chichicastenango are și acum un „guvern" separat al Indienilor, care se ocupă exclusiv de interesele comunității. Paralel cu acest „guvern" există organizația religioasă a grupurilor devotate diferiților sfinți (**confradias**). Aceste **confradias** și „specialiștii în rugăciuni" (**chuchkajau**) au mai multă importanță în viața religioasă a localității decât Biserica Romano-Catolică. Copiii sunt botezați în biserică dar la căsătorii și înmormântări serviciile religioase sunt împlinite de **chuchkajau.** Din cele 14 **confradias,** cea mai însemnată este cea a lui Santo Tómás, patronul orășelului. La praznicul fiecăruia dintre sfinți, statuia îi este purtată în procesiune în tot Chichicastenango, și apoi e instalată în casa noului șef al **confradia** respective. Urmează un ospăț opulent; adesea, cheltuiala întrece veniturile noului șef pe întreg anul.

Și mai semnificativă pentru sincretismul religios este funcția „specialiștilor în rugăciuni". Ei servesc de intermediari între individ și sfinți sau „idoli". Ceremoniile au loc în biserică; sfinții și „idolii" (divinitățile indigene) sunt mult mai activi decât Dumnezeu; se interesează de nevoile mărunte ale oamenilor și, pe cât le este cu putință, le satisfac cererile...

Un întreg – și important – capitol din istoria religiilor rezumat într'un singur exemplu...).

*

Celebrul târg din Chichicastenango, faimos încă înainte de venirea Spaniolilor, e în plină activitate. Zeci de uliță improvizate printre corturi

și dughene, pe care mai mult le ghicești înapoia „vitrinelor": tot felul de cămăși, rochii, șaluri, basmale, prinse unele de altele și atârnate în așa fel încât alcătuiesc un fel de perete multicolor, care freamătă și se ondu'ează de câte ori un turist întinde brațul ca să pipăie o țesătură. Impresie de bazar oriental, mai ales când pătrunzi sub cearceafurile sau pânzele de cort suspendate între două șiruri de **negocios,** ca să ne apere de arșiță.

Inaintăm încet, făcându-ne anevoie loc printre grupuri compacte de turiști (nu numai Americani din Nord, ci din toată America latină, din Europa, din Asia). Alături de „vitrinele" cu textile, așezați pe jos, vânzători de fructe, de limonadă, de **tortilla,** porumb fiert și alte mâncări necunoscute nouă, calde sau reci. La răstimpuri, întinse unul lângă altul, oribile cromolitografii cu personaje și subiecte vag – sau prea violent – religioase.

După o jumătate de ceas, istovit, mă despart de grup și mă îndrept spre „secția" de ceramică și ornamente. Câțiva metri pătrați acoperiți cu oale de lut, farfurii, vase de tot felul. In apropiere descopăr un mic parc, cu un bazin în mijloc și un palmier uriaș alături, din care se aude ciripitul nenumăratelor specii de păsări, întretăiat de guițatul purceilor pe care cumpărătorii îi poartă în brațe, sau ferecați într'o plasă atârnată pe spate.

Dejunăm la Hotel Tulkah. Câteva săli ticsite de turiști, și alte odăi la etajul atât de pitoresc, cu scări de lemn și balcoane împodobite cu flori. In **patio** cântă o orchestră locală, și câteva vânzătoare privilegiate își înșiră marfa pe iarbă, în plin soare. După două ceasuri, ne îndreptăm din nou spre târg. Simone și Paul se întorc încărcați de daruri pentru copii și prieteni: pălării de paie, țesături, șaluri, înghesuite în două mari plase.

Am scris paginile acestea la o masă, într'una din odăile golite de oaspeți, așteptând autocarul pentru Los Encuentros.

Panajachel, 1 Ianuarie 1979.

Autocarul a sosit la 5:00. Ne oprim la Los Encuentros, de unde vedem din nou, foarte jos, în fața noastră, lacul Atitlán. Apoi, într'un taxi, coborîm spre Solola, printre plantații de cafea, privind cum apune soarele. La 7:00 ajungem la Panajachel, orășel așezat chiar pe malul Lacului Atitlán. Avem camere la Mini-motel Riva Bella. Sunt, de fapt, șase căsuțe, cu două odăi fiecare, într'o grădină luxuriantă, cu arbori încărcați cu flori

și boschete de **bougainvillier** și **hibiscus** înfloriți, a căror frumusețe abia azi dimineață am descoperit-o.

Am cinat într'un restaurant pitoresc și amuzant, „La Laguna", condus de două tinere englezoaice. Exploziile se întețesc pe măsura ce se apropie miezul nopții. Ne întoarcem la Mini-motel pe la 11. Descoperim că nu mai curge apa, nici la cuvetă, nici la W.C. Cu greu, găsim pe una din fetele proprietarului, care ne lămurește cum trebuie să deschidem, și să închidem, contuarul apei. Numai după ce ne culcăm, începe adevărata **fiesta:** focuri de artificii (pe care le vedem dela fereastră), explozii din ce în ce mai puternice apoi sirenele pompierilor (nu se declarase niciun incendiu, am aflat azi dimineață, dar așa e obiceiul: la Sărbători, participă și pompierii și motocicliștii.)

Ne trezesc pasările. Breakfast într'o grădină, sub arbori, înconjurați de flori. Panajachel, fundat în 1547, nu are decât vreo patru mii de locuitori; trăiesc aproape toți din produsele plantațiilor de cafea și ale grădinilor de zarzavat. Dar turismul va deveni curând principalul lor mijloc de trai. Strada pe care am venit până aici, în această catenea-restaurant-grădină, număra vreo opt, nouă hoteluri, și altele sunt în construcție.

Ne îndreptăm apoi spre Lac. (Aflasem din **Ghid** că Atitlán înseamnă, în **nahuatl**, „loc cu multă apă"). Lacul e doar la câteva sute de metri, dar nu-l vedem decât după ce ajungem la capătul unei străzi cu vile elegante de o parte și de alta. Pocniturile încep din nou, și motocicletele și, acum de curând, se aud transistoarele pe care le poartă mândri „oamenii locului", care vorbesc încă **nahuatl.** Într'o generație, zgomotele și țipetele vor cuceri lumea; mă întreb ce guvern **va îndrăzni** să le interzică (poate, în țările „socialiste"...).

Ni se descoperă, deodată, Atitlán, înconjurat de munți. Aici, unde ajungem, plaja e plină de fericiții turiști care au găsit camere în hotelurile moderne, ridicate chiar pe malul Lacului. Dar zărim și grupuri de localnici; femeile poartă încă tradiționalul **huipel** roșu și fuste albastre, iar câțiva bărbați își arată, mândri, bluza scurtă croită dintr'o pătură, pe deasupra pantalonilor albi.

Nu ne mai săturăm privind Lacul. Pe care îl vom revedea mai târziu, la începutul după-amiezii, din alte locuri, mai puțin aglomerate. Descoperim și câteva bărci, și un vaporaș care face cursa de două ori pe zi, străbătând

o bună parte din Lac; dar călătoria durează aproape șase ceasuri, și renunțăm.

Imi amintesc ce scria Aldous Huxley: că Atitlán este cel mai frumos Lac din lume. Către amurg, rămânem toți patru în grădină, sub arborii înfloriți, lângă tufele de **bougainvillier.** Scriu notele de față ca să nu mă ispitească melancolia, părerea de rău că, într'un ceas, va veni mașina și ne vom întoarce în Guatemala City...

Guatemala City, 2 Ianuarie.

In mapa cu note și extrase în legătură cu religiile meso-amercane, găsesc fotocopia acelor pagini din **Incidents of Travel in Central America, Chiapo and Yucatan** (ediția XII, New York, 1859, vol. I, pp. 90 sq.) în care John L. Stevens povestește cum a intrat în satul Copan. „Am întrebat imediat unde se află ruinele, dar niciunul din locuitori n'a știut să ne îndrepte spre locul lor, și ne-au sfătuit să mergem la **hacienda** lui Don Gregorio etc." După multe discuții, Stevens reușește să cumpere întreaga pădure în care zăceau ruinele, pe jumătate ascunse în pământ sau mutilate de rădăcinile vânjoase, țeapene, ale arborilor. „Am plătit 50 de dolari pentru Copan. N'a fost nicio dificultate în ceea ce privește prețul. Am oferit această sumă. drept care Don Juan Maria m'a crezut un mare prostănac; dacă aș fi oferit mai mult, fără îndoială, că m'ar fi considerat și mai prost".

Traduc și pagina în care evocă descoperirea și explorarea ruinelor (vol. I, p. 119). „Domeniul era cu desăvârșire nou; nu existau nici ghiduri tipărite nici călăuze; totul era teren virgin. Nu vedeam la trei metri în fața noastră; și niciodată nu știam de ce-o să ne împiedecăm. La un moment dat ne-am oprit ca să tăiem ramurile care ascundeau fața unui monument. apoi am început să săpăm împrejur și să scoatem la iveală un fragment, un stâlp sculptat care se înălța din pământ. M'am plecat asupra-i anxios, ținându-mi răsuflarea, în timp ce Indienii lucrau, și un ochiu, o ureche, un picior sau o mână era exhumată; iar când cuțitul lor gros se lovea de piatra șlefuită, îi dam la o parte și curățam stratul de pământ cu mâinile mele. Frumusețea sculpturii, tăcerea solemnă a pădurii, turburată numai de agitația maimuțelor și de gângăvelile papagalilor, pustietatea cetății și tainele care pluteau deasupra ei, toate acestea

aveau un interes încă și mai viu, dacă e posibil, decât am simțit vreodată printre ruinele Vechiului Continent".

*

Aflu că, după indicațiile cronologice descifrate pe **stelae** și altare, întreaga istorie a orașului Copan se desfășoară între 465 și 800. Locuitorii au perfecționat calendarul și au realizat mari progrese în astronomie. Ca să nu mai menționez splendida artă decorativă, care transfigurează unele monumente, asemănându-le florilor. Apoi, deodată, dela 800 încoace, nu mai apar monumentele indicând data precisă când au fost construite – nu se știe din ce cauză. Curând după aceea, civilizația Copan decade și dispare...

Această secvență: naștere, perfecțiune și o bruscă, enigmatică decadență urmată de disparitie – s'ar părea că e caracteristica tuturor centrelor de civilizație din America Centrală.

Guatemala City, 3 Ianuarie.

Visul de azi-noapte. Un bărbat necunoscut, pe care dealtfel nu-l pot vedea prea bine, pentrucă ne aflăm într'o încăpere lungă, îngustă, și întunecoasă – îmi arată o găleată mare plină cu apă turbure. Imi spune că va așeza găleata la o anumită distanță în fața mea, apoi mă leagă la ochi, deși n'ar fi fost nevoie, pentrucă în timp ce-mi vorbea ochii mi se împăienjeniseră și aproape că nu mai distigeam nimic, nici pereții, nici găleata, nici misteriosul personagiu (de care, într'un chip neînțeles, mă simțeam din ce în ce mai atașat – parcă aș fi recunoscut în el un Maestru sau un bun prieten necunoscut). Trebuia să înaintez cu pași mici dar destul de repede, fără să mă opresc, să pipăi cu piciorul terenul. Era desigur, o încercare inițiatică, pentrucă dacă răsturnam căldarea sau îmi afundam un picior în ea, „eram pierdut" (dar nu precizase sensul acestei expresii).

Imi aduc aminte că a bătut din palme și a strigat: **Acum!** și, cu emoție, am făcut primii pași așa cum mi se indicase, mici și repezi. Nu știu ce s'a întâmplat după aceea.

*

La Chicago viscolește de câteva zile. Desigur Aeroportul este închis.

*

Am aflat de moartea lui Roger Caillois. Hemoragie cerebrală la 65 de ani... Primele amintiri: cărțulia lui, **L'homme et le sacré,** pe care am citit-o, prin 1942, la Lisabona; articolele din **Revue de l'Histoire des Religions** despre „Les démons du Midi". L-am întâlnit pentru întâia oară la Georges Dumézil, în 1946. Cât îi admiram cultura lui enciclopedică și curajul de a scrie despre atâtea lucruri: rolul religios al călăului, literatura fantastică, romanul detectiv, cristale și minerale. In fond, el l-a trandus întâi pe Borges, și l-a „lansat" în Europa.

Amintiri: la Roma, în primăvara 1955, la Congresul de Istorie a Religiilor. Intr'un restaurant, seara, numai noi patru. Il deruta și-l amuza în același timp, încăpățânarea mea de a utiliza, ca titluri sau sub-titluri, termenii de «Istorie și fenomenologie a religiilor». In mediile universitare franceze, spunea, expresia: „Istoria („comparată" sau nu) a Religiilor" este compromisă. Dacă aș folosi termeni ca „Sociologia religiilor" sau „antropologia religiilor" sau „antropologia religioasă", multe drumuri mi-ar fi deschise. Pasiunea lui pentru entomologie, în special pentru lepidoptere. Soția lui ne-a povestit această întâmplare: undeva, în Orient, R. C. asista, ca reprezentant al UNESCO-ului, la inaugurarea unui Institut. Intr'un parc; muzică militară, oficialitățile, corpul diplomatic. In timp ce se intona imnul național, Roger zărește un fluture pe care de mult dorea să-l aibă în colecția lui, și, părăsind grupul de notabilități, o ia la goană după el...

Guatemala-City, 4 Ianuarie.

Rămân aproape toată ziua în camera noastră, încercând să transcriu câteva însemnări scrise cu creionul și în mare grabă, multe din ele deja ilizibile.

Sâmbătă ne întoarceam la Chicago (aeroportul este încă închis, dar mai avem două zile); iar Marți seară, reîncep Seminarul cu Wendy O'Flaherty: vom discuta **Shah-Nameh.** Și, ca deobiceiu, în loc să recitesc „dosarul **Shah-Nameh**", pe care-l pusesem în ultimul moment în servietă, mă las purtat de amintiri. (Dar câți pot rezista ispitei de a retrăi primele desco-

periri din adolescență, din tinerețe?). Cea dintâi călătorie în Italia, organizată de Liceul Spiru-Haret, în primăvara 1926, într'un vagon cu paturi, care ne-a purtat dela București la Napoli și înapoi (dar pe altă rută). Într'o anticărie din Veneția am găsit cele opt volume ale traducerii lui Italo Pizzi, **Il Libro dei Re.** Nopțile, în odăile de hotel sau în vagonul nostru, am citit primele două volume, cu emoție dar și cu dificultate, căci traducerea era în versuri. După întoarcerea în țară, am reluat lectura, dar nu cred că am trecut de volumul IV. Am citit în întregime **Shah-Nameh** cinci, șase ani mai târziu în traducerea franceză a lui Jules Mohl.

Dar acel **Manuale di Lingua persiana** al lui Pizzi! L-am lăudat odată lui Lucian Bogdanov, făcându-l să râdă (el care râdea atât de rar). – Cum poți ridica în slavă gramatica unei limbi pe care n'ai învățat-o niciodată bine? m'a întrebat. – Pasiunea, aproape voluptatea, cu care am citit-o, i-am răspuns încurcat. Atunci, în acea după-amiază în Biblioteca Societății Asiatice din Calcutta, Bogdanov s'a oferit să mă învețe **el,** repede și bine, persana. Dar n'am apucat să lucrăm decât vreo două luni. Curând după aceea, a trebuit să mă întorc în țară.

E curios, nu m'am mai gândit de mult la Lucian Bogdanov, și din lecțiile lui de persană nu cred că mi-a rămas mare lucru. (E drept, au trecut de atunci 47 de ani...). Dar ce e și mai curios: îmi amintesc toate acestea fără melancolie. **Toate acestea** – tot ce mi s'a întâmplat, tot ce mi-am dorit, tot ce-am visat – au rămas ascunse undeva, nu în memorie, ci în adâncul ființei mele.

Poate de aceea scriu rândurile acestea aproape cu euforie; **tot ce mă privește,** a rămas cu mine; nu s'a pierdut nimic... Cu euforie dar și cu oarecare teamă; căci, mi s'a spus, ar fi deajuns ca un electrod să atingă nu știu ce porțiune a creerului, ca o perioadă întreagă din trecut să revină întreagă, până în cele mai triviale amănunte, în conștiință. Și atunci...

MIRCEA ELIADE

* * *

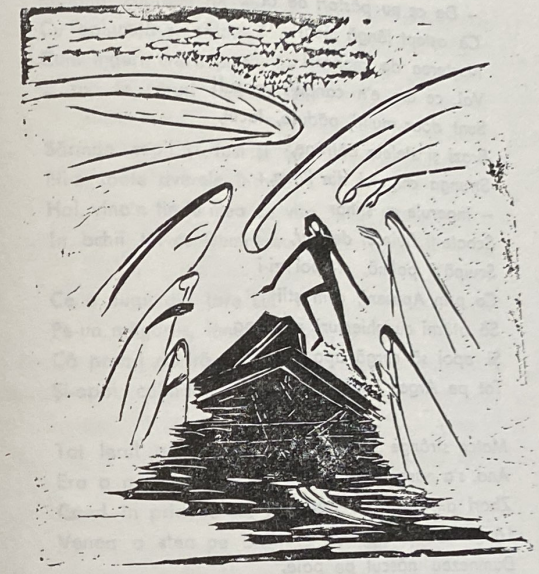

INGERAȘ DIN APUSENI

Sus, în vârful plaiului,
La cetatea raiului
Stă un înger la portiță...
Lacrimi înfloresc bunditâ.

Urc ciobani cu oi cărunte
Calendarele de munte...

– Ce plângi îngeraș de crin,
Ca o luncă de arin
Când se tânguie de ploi?

– De ce nu păstori de oi
Că aștept lângă lăcat
Nașterea de Împărat!
Vai, ce ars e'n candeli veacul!
Sunt doar munți, pădure, lacul,
Brazi și stelele bătrâne,
Strunga chipului din Pâne.
– Ingerule cu stihar
Scoate-ți fluierul de har,
Scuipă'n palmă, și-apoi zi-i
Ca prin Apuseni, cum știi
Să atârni cu ghiersuri pleoapa
Și apoi să curgă apa
Tot pe Argeș, mai în jos...

Matca strânge cu blestem...
Ano, s'a născut Hristos!
Zbori din zid spre Betleem!
Lângă lacătul de raie –
Dumnezeu născut pe paie,
Și pe fânurile bozii
Căutat de toți Irozii...

*

E Crăciun, nu-i plângere,
Șterge-ți steaua îngere!

OCHIUL CARE NINGE

Vin îngeri – albul de cireș...
Copil, mă caut în oglindă,
Cu Dumnezeu într'o colindă,
Și îmbrăcat în sumăieș,

Rupând zapisele de nea
Cu opincuță și obială,
Cum îngeri cruzi, pustiu de smoală,
Îl rup în ceruri stea cu stea

Sărman copil și fost și eu,
Ni-s toate dverele închise,
Hai, vino'n tinda mea de vise
În ochii tăi cu Dumnezeu,

Ce a fugit din țara Lui
Pe-un măgărus, lânat cu bozii,
Că prea-l doriră toți Irozii...
Și-apoi, colindător să-mi spui

Tot lerul găzduit din fagi
Era o masă cu părinții,
Când în pridvoarele credinții
Venea o stea pe brad... și magi...

Știi clopoțelul? Bing, bing, bing...
Oare plecau cămilele
Cu crai, cu chip, cu zilele
Ce'n noaptea asta dalbe ning?

O, nu! Oglinzi de Betleem
Devin vârtej, ce doină sfântă...!
La piramide cine cântă?
Sunt eu ce blestem pe blestem?

Ating oglinda de Parâng:
Ce rece-i... eu, colindătorul!!!
(La piramizi – Mântuitorul!
Vecine! Nu te văd!) ... Și plâng...

– Nu lăcrima, e timp de bing...!
– Nu plâng, ci numai ochii ning.

INTOARCEREA LUI PEER GYNT

Toți brazii'n boarea lunii au înghețat – argint...
– „Vâsliți mai cu putere!" strigă la ei Peer Gynt.
„Ne doare brațul, duhul și-a sorților duhoare,
Că țărmul fost al nostru, tot mai adânc dispare,

Furat de echinocții, mereu fata morgană,
Pe vâsle strângem mâna udându-o din geană..."
„Solveig mă așteaptă, voi gândurile mele,
Vâsliți! Mai e speranță, mai sunt pe ceruri stele,

Mai e un soare'n noapte, mai curge timp pe ceas!"
„Peer Gynt pe marea asta, doar marea ne-a rămas.
Pe veac murit-a țărmul, iar noi suntem morminte,
în val cerșind o cruce țărânei de cuvinte."

*

Peer Gynt privi la vâsle: oase de șah și cranii!
„Când au murit aceștia, cine-mi vâsliră anii?
Țipând, în foc albastru, fără de margini, magmă:
Cine m'a dus pe valuri? De jos culege-o drahmă.

Sunt cincișpe veacuri duse, inscripția arată,
De când suntem pe mare. Scheletul dela roată
Mi-era adesea sfetnic, chiar discutam aseară
Că vântul ni-i prielnic și-om fi curând în țară."

*

„Solveig, steaua mării, suntem iar împreună!
Să mergem că e nuntă pe plaiul alb de lună;
Ce dor mi-a fost de tine. lumini ce te usucă...!"
„Peer Gynt ai ochi de fosfor, hlamidă de nălucă,

Și pânze la corăbii ca zorii sunt de roșii.
„Să mergem cât în inimi nu au cântat cocoșii,

Cât se despătur liniști prin violet de moarte,
Hai vino'n brațe! Timpul s'a 'nchis precum o cartel!"

„Te-am așteptat iubite storcând pe țărmul ist
Tot cerul din privirea-mi cândva de ametist,
Tot cântecul din sălcii, tot murmurul din ape,
Le-am stors în psalme crude ca să te văd aproape.

Eu te doream în timpul cu coapsele flămânde,
Tu vii din ora șteasră, cu mere'n cruci, comânde,
Fără de trup și patemi, curat ca lumânarea.
Corabia te-așteptă! Pe țărmul lunii. Marea

Să-ți tălmăcească vorba-mi lovindu-o de maluri,
In spațiul fără moarte te du, mereu, pe valuri..."
„Solveig?!!" „Știu! Țărâna, bunica apă, parcă
Mă sorb în basm și'n vrejuri în verde prind să toarcă...

Un vișin cu ispită pe sâni îl simt, fiori
Și trag în ham de aur croncani și corbi și ciori.
Mai știi cireșul nostru din fundul de grădină?
Voi răsturna clepsidra adânc la rădăcină,

M-oi zbengui în mugur și-am să te strig: Peer Gynt!!!
Te nască iarăși marea din tremur și argint!
Mi-e dor! Nepământescul ajuns, e încă lut,
Nu-i nimeni în corolă, hai vin'să te sărut,

Să mă dezbrac de văluri și ora de mireasă,
Să simt cum piept puternic pe sâni că mă apasă.
Apoi să cadă Noapte, coroane și petale
Țesându-mă în fructă din ceruri și vatale.

Te du, drag prinț al mării cu freamăt de pădure..."
„Solveig?!!" „La noi timpul e'n mână c'o secure.
Copil flămând de mare, furtuni și cer și vânt,
Dispari, e miezul nopții, că eu rămân pământ!"

DUMITRU D. ICHIM

NICOLAE BALTADOR

TIMPURI UITATE

In sat

„Da' vin odată Americanii ăia, Doamnă Sofica? Doar am cărat cu spinarea atâția saci cu grâu de-al lor pentru Ruși, când eram prizonier in Siberia. Să facă acum ceva și pentru noi!"

Nică a lui Gheorghe Bătrânul vorbea rar și fără să participe la ceea ce zicea, parcă ar fi citit ceva neinteresant, tărăgănat și cu acel accent ardelenesc, la care inima mea bătea mai repede, la care mă cuprindea întotdeauna un val de bucurie și vioiciune pe care eu în restul timpului, la București, nu le aveam niciodată atât de intens.

Era noapte, trenul venise ca de obicei cu întârziere și toți eram obosiți. „Nenea Nică" vorbea fără patimă, cu acel scepticism atavic al țăranului care știe că viața este așa cum e ea și că viitorul, chiar dacă nu aduce neapărat ceva mai rău decât ce a fost până acum, este atât de nesigur, încât nu poți și nu merită să-ți pui speranțe de bine în el. El fusese prizonier la Ruși și cărase într'adevăr luni de zile saci cu grâu american.

Nenea Nică ne lucra pământul „în parte" de ani și ani de zile și eu eram tot timpul la el în curte și – mai ales spre nemulțumirea bunicii și a mamei – nu scăpam aproape nici o ocazie să merg cu el la câmp, unde – mai în joacă, mai în serios – participam la tot ce lucrau țăranii, cel mai mult plăcându-mi strânsul fânului.

– Nu mai știu nimic, Nică. In București știi că nu se aude bine, că îi bruiază tot timpul. Voi aici ar trebui să știți mai mult, că puteți asculta cât de cât radioul.

– No ia, Doamnă, ce zic la radio Americanii știu eu, da' ce mai zice lumea la București?

– Lumea nu mai zice nimica, Nică, la oameni le e frică și de umbra lor, noroc că mama l-a învățat pe Nicușor să aibă grijă ce vorbeste la școală și pe stradă, că altfel ar trebui să ne fie frică și de el".

Nenea Nică tăcu, o vreme nu mai spuse nimenea nimic. Lauda pe care mi-o adusese mama mă umplea de fiecare dată de o stinghereală neplăcută. Știam că este o laudă, dar era mai puțin meritul meu real decât

înțelepciunea bunicii și a mamei, care îmi insuflaseră acest autocontrol a ceea ce îmi ieșea din gură, pe de altă parte știam că în jurul nostru este ceva amenințător, de care trebuie să te ferești, dar pe care mintea mea de copil cu greu putea cuprinde. Partidul, despre care învățam poezii la școală, era mult prea abstract pentru noi copiii, iar milițianul nu era încă prea departe de moșul cu sacul care te lua sau Țiganii la care ai fi fost dat dacă nu erai cuminte.

Știam de acum, însă, încă de mic copil, că nu trebuie să vorbesc orice față de lumea străină și mai ales să nu povestesc niciodată nimic din ceea ce aud acasă, pentru că altfel nu aș mai fi văzut nicioda.ă pe mama-mare și pe mama. Asta ar fi fost, fără discuție, cea mai mare nenorocire pe care mi-o puteam imagina pe vremea aceea. Și într'adevăr nu povesteam niciodată ce auzeam în casă. Lumea era pentru mine împărțită în două zone strict separate: casa și cercul restrâns al familiei pe de o parte, restul lumii de cealaltă.

Pe măsură ce scriu aceste rânduri îmi dau seama că până în ziua de azi am rămas cu această obișnuință, că nici astăzi nu discut în afară despre familie și despre ce se petrece înăuntrul ei, că familia este „tabu" pentru restul lumii. Este adevărat că, de când am devenit conștient de ceea ce se petrece in jurul meu, de la adolescență, o fac din convingere, dar temelia acestei separări a lumilor a fost pusă în acea perioadă din copilărie.

Eram mândru că oamenii mari din familie aveau încredere în mine, o mândrie gravă, o satisfacție grea, o mulțumire tăcută.

Nu fusesem niciodată forțat să debitez poezioare pentru amuzamentul musafirilor sau să culeg cuvinte goale, de falsă admirație ale colegilor de serviciu ai mamei sau ale vecinilor pentru „copilul deștept" și de aceea nu eram obișnuit să deschid gura fără rost și nu aveam nevoie de astfel de satisfacții de cățel scărpinat după urechi, pentru că a făcut frumos slujă.

Prin aceasta începuseră de acum să apară diferențe între mine și ceilalți copii, atenția continuă asupra celor ce spuneam îngrădea considerabil contactul cu prietenii de joacă și colegii de școală. Lumea înconjurătoare era pentru mine o zonă periculoasă, dușmănoasă, de aceea eram tăcut și nu mă amestecam prea mult printre ceilalți copii. Foarte des mă plimbam după-amiezele, când copiii dormeau, cu Pic, un câine lățos, prietenul nostru de joacă. Mă amuza deosebit să merg pe

urmele lui, era un câine care rareori stătea locului, așa că uneori umblam după buna voie a capriciilor lui câte o oră, două, în zig-zagul plimbărilor sale prin toate străzile și grădinile din jur, pe lângă garduri și în jurul feiinarelor, prin toate tufișurile. Când oboseam ne așezam amândoi pe bordură și ne trăgeam răsuflarea.

Pic avea o figură de bătrân mustăcios și deseori parcă se preta la jocul acesta, ca un bunic care de la sine înțeles se plimbă cu nepoții lui.

Am plâns cu toții zile întregi la moartea lui Pic.

Tropăitul monoton al cailor la pas făcea noaptea și mai liniștită. Caii lui Nenea Nică erau viața lui. Îi îngrijea cât se putea mai bine și era tare mândru sus pe car trecând prin sat cu caii lui, de care vroia să creadă că sunt cei mai frumoși în sat și nu cred să fi fost cineva atât de fericit ca mine, atunci când îmi dădea și mie câte odată hățurile în mână și mă lăsa să mân eu carul.

Îi plăceau mai ales caii cu stea, o pată albă rombică, în frunte, pe fondul maroniu-roșcat, de nuanță plină, caldă, cu ochi expresivi, ușor înlăcrimați, cu privirea nobilă, sensibilă, melancolică, reflectând parcă sentimente alese, ușor lezabile, cu urechile drepte, ordonate, vigilente. Când îi mângâiam aveam acea bucurie nemărginită pe care numai copiii o pot simți.

Nenea Nică îndemna din când în când caii, mai mult din obișnuință, pentru că ei cunoșteau prea bine drumul de la gară spre sat, ba parcă erau și ei bucuroși că uneori aveau ocazia să tragă o trăsură.

Nu vedeam figura mamei, deși ședeam unul lângă altul în trăsură, în noaptea răcoroasă și ușor umedă. Simțeam, însă, că începuse destinderea, binemeritata relaxare a luptătorului după istovirea luptei, după apăsarea insuportabilă a vieții de zi cu zi, când știi că un pas greșit poate distruge totul, pe cei dragi ție, pe cei pentru care porți răspunderea acelui minim de viață civilizată pe care mai puteai să încerci să o asiguri unei familii.

Știam că venirea aici, chiar și pentru cele amărîte două săptămâni la care avea dreptul un salariat, era mai mult decât cel mai sofisticat tratament medical. Pentru că nu mai trebuia să-ți fie frică la fel ca în București, pentru că nu mai aveai ședințele de îndobitocire, pentru că nu mai trebuia să-ți controlezi atitudinea față de secretarii de partid și oamenii lor, pentru că aveai iluzia de a respira un aer curat, liber.

Nu aș vrea ca rândurile care urmează să fie greșit înțelese. Cea mai

mare parte a oamenilor își respectă sau adoră, prin tradiție sau convingere, mamele.

Eu nu vreau să ridic un monument acestei ființe. Odată cu dispariția acelui număr de oameni care au avut ocazia să o cunoască, va dispare, din păcate, și amintirea ei, așa cum se întâmplă în realitate cu fiecare dintre oameni, în afara celor pe care îi numim genii. Meritul mamei mele este că s'a străduit și a reușit – chiar și după părerea celor care ne-au cunoscut – să conducă familia prin toată vitregia vremii care se năpustise după război asupra noastră. Divorțase de tatăl meu curând după nașterea mea și a fost nevoită să poarte răspunderea pentru bunica mea – mama ei – și pentru mine, să fie mama și tatăl meu, să fie instanța supremă, „cancelarul de fier", să ia și să împlinească marile hotărîri.

Odată mi-a împărtășit că, de fapt, ea are o „inimă de iepuraș", plină de teamă față de ceea ce se petrece în jurul nostru. Nu este decât modestia ei!

Ea este pentru mine încă din vremea aceea, de când am început să o cunosc conștient, un om activ, plin de energie și de idei, un luptător ferm, dar plin de probitate, decis să lupte până la capătul puterilor, dar plină de generozitatea și idealul cavalerilor „fără de teamă și fără de prihană", decisă să poarte o luptă dreaptă și deschisă. Este o fire sensibilă și plină de noblețea pe care mama și bunica ei i le-au lăsat moștenire.

Iar mie mi-a dăruit viața de două ori. Plecată din țară înaintea mea, a reușit să mă scoată și pe mine după un an.

De ce trecerea timpului nu poate să cruțe astfel de oameni?

Incet, încet, în liniștea încremenită a nopții, ne apropiam de sat.

Cunoșteam, fără să le văd, fiecare curbură a drumului, fiecare podeț, ușoara cotitură la stânga, în urcuș, primele case ale satului, vechea biserică, sus pe deal, noua biserică, de ani de zile neterminată și apoi marea răscruce de unde pornesc cele două uliție principale.

Un sat ardelenesc mare, pe malul Oltului, sat în care trăiesc laolaltă Români, Sași, Unguri și, bineînțeles, Țigani.

Se așterne pe panta unui deal, în terase, ca și cum toată lumea ar fi vrut să aibă vedere spre Olt și dincolo de el, spre lanțul de dealuri de pe cealaltă parte, care-l însoțea în lung alai.

Primii câini încep să ne latre și apoi, unul după altul, dau de știre

dealungul ulițelor că noi trecem prin sat. Caii își cunoșteau drumul, Nenea Nică nu trebuia să-i îndemne. Numai la poarta lor, când ar fi vrut să se oprească, o mică mișcare de hățuri i-a făcut să mai meargă trei case mai departe, spre cealaltă parte a uliței, unde bunica ne aștepta, ca întotdeauna puțin îngrijorată, deși obișnuită cu întârzierile mai mari sau mai mici ale trenurilor.

– No, sara bună, Doamnă!

Nenea Nică, obosit și el, se despărți scurt de noi.

Nu uitase – cum s'ar fi putut altfel, aici, în sat? – să ne întrebe cât stăm, deși din totdeauna totul se desfășura după un plan binecunoscut: bunica stătea de primăvara timpurie până toamna târziu, eu cât tinea vacanța mare, iar mama mea cele două săptămâni, în afara cărora mai venea din când în când pe fugă Sâmbăta seara târziu și pleca Duminica la amiază, după ce ne adusese câteceva, și văzuse ce mai e cu noi.

Aici, in sat, era inevitabil să fii întrebat „No, când ați ven't?" și imediat după răspunsul cuvenit, „Da' cât stați?".

Pentru cineva care nu-i cunoaște pe săteni, poate fi o surpriză neplăcută. Nu poate ști dacă în spatele întrebărilor se ascunde dorința de a te vedea cât mai îndelung, sau nerăbdarea de a afla că pleci cât mai curând!

Fiind orășean și mai ales și din Capitală, acest stigmat nu ți se putea ierta decât dacă erai originar din sat, și chiar și atunci doar într'o oarecare măsură!

Salvarea noastră era bunica, atât de cunoscută și profund respectată de toți sătenii, în plus născută acolo și care oricum își împărțea viața între București și sat.

De fiecare dată când ajungeam seara târziu în sat mă bucuram de surpriza pe care eu credeam să o constat a doua zi la săteni, care nu ar fi avut încă ocazia – îmi ziceam eu – să afle de sosirea noastră. Și cu atât mai mare era dezamăgirea mea, când, a doua zi, tot satul cunoștea chiar și detaliile sosirii noastre presupus secrete.

Mai târziu mi-am permis o mică răzbunare, spunând că aici nu poți să șoptești la un cap al satului ceva unui pom, pentru ca toată lumea să nu afle totul încă înainte de a ajunge tu, chiar cu cel mai iute dintre cai, în celalalt capăt!

NICOLAE BALTADOR

DESNĂDEJDE

Intâi sunt câinii care plâng
în piața goală și murdară,
când șchiopătând se-ascund, se frâng
borfașilor hingheri de-afară.

Apoi sunt frică. Frică, iar.
Și'nzori.
Și în amurg.
Și'n noapte.
Și frica de-a fugi.
Și sta.

Și frica de-a trăi.
Și moarte.

Apoi nu sunt. E un copil
ce strigă „Mama!" pe afară,
dar mama-i plânsă'n mahala,
iar tata bea și bea de-aseră.

Și neviind, eu tare-aș vrea
să fiu măslin în mâna lui,
sau poate-un os, când cineva
l-asvârle'n silă câinelui.

CANTAREA TREPTELOR

I

Cum
nuiaua copilului
născândă urme în apă
Ideea
a foșnit prin păduri.

Copaci
osteniți de înalturi
o au lăsat-o'nserării,
rădăcini
ascunse în luturi
nu zăboveau pentru ea.

Doar conuri,
flămândele, micile conuri
cu degetu'n gură
o deteră tumba
seminței.

II

Copac
jumătate uscat
jumătate
cojit de furtuni
se înalță în câmp.

Vine un timp
când noaptea
se culcă
pe orizontalul infinit
infinit
infinit.
– Copacul? –

III

Prunc
cu mâna pe țâță
Ideea
adoarme
sugând ...

RHEO

Totul curgea din **ceva** în **ceva**
putrezise o stea,
se'nălța o cometă.
Pământul clepsidrei în sevi luneca.
Luna
se juca la ruletă.

Orele
în păsări albe se pregăteau pentru sbor,
brațele ceasului
se făcuseră cânt de cocoș.

Noapte murdară lunecând în olar,
taraba-şi pusese
    şorţul cel roş.

Bulgării, gângurind, se scaldă în greier.
Fricile'n unda din mine le-arunc.
Vremile-iepe luptând să scape din treier.
Din ţâţa lehuzei
    curge lumină în prunc.

*

Ape legând tăcerile'n nor.
Să tăcem! Să tăcem! Cântecul în cocoşi a'nghe̦ţat.
Infinitul
    ţâşnit-a vie̦ţii izvor –
din ugerul vacii curge lumină pe sat

UMBRĂ A PLOPILOR CĂZÂND PESTE NOAPTE

pleopele nopţii se'nchid peste lună
– iubire!... iubite... iubire! –
oh, **drumul**
sub lună,
    sub iarbă,
greierii – clipele pleoapelor apăsând peste arbori,
    ascultă:
        greierii
clipire a plopilor peste nouri,
    simt
        pulsând
    negri
        greierii
apăsare a plopilor peste noapte,

oh,
        pleoapele,
de le-aş putea ţine deschise
    încă
        şi încă
    şi drumul –
        cât de intens
iarba din mine,
lutul din mine,
    paşii
porniţi prin nervuri,
foşnind prin nervuri.
Luna,
    o, Luna!
Iarbă,
şterge lacrimi din stele,
vin zorile, Iubite – zorile **cui?**
Păsări, nu plângeţi
cât rănile soarelui sunt şterse de iarbă.

FLORICA BAŢU

*

NICOLAE NOVAC

CEARTA

– Taci!, zise el.

– De ce să tac?, întrebă ea.

– Fiindcă așa vreau eu, răspunse el.

– Da pe mine nu mă'ntrebi ce vreau?

– Nu te'ntreb!

– De ce anume nu mă'ntrebi?

– Fiindcă, să ți-o mărturisesc, nu vreau să te întreb!

– Și eu, la rându-mi, te reîntreb: de ce anume nu vrei?

– Nu vreau... nu vreau... pentru motivul... pentru simplul motiv că vrerile tale nu mai coincid de multă vreme cu vrerile mele.

– Adică, cum vine asta?

– Foarte simplu, dacă înțelegî că-i cazul de a-ți pune creerul să lucreze puțin.

– Creerul meu, e, după cum bine știi, creer de femeie... Ca atare, rogu-te, nu-l pune la grea încercare, ci, explică-te... In cuvinte simple, așa ca să le pot înțelege și eu.

– Vrei cu adevărat să mă explic?... Clar și dureros?

– Da!... De zece mii de ori, DA!... Și, rogu-te, cât mai clar și iarăși, cât mai dureros posibil, ca să trecem, amândoi, și deodată, peste această punte a desnădejdii, care ne separă și care a aruncat între mine și tine, un munte de gheață, mult mai uriaș decât cel ce a scufundat vaporul Titanic.

– Bine!... îți voi împlini dorința. Căci, în ceea ce mă privește, e simplu, este nespus de simplu... Diferența, dintre mine și tine este că, atunci când eu zic „hăis", tu zici „cea".

– Vrei să spui, cu alte cuvinte, c'am fost crescută la vaci?!...

– Nu!... E doar, o figură de stil, în actuala noastră conversație.

Se ridică brusc depe canapea, ridică brațele spre tavan, făcu câțiva pași spre el, apoi, cu un ton sarcastic, continuă:

– Visele tale!... Visele tale, scumpul, iubitul, adoratul meu soț, dragostea mea din adolescență, lumina ochilor mei, scutul și nădejdea mea pentru ziele bătrâneții, se reduc la unul singur: de a o strânge în brațe, de a o săruta și de a te culca cu târfa de Ileana, cu care-ți petrecuși mai toată noaptea primului nostru revelion, dansând-o pe toate fetele, în timp ce eu înghițeam prune uscate cu sâmbure cu tot, privindu-vă cât de fericiți erați împreună...

– Un moment, doamnă... Trăind într'o țară a cărei Constituție garantează încă, nevinovăția fiecărui individ, înainte de a fi condamnat pentru un fapt sau altul, dumneata, mă condamni, fără drept de apel.

– Cine?... Eu?...

– Da!... Dumneata.

– Ia mai slăbește-mă cu acest „dumneata"... Am împărțit împreună același pat timp de un an de zile și cred că ne cunoaștem destul de bine...

– Ei vezi, aici este „piatra de poticnire", cum se spune în Biblie, dintre mine și tine. Că adică, n'am reușit să ne cunoaștem unul pe altul, cu toate că, cum zici tu, am împărțit același pat, timp de un an de zile...

– Cu alte cuvinte?...

– Cu alte cuvinte, tu și eu, n'am reușit să fim una. La bine și la rău Cum spunea popa în biserică, la căsătoria noastră. Dacă te-am desamăgit, îmi pare rău. Mi-ar părea însă mult mai rău, dacă tu m'ai desamăgi pe mine...

*

Tăcere.

Tăcere grea. Apăsătoare.

– Mulțumesc frumos, pentru asemenea figuri de stil.

– N'ai de ce!...

*

Tăcere.

Cerul adânc cenușiu, își trimite pe geam posomoreala și'n odaie.

Focul, a înghețat parcă în sobă.

Clipele trec grele Apăsătoare. Marcate doar de tic-tacul orologiului ce-și urmează cursul său.

Stau față'n față, fără să se privească. El, se uită pe geam, afară. Ea, cu coatele pe genunchi, se uită în vârful degetelor mâinilor împreunate ca pentru rugăciune.

– Știi ce?, zise ea.

– Voiu ști, dacă-mi vei spune, răspunse el.

– Dacă situația, dintre mine și tine, ca soț și soție, a ajuns la răscruce de drum, precum spui tu: între „hăis" și „cea", nu crezi c'ar fi mai bine să ne despărțim?...

– Să... ne... ce?...

– Să... ne... despărțim!... Să..., cu alte cuvinte,... divorțăm!...

– Dacă așa vrei, facă-se voia ta.

– O, nu, nu pe voia mea, ci pe voia ta.

– Cu alte cuvinte?...

– Cu alte cuvinte, tu ai ultimul cuvânt de spus în această situație și eu una, crede-mă, mă voi conforma dorinței tale.

– Dorinței mele?

– Da!... Dorinței tale.

– Da de unde știi tu anume care-mi este dorința?... Poate că dorința mea este cu totul-totului, alta... Te-ai gândit oare vre-odată că îmi am și eu visele mele...?

El, se uită pe fereastră.

Ea, cu coatele pe genunchi, se uită iarăși în vârful degetelor mâinilor împreunate ca pentru rugăciune.

Cade un flug de nea... Doi... Trei... Apoi începe să ningă des...

– Ninge! zise el.

– Da!... Ninge, răspunse ea... Ninge exact ca'n ziua în care m'ai sărutat pentru întâia oară... Îți mai amintești?...

– Imi amintesc?... Cum să nu-mi amintesc?!... Alergam ca niște copii cu gurile deschise și culegeam pe limbă fulgii de nea și râdeam prostește ca doi îndrăgostiți.

– Eu, crede-mă, te iubesc și'acum, cum te-am iubit atunci.

– Sincer?

– Nespus de sincer!

– Atunci... de ce ne certăm?...

– Probabil, dintr'o prostie și puțină gelozie din parte-mi. Incă din copilărie, am fost geloasă față de sora mea Ileana, crezând că tata și mama o iubeau pe ea mai mult decât pe mine. Și, când te-am privit dansând-o, mi s'a întors stomacul pe dos, având impresia că sora mea, buna mea soră, încearcă să-mi fure propriul meu soț.

– Și?...

– Și, îmi dau seama acum, că n'a reușit să mi-l fure.

– Te iubesc, draga mea, precum te-am iubit dela începutul începutului.

– Și eu, pe tine, dragul meu.

Din cer, coborau, fulgi albi de nea.

NICOLAE NOVAC

*

IN TREACAT

lui Mani Brandmark

Doruri de vecie
prin suflet adie,
nărăvit la viață
gându-mi dă povață
stăruind acum
la capăt de drum
să încap în lume
cu mine'nvoit
la rău și la bine
cum i-a fost menit
omului să fie:
trecător pe nume
și'n trup întrupat
de viu îngropat...
Dar mie
de lume și nume
ce-mi este?
De mult
povestea știută
eu n'o mai ascult
și acum
la capăt de drum
– în treacăt cu veacul
prin ceață
spre clipa schimbării la față –
de-a mirare îngân
ce mi se năzare
prin oglinda cerului
mai presus de fire,
când răsare
din neștire
peste gând și zare
amăgirea Lui...

Londra, Aprilie 1980

MIHAI NICULESCU

ȘTEFAN GHEORGHE THEODORU

POARTA

Povestea aceasta începe în anul 1951, în una din țările care au fost eliberate de asupritori și de toate păcatele, de către armatele biruitoare sovietice.

Intr'un orășel se afla o fabrică. Niciodată nu s'a știut dacă fabrica aparținea orașului sau orașul fabricii. Ziarele și așa numiții „activiști de partid" povesteau că fabrica fusese a unor criminali, mai precis a unor bandiți burghezi-capitaliști, iar poporul o luase dela ei și condus de clasa muncitoare, hotărîse – nu era prea clar dacă poporul sau clasa muncitoare – să pună la conducerea ei „un tovarăș membru de partid". Numele lui era Tovarășul Văcaru. Până a fi director, fusese îngrijitor de porci.

Planificarea îi lumina drumul iar critica șefilor lui politici și autocritica ce și-o făcea regulat îl scotea din orice încurcătură.

In anul de care am pomenit au fost însă zile negre. Planificarea se văduvise de lumină și poate de aceaia fură umbrite toate calitățile de conducător ale tovarășului director Văcaru.

Alergă la Raionul de Partid. Reveni la fabrică trist și gânditor. Superiorii lui politici, nu numai că nu-i arătaseră cum să iasă din încurcătură dar îi atraseră atenția, într'un mod nu tocmai plăcut, că nu e în stare să se „orienteze".

Lucrul acesta nu era însă adevărat. Tovarășul director Văcaru știa de exemplu că fabrica era la apus de locuința sa. Că apusul se mai numea Vest. Dar nu era tocmai sigur. In orice caz, ori Vest ori Est. Mai știa apoi că șoseaua care pornea spre miază-zi (sau Sud, căci nu confunda niciodată Sudul cu Nordul) ducea la ferma unde lucrase mai înainte. Și dacă gâștele au salvat Capitoliul, pe el porcii l-au scos dintr'o grea cumpănă. Acum de când ajunsese director și în fiecare zi spunea șoferului când să vină să-l ia de acasă și unde să-l ducă, își dădea seama că îi va fi imposibil să mai îngrijească de porci și să le transporte gunoiul cu roaba.

In felul acesta niște râmătoare nevinovate i-au dat orientarea cea bună cât și energia necesară.

S'a hotărît să se ducă la Regiunea de Partid și dacă nici acolo nu va primi o îndrumare „eficace" să meargă mai departe, în capitală, la guvern și partid. Era doar un guvern și un partid comunist care nu făcea și nu spunea decât lucruri „eficace".

Tovarășul director Văcaru învățase că planificarea, conducătorii, muncitorii și produsele fabricii erau sau trebuiau să fie eficace. Masa dela cantină, ședințele, orele de lucru și balurile, trebuiau și ele să fie eficace.

Deasemenea, mai trebuia să fie eficace haina pe care o purta, ghetele, șapca (pălăria fiind ceva burghez nu putea avea acestă calitate), locuința, soția, el însuși (ca director ori ca șef al familiei), într'un cuvânt tot sau toate și, dacă se putea, și secretara ...

La Regiunea de Partid aproape că n'au vrut să-l primească. Când au auzit că vrea să fie eficace și să meargă până la consiliul de miniștri, au cedat.

Atunci directorul Văcaru a explicat că pentru fabricarea produselor

planificate are nevoie de 11 tone de fier, că i s'au dat prin plan numai 10 și că i s'au livrat 6 tone.

Ședința de consfătuire a durat în prima zi aproape douăsprezece ore. La zece noaptea, văzându-se că nu se ajunge la nici o soluție „eficace" s'a telefonat dându-se ordin ca a doua zi să se prezinte la Regiunea de Partid și „tovarășii de resort" ai Raionului de Partid.

Ziua următoare ședința n'a durat decât nouă ore și s'a terminat cu o hotărîre salvatoare: „Discuțiile se vor relua la fabrică, Duminică la orele opt, într'o adunare lărgită".

Fusese aleasă Duminica pentru că aceasta era singura zi liberă, în care muncitorii tot nu aveau ce face, în afara cazurilor când erau chemați la vre-o muncă voluntară, erau trimeși la vre-o manifestație spontană, sau aveau vre-o ședință de partid, de sindicat, de producție sau de comunicări.

In Duminica aceea se fixase o „adunare lărgită". Aceasta însemna că discuțiile vor fi purtate la nivel de partid și numai între membrii lui dar se făcea și celorlalți muncitori și funcționari cinstea de a fi de față și eventual să ia cuvântul numai dacă li se va pune o întrebare.

Firește că cei ce nu răspundeau la această cinste erau a doua zi chemați în fața secretarului Organizației de Bază care, foarte grijuliu, îi întreba ce li s'a întâmplat. Nu li se întâmpla însă nimic. Erau doar notați într'un carnet și tăiati din prima listă de premiere. Doar dacă își făceau sistematic un obicei de a uita de aceste ședințe sau dacă se îmbolnăveau regulat Duminica, atunci li se cerceta cu mai multă atenție dosarul și cum nu e om fără de păcate, erau dați afară. Dar numai atât, și cazuri din acestea au fost rare.

Duminică la ora 8 sala de ședințe și baluri a fabricii era plină. Timp de jumătate oră se mai strecura în sală câte un întârziat.

La ora nouă sosiră în curtea fabricii cei dela Raionul de Partid. La zece fără un sfert cei dela Regiunea de Partid. La ora zece, toți aceștia împreună cu întreaga conducere a fabricii au intrat în sală. Ședința a început.

Nimeni nu a reținut ce au discutat cei ce formau prezidiul, fiindcă numai prezența era obligatorie.

Din când în când se cerea și părerea câte unui participant din sală. Acesta, luat prin surprindere, ca să se salveze, începea să aducă cuvinte de laudă partidului și guvernului.

La orele trei nu se știa încă de unde să se procure diferența de fier de care avea nevoie fabrica.

Secretarul Regiunii de Partid luă atunci cuvântul. Indignarea, furia și strigătele lui treziră pe toți cei din sală. După ce critică pe cei dela Raionul de Partid dar mai ales conducerea fabricii și în mod special pe tovarășul director Văcaru pentru lipsa lui de „orientare", promise să dea un exemplu „eficace" de „demascare a elementelor burghezo-moșieresco-capitaliste care încearcă pe toate căile să saboteze producția și realizările comuniste".

Sabotajul consta în faptul că foștii proprietari ai fabricii „au blocat" o cantitate de fier „anume ca să o scoată din circuitul normal al producției socialiste" și au înzestrat proprietatea lor, ce aparținea acum poporului, cu o poartă metalică.

Vorbitorul se „orientase". Dădea în felul acesta fabricii trei tone de fier (cu toate că atât el cât și ceilalți știau că poarta nu cântărește nici o tonă). Rămânea acum, în seama celorlalți, să se „orienteze" și ei și să găsească restul de fier necesar.

S'a topit poarta. S'a confiscat tot fierul vechi din raion. S'au luat dela un particular prin „bună înțelegere" șase bile de fier care cu aproximativ 400 de ani mai înainte fuseseră folosite ca ghiulele de tun. Nu mai erau de nici o trebuință acum, hotărîse Raionul de Partid, deoarece comunismul, așa cum era bine știut, lupta pentru pace.

S'a dat ordin copiilor de școală să strângă cutiile de conserve și toate cuiele vechi ce nu mai puteau fi folosite.

Cu toate aceste eforturi nu s'au putut strânge decât 1,7 tone de fier. Rezultatul a fost că fabrica nu a putut să îndeplinească planul și să dea clasei muncitoare produsele promise.

Partidul însă a fost îngăduitor și nu l-a destituit pe directorul Văcaru. Acest lucru se datora însă și înțelepciunii directorului Văcaru care închisese ochii sau mai precis gura, la timp, la cele întâmplate cu câteva luni înainte între fata lui (16 ani) și un marcant membru de partid de la Regiunea de Partid (52 ani).

După aproape un an, la o ședință, tovarășul director a fost criticat de șefii lui că fabrica nu are poartă. La rândul său, tovarășul director Văcaru și-a criticat subalternii și ca să-i „ajute să se orienteze" le-a dat ordin că de unde vor ști și cum vor putea să facă o nouă poartă făbricii.

Le-a atras însă atențiunea că nu au voie să se atingă de materialele primite pe bază de planificare.

S'au tăiat patru arbori, singura vegetație ce se mai afla pe aria fabricii și s'a făcut o așa numită poartă. Materialul era însă verde și necorespunzător. După montare poarta a început să se îndoaie în toate direcțiile. După un timp nu s'a mai putut închide și a rămas pentru totdeauna larg deschisă.

In anul următor s'a aprobat să se planifice lemnăria necesară pentru o poartă corespunzătoare fabricii. S'a primit însă lemn de categoria cea mai proastă. Trebuia să conțină cel mult 5% putregai dar în realitate a fost inutilizabil și până la urmă înapoiat depozitului. Lucrul acesta l-a costat însă pe tovarășul director Văcaru o critică severă făcută de secretarul Raionului de Partid care i-a atras atenția că manipularea lemnului și înapoierea lui la depozit costase de opt ori valoarea materialului. Intr'un moment de bună dispoziție, câteva zile mai târziu, Secretarul Raionului de Partid îl lămuri dece primise un material lemnos de o calitate „atât de inferioară". „Fiindcă", îl lămuri el, „poarta nu e productivă".

După trei ani, cu toate că poarta nu începuse încă să fie productivă, s'a planificat, repartizat și primit, pentru construirea ei, lemn suficient și de bună calitate Dar partidul a dat, partidul a luat. Secretarul Raionului de patrid a dat tovarășului director Văcaru un telefon și i-a comunicat să nu se atingă de lemnul în cauză, deoarece „partidul" are nevoie de panouri pentru ziarele de perete.

In felul acesta a mai trecut un an. Intre timp, fusese o iarnă grea. Când se împrimăvărâ, toată lumea constată că poarta cea strâmbă și larg deschisă dispăruse. Se făcu anchetă, se audiară muncitorii, funcționarii și paznicii, dar nimeni nu știu nimic și nici nu puturâ să-și explice cum putea o poartă atât de mare, oricât ar fi fost ea de strâmbă, să plece singură din loc.

Ca toți membrii de partid, tovarășul director Văcaru învăța mereu. Din ce i se spunea, din cele ce le vedea, din critica și autocritica nenumăratelor ședințe, din discursurile politice dela radio și mai puțin din cele citite de el, tovarășul director Văcaru a aflat că betonul armat e un material economic, eficace și eficient. Avea atâtea calități încât cu siguranță că o avea și pe aceea ca din nimic să se transforme într'o poartă. Aceasta nu atât că fabrica avea nevoie de așa ceva, dar

tovarășul director Văcaru iar începuse să fie criticat, la fiecare ședință, pe tema porții.

A mai urmat un an și, în sfârșit, în planul de investiții și reparații a apărut și o poartă de beton armat.

După câteva luni s'a primit proiectul și cimentul. Cât privea nisipul și pietrișul, conform directivelor de partid, trebuiau căutate în albia râului celui mai apropiat și extrase și transportate la fabrică cu „muncă voluntară". Fierul era trecut însă sub tăcere. De aceea tovarășul director Văcaru, până a verifica la Partid spusele inginerilor săi, a fost convins că betonul armat se face fără fier.

Dar cum pentru el planul de producție era o sarcină ce trebuia să o îndeplinească fără murmur și uneori fără materiale îndeajuns, tot așa și pentru subalternii lui poarta a fost o sarcină și a interzis orice discuție în legătură cu ea.

Meșterul l-a rugat să-i dea doar fierul necesar pentru stâlpi, iar porțile propriu zise să le facă din lemn. Dar lemnul nu mai era un material „eficient". Putea să ardă și nici nu-l avea. In plus, se săturase de acest material care îi princinuise atâtea supărări. Până la urmă însă făcu meșterului și inginerului, în sarcina cărora cădea executarea porții, favoarea să intervină la Partid să se repartizeze fabricii focarul unei locomotive scoase din uz. Din acest focar, cu muncă voluntară, s'au demontat țevile, (ce e drept cam groase pentru ce aveau nevoie, dar totuși mai bune decât nimic), au fost curățate, tăiate la dimensiune sau sudate câte două, cap la cap, ca să ajungă la lungimea necesară, și după multă trudă, folosite drept armături.

Poarta de beton armat după decofrare a apărut ca ceva monumental. Din cauza armăturilor folosite, îi fuseseră modificate dimensiunile din proiect și părea atât de rezistentă, încât nici cu tunul n'ar fi putut fi dărâmată. Din motive de siguranță, stâlpii de susținere ai porții au fost construiți mai groși și mai înalți decât susțineau unii că ar fi fost necesar. Mai mult încă, fuseseră ancorați cu niște cabluri.

Până la urmă, toată lumea s'a arătat mulțumită. O astfel de poartă nu se mai pomenise, nu în raion. dar în întreaga regiune. Directorul fabricii era foarte mândru cu realizarea pe care o denumea „poarta mea".

După câteva luni, cineva a descoperit că toate cablurile care ancorau stâlpii porții fuseră „furate din producție". Cum într'un regim socialist

un astfel de lucru nu era permis, cablurile au fost demontate și așezate la locul lor, în magazia de materiale a fabricii.

Iarna, din cauza zăpezii și a greutății ei, poarta era închisă și deschisă cu mare caznă. Intr'o ședință de partid s'a hotărît ca peste iarnă să se lase poarta fabricii deschisă.

Primăvara s'a constatat că nu trebuiau scoase cablurile dela stâlpii porții. Era însă prea târziu și nu se mai putea face nimic.

Doi ani a stat monumentala poartă de beton armat larg deschisă. A urmat după aceea cea mai extraordinară idee pe care numai un regim socialist-comunist putea s'o creeze: Să se monteze porțile de beton de la intrarea fabricii la hala nouă, ce urma să se construiască, iar cu materialul ce se economisea dela partile halei, cât și cu material procurat din alte economii, să se confecționeze pe locul porții buclucașe o poartă metalică.

Hala cea nouă a fost construită și porțile de beton demontate și remontate la noul lor loc. Firește că ar fi fost cu mult mai ieftin să se confecționeze altele noi, dar cum manopera a fost făcută cu „muncă voluntară" construcția a ieșit în cadrul valorii din deviz.

S'a trecut după aceea la construirea cu „materiale din economii și cu muncă voluntară" și a porții dela intrarea în incinta fabricii.

Când poarta metalică a fost gata, arăta la fel cu aceea care fusese topită cu ani în urmă.

Intr'un cerc restrâns tovarășul director Văcaru a explicat:

— „Poarta asta, măi tovarăși, nu-i făcută pentru sabotaj, ci din economii socialiste. Și cum a spus tovarășul Lenin: (întretimp murise Stalin și nimeni nu mai pomenea de el) învățați, învățați, învățați. Deaia, măi tovarăși, trebue să învățăm și dela capitaliști că numai așa îi vom putea întrece și distruge. Numai așa, măi tovarăși, vom putea să dovedim lumii întregi că sistemul lor e putred și nu e eficient."

S. G. THEODORU

CÂNTAU ODATĂ

lui Zoe

Cântau odată razele de soare
In părul tău bălai
Și galeș i-aninau cunune aurii...
Și'n ochii tăi căprii
Râdea un colț de raiu...
Era un univers senin
Nemărginit și plin
De vraje, dor și tainice-armonii.

Cât a trecut de-atunci?
Din minte timpul mi s'a șters...
A fost doar vremea unui vers?
A fost o viață sau un vis?
Sau doar o clipă ruptă din abis?

Și-acuma joacă raze de lumină
In părul tău bălai
Și prins în aeriene salbe.
Dar în coroana ce soarele-ți anină
Au răsărit și fire dalbe.

In ochii tăi de căprioară
Râd încă primăverile de-odinioară...
Dar parcă și'n privirea ta
Acum e toamnă, draga mea.

ZBORUL AMINTIRILOR

Lui Gina, în amintirea copilăriei noastre.

Trecu un stol de păsări călătoare
Ca un fior prelung
Prin cerul înroșit de soare
In colme clipe de amurg.

Prin sufletu-mi în care
Se oglindeau lumini astrale
Trecu ca un suspin prelung
Un pâlc de amintiri bizare
Ce vream din mine să alung.

Amintiri uitate, himere deșarte
Visări de nostalgie pline
Visate odată de adolescentul
Ce de mult murise 'n mine.

Șuvoiul amintirilor fugare
Păstrate 'n faldul timpului ce moare
Zbura acum spre-o altă lume
Spre continente fără nume.

Prin cerul ce se 'nfioră prelung
In violete umbre de amurg
Parcă gonit de un blestem tăcut
Pâlcul amintirilor fugare
Părea un stol de păsări călătoare
Ce căuta un raiu de mult pierdut.

CEASUL TIMPULUI

Doamnei Liana S. G.

Numărând clipe prinse'n albe arcade de mirări
Se-aude parc'o inimă ce bate
In tainici și nețărmurite depărtări
Sau poate 'n turnul negru din cetate...

E ceasul timpului ce bate
Fărămițând o clipă de eternitate
Nepăsător la lacrimi fără leac
Ce curg domol din veac în veac.

Ecoul clipei e acum un lung suspin
Ce urcă 'ntrebător și lin
Din țintirimul lumilor trecute
Ce de milenii dorm tăcute
Sub pădurea crucilor de-arin.

LEONTIN CONSTANTINESCO

*

IOAN I. MIREA

REÎNARMAREA LUI DUMNEZEU

Am plecat împreună, eu și un Evreu; eu plecam în exil, Evreul se reîntorcea din exil...

Am plecat în exil; – și-am învățat să știu **încotro**...

OM, – groaza de a-l întâlni!

Cine caută pe cine **înainte** de a se **regăsi** pe el? Eu, el, noi – sau cine e acel cineva mereu absent sau mereu uitat? În afară de eu, de ea, de toți, câți din cei lipsă se mai găsesc în eu, în ea, în el – în ce a mai rămas în noi, în voi – dar în alții?

Urmez exodul, fuga în exil pe căile cele mai vechi – astfel știu ce vreau și mă abandonez în **necunoscut**...

Am plecat – și parcă am intrat și mai adânc în solul care mă are...

„Cine mai e în stare să facă visul să viseze"?, Rilke.

Port în memoria mea pe toți cei care sunt absenți din istorie...

Mă plimb prin grădina Luxembourg și privesc cum cad frunzele galbene din arbori și mi se pare că vântul cutreeră lumina care s'a îmbolnăvit...

Ideologia revoluțiilor din răsărit – o reactualizare a invaziilor barbare?

De la cei care vă oferă tot, nu va rămâne nimic...

Materialismul dialectic, ori unde a fast aplicat, a demonstrat practica principiilor pustiirii...

Ruperea tragică, amputarea consimțită de vatră, interzicerea de a-ți recunoaște originea părinților, autoexluderea din gloata docilă, neacceptarea robiei, înfruntarea tiraniei, refuzul pierderii în lume, – identitatea, existența, permanența exilului.

Ați rupt o parte a lumii de lume – și-acum inventariați morții!

Până când să iubim pe **asasini?**

De câte ori mă îmbrățișează cineva, știu că mă sărută un tiran.

Ne-ați tocmit deliberat, metodic, la târgul misterios cu cei care vă vor pierde. V'ați bucurat împreună la ospățul cu asasinii voștri. Ascultatine bine: suntem rămășițele tragice, miraculos salvate de sub bocancii plutoanelor de execuție la care cinic ne-ați predat. Priviți în scorburile cicatricilor noastre: suntem spectrul ororilor decise de voi subteran, secret, benevol, coalizați cu masacratorii noștri. Până acum exilul a mărturisit în pustiu, zgâriind pe nisip suferințe nevăzute de nimeni, dar a sosit ora gravă a acuzării. „Ni s'au lăsat doar ochii ca să plângem" – și iată: lacrimile noastre vă scuipă!...

Dincolo de Viena, trecut de zona periculoasă, îndepărtat de urmăritori, obosit, înfrigurat, adorm. Visez că trenul în care călătoream se transformase într'un imens, oripilant monstru care râma cu furie doborînd păduri triumfal, irezistibil... Apoi se făcea că, de spaimă, sărisem din vagon și, pe urmele dezastrului luam copacii în brațe și oficiind un ritual necunoscut îi înălțam și-i reînviam... Când m'am deșteptat, am văzut pe ferestrele compartimentului cum respirația mea se transformase în flori de gheață... Mi-am șters fruntea de sudoare și-am înțeles că vechile coșmare mă însoțeau și că nu mă vor părăsi niciodată...

Am momente când am impresia că strig și nu mă aude nimeni, că umblu prin gol și că lumea mi se pare că a dispărut...

Nu, nu traversam o criză a înțelepciunii umane, asistam la falimentul filozofiei de ultimă oră.

Omul, **microbul** cosmic, a vrut să-l infecteze și pe Dumnezeu cu molime care să-L extermine.

Datorăm filozofilor militanți, de pe baricade, scandalagii, penibilul sfârșit de ciclu al harababurii contemporane.

Ah, târgul acesta cu Dumnezeu! – îmi dai, mă voi achita cu rugăciuni!

Uneori, în puținele clipe liniștite, de reverie, nu știu de ce-mi vine să compar dansul tradițional indian, cu exilul. Mi se pare că de fapt dansul sacru indian nu e dans, e, vreau să spun, o scriere prin gesturi, o evocare plină de sensuri și de simboale. Parcă fiecare mișcare respinge realitatea spre a o reconstitui într'un act încărcat de semnificații, de substanțe, ca și cum s'ar exercita un control asupra esenței adevărului. Dar fiecare fază rituală nu poate fi înțeleasă bine decât când se lasă **exilată** în mister. Dansul acesta mistic e un spectacol – exilul e și el un spectacol cu tulburări mistice. Fiecare cu înțelesul lui. Sensuri subtile, inițiatice; poate în niciun fel înțelese așa cum s'ar cuveni.

Am vrut să fiu erou, dar am ratat; – am avut o agonie prea lungă!

De ce nu vor să creadă cei care afirmă că pot trăi fără Dumnezu, că și Dumnezeu poate **exista** fără ei?!

Până la urmă, tot poezia ne învață să murim!

„Timpul imprimă pe obrazul nostru lacrimile care nu ne-au curs"!... Pe obrajii exilaților lacrimile ard...

Liberi – dăm ocol închisorii...

– „Explică-mi cine e Dumnezeu – și-ți voi explica ce este poezia!..." Georges Pompidou.

Istoriei îi lipsesc paginile de doliu, adevăratele pagini de durere acumulată. Morții, pentru istorici, sunt inventariați în rânduri de gropi, în măcel fără suferințe. Astfel victoriile sunt calculate în cantități de cadavre... Cine și, când se va scrie și o istorie a suspinelor?...

Sfinții, ei, ne dau cel puțin un exemplu: – n'au luptat niciodată pentru vreo putere terestră.

Zice: niciun cuvânt nu poate înlocui o floare; nici o floare nu poate încorona un erou; nici un erou nu poate egala un sfânt... Numai cicatricile exilaților n'au cu cine se compara!...

– „Dacă ai apărat floarea aceea albastră, incomparabilă, din drum, ca să nu fie strivită, dacă ai udat-o pe vreme de arşiţă şi secetă, atunci de ce i-ai adunat seminţele şi ai plecat?

– „Ca să **port** cu mine un c e v a care, la reîntoarcere, să am siguranţa că va prinde **rădăcini!...**

Câtedoată stau şi mă ascult... Dar de ce să mă ascult?... Voi reuşi, oare, vreodată, să ştiu dacă altcineva mă aude?!...

Scriu – şi uit ce ar trebui **spus!...**

Numai în lupta dreaptă e un adevărat schimb de opinii şi fapte.

Un exilat vrea să câştige **tot;** – sau să piardă tot.

Sunt mâini care adună banii cu sângele împreună!

Câteodată acţiunile duşmanilor noştri, îndreptate împotriva noastră, ne răzbună.

Dansul – corpul definindu-se

Tinereţea – şansa, u n i c ă, de a nu întârzia de a fi erou.

Ca şi exilul, Oswald Spengler constata în „Declinul Occidentului" că slăbiciunea, lipsa de coherenţă, lipsa de unitate, face ca Occidentul să fie propria sa victimă, prăbuşirea sa definitivă.

Natura ne-a dăruit pietre – noi o ridiculizăm cu beton.

Thering: „dreptul unui popor ca şi dreptul individului, presupune că trebue să fii gata să le aperi"... Mai departe, tot el: „e ştiut că forţa fără justiţie uneori se impune, însă justiţia fără forţă, nu se impune niciodată"...

Anul... – decimat de „motorul invizibil", de nimeni auzit, în trecere, cantonat apriori, cu avantajul de a-l asculta:

= oamenii n'au încetat să vândă oameni;

= cine a autorizat pe cine spre a ne elibera anexându-ne masacrelor?;

= Dacă pe trupul unui exilat nu s'au imprimat rănile sfinţilor, n'a străbătut prin **deşert;**

= exterminarea – un concept organizat, impus să fie aplaudat metodic, docil, până la prăbuşire, până la sfâşiere, până la sinucidere;

= numai cei care s'au exilat, n'au acceptat să fie servitorii inchizitorilor;

= umanitarism – iluziile pe care fiinţa le-a acumulat benevol, fără să ştie că se îneacă în lacrimi;

= câţi dintre exilaţi nu se oferă gratuit autopsiei politice sau nu vor cădea victime, uitate la morga istoriei?;

= exilul, acest ecumenism secret, refuzat de imbecili, plăcut lui Dumnezeu;

= pe unele obrazuri şi dacă le scuipi e prea mult;

= cel care a ales deliberat supliciile exilului, s'a înălţat fără să vrea la cantităţi metafizice care, în eternitate şi în istorie rămân inimitabile;

= victoria se aclamă odată cu elogiul ruinelor!...

In exil, nu toţi pretendenţii la exil, acceptă **avantajele** suferinţii. Cu umilinţele nu se poate trişa. Cine e acela care să creadă în triumful învinşilor?! Oh! Nicio prăbuşire nu e prea adâncă, mai absolută, mai luminoasă ca exilul! In definitiv, cine se lasă fascinat de căderi gratuite? Abandonat iluziilor unui destin oscilant, sigur numai la capătul calvarului, un exilat, în deacurmezişurile pe care le are de traversat, are de ales, ori se lasă luat de ape cu vârteje tulburi şi sedus de tentaţii, le acceptă şi-apoi se sinucide, ori prin eforturi constante şi autonome atinge desăvârşirea tragică de a fi răsturnat şi schimbat istoria la faţă. Raţiunea activă a viitorului **voit,** a viitorului **logic** după care se conduce exilatul organizat e proba că se lasă „determinat de singura idee care în consecinţă se poate chema un **ideal** al **raţiunii pure".** Adică, vreau să spun, de a refuza, în acelaşi timp, **ideile i m p u r e,** ale egalităţii „de jos", uniforme, de turmă.

Cunoaşterea, excesul de a proba imperfecţiunea.

„La început a fost CUVÂNTUL", Cuvântul ACELUIA mut...

Pomi în floare, vibrând, îmbrăcaţi în neprihană albă, flori de lumină şi vis – pe care le uităm când mâncăm **fructul.**

Din antichitate, de la Heraclit, pentru care „un singur om făcea cât zece mii (de oameni), dacă el era o valoare", o valoare în sine, şi până la hemoragia de astăzi, când s'a convenit că şi în exil „omul" valorează mai mult de cât este – way of life – atunci când e încărcat de o energie suplimentară ca destinul „ultimului om", gravat de Nietzsche, să-l facă să ocupe **locul** lui sub cer. A trece probele tuturor tentaţiilor fără pată, exaltant, e un merit, „un merit care, avertiza Retif de la Bretonne cu altă ocazie, produce inegalităţi juste". Astfel, exilatul, e acel **cineva** temerar, dezarmat, desfăcut de lume, pe care Diter N. Zimmer a îndrăznit să-l sacrifice printre „noi inegalii", care servesc lumea.

A munci înseamnă a i m i t a pe Dumnezeu. Astfel, munca omului

desprinde ceva din munca lui Dumnezeu. Dar, nu cumva, munca omului strică **lucrul** lui Dumnezeu?...

Tragicul – o bucurie infirmă, iremediabil compromisă...

Marguerite Yourcenar – „sunt un fragment din Dumnezeu!"

Nu istoria se repetă!... Omul repetă istoria – în neputința omului de a-și evita prăbușirea...

Lăsați pe cei ce iubesc, să iubească; lăsați pe cei care caută pe Dumnezeu, să caute pe Dumnezeu; lăsați pe cei care seamănă grâu, să secere; lăsați pe cei care nu se împotrivesc furtunilor, să se ducă pe vânt; stingeți incendiile; zvârliți și ultima monetă celor care adună comori; cei ce mint, vor continua să mintă; stelele nu vor înceta să cadă; nebunii vor încorona mereu alți nebuni; se vor rupe etern flori, dar alte flori vor înflori etern; în lume, atât cât va fi lume: – un băiat iubea o fată; în tot acest timp pământul se va învârti, iar femeia va deschide pudic, fascinată, poarta unică a vieții – acel miracol superb prin care **suferințele** se vor continua; în blocul de piatră, un artist, numai el, va asculta vocea unei statui prizonieră cerând să fie eliberată, ca privirile fără nesațiu s'o profaneze; printre nori, în nopțile senine, luna își va revărsa aurul iluziilor și cei ce rătăcesc nevăzuți vor continua să viseze zadarnic la închipuita cale albă a unei ipotetice **întoarceri**...

Trădătorii plagiază criminali!...

Când nu știi ce să faci cu tine, e mai bine să nu faci nimic!

întrebat ce ar lua cu el dacă i-ar arde casa, Jean Cocteau, dintre toate, a ales să ia **focul**...

Când se va înțelege că în drama unui om e cumulată drama lumii întregi?!...

„Nu înțelegem bine decât obiectele cărora noi le dăm calități umane" – B. Berenson.

Cine ne poate face să suferim mai puțin?!...

Din clipa în care inima mea a bătut, a ciocănit în bulgării pământului pe care îl calc.

Vă judec prin tăcere!...

Cenzura – poliția cuvintelor...

Obosiți, cu ochii aproape stinși, împietriți pe scaune unul lângă altul în sălile de așteptare ale spitalelor, bolnavii nu se privesc între ei. Fiecare vrea să fie singur, secret, cu agonia lui. În fața morții toți sunt anonimi... Pierduți... Irecuperabili....

Mai sunteți mulți care să-mi vorbiți ca S a t a n a?...

Exilatul – și-apoi restul lumii...

Aș vrea să-i mulțumesc cuiva, și nu pot să-i mulțumesc decât lui Dumnezeu și, Lui, pentru nimic. Așa, sunt mai mult decât sigur că se va bucura.

„E deajuns ca artistul să aleagă un obiect, pentru ca acesta să nu mai aparțină **naturii**" – Goethe.

Poți să râzi și să plângi egal de aceeași ființă – fie pios, sau, cum altceva care să fie și mai tiranic?!...

Dacă îl afli, dacă se mai poate afla, plantează binele, binele inimitabil, – binele inexistent, sau, binele acela refuzat...

N'am inimă! Am în piept o grenadă! Sfârâie... Feriți-vă de mine! Când voi exploada, vreau ca țandările rupte din mine să nu rănească pe nimeni!

Intr'o după amiază blând însorită, mergeam pe stradă, încet, și privind lumea în ochi, surâzând, aș fi vrut să mă vadă cineva.. . Dar am întâlnit numai orbi!

Teribila frică de a ne cunoaște pe noi înșine, adică, vreau să spun, ne e groază că dăm peste prea puțin!

Furia – clipa când detestăm rațiunea...

Geniile adevărate nu se cumpără; mediocrităților le convine totdeauna să fie plătite!...

„Afectivitatea – ființa sufletului". Lupașcu.

Să nu-mi cereți să elogiez pe cei care mă amenință! Prefer primejdia.

Drepturile omului – mila despotică, absolută, cu care cei puternici transformă pe cei fără a p ă r a r e în simple obiecte ale schimbului de suferințe.

Dumnezeu, numai El, nu are nicio autobiografie.

Voi continua mereu să aflu dacă cei ce au vrut să reducă din suferințele mele, nu și-au amplificat suferințele lor? Și voi mai continua să aflu dacă cei care au vrut să mă piardă, au avut vreun merit!?...

S'au scurs prin mine unu, doi, trei ani, când am învățat să merg singur pe poteci abrupte, dar de la 15 ani până acum n'am mai știut teama și n'am știut cum să renunț la mine până la anulare. Am vrut să fiu poet, dar pe adevăratul poet cuvintele îl sugrumă, am vrut să fiu **fericit** fără să înțeleg că sfinții nu rostesc decât cuvântul cu care să mulțumească lui Dumnezeu că le-a luat fericirea.

Nu avem memorie, dacă nu suntem străbătuți de memoria care urcă în noi din **părinți.**

Îi mulțumesc lui Dumnezeu că i-a ajutat pe toți cei pentru care mi-au curs lacrimi, ca să mă alunge!...

Nu, nu permit nimănui să mă achiziționeze, să-mi ia viața pentru a completa viața lui!

Cei care au mai rămas după un război nimicitor, după ce au părăsit tranșeele, încetează de a se mai detesta, pe când revoluțiile își inventează permanent noi inamici.

Tot lăudându-l, lăudatul, devine ridicol...

Fără să refac memoriile mamei mele, nu aș ști nimic despre mine ..

Posedam prea multe cuvinte tentante, prea puțin luminoase, prea multe cuvinte șirete, ambigui, cu înțeles ascuns (sau fără niciun înțeles), pe care le-am implicat în metoda falsă a comunicării. Cum să te mai aperi, cum să scapi din cursa unui langaj răsturnat, voit golit de sens, transformat în slogane și idei care manipulează biata ființă mai grav, mai **definitiv** nimicitor de cât cele mai oribile închisori? Ar trebui să începem să gândim fără cuvinte, să putem găsi **fapta** autonomă, liberă, în stare să elimine orice lexic, întreaga sistematizare semantică, toată ierarhizarea vocabulară...

Nici un exilat nu așteaptă sosirea unui nou exilat; își e îndeajuns lui însuși.

În satul acela de demult, cu case puține, spoite cu var curat, scunde, construite fără arhitecți, cu pereții ridicați din calupi de pământ bătut, ascunse altădată în desiș de pădure bătrână, cutreerată de lupi și viezuri, cu prispe din bârne groase sub care iernau șerpi inofensivi, înconjurate de stupi îngreunați cu faguri de miere aurie, în satul acela ignorat de geografie se inventariau cucernic, cu litere naive, pe pomelnicul păstrat în nișa altarului bisericii fără turn, doar câteva familii de moșteni posesori de zapise vechi, întărite de peceți și semnături domnești, moșteni toti rude și între ei toți încuscriți. Cu mersul lor sălbatic și puțin legănat, bărbații aceștia vânjoși, lați în spete, aprigi, se împerecheau cu femei cu părul împletit în coade lungi, rumene la față ca mărul copt, cu sânii lăsați sub cămașă să se zbată nerușinat, și, uniți rămâneau pe viață. Amestecați printre răcnete de jivine, tăcuți, ignorați și ignorând istoria, lipsiți de orologii și lipsiți de calendar, contând timpul după mersul aștrilor și stelelor, oamenii aceștia cu pletele rar pieptănate, n'au ezitat

mai ales pentru pricini tinerești aprinse de focul iubirii, să se bată între ei cu ciomege de paltin; și-au sângerat tâmplele, dar nu, niciodată n'au ucis.

Susurau din frunză, cântau în singurătate doine și se învățau între ei la universitățile din poiana pardosită cu lobodă și troscot, sub cupola infinită a cerului, descifrând tomuri de proverbe tipărite în memoria nescrisă a vremurilor. Prin ei, din preistorie, gândul interogației ori incertitudinii s'a vrut și, din el, s'a ales un fel de înțelepciune, de filozofie pe file de biblioteci nescrise. Vopseau fire în zemuri de burueni și țeseau peșchire și velințe, ciopleau în lemn, tentați de abisurile frumosului, dar niciodată n'au știut că transpun în artă. Toți purtau încins pe mijloc șerpare late de piele și în șerpare păstrau amestecate împreună amnarul, cremenea, iasca de aprins și piesele de aur câștigate prin comerțul cu felurite brânzeturi de burduf și piei de fiare vândute negustorilor vienezi, care îi vizitau odată la doi ani, dar cu aceleași pipe aprinse fumegând printre mustățile lor țepure. Se întâ'neau în anumite locuri și după diferite semnale, în zile dinainte stabilite.

Cum toate armoniile pe pământ sunt temporare și iluzorii, un fel de sistematizare provizorie, ar fi fost în afara firii ca satul acela să rămână încremenit în liniște, fără ca și armoniile lui, ca toate armoniile, să nu fie și el supus legilor stricăciunilor succesive. Când năvălitori conduși de iscoade șirete se năpusteau cu gând să dea moarte și să golească șerparele de aur, acești moșteni aflau totdeauna alte desișuri de pădure unde să-și ducă biserica pe roate pe cărări ocolite, pentru alții inaccesibile. De șapte ori satul acesta a fost umplut cu răcnete și ecouri de groază, de șapte ori pârjolit, cu cimitirele de șapte ori răscolite, cu oasele sfărmate, de șapte ori reclădit după tipicul ancestral. Din nou băteau calupi de pământ, ridicau case, destupau isvoare de apă rece și limpede, sub tălpile de bârne se ascundeau alți șerpi; numai aceiași lupi urlau iarna pe la ferestre. Flăcăii și fetele începeau să joace iar hora în jurul bisericii, pe locul în care vor săpa gropi pentru morți și se vor înălța cruci zugrăvite cu albastru dens. De Paști, și Paștele lor, după socoteli numai de ei știute, cădea în zi exactă, la sfârșit de post și de vegheri, cu păcatele mărturisite, ca nimic să nu le apese clipa plecării sufletului; după împărtășirea cu muguri, strângeau din imediata apropiere flori flori în potirul cărora Dumnezeul nevăzut, prezent, a așezat tentații, agonii și învieri perpetue, spulberate, inegalabile unde de parfum, și

le împleteau în coroane de atârnat pe crucea răstigniriii repetate. A răstigniriii Lui și a lor. Flori nesădite, drepte, curate, de imaculată prospețime, de nimeni profanate, flori în care, numai în ele, credeau ei, moștenii aceia grosolani, excluși arogant din istorie, fără veac și însemnare în cărți, se mai pot afla fețele cele mai **pioase.**

Timpul se așeaza pe nesimțite peste alt timp și timpul s'a așezat pe neștiute și peste roțile bisericuței în care moșnenii din satul acela l-au cărat pe Dumnezeu, pe Dumnezeul care a **început** lumea, le-au ros carii și ploile le-au făcut una cu pământul, atunci după ce toate s'au prăpădit, la sfârșit de ciclu, Dumnezeul fără moarte a fost îngropat cu ultimii morți, aceia care au **refuzat** să dea vreodată **moarte.**

La sfârșit, de prin prejurul codrului au început să străbată ecourile fatale ale mușcăturilor de secure. Copacii s'au împuținat. Umbrele lor s'au retras totdeauna și s'au pierdut în neant. Și când niciun trunchiu n'a mai fost să cadă, bârlogul ultim al moștenilor a dispărut cu o groază abia simțită. Lumea pe care o cunoștea numai din mituri și legende, i-a ajuns, i-a cuprins și rămășitele de moșteni s'au amestecat în matca ei. Ca rănile, buturugile au fost scoase și arse, aricii au coborît pe alte tărâmuri, iar prigoriile și-au șters glasul în ceturile care au albit. Din imensa pădure fără vârstă au mai rămas rare tufe rahitice, măceși cu cercei roșii și mărăcini sub care se ascund șopârle și gușteri. Zapisele purtând aceleași peceți enigmatice, au trecut din mână în mână până au fost uitate în sipete ursite să închidă definitiv secrete abandonate, fără interes. Din posesiile forestiere ale moștenilor s'au divizat moșii și pogoane, s'a cultivat grâu legănat de vânt sec peste care zboară în săgeată ciocârlii și croncănesc stoluri de ciori. Șivoaiele au răscolit oase și au rostogolit țeste albite. Lent, ultimii moșteni s'au dizolvat, s'au înclinat și s'au supus destinului; – s'au lăsat învinși în noua plămadă a ciclului...

Nu odată și nu pentru ultima oară, istoria oarbă debutează refuzând rămășițele din ce a fost. Hotar ingrat, crud, de unde istoria **neagă** istoria!...

Dar din ce a fost, pe undeva, câteva flori singure continuă să răsară de dincolo de memorie, gravând ca totdeauna în polen și nectar alfa și omega cosmic, marcând cu siguranță toate mormintele și, din ziua in care Nietzsche s'a născut și Dumnezeu a fost asasinat, marcând și primul mormânt al lui Dumnezeu... Acolo, din pâlcul acesta de flori rămase intact, Demiurgul va trebui să **reînvie** și, din tijele lor candide, pentru

urgentul atac, imanent, Dumnezeu, numai El, va trebui să le metamorfozeze în arme. Cu Dumnezeu reîmarmat, la luptă, spre a salva lumea de cea dintâi tentativă de a se sinucide colectiv...

*

Sunt descendent direct din moștenii aceia dispăruți... De nimeni regretați... Le port sângele în vine, atât, numai sângele, din ce mi-a curs și după ce barajele au fost deschise și diluviile cu hoardele stepelor au năvălit, am fugit, m'am ascuns, iar când am ieșit la suprafață, iar am fugit... Sunt aici ca să nu mă **pierd!...**

*

Un aristocrat francez de viță veche ar fi invitat pe prințul Bibescu, cunoscut pentru gustul, competența, cultura și rigoarea părerilor lui, să-i viziteze castelul dotat cu recente achiziții rare și prețioase. Tăcut, prințul român a parcurs cameră după cameră, privind cucernic fiecare piesă unică de artă: mobile, tapiserii, tablouri, faianțe, orologii și, după ce le-a examinat atent, imperturbabil, voevodul valah ar fi murmurat: „superb, dar nu puteați lăsa castelul să rămână vid!?"...

*

Departe, izolat, zvârlit de soartă, cu pumnul în gură, metec, rămân neresemnat, cu neputință să uit memoria secretă a pământului în țărâna căruia a putrezit, discret, aceea care s'a bucurat că m'am născut...

*

Nu, Dumezeu n'a dat niciodată moarte premeditat, conștient; – omul da.

Dumnezeu e ferm, intransmutabil; – omul, el, numai el, când nu cultivă eroarea, se autopăcălește.

Dumnezeu, Marele Tăcut; – omul l-a slăvit, mai ales la nevoie, cu rugăciuni, dar, mai frecvent, i-a zvârlit blesteme...

*

...mozaism, creştinism, budism, mahomedanism... dar, dintre toate religiile cu vechi tradiţii şi practici, numai mozaismul are frontiere fixe, Israelul, spaţiu demiurgic, axa naţionalismului integru, absolut. Modul perfect, pur, când religia se confundă cu sacrul originar, strict corelegionar, supus controlului biblic, verificării admirabile a unităţii de sânge milenar Mozaismul, religia identificării profetice; exemplu uman, superb, de a nu te pierde, dar şi egoismul, intransigenţa de a fi unic, invincibil...

*

Matematicile, ca să-şi probeze **lucrarea,** se calculează între ele; oamenii se compară între ei, fără să afle vreodată care le e valoarea.

*

Pământul... Ah, pământul acesta cu cer albastru unic şi inocomparabil, cu munţii, cu oceanele, cu pădurile, cu lanurile vaste şi cu lumea întreagă, e mai mic decât imensitatea unui bob de lacrimă!

*

Ştie vântul încotro bate? Ce dărâmă şi unde ajunge?

*

Câţi nu vor continua să fie **idioţii** ideilor lor?!

*

Turma se simte bine numai atunci când e bătută?!...

*

Tăcerea – replica sinteză, absolută, unică, incontestabilă...

*

Sfărmând un bulgăre cu mâna şi lăsând ţărâna să cadă, un cioclu, în uniformă, vrea să mă asigure că viaţa, **de fapt,** nici nu există.

*

Răul trebue servit în pripă, cald, cât e în fierbere, imediat; după aceea îşi pierde din importanţă, devine perimat, de **neconsumat** – inofensiv, desuet... ridicol...

*

Am adunat greşeli, multe, de neiertat, dar am adunat şi lacrimile sfinţilor ultragiaţi.

*

Ascult adesea naivi care vor să ne convingă, cu probe, că omul se străduie ca Universul să **funcţioneze.** Însă nu-i înţeleg cum?!... Şi nici nu vreau să descopăr dacă nu se amăgesc... **singuri**... consumând energie zadarnic...

*

E în lăuntrul fiecăruia dintre noi un ANONIM care refuză să evadeze, şi, poate şi mai mult, refuză să fie văzut, refuză să fie liber...

*

Dau peste nişte note stinghere, care mă jenează, pe care aş fi vrut să le distrug. Credeam că le-am ars. Nu-mi dau seama cum de păstrăm bandajele putrede, **„murdărite"** de propriile noastre răni?! La ce ar mai putea servi? Aş fi vrut să-i încredinţez timpului cicatricile uitate. Dar cum timpul n'are prezent, mă văd dus îndărăt, în imposibilitatea de a uita. Las notele să se cutremure singure că nu am avut decenţa, ori curajul, să le pierd. Memoria mea e scurtă şi decisă să nu înceteze să mă tortureze. Mă reproduc:

Fum. Dar o fi cu adevărat fum? ori ceaţă? Parcă nu miroase a fum A fum de cărbuni... Fum de locomotivă... Trenul e încă undeva. Pe o linie moartă. Trenul pleacă totdeauna după o linie moartă. Aştept. Stau înţepenit. Cu geamantanul la picioare. Deci plec. Şi nu mă mai simt nicăieri. Mă sufoc. Mă strânge ceva de gât. Încerc să inspir aer mult. Nu intră în mine aerul. Rămâne pe trahee, noduri. Vreau să-mi alung ameţeala. Şi nu pot să-mi alung ameţeala. Încerc să mă mişc. Şi nu pot să

mă mișc. Tălpile s'au lipit de sol. Aud. Și nu aud. Numai urechile ascult. Dar vâjâie. Mă înec. Și mă desnec. Și nu știu de ce mă înec... de ce mă desnec... Mâinile mi s'au blocat în umeri. Căzute. S'au răcit. Privesc în jur. Nu e nimeni în jur. Nu-mi mai rămâne nimeni al meu. Trenul cu adevăratul fum de cărbuni, s'a întins ca un șarpe dealungul peronului...

– Ce stai? – mi se zice. Urcă-te în vagon!... Și m'am urcat în vagon...

La revedere!... Sau adio!... Nu, nu-mi amintesc să fi spus cu voce tare la revedere... Nu am pe nimeni cui să-i spun la revedere... pe nimeni! Îmbrățișez în gând totul. Din ce a rămas...

Întind brațul. Ca să mângâi ultima suferință... Cui rămâne? – suferința suferințelor!?... Mă rup... Să fie oare ultima suferință?... Plec fără întoarcere... De ce?... Pe cine să întreb de ce?... Trenul aleargă... închid ochii... Și se deschid sub pleoape. Imagini peste imagini curg... cu o grabă de lichid tulbure... Mă petrec:

...spre Vasile Voiculescu.... **Crinul poeziei** – ceară pe pietriș!...

... spre Ion Barbu... Tac... El zice:

– N'am putut să îngrop arborele; cu frunzele lui cu tot... Melcul... știi?... a plecat și melcul...

Mi s'a făcut frică. Deschid ochii. Și iar mi-e frică... Privesc pe fereastră. Rămân în urmă stâlpii de telegraf... Și arbori neîngropați... Și amintiri neîngropate... O gară a rămas în urmă... anonimă. Și alte gări au rămas în urmă... Și Bucureștiul a rămas în urmă. A rămas acolo... Cu destinul lui... Și cu oamenii fără destin... Dar... Eu?... Cine mai sunt eu?... Care?... încotro?... Din ce mai sunt – ce duc?... Unde?... Unde?...!

Deschid o clipă fereastra vagonului... Văd pământul așa cum e. Cu dealuri... cu văi... Cu gropi... Cu multe gropi. Și printre ele ar fi și gropi de dezgropat... Să li se inventarieze oasele frânte... Roțile trenului strivesc metale într'una... Cine mai înțelege scâncetul roților?... Număr stelele... Una... două, trei ... Steaua cui?... Tata... mama, fratele... Eu... A cui e steaua care se stinge?... Steaua care tremură!... Adio!... Sunt sub roțile trenului... sau încotro?...

Am ațipit... Nu știu cât am ațipit... Ruperea s'a făcut în somn... Timpul se întrerupe dormind... M'am deșteptat cu o durere pe dinlăuntru, stabilă, ascunsă. I-aș zice o durere metafizică. Abia înțeleasă. Fixată... Pentru a se învechi mereu, într'alte dureri...

Vama... N'am nimic de declarat. Ce-ar mai trebui să declar?... Anii cu declarații au rămas în dosare... Mă simt golit... Spre Budapesta. Trenul gâfâie. Străbate stepa... Printre ciulini pândesc turele de tancuri. Lângă tancuri soldați cu steaua în frunte. Stea de tablă roșie... Cu hemoglobina uscată... în jur, pustiu. Numai mărăcini pitici. Striviți. Țevile de la tancuri, lungi, de oțel țintesc undeva. Țintesc în lung. ...Mă uit la șenile. Și mi se face frig... Și iar privesc țevile tancurilor... Ce s'a ales din „axa lumii"?!... S'a pierdut?... s'a anulat?... și de cine?... cum... Aristot... „motorul imobil"... sub o așchie fixată în Univers, strivită de șenile... Cine va fi chemat „motoarele calde"? Să elibereze pe cine?... prin masacru?... Care gând?... Care vis?, devenit proiectile, e în stare să „elibereze" alt gând?... – și visul din om?... Gândul cu Dante – Infernul... Socrate – o cupă cu mied de cucută... Leopardi – o jerbă din... nu mai știu din ce... Nu mai știu să-mi reamintesc... Michelangelo – și ultima „creație a lumii"... Ioachim de Flore – ce-o fi Lumea?!... Leonardo da Vinci – o „cină care se **șterge**"... Jacob Böhme – „răul se naște din alt rău"... Circulație de oameni și **Idei**... pe tancuri!..,. Tancurile... peste om, dincolo de om... Nu **Răstignirea** i-a izgonit pe Apostoli în exil?... Prin minte nu încetează parada cu Campanella, Savonarola, Giordano Bruno, El Greco, Pic de la Mirandola, Nicolaus Olachus, Novalis, Goethe, Edgar Poe, Anton Pan, Teilhard de Chardin, Eminescu, Schelling, Brâncuși, Henry Moore, Pârvan, Giovanni Papini, Saint-Exupéry... cu ei, împreună, nu sunt singur... Suntem **singuri**... Exilați... Ei, au dat tot, dar nu vă va rămâne nimic... îmi sterg sudoarea de pe frunte... Ce vor tancurile acestea grele?... N'am pe cine să întreb!... Nu e nimeni pe care să-l întreb!... Nicăieri nu găsești pe nimeni pe care să-l întrebi!... Cine ar fi îndrăznit să întrebe ce? pe cine? la Ialta și Potsdam?... Mai există, oare, oameni **locuiți** de lume?... Și de **conștiința** lumii?...

Erasme:... „un fou fait rire l'autre, et tous les deux se donnent réciproquement la comédie"...

Nu, nu pot să nu privesc gurile de țevi ale tancurilor. Sunt foarte rotunde, foarte flămânde. Încărcate cu proiectile secrete... încotro?... În jur, iarbă uscată... Pârjolită... Și resemnată ca cicatricile pe stârvuri... Spre exil... Ah!... Am fost liber numai când, în câmp, priveam în ochii florilor sălbatice...

Vama... Clepsidra s'a răsturnat... Același nisip curge lent, altfel...

Altfel... Dincolo de cortină... A cui cortină?... Manipulată de ce mâini?... Înțeleg... Sunt împins dincolo, – ca să nu mai fiu al nimănui... Să fie așa, cum ar vrea să spună Heidegger?: „le commencement fasse irruption dans notre avenir"(?)...

Poate e mai bine să caut în gând altceva... Mă pomenesc spunând versuri. Și nu le spun; le las să curgă cât mai colorat... Și cum vin se duc... Se pierd... Lasă-le să se piardă!... Poate că versurile cele mai frumoase sunt acelea care se pierd... Care nu mai revin... Poezia?... Am rupt toate hârtiile...

Vama austriacă... Deci trec din agonie în agonie. Încep să cad ca într'o nesfârșită cascadă... Să nu-ți vadă nimeni lacrima... Și, de va fi cu putință, „treacă paharul acesta de la mine"... Să n'o vadă nici Dumnezeu!... Și nici unde va curge, aceea, fierbinte, care țâșnește...

Cui să mă denunț?!... Voiu întâlni un om la care să mă denunț!?... Matei, Marcu, Luco, și Ioan, zic prin literă: noi,subsemnații, am văzut **Omul** acela!... Și dintr'o dată, de la fiecare câte UNUL, lumea a primit **patru** pumni... Și de atunci, ferice de ei că n'au știut niciodată că au rămas **„autorități"** peste **timp,** condamnate la exil perpetuu...

Un grănicer tânăr, chipeș, îmi cere „documentele". Îl însoțește o fată subțire, cu părul lung, blond ca alama, jucând pe umeri. Grănicerul zâmbește, fata surâde.

– Mai ai o hârtie, zice... Una, pe care n'ai rupt-o... Într'adevăr, dosisem o coală albă, nescrisă. I-o întind...

– Nu vezi... Nu vezi? iar zice. Uite... Jumătate s'a **întunecat!**... Și mi-o restitui... jumătate albă pe jumătate întunecată...

– Așa va rămâne, parcă zise... jumătate întunecată... pentru totdeauna întunecată... Fata mi-a trecut mâna pe frunte... Și plecă ușor, privindu-și mâna udă... Grănicerul salută în vid...

La Viena, cobor în ploaie măruntă, rece, amestecată cu solzi de măzărichie. Pe peron lume multă, pestriță. Și prea veselă. De mult nu m'am mai izbit de atâtea cantități de râs... Singur. Pe alt sol. Care

îmi furnică prin tălpi. De care tălpile nu se lipesc... Vintilă Horia nu mă mai așteaptă. Ca altădată. Au trecut trezeci de ani de atunci... Peste imaginea lui se suprapune imaginea veche a lui Axente Sever Popovici. Îi port cu mine o rămășiță din rigorile lui „quantice și misterele divine"... Vântul întoarce ploaia. E ascuțit vântul. Îmi intră în mădulare. Sunt sloi... Aș vrea să mă încălzesc. Mi-ar trebui un ceaiu fierbinte. N'am bani de ceaiu. De fapt n'am niciun ban... Alt tren e tras spre miezul nopții. Caut vagonul. E spre capătul celalalt vagonul. Lipit de locomotivă. Urc. Îmi caut locul. Șterg ferestrele aburite. Vreau să mă zvânt. Dar și prosopul e ud... Caloriferele încep să dogorească. Încet, paralizia glacială mă părăsește... În compartiment năvălesc un grup de tineri. Gem sub ruksacuri... Printre ei și o fată. Cu obrazul urîțit de un soi de tatuaj. Ploaia scursese vopseaua... De ce s'o fi urâțit?... Ce ar mai putea **împuțina** urâtul?... Mă gândeam așa într'o doară... în lipsa altui gând...

– „Ei da... Așa e!... Înțelesei parcă din semnul ușor al ochilor ei... Și privi undeva. În spate... Apoi ochii ei i se făcură transparenți. Un fel de sticle albăstrui. De ape cu alge... Mă uitai și eu la spate... Foarte îndărăt...

– „De acolo?...

– „De acolo!...

– „De acolo... De acolo, sunt și aici... Dracu să-i ia!...

Și iar privi la spate... Și iar privii la spate. Desigur... E mereu cineva la spate... La pândă... Încet, fața i se rumeni. Fața adevărată îi devenise ca fructele noi. Proaspete. Părul de zlatină moale i se amesteca vag cu aur curat... Și mirosea a pădure de brazi... Florile boite îi dispăruse.

– Acum înțelegi?... Au vrut să mă boiască și pe pulpe!... Dar nu priveau cum mă mânjesc... Priveau în sus... M'am zbătut și nu i-am lăsat.. Crede-mă... Nu, nu i-am lăsat... Profanarea debutează prin a **permite**... ce? Desacralizarea se anulează prin frisoanele seductiei... Cedarea – decizia pierderii... Privește-mă atent și adânc, și află, te asigur, că n'am lasat **răul** să se servească de mine... Cât ai stat la Viena, pierdut, singur, tremurând în ploaie, cum de nu ți-au venit de departe, de **dincolo,** secretele **unice,** de neseparat, cu un început mereu reîntors și mai purificat, desprins și readăogat originii, **matricei** integre... Ascultă: Mozart, abandonat în clipa când ne-a **părăsit,** căuta în două

note de armonie simfonică, **„două** note în stare să se **iubească** între ele"... **Să se iubească între ele...** DOUĂ: **una** cu **unul...**

Bach... ai uitat oare Matthäuspassion?!... Singur, rupându-se pe portativele pe care transmitea conținutul **dramei** inimitabile, epuizat, nemaiputând capta sau, tocmai pentrucă a captat, suferințele dincolo de apogeu, golit, s'a abandonat în abundența plânsului... Și abia după ce a deschis ușa, a aflat că soția sa Anna-Magdalena îl supraveghea comunicând cu el în aceleași șivoaie de lacrimi... Aceleași... UNUL cu Una – în proporții **egale...** contopiți în același izvor al plângerii... Auzi?... Același... Un fel de eternitate... Cu neputință de fracturat...

Beethoven... surzit... Prizonier al **Tăcerii...** al melodiilor mute... ascultând chemări fără glas... pasări în câmp, neauzite, ...ciripind stins ...acum, **aceleași,** le ascultă din fund de groapă...

Mozart... mort – nimeni nu a aflat cum, **anonim,** spre groapa cu **toți,** după dricul – și cu trupul lui – a fost **îndeajuns** petrecut doar de un **câine...**

Începe să înveți... Și din ce înveți, să nu mai **uiți...** Vin de departe... și sunt foarte obosită... Vin din **somn...** lasă-mă să adorm... să mă **reîntorc** în somn... dincolo... Aci, sunt doar o **etapă...**

Afară, continua să plouă. Pe ferestrele aburite se scurgeau lent, sfărmate, picături în zigzag. Apoi, parcă absent, am privit o vreme, confuz, cum toți doreau, și apoi am adormit și eu... Și iarăși mi-a revenit visul cu acel monstru hâd, răsturnând copaci... Dar, de data aceasta, rădăcinile păreau că s'au făcut oase, albe, curate, de reconstituit... Poate...

M'am trezit transpirând. Locul pe care adormise fata aceea cu părul ca tutunul uscat, era gol.. Trenul își încetinea mersul...

Vama italiană... Pregătesc precaut actele și aștept. De pe culoarul vagonului, din penumbră, disting șoaptele încete ale fetei misterioase, rezemând în fundul privirilor nuanțe palide de cer fără margini:

– Așa îl vor și pe Dumnezeu: cu pașaport de apatrid, cu domiciliu pe undeva, terestru... și cu ocupații casnice... Da!... Așa îl vor și pe Dumnezeu... Și iar dispăru... într'o clipă... Întind vameșului și coala. O privi pe toate părțile... dens... Și mâna începu să-i tremure ușor..

– Jumătate s'a întunecat, zice... Așa va rămâne... pentru totdeauna... cu o parte întunecată...

*

Eternitatea... Delirul dezamăgirilor unei finalități stagnante. Șir de hecatombe și de masacre, de cimitire, de nebuni, de vise în inutile zboruri ...Eternitatea aceasta extenuantă, fictivă, mortuară a vrut-o Dumnezeu?...

*

Pe patul unui spital, o bătrână la ora bilanțului:

– Tânără, mă gândeam continuu la moarte... Acum, se gândește moartea la mine...

...Veneția... Regăsesc Veneția... Veneția din vechime – sublimul prezent.. Mă uit și pe cer... Alt cer.. Cu aceeași curbă albastră, sub care aș vrea să fiu mai putin trist... Pe vaporetto... Ascult cum se zbat apele... Încerc să-mi caut în ele vechea umbră... Și n'o găsesc... Rezemată de cabina pilotului, apare iar fata din tren... Mă privește râzând. Un râs proaspăt, nesilit, urmat de o explozie de hohote disciplinate și amicale... În urma exploziei, îi apar șiragurile dinților albi ca de mânză... Pe trup, sub rochia subțire, galbenă, se zbate un fel de miez de mușățel domesticit...

– Nu vei fi nici în trecut, nici în prezent... Ciclurile se încheie... De aici în colo vei merge pe nimic. Spre un început **răsturnat** al neantului.. Spre un destin fără destin... Dar o să ne mai vedem... Mă cheamă **Miorița...** Miorița... din memorie... din antimemorie; aici; de atunci; – pentru ACOLO... Apoi iar dispăru... Pe Canale Grande, apa murdară, întărtată, răscolită, mirosea urît. Pe palatele cu zidurile mucegăite lumina cădea în pale uniforme... Cobor... Și, pe nimeni care să mă aștepte, lumina nu cădea în niciun fel. Doar eu făceam umbră peste o altă umbră, uimită că am ajuns... In piața San Marco, ceasul secular bătea dogit o oră puțin întârziată...

Caut pe Ungaretti la Roma, însă la telefon nu răspunde nimeni. Voiu telefona mai târziu. Aș vrea să mă plimb, dar renunț să mă plimb. Am și uitat cum să mă plimb. Încerc să găsesc un bar cu mese afară, libere. Nu găsesc. Trec Canalul Grande pe un pod nou, de lemn. Pipăi lemnul și râd in mine; „tufe de Veneția"! Cred că e singura ironie suportată cu indiferență de piatra straniei cetăți deschise spre nemărginiri, cu artere vitale de ape, despicate de creasta unor păsări negre, îmblânzite, inimitabile...

Ajung în piața Accademiei și mă instalez la o masă rotundă, de curând primenită. Cer un coniac și mi se aduce un coniac dublu. Soarele inundă. Și parcă pe ziduri se face, uniform, lumină încremenită. Piatră veche din lumină arzinte. Cu ruginiri și pete vinete, brune, violete... Privesc dantelele din jurul ferestrelor și mă mir cum de nu se rup. Cu ce dălți și croșete, ce mâini sprintene și după care nemaipomenit ritual le-au săpat?! Ar putea trăi un venețian fără Veneția?!

De la o școală din împrejurimi, pâlcuri de băieți și fete năvălesc gălăgios și acopăr piața. Au toți vârsta nepăsării. Vor avea vreodată **curajul** de a nu se amesteca în magma **actuală?** Și pentru câtă vreme vor mai rămâne proaspeți până vor fi fixați și roși de vechile schisme? Zidurile mucegăite și canceroase ascund mistere egal **prezente** în tăcerea lor sau nemăsurat deschise de un scalpel niciodată obosit?...

– Inutil, aud o voce calmă la spatele meu, inutil, repetă, toți cu un destin pecetluit, identic... ireversibil... „S'a stins faima falnicei Veneții!"... Sunt toți împachetați într'o murdărie uniformă, de nemodificat. Și lor, ca pretutindeni, și râsul lor supurează... Înțelegi?... Laguna lor e numai o parte a imensei laguni căscate, nesătule, în care se vor abandona. Împreună... și înțelepții și lașii... sub un spectru neted, cu un eroic fast al pustiului... Lumea refuză **triumful** Lumii... Cine mai are **luciditatea nebuniei** să salveze Lumea de Lume?!... Mă întorc brusc și-mi izbesc privirile de Miorița. Zâmbește. Obrajii îi radiază enigmatic. In ochi deschide funduri de nerealități. Poartă tot o rochie galbenă, dar de un galben mai pal. Pe buze i se zbat unde subtile de cuvinte nespuse...

– Ah, mi-e sete... Mi-e foarte sete... Dă-mi paharul tău... Jumătate, sau cel puțin o parte, mi se cuvine... Vezi acum de ce ți s'a adus dublu coniac?! Nici singur nu ești niciodată îndeajuns singur. Totdeauna te vei **regăsi** undeva, într'o pierdere **identică;** împreună de vrei nu vrei cu **cealaltă** pierdere. Și victimă și sacrificat... Coala, coala aceea împăturită, pe care o porți cu tine, jumătate întunecată și jumătate albă... dar cetitul ei, din lăuntru, pentru altă dată... Poate chiar astă seară...

Bău, apoi puse paharul ușor pe masă și începu să râdă, imitând un clipocit lent de ape...

– Știu la ce te gândești! Te gândești la ape... dar nu vezi, nu simți că înotăm în acizi?... La termen, după traversare, vom ajunge arși,

caverne, descalificați, anemiați de orice voință, doar sfâșiați de spaime. Ne așteaptă triumful vacuității până la degradarea și chiar anularea oricărei civilizații. Atunci, în golul cel mai **perfect,** tiranii își vor privi tranșeele pline de cadavre și vor deveni apatici așteptând gestații de alți tirani... O fatalitate pe care tu crezi că numai Dumnezeu va reuși s'o corijeze. Dar cum? După **Alungare,** ce-i mai stă Lui în putere? N'a intrat în propria Lui cursă?... Și de când e în agonie nici nu se mai **aude,** iar din ce nu s'a putut vedea, nicăeri, nici o speranță să mai fie văzut! Îl veghiază cetele de sfinți și ei **dezarmați** și neputincioși; nu-L ajută nici să moară și n'au darul nici să-l vindece!... îl lasă să **dureze...** Până când?...

Ultimele cuvinte păreau șoptite și abia i le-am auzit. Dintr'o dată mi s'a părut că se făcu ceață. Întinsei mâna s'o caut; Miorița plecase. Chem să plătesc dublul coniac. Mi se spune că a fost de la **început** fără cost. Duc paharul la gură și încerc să sorb rămășița de pe fund; și bag de seamă ca picăturile se solidificaseră, așa cum se usucă sângele...

Mă ridic și plec... Traversez același pod de lemn, fără să mai zâmbesc în sinea mea...

*

Aud pe cineva spunând: ah, dacă s'ar putea vedea cerul înalt, clar, albastru, de dincolo, de peste nouri, atunci ai putea **vedea** în lăuntru, în tine însuți!...

– ...fără probleme, adică, vreau să spun, fără furtuni, fără neguri, fără prăpăstii, fie chiar și fără drame și catastrofe, te vei afla în adâncurile tale vid, lipsit de **fond,** i-am răspuns...

*

Să taci o viață întreagă ca, la sfârșit, să spui o singură vorbă: NIMIC!...

*

Cine va fi acela cu mâinile atât de curate, purificate, încât să îndrăznească să atingă fața lui Dumnezeu?!...

*

Trecutul – mai mult decât o inactualitate; schisme și eroziuni marcate de prezentul abuziv, care a încetat să ne mai neliniștească.

*

Într'o dimineață însorită, pe când Fernandel se pregătea pentru turnarea unui nou episod din Don Camillo, o fetiță, cu o păpușă în brațe, îi ceru s'o binecuvânteze.

– Nu pot!... Sunt un **fals** preot... n'am **darul** să binecuvântez ca un sacerdot, încercă s'o convingă marele actor.

– Nu-i nimic, îi răspunse candid fetița, dacă nu poți să mă binecuvântezi pe mine, uite păpușa, binecuvânteaz-o cel puțin pe ea. Și ea e o ființă falsă...

...merg încet. Fără să știu încotro merg. În fond voiu ajunge tot acolo. La turnul acela trufaș, după care stă ascuns, peste timp, un leu de bronz cu scursuri de sudoare verde, sărată, solitar, cu simboalele abandonate, uitate, poate, sub blocurile de piatră care dorm greu peste însuși Sfântul Marcu...

Piața e plină de turiști pestriți, năuci. Dau grăunțe la porumbei sau se fotografiază. Țin să se fotografieze neapărat cu porumbeii care li se așează docil, mecanic, pe umeri. Pe celuloide doar turiștii se schimbă; numai porumbeii rămân aceiași, piese de decor uniform, gratuit, static ..

– Se fotografiază în grupuri izolate, însă turma rămâne aceeași, fatal egală! De fapt nici măcar nu-și dau seama că se fixează odată cu inevitabila finalitate... Iluziile nu duc la nimic... Ocazii de împodobit scheletele... Bietele schelete!... Privește; iată cât e de inutilă orice tentativă de **așezare** în relicvare. Și relicvele sunt pe cale de dispariție... Vorbea tot Miorița. În șoaptă. Cu o voce de **bătrână,** uscată. Se rezemă ușor de mine. Păru că se părăsește pe umerii mei și-abia o recunoscui. Încerc s'o sprijin pe brațe. Trupul ei păru că freamătă. Se adună și străbătu repede etapa în care își regăsi frumusețea și frăgezimea tinereții fără nicio urmă de alterare... O privii atent și, înainte de a dispărea iar, mi-am dat seama că obrajii ei desfăceau neexplicate cătușe de tristețe...

*

Cum, zvârlit în prăpastie, poți să te rogi fără să nu blestemi?!...

*

Ce altceva poate să fie mai tragic decât liniștea?...

*

Nici chiar Dumnezeu nu mai poate vindeca pe sfinți de boala rugăciunii!

Traversez într'o șalupă aproape zburând și ajung ametit în insula San Giorgio. La Fundația Gini ascult evocarea lui Dante. După Adriano Grande, citește Ezra Pound cu o voce de stins și cenușa. Îngâna vechile lui versuri sugrumat, ca pentru absenți. Poetul fusese ars într'o cușcă și de-atunci tace. Privirile i s'au pietrificat. Nu mai văd pe nimeni. Are pomeții de ceară uscată. Fruntea cu brazde răcite. Pe chip vacuitate... Ca să se ridice de pe scaun, îl ia cineva în brațe. Asistența, în picioare, lasă poetul să treacă neatins, fără să mai fie profanat. Radiind, solemn, Miorița îl duce de mână, în urma lor o dâră cu miros de cetină și mosc...

– Uite-l... șopti Miorița. M'ai întrebat de el... Nu putea să **uite**... În lipsă, nu a încetat niciodată să te **audă**... Te-a ascultat de departe, de acolo de unde și el încetase să mai fie **văzut**... Și el a traversat Infernul...

– ...buon giorno!...

– Coala albă cu care ai plecat, îl aud murmurând, coala aceea albă, pe jumătate s'a întunecat... Dar nici pe el... pe melc... nu trebuia să-l aduci... Era mai potrivit să-l lași acolo sub **frunze**... După ce vor muri toți cei din pădure, cine va mai **rămâne?!**...

– Hai, vino cu noi... Nu te amesteca lor... Și umbra lor e o murdărie... Nu-i vezi?... Nici către sfârșit nu știu ce fac. Continuă să se fotografieze... De fapt nu mai fotografiază condamnații... Fac radiografia cadavrelor... posterității... Soarele cădea talger spre asfințit. Pe ape se așterneau carminuri. În piața San Marco, orele sunau bătute de același maur care continua să-și facă datoria ucigând încă părți din timp...

*

Tristețea – fuga în deșert...

*

Mă tem că **Orașele Lumină** se vor reîntoarce la opaiet...

*

Omul cel mai neputincios și cel mai sărac e numai acela care posedă numai **idei**...

Ne așteaptă o gondolă în fața la Danielli. Gondolierul e în mare ți-

nută. Cu vesta strimtă încheiată la două rânduri de nasturi strălucitori, de argint. În jurul gâtului și-a înodat baticul de culoarea portocalei coapte. În centrul baticului e cusut în fir delicat însemnul familiei: un delfin ondulând între valuri transparente.

– ...e Pierro 7. Răposatul Pierro 6 a fost amicul și confidentul lui D'Annuzio. Secretele epistolare dintre tăcutul gondolier și tumultuosul îndrăgostit – mereu pasionat și mereu terminând prin a fi detestat – sunt încuiate într'un sipet pe care nici chiar supusa soție a lui Pierro 7 nu-i e permis să-l deschidă...

Pierro mă salută atingându-și fruntea cu un deget.

Trecem pe sub Puntea Suspinelor. Miorița își resfiră degetele prin apa răscolită. Pletele ei lungi, întunecate, se scaldă în întunerecul de pe funduri. Dincolo de atâția înecați... Gondola lui Pierro 7 duce alți condamnați, fericiți că își schimbă închisoarea cu o închisoare mai vastă, ridicol de liberă... Ezra Pound, sec:

– Și tu in exil?!...

– Și...; și mă cutremură adâncul prăpastiei. Cea mai nouă, vast deschisă. În zilele lui, o fi bănuit Dante că, dintre toate, numai Infernul se **mărește?** „Părăsiți orice speranță", mi se pare răspunsul definitiv la orice tentativă de **salvare**...

În picioare, pe când răsucea rama pe oglinzile lichide, trupul lui Pierro 7 ondula sub efort ascuns. Din când în când mă privea hotește. Miorița părea culeasă în frumusețea cea mai pură, sfidând până și rigorile transcedentale. Suverană pe ea. Și mai ales suverană pe un gând vechiu, păstrat ascuns în interioarele ei cele mai inaccesibile. Privea departe și de departe nu se aduna decât pe ea. Singură... Pierro 7, înclină gondola la o răscruce de canale și, Miorița, căzu și îmi rămase pentru o clipă în brațe. O fi trupul ei, o fi Miorița, sau trupul de **întregire a mitului?...** Dar dacă mitul, ca ultim recurs, contrar extazului, rezistă istoriei refuzând integrarea în istorie?... Pierro 7, încetini alunecarea gondolei. Rezemată pe coate, Miorița își trimetea pieptul înainte, reținând explozia sânilor. Adriano Grande parcă ar fi vrut să întrebe ce e dincolo, ce e după aceea? Zâmbi și, resemnat, lăsă loc răspunsului fatal de demult. Ezra Pound n'a încercat nicio clipă să strice ordinea cutelor care îi brăzdau adânc fruntea...

– ...și Nibelungii și Roland s'au convertit și, până la urmă, au căzut în Istorie. Ademeniți de dimensiuni terestre... Pe când Miorița e

altceva; nu e **anexată** de Istorie și nici chiar de Anti-istorie. Miorița **transcede** memoriei...

Vocea ei se modula simfonic, pe vaste accente stranii. Câteodată vorbea stins, alteori se adresa unor **prezențe** care păreau foarte departe... Se ridică în picioare puțin agitată și își descărcă armoniile făpturii asemenea unei preotese antice oficiind în templu de marmoră. Apoi trecu, pășindu-ne, și se așeză în față, aproape de creasta de metal a gondolei, lăsând pulpele să-și descopere curbe, linii și proporții perfecte, cu cifre parice crescând exact și, în sus, o geometrie cu un singur unghiu, invizibil, autoritar ascuns. Și iar se ridică și începu să intercepteze cu brațele larg deschise, **semne** numai de ea văzute și înțelese... Radia... În ochi, pe funduri, printre falii de cleștar, bănuiam **întâlniri** secrete. Inițieri nimănui accesibile...

– După SFĂRÂMARE... ah, atunci, cerul va trebui întors pe dos. Reluată, **Marea Nuntă,** cu **elementele** purificate, în vecinătate cu noi aștri, Miorița va **reîncepe** Facerea Lumii... După un cod cu **învieri** tinere, cod parafat în egala dezbatere cu **Creatorul**... Ca Lumea să nu mai semene cu acesta...

Iar după **traversare,** sunt eu care **încep**... Miorița părea că își vorbește sieși. Pe frunte, în boabe mari, sudoarea i se scurgea ca niște greutăți ale timpului zdrobit. Pierro 7 acostă. Sări peste câteva trepte și fugi în piața de pe Canal Grande. La reîntoarcere îmi întinde o salată:

– Melcul... nici melcul nu trebue uitat... O va reteza după ritualul purtat în el peste ere...

*

De voiu fi întrebat la vama trecerii dincolo ce am luat cu mine, le voiu spune că nu am nimic de declarat. La ce bun ca prea cucernicii **paznici** să descopere că ascund dezamăgiri, înfrângeri și suferințe?!...

*

Geniu – ucide-ți-l!...

*

Bătrânețea – etapa eroică sau etapa lașității, când cei mai mulți se ascund impudic de moarte...

*

Jacques Charpentreau: „la poésie c'est comme une ville... Une ville, c'est comme la poésie"...; cu o singură condiție, ca „locuințele palustre" ale lui Bacovia să nu lipsească...

Seara, trec pe la „colombina". De când am venit n'am trecut pe la colombina. E Ungaretti care m'a dus prima dată la colombina. Aci am mâncat cei dintâi țipari lungi, pescuiți pe canale. Trec peste același prag de piatră tocită. Nu recunosc pe nimeni; nu mă recunoaște nimeni. Peleul e preluat de tineri. Unii dintre ei au 17-18 ani, eu mă reîntorc după 23 de ani... Mă așez într'un colț, la o masă retrasă. Dau un ocol cu privirea. Pereții de piatră gălbuie, puțin afumați, par spălați de curând. Policioarele cu vase vechi de cositor, printre care și două amfore romane, au rămas intacte și neschimbate. E răcoare și mă simt bine. Cer un coniac și mi se aduc două păhărele, amândouă cu trei înghițituri de coniac. Miorița intră lăsând în urma ei pe un urmăritor. Se reîntoarce și, statuar, îl fulgeră cu priviri de foc.

– „Noli me tangere!... Părea ultragiată. Se liniști și așezându-se pe scaun prinse paharul între degetele ei subțiri, ciocni și sorbi pe jumătate.

– Cine va plăti vreodată suferințele că am **îndrăznit** să fiu frumoasă?!... Ducem cu noi provocarea... ispita... Ademenim! Ce ni se vrea, e **carnea...** Foamea de pulpe... FACEREA a devenit euforia canibalismului erotic. La încheierea ciclurilor, eu, Miorița, **autoarea** actului de pe plaiu, resping culpabilitatea **unică** a Evei! Păcatul originar, **preexistent,** revine de facto interminabilei „colaborări" complice dintre Paradis și Infern!... A anatemelor obscure reciproce... Cu schimb de deținuți... Cu EXILAȚI alungați cu o frenetică **ură** sacrală... Spre a venera **gloria,** complice cu cinismul și tenebrele... Cum și cine a permis Satanei să-și trimită soli „interziși" în grădinile lui Dumnezeu – **separate** de Infern – **șarpele** catastrofei, insinuant, însărcinat cu **reușita** ispitei?!... Fructul acela misterios, oprit prin poruncă s e c r e t ă, a fost interzis Evei naive și prostuțe, avidă de **Cunoaștere,** dar nu și „misitului" rafinat al pierzării!... Comedia jucată de Satana, sub privirile vigilente ale CREATORULUI absolut, deschide ciclurile suferințelor și prăpastiei, iar victime noi, cei **alungați,** privați de speranțe. Etern EXILAȚI, ne consolăm doar cu câțiva psalmi și câteva rugăciuni, pe un traseu nesfârșit de lamentări, urmăriți permanent și demoralizant de **blesteme.** Din fund de capcane, murdărie, panică și orori, suntem propagatorii resemnării, fericiți cu șira spinării îndoită, condamnați, obosiți de păcate, bogați în renunțări.

Revindecați, solicitați frenetic și de Paradis și de Infern, ne rămâne doar clipa când să **decidem urgent,** să precizăm ce avem de ales...

Dacă Diavolul nu **este** Dumnezeu, Cel care a **decis** începutul Lumii, va trebui să-și retragă erezia și să anuleze anatema. Lumea, prin ea **singură,** și-a găsit, între instincte și înțelepciune, **frumusețea** care a **salvat** Creația de defecte... Prin frumusețea ei, Eva **succesiunilor** a **reabilitat** lumea... Și dacă la **început** nu a rezistat conspirației, acum, după cădere, cariatida **reînălțată** interzice ca de ea să se servească **toată** lumea veche. S'o consume și s'o **profaneze** cu schimbul...

Creația, e asemenea UNULUI. Iar UNUL al **întregirii** fără sfârșit. În ultima instanță, după un lung parcurs și multe experiențe CUNOAȘTEREA, vastă și variată, beneficiară ori dezolantă, salvatoare sau tragică în final nu are dreptul decât la o entitate **singulară:** UN **a d e v ă r.** Unic, **întreg,** care prin alianța cu **antagonismul** polilor dintre existența reală și **exilul** impus, debarasați de fatalitate și **carne,** de utopii și revoluții, va să împlinească era NUNȚII UNA... Pentru nunta cu har și invitați cosmici, pentru **întrunirea** ei, Dumnezeu însuși va trebui să-și pregătească armele bunei, imensei **vestiri...** Căci, de va continua să tacă, să fie absent și pasiv, Dumnezeu El, va înceta să mai fie Dumnezeu. Ori se va **lăsa** anulat de ciocli idio-program ai dezastrului, ori va partaja destinul cu recenții urmași ai exilului. Orice abatere de la a-tot-puternicia Lui, îl va târî în catastrofa în care zadarnic va încerca să nu fie inclus... Îți aduci aminte de cei care mă târîseră în trenul în care te-am regăsit?... de vamă?... Cu flori cu care se mima reconstituirea „plaiului" și „nunții" pe pulpele mele, ale Mioriței coborîtă din mit, nu se va regăsi Paradisul pierdut niciodată...

Acum înțelegi?... Semnele și Simbolul?... Exilul prezent, ignorat ori respins, într'o lume care nu încetează să se anuleze prin **colectivitatea complice,** printr'o dezordine genial concepută și energic aplicată de o massă de necunoscuți turbați, cu convulsii și vomismente programate...

Din ce a mai rămas, **poporul** ales, e cel condamnat la exil!... Vestigii semănate din care va re-răsări populația pământului. Scoate din buzunar și dă-mi coala aceea enigmatică. Din coala albă a devenit act, o **petiție** care, pe partea ei întunecată, anxioasă, a reținut toate încercările dure, dramatice, nenorocite. Dar alte descifrări pentru altădată... Și hai să mai închinăm rămășița de coniac!...

IOAN I. MIREA

Din ciclul „CERBOAICĂ IUBITĂ"

CHEMARE

De-ai vrea să vii cu mine, de-ai vrea să mă urmezi
Pe drumurile vieții ce nu cunosc ispite,
Te-aș învăța, iubito, prin mii de ani să vezi
Cununa și răsplata iubirii împlinite.

De-ai vrea s'asculti chemarea Inaltului, răsfrânt
In ochii plini de lacrimi, ca'n două-adânci zănoage,
Te-aș legăna în șoapte, te-aș legăna în cânt
Și inima-ți rănită aș pune-o să se roage.

De-ai vrea să urci cu mine întregul pisc abrupt,
In sfânta dăruire a sufletului dornic,
Te-aș învăța ce-i lupta și-aș învăța să lupt
Și ne-am topi'n căldura prezentului statornic.

De-ai vrea să mergi pe calea îngustă-a lui Isus,
Aprinsă de fiorul sublim al răstignirii,
Te-aș îngropa în mine, ca'n noapte un apus,
Și-ai crește, ca un nufăr, din apele iubirii.

De-ai vrea să vii cu mine, te-aș învăța să crezi
In jertfa de pe Cruce și nu'tr'un vis himeric –
Și ți-aș aduce'n palme parfumul din livezi,
Cum licuricii flăcări aduc pe întuneric...

LOGODNĂ

Parcă niciodată ca azi, parcă niciodată
Nu te-am sărutat cu-o iubire mai sfântă și mai curată,
Nu te-am privit în ochi cu lumini mai aprinse, mai chemătoare,
Nu ți-am strigat numele pe vârfuri de munte, în soare,
Nu te-am legănat în alinturi, pe cărăruile'n codru pierdute,
Nu ți-am căutat urma printre fantome și ciute,
Nu te-am strâns în brațe, iluzia mea întrupată,
Parcă niciodată ca azi, niciodată...

Parcă niciodată, parcă niciodată ca azi
Nu mi-a fost sufletul proaspăt și liber și treaz,
Nu mi-a fost inima'n clocotul dragostei, plină
De taine, de primăveri, de lumină,
Nu mi-au fost gândurile înveșmântate
In odăjdii mai pure, mai nepătate,
Nu mi-a fost mersul mai sigur, nici zborul mai'nalt,

N'am avut sentimentul trăirii în salt
Și cerul nu s'a coborît mai aproape de noi, printre brazi,
Parcă niciodată, parcă niciodată ca azi.
Parcă niciodată ca azi, parcă niciodată
N'au uitat păsările din aripi să bată,
Nu s'au oprit razele'n creanga iubirii,
Nu s'au clătinat așezările firii
Și clipa și veacul ce tainic tresaltă
Nu s'au văzut, laolaltă,
Ca'n extazul, ca'n slujba logodnei de-acum,
Când începem amândoi, sus pe piscuri, un drum,
Când Isus, de pe Cruce, ne binecuvântă,
Când inima, sufletul, dragostea cântă,
Când lupta ne-atrage, când visul ne'mbată
Parcă niciodată ca azi, niciodată.

Parcă niciodată, parcă niciodată ca azi
Nu te-am simțit în mine cum intri, cum cazi,
Strecurată'n fiorduri de sânge, crescută
In carne, în fibre, ca o redută,
Contopită'n celule cu viață, cu tot,
Ca'n veci, cot la cot,
Să străbatem eternele spații,
Să creem, într'un iureș sublim, constelații,
Să dăm sens universului chiar,
Și-apoi iar, și-apoi iar,
Să ne'ntoarcem la'ntâiul sărut
Și la ceasul de vrajă și la cântecul mut,
Să ne'ntoarcem la'mbrățișările noastre dintâi,
Când spuneam „te iubesc", când șopteai „mai rămâi" –
Pentru că niciodată ca azi, niciodată
Nu te-am sărutat cu-o iubire mai sfântă și mai curată,
Nu te-am privit în ochi cu lumini mai aprinse, mai chemătoare,
Nu ți-am strigat numele pe vârfuri de munte, în soare,
Și cerul nu s'a coborît mai aproape de noi, printre brazi,
Parcă niciodată, parcă niciodată ca azi...

SUNT TAINE...

Sunt taine'n viață, taine și minuni,
Pe care cu sfială le aduni.
Nu le cunoști obârșia prea bine,
Dar știi că vin de sus și-s pentru tine.

Le înțelegi adâncul ne'nțeles
Când te cobori în inimă, ades,
Și'naltul lor îl bănui și-l ajungi
Când, cu iubirea, cerul îl străpungi.

Ci eu, iubito, taina ce ne leagă
O înțeleg când te cuprind, întreagă,
Și'mpreunați, în suflet, pe vecie
Oficiem eterna cununie.

Căci numai tu, în tot ce fac, ești tot.
Cu tine cred, cu tine simt, cu tine pot.
Cum de-am ajuns, prin ce alcătuire,
Un singur trup, o singură trăire?

Lucrarera este-a Harului. O știm.
El ne-a topit în dragoste, să fim
Perfecta unitate care'mbină
Contrastele, în marea-i de lumină...

INTR'ADEVĂR, ȘI NOI...

Intr'adevăr, și noi o să murim
La fel cu tot ce este viu sub soare,
Chiar dacă azi visăm și ne iubim,
Chiar dacă știm că sufletul nu moare.

E legea morții scrisă'n univers
Și-i scris să vadă omul putrezirea –
Și numai prin iubire este șters
Blestemul care-a'ntunecat iubirea.

De-aceea, vino'n brațe, să-ți cuprind
In vălvătaia dragostei, făptura,
Invins de moarte, să renasc, iubind
Și ochii tăi și mâinile și gura.

Intr'adevăr, și noi o să murim.
Cu trupul ne-om întoarce în țărână.
Dar tot ce azi, iubito, făurim
Prin mii și mii de ani o să rămână...

UNDEVA, DEPARTE

Să plecăm, iubito, undeva, departe,
Dincolo de viață, dincolo de moarte,
Dincolo de turnul îndrăzneț și grav
Unde stă, sub lacăt, cântecul bolnav –
Să fugim de spectre, să fugim de goluri
Dincolo de zborul ritmicelor stoluri,
Sub chilim de astre, undeva, departe,
Insetați de viață, neînvinși de moarte

Să ne smulgem, grabnic, când stihii ne latră,
Rădăcina'nfiptă în altarul-vatră,
Rădăcina'nfiptă într'un stei de vis
Ce-a'nflorit din bezna sinelui închis,
Și înfăptuind-o, desrădăcinarea,
Cum își bea adâncul furioasă marea,
Să sorbim, sălbateci, triumfal misterul
Care urcă lutul și coboară cerul!

Să plecăm, iubito, fluturând catarte,
Dincolo de neguri și cupole sparte,
Dincolo de digul îndoielii noastre,
Undeva, departe, sub chilim de astre –
Să plecăm spre țara cu hotarul schivnic
Și luptând cu vântul pururea protivnic,
Să plutim în raza tainei ce se cerne:
Doi drumeți, ca două aurori eterne...

SERGIU GROSSU

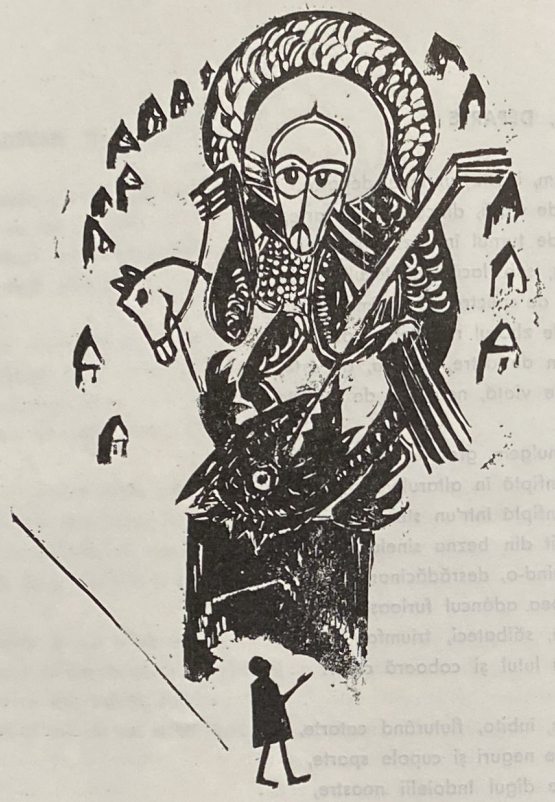

GHEORGHE DRAGHINCESCU

ACTUALITATEA COSMOLOGICĂ PENTRU INTELECTUALI GRĂBIȚI

Disciplinele științifice cu cercetările, teoriile, rezultatele și publicațiile lor s'au înmulțit atât de mult în ultimul timp încât individul, în cazul nostru intelectualul, se vede constrâns să capituleze în fața lor, dacă nu de altceva din lipsă de timp. Intelectualul de astăzi care ar dori să-și formeze o educație enciclopedică, să păstrezе contactul cu evoluția culturii,

a civilizației și mai ales a științelor trebuie să recurgă la prezentări succinte ale rezultatelor obținute de alții și să se resemneze când ar fi vorba de posibilitatea unei aprofundări. Neajunsul acesta este cu mult mai general decât s'ar crede. Între intelectualii grăbiți cărora ne adresăm – tot grăbiți – trebuie să-i numărăm chiar pe oamenii de știință cei mai renumiți, ba, pe ei în primul rând. Aprofundarea unor probleme științifice necesită un timp atât de lung, încât specialistul, savantul are cu mult mai puțin timp decât de pildă literatul, publicist sau poet, pentru a paște câmpul alb cu oile negre. Ceva mai mult: specialiștii nu mai sunt specializați decât într'un domeniu din ce în ce mai restrâns al disciplinei lor științifice, fiind nevoiți să se informeze numai sumar asupra celor ce se întâmplă chiar în domeniile înrudite. Spiritualul Irlandez G. B. Shaw a fost unul din cei care au remarcat chiar de acum o jumătate de veac această criză a intelectualității, de pildă când și-a intitulat **Ghidul femeii inteligente spre capitalism și socialism,** arătând chiar în introducere că a scris pentru gospodine, deoarece bărbații, copleșiți de preocupări profesionale, nu mai au timp să citească. El a făcut însă o concesie, destinând la începutul fiecărui capitol al vastului său eseu câte un rezumat pentru recenzori, scutindu-i astfel de citirea întregului volum. Noi însă nu ne mai putem adresa astăzi – după mai bine de o jumătate de secol – gospodinelor, dat fiind că și ele s'au înrolat între timp, în majoritatea cazurilor, în rândurile salariaților.

Domeniul științelor a trecut în secolul nostru fără îndoială pe primul plan al culturii și civilizației. De la rezultatele științifice mai importante nu se mai poate eschiva astăzi nimeni, în orice caz nu de la așanumitele progrese tehnice, oricât de supărătoare ar fi ele. Unele discipline – cum e astronomia, cosmologia – bat mai puțin la ochi, deocamdată, în ce privește aplicațiile lor practice. Că astronomia este cea mai veche dintre științe se dovedește chiar prin prezența ei în documente de la începuturile civilizației și culturii umane. De cele mai multe ori asociată cu religia, uneori în luptă cu ea, cosmologia a fost mereu domeniul care a știut să dea omului o imagine a universului, a icoană a lumii. Ar fi păcat ca astăzi omul, resemnat din cauza abundenței de material, să nu se oprească o clipă, pentru a vedea cum se prezintă acum, în zilele lui, actualitatea cosmologică.

Intelectualul – scriitor sau cititor, savant sau filosof – trebue să afle, dacă n'a aflat-o până acum – că oamenii de știință au reușit, începând

de acum cincisprezece ani, să calculeze **vechimea universului**. Facerea Lumii sau Creația, cum i se mai zice, a avut loc acum circa **18 miliarde de ani.** Este vorba de întregul univers al nostru așa cum se cunoaște el în știință, cu toate galaxiile sale, cu toate particulele de materie și antimaterie, cu toate radiațiile și interacțiunile care continuă să facă obiectul cercetărilor. Rezultatul de 18 până la 20 de miliarde de ani este deocamdată o cifră în limitele exactitudinii sistemului și metodei de măsură și va fi de sigur exprimat și mai precis, căci în acest domeniu lucrările continuă fără preget. Să nu uităm exemplele de măsurători cosmice din istorie, care toate au fost destul de exacte dar au trebuit corectate secole mai târziu. Așa Eratostene a măsurat diametrul Terrei încă din antichitate, când numai puțini oameni știau că pământul este un fel de glob, sau Olaus (Olaf) Römer a măsurat încă din secolul al 17-lea viteza luminii, destul de exact pentru vremea lui.

Timpul care s'a scurs de la nașterea universului a fost determinat pe baza unor observații și măsurători cât se poate de precise, și trebue să adăugăm că, evident, metodele de măsură din zilele noastre, de o precizie uluitoare, devin din ce in ce mai rafinate. Mai e nevoie să accentuăm că nu e vorba de simple teorii sau ipoteze, ci de măsurători care au fost verificate și continuă să fie precizate în diferite centre de cercetări? Odată cu desvoltarea științelor exacte ca fizica, chimia și matematicile, omul și-a creat instrumentele care au servit la astfel de determinări. Telescopul inventat acum nici patru sute de ani a fost perfecționat într timp atât de mult încât astronomii pot vedea cu ajutorul lui la adâncimi de aproape 20 de miliarde de ani-lumină în cosmos (al cărui diametru este de circa 10^{27} metri). Dar nu e numai telescopul: tot atât de esențiale ca instrumente de măsurare a datelor cosmice sunt spectografele, radiotelescoapele, camerele fotografice și așa mai departe, pentru a nu aminti decât cele mai importante. Astronomii din zilele noastre doar rareori se mai apropie de telescop, în orice caz ei nu-și pierd vremea uitându-se cu telescopul la cer. La obiectivul telescopului nu se mai află astronomul ci aparatul fotografic sau spectrografic. Locul de muncă obișnuit al astronomului modern nu mai e la telescop ci in camera de computere, în așanumita „încăpere a datelor".

In fața instrumentelor complexe de astăzi trebue să fim cuprinși de admirație tocmai față de înaintașii noștri de acum sute și mii de ani, care n'au putut observa universul decât cu ochiul liber, prin ferestruica

îngustă a radiațiilor electromagnetice dintre roșu și violet. Astăzi s'au deschis largi ferestre de frecvențe radio, de raze Roentgen și gama, ca și de particule cosmice. In trecut, păstorii și navigatorii foloseau cunoștințe astronomice, constelațiile de pe bolta cerească, pentru orientare pe drumurile lor terestre și maritime. Este interesant că cu ochiul liber omul nu poate vedea pe cer nici 2500 de stele, deși totdeauna i s'a părut că vede „mii și mii". Astăzi, cu ajutorul instrumentelor moderne, în special al fotografiei, pot fi văzute miliarde de stele numai in Galaxia noastră, la care se adaugă alte miliarde de stele din alte miliarde de galaxii. Ca și în alte domenii tehnice, tehnica telescoapelor a făcut progrese imense mai ales după 1920. O galaxie a cărei fotografie cerea, acum șaizeci de ani, un timp de poză de 42 de ore poate fi fotografiată astăzi cu ajutorul telescopului de pe Muntele Palomar, diametrul oglinzii fiind de 5 metri, în numai 9 minute.

Nașterea lumii noastre e marcată de un eveniment care în lumea științifică a primit nuuele englezesc de Big Bang (în geruană Urknall) ce poate fi tradus în românește de exemplu prin „tunetul originar". Dar cuvintele acestea – bang, Knall sau tunet – sunt cât se poate de inexacte, dacă considerăm conținutul de până acum al noțiunii. Evident, ele presupun un zgomot, un fenomen acustic, de care nu putea fi vorba acum exact 20 de miliarde de ani, când nu exista niciun fel de materie, și nici „ureche care să audă". Dar cu noțiunile științifice e ca și cu copiii nou-născuți, trebue să le dai un nume, fie el potrivit sau nepotrivit. Dar de unde se știe că a avut loc acest Big Bang?

La treizeci de ani după ce Heinrich Hertz a realizat primele unde electromagnetice, un American care cerceta cauzele zgomotului permanent din aparatele de radio – ale „zgomotului de fond" – Karl Jansky a descoperit existența unei „radiații de fond" care ne parvine din univers. (Zgomotul de fond al aparatelor radio are de fapt alte cauze, mai importante, ca mișcarea browniană, temperatura peste 0 K). Pasul esențial a urmat pe la anul 1956, când doi radioastronomi americani, Arno A. Penzias și Robert W. Wilson au remarcat în cursul unor experiențe de măsurare a microundelor galactice sau intergalactice că ele constitue o radiație omogenă intensă și uniformă, provenind din afara galaxiei noastre, corespunzând unei temperaturi de circa 2,7 K. Primul care a dat explicația acestui fenomen a fost P. James E. Peebles, care a arătat într'un articol că universul s'a născut „brusc", printr'un singur eveniment

(„Big Bang"), constând dintr'o radiație intensă de o temperatură extrem de înaltă. Imediat după evenimentul care n'a fost altceva decât nașterea lumii, radiația a început să se răcească, în timp ce universul nou-născut a început și continuat expansiunea pe care o putem observa și măsura și astăzi. Răcirea radiației a continuat, ajungând astăzi la 2,7 grade Kelvin (circa –270 de grade Celsius). Că nu e vorba de nicio ipoteză sau teorie fantastică se vede și din faptul că pentru descoperirea radiației de fond de circa 3 K, A. Penzies și Robert W. Wilson au fost distinși cu Premiul Nobel. Cercetările asupra detaliilor acestei radiații au continuat în diferite centre de cercetări, și se așteaptă ca măsurătorile să poată fi și mai exacte după 1984, când se va lansa, cu ajutorul navetei spațiale americane Space Shuttle, un radio-telescop satelit numit COBE (abreviația pentru Cosmic Background Explorer). Se va putea studia în special izotropia (uniformitatea) radiației de fond.

Izotropia sau omogenitatea acestei radiații a constituit de fapt unul din subiectele principale de studiu al microundelor în ultimii 15 ani Ea are o importanță capitală pentru descrierea primelor minute ale „Creației". Fapt cert este că universul e izotrop la scară mare, dar anizotrop la scară redusă. Dovada o constitue bulgării de materie din spațiu – soarele, galaxiile etc. –. Aceste fragmente de materie au fost „adunate" în anumite locuri de gravitație, dar numai după ce procesul de formare a materiei a început, deslănțuit fiind de „iregularități" din faza inițială de existență a universului. Steven Weiberg a publicat o carte **The First Three Minutes** în care scrie că în condițiile extreme de temperatură și densitate din clipa nașterii universului nu mai poate fi vorba de o fizică „normală", așa că persistă o anumită incertitudine asupra procesului de formare. In ce privește istoria universului, un fapt acceptat în general este că în anul 300 000 după Tunetul Originar exista un gaz cosmic, un amestec dens de o temperatură de 3000 de grade, deci destul de rece pentru ca fotonii să nu se mai ciocnească cu materia ci să se propage în voie în vid. Acești fotoni constitue radiația „fosilă" care între timp s'a răcit sub 3 grade Kelvin. Urmărind evoluția în sens invers, ajungem la temperatura de un milion de grade, cam după scurgerea celui de al treilea minut, când a avut loc nașterea elementelor chimice. Din plasma cosmică s'au desprins în vremea aceea deuteriul (hidrogenul greu) și heliul. Temperatura necesară pentru formarea acestor elemente este de cincizeci

de ori mai înaltă decât temperatura de astăzi din interiorul soarelui. Protonii și neutronii s'au născut la o secundă după nașterea universului, când plasma cosmică avea încă o temperatură de zece miliarde de grade. Cunoștințele noastre devin mai slabe în ce privește prima milisecundă după creație, când temperatura trebue să fi fost de 300 de miliarde de grade.

S'a propus ca cercetările să nu înceapă de la timpul zero, când densitatea și temperatura inițială cu greu pot fi determinate pe baza cunoștințelor noastre de fizică, ci începutul să fie fixat la timpul de 10^{-43} de secunde, la așanumitul „timp Plank", adică timpul necesar pentru ca radiația electromagnetică să parcurgă grosimea unui nucleon

Fizica cosmosului este, cum se vede, strâns legată de fizica dimensiunilor mici, a particulelor subatomice. Cu ajutorul giganticelor acceleratoare de particule a fost dată în vileag o întreagă lume nouă de particule subatomice – unele ușoare, leptonii (între care electronii, neutrino și muonii) altele grele, hadronii (cuprinzând nucleonii, mezonii și hiperionii). Hadronii participă la interacțiunea forte, dar nu leptonii. Și de câțiva ani încoace se știe că hadronii de pildă nu sunt tocmai atât de elementari ci se compun din **quarkuri.** Există șase feluri de „flavoruri" de quarkuri, fiecare având câte trei „culori" (roșu, alb și albastru) care determină diferitele aranjamente ale quarkurilor pentru a forma diferiții hadroni. Afară de aceasta există opt tipuri de gluoni, care sunt particule ipotetice făcând legătura între quarkuri. Și pe deasupra, această lume subatomică atât de complicată (cel puțin în aparență) trebue completată cu anti-particulele corespunzătoare pentru fiecare particulă – așa că avem de a face nu numai cu **materia** ci și cu **antimateria** (anti-quarkuri, antineutrini, pozitroni) cu sarcini electrice de semn opus.

Una din problemele ce se pun cu insistență după Big Bang este aceea a faptului că noi suntem înconjurați aproape exclusiv de materie și nu avem de a face decât foarte rar, în experiențe, cu antimateria. Plasma inițială trebue să fi constat în particulele subatomice cele mai elementare, quarkurile și gluonii. Ele au fost totuși precedate, probabil, de cele patru interacțiuni sau „forțe". După cum am mai arătat în altă parte (și după cum se învață astăzi, sper, la toate liceele din lume), diferitele tipuri de forțe sau „interacțiuni" se împart în patru categorii precise: 1. interacțiunea forțe care leagă nucleii otomilor, 2. interacțiunea electromagnetică menținând electronii pe orbită, 3. interacțiunea slabă manifestată în

procesul de dezintegrare radioactivă și 4. gravitația, forța cea mai slabă la nivelul atomic, dar care predomină pe vasta întindere a universului. Dintre aceste patru interacțiuni numai două, cea forte și cea electromagnetică, sunt esențiale pentru studiul primelor milisecunde de la facerea lumii. Fizica forței electromagnetice este relativ simplă, așa că fizicienii au putut efectua calcule precise asupra primelor minute ale universului In schimb, interacțiunea forte e mult mai complexă și savanții abia în ultimul timp au putut realiza un model acceptat în general.

După Marele Tunet sau Big Bang, expansiunea universului a continuat și a ajuns la un punct la care temperaturt a scăzut la numai câteva bilioane de grade și quarkurile libere s'au asociat („A tunat și s'au adunat!") pentru a forma protonii și alți hadroni, ca un prim pas al evoluției în direcția formării atomului. Concepția aceasta despre formarea primilor hadroni pornește de la experiențe precise efectuate cu acceleratoarele liniare care au arătat că forța forte dispare tot mai mult cu cât condițiile de temperatură și densitate tind spre „infinit". Slăbirea forței cu cât particulele (quarkuri etc.) se apropie mai mult între ele pare paradoxală, dar Gross, Wilczek și Politzer au demonstrat matematic că interacțiunea forte dispare sau slăbește la distanțe mici pe scară nucleară. Fenomenul e denumit „libertatea asimptotică" și se explică cu ajutorul unei ramuri speciale a matematicii cunoscută sub numele de teoria neabeliană de calibrare (non-Abelian gauge theory), ramură care în ultimii ani s'a dovedit a fi un instrument esențial în teoria particulelor elementare. Pentru demonstrațiile lor bazate pe această teorie neabeliană, David Gross și Frank Wilczek au fost distinși cu Premiul Nobel pe anul 1974. Frank Wilczek (azi în vârstă de 29 de ani) și-a îndreptat atenția și asupra problemei preponderenței materiei asupra antimateriei în universul nostru, aplicând aceeași teorie neabeliană din matematică.

Pentru cei neinițiați în astfel de probleme chestiunea pare a fi de natură pur academică, dar pentru astrofizicieni ea e deadreptul palpitantă, deoarece universul în faza sa incipientă trebue să fi fost constituit din părți egale de materie și antimaterie. Teoria matematică neabeliană rezolvă problema în anumite detalii, făcând-o susceptibilă la experiențe de laborator.

Aceeași teorie matematică permite preziceri exacte asupra dezintegrării protonului care, de fapt, este particula cea mai stabilă din univers. Dezintegrarea protonului își așteaptă încă verificarea experimentală. In

acest scop, o mină de sare din Ohio va fi umplută cu 10 000 de tone de apă curată pentru a verifica prevederile teoretice că circa 900 de protoni dintre toți protonii din basin se vor dezintegra în răstimp de un an.

Imaginea universului, așa cum rezultă ea din lucrările fizicii moderne, este într'adevăr uluitoare, deși mai are numeroase lacune ce urmează a fi completate. Și nu trebue să ne avântăm prea mult în așteptările noastre. Chiar printre oamenii de știință în contact permanent cu astfel de probleme există „o doză sănătoasă" de pesimism. Unii au emis și ipoteza unui univers oscilant între Big Bang și Marea Năruire. Trebue să recunoaștem însă că omul de astăzi a reușit să pună problema Cosmosului în mod din ce în ce mai științific, chiar dacă orice problemă cosmologică odată rezolvată ridică tot atâtea întrebări noi.

Între aceste întrebări este astăzi și aceea a rolului neutrinoului pentru soarta cosmosului. Se știe că un neutron liberat din ambientul său nuclear – cum e cazul de pildă la fisionarea uranului – se dezintegrează în trei particule, dând naștere unui proton, unui electron și unui antineutrino. Procesul se numește dezintegrare beta, din cauza electronului (particulei beta) care ia naștere. În procesul invers, constatat în natură, protonul se dezintegrează într'un neutron, un pozitron și un neutrino.

Particula neutrino a fost sugerată abia în 1932 de Wolfgang Pauli și existența sa acceptată și demonstrată de Enrico Fermi. Din cauza interacțiunii extrem de slabe a acestei particule cu materia, existența sa n'a fost confirmată experimental decât douăzeci de ani mai târziu de Reines și Cowan. Neutrino e particula cea mai prezentă din univers. Fiecare vietate, așa și omul, e străbătută continuu de un flux enorm de neutrini, care străbat cu ușurință chiar blocuri imaginare de un milion de miliarde de kilometri de plumb. Din cauza acestei slabe interacțiuni cu materia s'a presupus că neutrino e lipsit de massă. Dar în ultimul timp s'a ivit și presupunerea că această particulă ar avea totuși o massă. Confirmarea massei neutrinoului ar provoca o revoluție similară cu Big Bang în cosmologie.

Dat fiind numărul extrem de mare al acestor particule în univers s'ar rezolva în sfârșit problema „massei pierdute" sau a „massei latente" din jurul galaxiilor, așa că universul nostru s'ar dovedi a fi un univers „închis" cum se spune in terminologie astrofizică. Dar soluția pare o fi încă departe, deși Frederick Reines, bazat pe experiențe efectuate cu un reactor nuclear, a comunicat că a observat un neutrino având o masă

de numai circa 1 eV (electron-Volt). Mulți astrofizicieni rămân încă la universul „deschis" sau refuză să ia vreo atitudine, așteptând noi rezultate bazate pe observație și calcul.

Trebuie să recunoaștem însă că și aceste rezultate științifice din domeniul cosmologiei aruncă o lumină puternică asupra anumitor aspecte de activitate umană. Ca orice lumină, și aceea a științei dintr'un anumit domeniu lasă o umbră întunecoasă asupra altor domenii. Aceasta este de sigur una din cauzele pentru care știința e întâmpinată cu un scepticism din ce în ce mai mare, ea dând impresia că își asumă o exclusivitate în domeniul activității umane. Dar aceasta nu este și nu trebue să fie așa. Nu trebue să uităm că știința își are rădăcinile în afara domeniului ei propriu-zis, acela al cugetării raționale. În afară de aceasta, este un fapt incontestabil că există încă nenumărate fenomene cu totul nerezolvate, neînțelese de știința contemporană. Atunci care sunt perspectivele de viitor? Răspunsul l-a dat un umorist danez: E greu să faci preziceri când e vorba de viitor.

GHEORGHE DRAGHINCESCU

*

* *

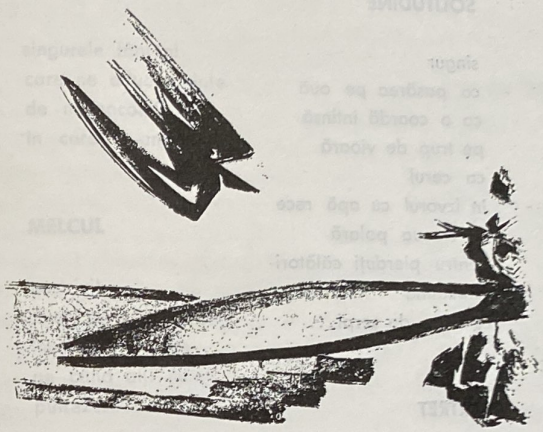

PUSTIURI DE NISIP

adaos la

CALEA PIETRELOR...

PEISAJ

alături de arbori
abandonat, fruct căzut

pe iarbă
setea udă de rouă

în lacuri
priviri cu cer răsturnat

apoi lupii
te recunosc

SOLITUDINE

singur
ca pasărea pe ouă
ca o coardă întinsă
pe trup de vioară
ca cerul
în izvorul cu apă rece
ca steaua polară
pentru pierduți călători
totdeauna
cu frica de șerpi...

PORTRET

ești frumos
dar și mai frumos
tu, regăsit în ultimul os...

TRECUT

transfer de schisme
și de eroziuni

IARBĂ

oh, de câte ori ard ca paiele
cu noi visele

NOURI

zdrențe, cerul
șterge de impurități
sperietorile abandonate
cu neputință de reînviat

ALBĂSTRELE

singurele fântâni
care ne aduc aminte
de melancoliile
în care ne-am înecat

MELCUL

nestrivit
duce pe el muntele
încet – peste ere
pe când alți munți
putrezesc...

MAREA

mai verde decât pajiștile
și mai albastră decât
adâncurile acelea îmbătrânite
pe fund de lacrimă
unde ne-am privit naufragiați...

IOAN I. MIREA

*

CICERONE CERNEGURA

DOSAR DE PISICI

1.

Nina, monstrul odios

Este lucru știut că în foarte multe cazuri animalele fac uz de logică. Bineînțeles, nu oricare! Patrupedele. Și aceasta se datorește faptului că, de obicei, patrupedele au câte patru picioare, ceea ce le permite un echilibru perfect.

Or, la mintea oricui stă un adevăr arhicunoscut: logica și cu echilibrul fac bucătărie comună. Și, pentru că logica patrupedelor este strâns legată de problema cărnii (a carnivorelor, bineînțeles!, fiindcă logica ierbivorelor se leagă de problema ierbii) precum și datorită largii răspândiri a zicalei „peștele cel mare înghite pe cel mic", e firesc să ne închipuim raționamentul pe care și-l face o pisică în legătură cu șoarecele pe care a pus laba. Ea îl întoarce pe o parte și pe alta, analizându-l minuțios, și rostește cu voce tare, ca să audă și el și să nu mai aibă nici o pretenție:

„Șoricelul este din carne. Eu de asemenea. Peștii sunt din carne și ei. Deci, eu și șoricelul suntem pești! Eu sunt peștele cel mare, iar el este peștele cel mic..."

Și lasă o suspensie foarte sugestivă, mai ales pentru drăgălașul ei prizonier!

Lumea înconjurătoare, care are un dinte vechi împotriva acestui ins rozător, nu consideră gestul pisicii drept un **act criminal** ci un **act vânătoresc.** Iar pisica – pe care, de fapt, o doare în cot de conflictul dintre domnul șoarec și lumea înconjurătoare – profită, totuși, cu plăcere de această justificare, pentru a-și îndeplini foarte concretele țeluri gastronomice.

Așadar, logica umple stomacul.

Nu acesta este, însă, mobilul întâmplării pe care rândurile de față își propun să o relateze. Deci, să nu mai pierdem timpul cu marginalii!

Iată cum s'au petrecut lucrurile:

O pisică, Nina, cu burta la gură plină de pisici, simțindu-și sorocul aproape, se târî într'un cotlan și născu.

Când își văzu prima progenitură, înlemni. Era bucățică ruptă Țiganul. „Ce părere ar putea să mai aibă acum despre mine Roșcatul?" se întrebă. Și fără să mai stea pe gânduri, apucă pisoiul de cap și, cu puțin efort de măsele, îl ascunse în propriu-i stomac.

Apoi, apăru la lumină al doilea: leit Roșcatul! Pisica se întrebă: „Ce părere ar putea să mai aibă acum despre mine Țiganul?" Și, fără să mai nu știu ce, nu știu cum... tararam, tararam... gata!

Al treilea pisoi nu semăna nici cu Țiganul, nici cu Roșcatul. Maică-sa îl privi cu drag. Și cine știe cum se făcu, dar fapt este că îi veni să înghită saliva. Nu că i-ar fi fost foame! Mai mult, poftă!... Ceilalți merseseră de minune. Dar erau mici: nici n'aveai ce să pui pe-o măsea.

Și, atunci, pisica făcu următorul raționament logic: Pisoiul e, ca mărime, exact cât un șoarece. Deci, pisoiul este un șoarece!

Procesul se desfășură cu ușile închise. Veniseră foarte multe pisici – unele chiar de la mari depărtări – și voiau s'o linșeze pe Nina, mamă denaturată. Așa ceva nu se mai întâmplase în neamul felin. Era o adevărată rușine, o mare rușine, o pată!

Au fost cât pe ce să răstoarne cu roțile'n sus vehiculul în care era transportată inculpata. Blana cenușie-vărgată, pe care o purta acum, ațâța și mai mult furia mulțimii.

Acuzatorul principal tăie în carne vie. Vorbi despre simțământul matern. Arătă că este vorba de o crimă fără precedent.

„Așa ceva numai la oameni s'a mai văzut, dar în neamul pisicesc niciodată!" *)

Nu găsea termeni cu care să definească un asemenea delict. Și iar invocă puterea instinctului și simțământului matern.

„Nici o milă pentru monstrul din fața noastră!" strigă în încheiere.

Monstrul din fața lui era pisica Nina, care auzindu-l se ghemui și mai tare în blana vărgată.

El se așeză pe scaun obosit, cu fața congestionată. Își scoase batista din buzunar, să-și tamponeze fruntea asudată. Bău două pahare de apă la rând, apoi – revenindu-și – se apucă să-și șteargă ochelarii. Sfârșind operația, și-i puse pe nas fixându-și atenția asupra monstrului. Acesta avea un cap mic și rotund, urechi fine de catifea, doi ochi mari – foarte

*) Mă rog, asta era părerea lui! (n. a.)

rotunzi și ei –, botul cât un nasture, abia răsărind din ovalul feței, nasul roz și mustăți pe cât de nostime pe atât de apetisante. Monstrul era o pisică senzuală. El își dădu seama că blana vărgată nu o avantaja deloc și că în hainele ei civile, mai ales dacă sunt bine cusute, trebuie să arate mult mai șic. O dezbrăcă cu privirea, dar... sau el era prea bătrân, cu principii învechite, sau cine știe de ce, însă pisica Nina – așa goală pușcă, cum și-o imaginase – nu prea mergea. Ba chiar, cu această ocazie se întrebă pentru prima dată de ce oare oamenii și-or fi jupuind femeile când vor să facă amor?

Căută în gând culoarea care i-ar fi stat mai bine și o îmbrăcă – tot cu privirea – într'un mantou de angora albă. Îi venea ca turnat. Cum se face că nimerise din prima dată? Tot stând și gândindu-se, își dădu seama că, de fapt, imaginea nu-i era cu totul străină, deci cu atât mai puțin inventată. Pe monstrul acesta îl întâlnise uneori pe stradă, pe vremea când încă nu se știa că e un monstru, și chiar așa era îmbrăcat: în mantou de angora albă, cu părul mare, flocos. De unde trase concluzia că pe lumea asta sunt trei feluri de monștri: monștri frumoși, monștri urîți și monștri obișnuiți, adică așa și-așa.

Ca prin vis, auzi glasul unui vecin de la masa completului de judecată:

– Și cum ți-a putut trece prin cap să faci una ca asta?

După care, aceeași voce întrebă cu ironie crudă:

– Barem au fost gustoși? Răspunde!

Monstrul nu izbuti să articuleze nici un cuvânt. Dar, fără să vrea, se scăpă cu un gest care o incrimină și mai mult. Vârful limbii de trandafir, strecurat printre dinți, netezi mustățile nostime. Se linse pe buze, cu alte cuvinte.

Cel care vorbise mai înainte nu pierdu ocazia:

„Iată un răspuns cum nu se poate mai concludent! L-ați observat cu toții și l-ați interpretat, desigur, în unicul mod în care poate fi interpretat".

Atunci el, acuzatorul principal, care la gestul nesăbuit al pisicii înghițise în sec în mod cu totul involuntar, numai din cauza că, în clipa aceea, o privea prea atent, se ridică și spuse:

– Să acordăm pârîtei ultimul cuvânt!

Nina se ridică și – învățată de vreun avocat sau, poate, numai din capul ei de pisică șireată – spuse, jurându-se pe toți sfinții, că și-a mâncat odraslele numai pentru a-și salva onoarea, întrucât acestea rezultau din legături nelegitime, ea nefiind căsătorită nici cu Roșcatul și nici cu Țiganul.

In sinea ei știa că argumentul nu era în măsură să o scuteacă cu totul de pedeapsă. Spera însă că i-ar putea-o ameliora măcar cât de cât. Și chiar dacă nu i-o ameliora, barem schimba atmosfera în sală. Din monstru, poate că devenea un simplu criminal, și încă nu un **criminal odios,** nici măcar un **criminal-criminal,** ci un **biet** criminal, mai mult victimă.

Ceea ce se și întâmplă.

Acuzatorul principal – încheind ședința – vorbi despre pornirile sexuale fără autocenzură și despre delictul de onoare la tinerele pisici. Apoi, dezbrăcând-o cu privirea pe acuzată de blana vărgată și tot cu privirea învești mântând-o în mantoul alb și flocos, atrase atenția colegilor săi asupra faptului că pisica Nina este originară din țara Angora: o țară de la marginea pământului, patronată de geniul răului, cu oameni ce la care felinele nu au putut lua decât deprinderile cele mai urîte*). Acolo – spunea el – toate femeile, fără excepție, și-au mâncat copiii abia născuți. Și astfel, din țara aceea Angora, neamul omenesc a dispărut cu desăvârșire. Acum este locuită de o populație formată în exclusivitate din iepuri și din pisici.

– Să ne retragem spre deliberare – mai spuse. Și aruncând o privire plină de încurajare spre inculpată, adaugă:

– Să cântărim bine, să vedem dacă avem de-a face cu un monstru monstruos sau nu!

Când reintrară și se dădu citire verdictului, pisicii nu-i veni să-și creadă urechilor. Pedeapsă mai mică decât aceea care i se dădea nici că și-ar fi putut închipui. Mai puțin decât în oricare speranță a ei: UN AN ȘI JUMĂTATE DE ÎNCHISOARE PE VIAȚĂ! O nimica toată! Un moft.

De fericire se făcu albă ca varul, se clătină într'o parte, în alta, căzu la pământ.

Avu un leșin relativ lung. Și nu unul sterp, cum sunt toate leșinurile. Dimpotrivă, avu un leșin ca un somn, străbătut de un vis minunat.

Se făcea...

Se făcea cum o pisică, Nina, cu burta la gură plină de pisici, simțindu-și sorocul aproape, se târî într'un cotlon și născu. Când își văzu prima

*) Mă rog, asta era părerea lui! (n. a.)

progenitură, înlemni: era, bucățică-ruptă, Șoșon. „Ce părere ar putea să mai aibă despre mine acum Magistratul?" se întrebă. Și, fără să mai stea pe gânduri, apucă pisoiul de cap și cu puțin efort de măsele, îl ascunse în propriu-i stomac. Apoi... apoi apăru la lumină al doilea: leit Magistratul!... Pisica se întrebă: „Ce părere ar putea să mai aibă acum despre mine Șoșon?" Și, fără să mai nu știu ce, nu știu cum... tararam, tararam... gata!

Al treilea pisoi nu semăna nici cu Magistratul, nici cu Șoșon. Ma:că-sa îl privi cu drag. Și cine știe cum se făcu, dar fapt este că îi veni să înghită salivă. Nu că i-ar fi fost foame! Mai mult, poftă! Ceilalți merseseră de minune. Dar erau mici. Nici n'aveai ce să pui pe-o măsea. Și, atunci, pisica făcu următorul raționament logic: Pisoiul e, ca mărime, exact cât un șoarece. Deci, pisoiul este un șoarece.

După care, se desfășură procesul, cu ușile închise.

2.

Aliatul

Bănuiala căzu, firește, asupra pisicii. Fiindcă pisicile, atunci când sunt pofticioase, nu mai țin seamă de nimic. Ceea ce le aduce, pe bună dreptate, atributul de „stricătoare". Pisici stricătoare.

Dar posesorii găinilor din locul unde se petrece acțiunea se dovediră a fi niște indivizi foarte raționali – ceea ce este cu totul opus modului irațional de a privi lucrurile. Ei **nu** bănuiră pisicile **în general** (Aceas'a ar fi fost mai comod, fără doar și poate, însă rațiunea le spunea că pisicile nu sunt stricătoare **în general** ci numai în unele cazuri. Celelalte sunt pisici simple). Una anumită trebuie să fi fost vinovată, și aceasta urma a fi depistată în mod judicios. **Numai** aceasta. Ei nu voiau să-și încarce conștiința cu diferite pisici.

De comun acord, luară hotărîrea să se poarte în continuare ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic. Să nu observe ceea ce observau, să nu se impacienteze de ceea ce se impacientau. O misiune specială primi câinele, aliatul omului.

Și astfel, păstrându-se cu strictețe secretul operațiunilor, puii dispăreau unul câte unul de sub clești: sacrificiu tactic planificat.

Pânda de zi, pânda de noapte nu aducea nimic nou. Câinele lucra cu toată seriozitatea, însă și el fără vreun rezultat. Numărul sacrificiilor tactice creștea, și – chiar planificat fiind – acesta era un lucru supărător. Mai ales pentru clești, care începură să cârâie. Ele erau nepricepute în materie de tactică și se uitau la câine urît. Oamenii raționali se văzură nevoiți să le pună în vedere să-și înăbușe sentimentele, ca nu cumva să dea peste cap întreaga acțiune:

„Dacă știți mai multă poliție decât el, serviți-vă singure!" le spuseră.

Totuși, la un moment dat, începură să nu mai suporte nici ei. Prea trecea timpul. Prea scădea numărul puilor. Prea nu se ivea nici o urmă care să-l trădeze pe vinovat.

Noroc că pisicile nu înțeleg o iotă din limba stăpânilor! Altfel, ai fi putut crede că cineva dintre posesorii de clești nu și-a ținut gura, că a vorbit mai mult decât trebuia și **hoțul** (presupunând un motan) sau **hoața** (în caz de mâță) și-a luat toate măsurile de precauție. Ceea ce ar fi dat naștere la o mulțime de suspiciuni. Însă, din fericire, și mai ales din suspomenita neconcordanță lingvistică, motivul era cu totul exclus. Câinele nici atât nu putea fi bănuit că-și dăduse drumul la gură, cunoscut fiind conflictul istoric felino-canin.

Atenția și speranța se îndreptau deopotrivă către acțiunile lui.

Intr'o zi – evrica! – apăru cu puiul în gură. Cerul se lumină peste oameni și peste clești. Cloștile cârâiră prelung. Proprietarii acestora nu cârâiră prelung. Ei cârâiră scurt și vesel.

Gata, de-acum lucrurile aveau să se lămurească definitiv! Câinele salvase puiul din ghearele pisicii stricătoare.

– Cine e?

– Cine e?, fu întrebat.

Răspunsul căzu ca o bombă:

– Roșcatul!

Cel care era bănuit mai puțin!... Stătea chiar și în clipa aceasta, la fel ca'n majoritatea timpului, tolănit la soare, de parcă nici nu ar fi fost vorba de el. Vicleanul! Nega prefăcut și sfida.

– La moarte!

– La moarte!

Porniră spre el hotărîți. Aliatul omului alături, cu coada în sus.

Cercul se strânse.

Copiii se ațineau și ei pe aproape, curioși.

Intâi o lovitură în burtă. Asta doar așa, ca un forșpais. Motanul tresări prefăcut.

– Uraaa!...

– Lăsați-l! strigă o fetiță, văzând că gluma se'ngroașă.

– Lăsați-l! Nu poate fi el vinovatul. Știți că Roșcatul nu prinde nici măcar șoareci: e un cotoiu leneș".

– Bineînțeles, fiindcă-i sătul de pui! Orice s'ar spune, carnea de pui e mai albă decât carnea de șoarece.

– Și miroase, întrucâtva, mai frumos.

– Nu-i adevărat! stărui fetița. – Roșcatul nu mănâncă niciodată nimic.

Se stârni un hohot puternic de râs.

– Atunci, se hrănește cu vânt! Asta să i-o spui lu'mutu!

Fetița răcu. Tatăl ei spuse:

– Tu ești un copil, nu poți să judeci asemenea fapte.

După care Roșcatul fu executat fără judecată, în temeiul unui articol special, și posesorii de cloști răsuflară din adâncul rărunchilor. Peste noapte dormiră un somn liniștit.

Dar...

Dimineața lipsi, la numărătoare, un puiu. Surpriza anulă satisfacția pricinuită de moartea Roșcatului. Intrebat dacă observase ceva, câinele ridică din umeri. Dormise și el liniștit.

Atunci, cu profund regret, pisicile fură ucise **în general.** Era singura soluție cu adevărat eficientă. Fu o treabă destul de neplăcută, însă trecu și ea așa cum trec până la urmă toate lucrurile neplăcute.

Soarele lumina iarăși ogrăzile posesorilor de cloști. Aceștia își vedeau nestingheriți de îndeletnicirile cotidiene. Numai câinele continua să rămână posomorît. Stăpânii lui își dădeau perfect de bine seama că suferă fiindcă de astă dată nu prea izbutise să le fie folositor, că **nu lui i se datora de fapt succesul operațiunilor.** Și îl asigurau din priviri:

– Suntem convinși că ai făcut tot ce se putea face.

El trecea printre cloști gânditor. Uneori se oprea să privească. Puii răsăreau gălbui și durdulii din adăpostul de aripi. Soarele îi rumenea pe toate părțile. Erau neînchipuit de fragezi sub învelișul moale de puf.

Dar... ce păcat că nu mai existau pisici! Fiindcă acestea – din firea lor pofticioase – se știe că devin „pisici stricătoare". Bineînțeles, nu toate. Unele. Celelalte sunt pisici simple.

CICERONE CERNEGURA

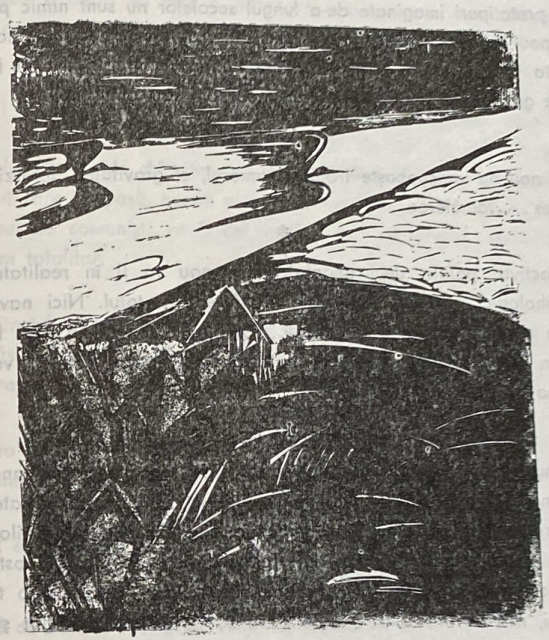

MIHAI CISMĂRESCU

Din nou despre „omul nou" ... și desigur despre exil

Omul nou produs până acum de societatea socialistă multilateral desvoltată este omul care face coadă, la Moscova, la Varșovia, la București...

*

Numai regimurile totalitare au pretins și pretind că vor crea un om nou. Și știm cum au sfârșit. Democrațiile – cele adevărate – sunt parcă mai modeste.

*

Homo faber? Homo sapiens? Homo oeconomicus? „L'honnête homme" al secolului al XVII-lea francez? Homo religiosus? Homo ludens? Toate

aceste prototipuri imaginate de-a lungul secolelor nu sunt nimic pe lângă „omul nou" pe care-l plămădesc comuniștii. Toată înțelepciunea acumulată de atâta vreme, pentru a explica ființa umană, va păli în fața fanteziei cu care gândirea comunistă va crea noul om sau omul nou.

*

Omul nou nu va cunoaște ironia și umorul, ci gravitatea, seriozitatea și mai ales... tămâierea.

*

Deși activist politic, deci angajat, omul nou va fi în realitate – pe plan psihologic – placid, flegmatic, indiferent la totul. Nici navele impunătore care, peste câteva decenii, vor circula de la o stea la alta, de la un astru la altul, nu vor impresiona pe omul nou. El va fi în aceste nave... ca la el acasă.

*

In comunism nu există nici o întrebare fără răspuns. Toate angoasele timpului nostru au fost domolite; pentru dialecticienii marxiști toate nedumeririle spiritului nostru au fost limpezite: limitele existențialiștilor, confuziile lui Heidegger, naivitățile lui Teilhard de Chardin, agnosticismul, dilemele credinței, aporiile structuralismului etc. Nu există nici o taină a universului, nici un mister al creației care să nu fi fost deslegat științific. Ai impresia că atâtea răspunsuri și certitudini stau la pândă în arsenalul ideologic marxist, așteptând la colț nedumeririle și frământările spiritului și sufletului nostru. Omul nou va fi lipsit de ceea ce face noblețea și demnitatea lui: fiorul metafizic. Trestia gânditoare a lui Pascal – ce invenție demodată!

*

Omul nou va trăi o existență falsă, monotonă, teleghidată. Partidul îl va împiedeca să-și pună întrebări cu privire la sensul ei, care a fost lămurit odată pentru totdeauna în câteva rezoluții ale Plenarelor CC sau decizii ale Comitetului Politic Executiv. In mod sigur, Pascal, Nietzsche, Dostoievski sau Kierkegaard nu vor fi autorii preferați ai „omului nou".

*

Pentru omul nou, obsesiile și spaimele condiției umane vor fi amânate **sine die.** Un moratoriu al neliniștii va fi decretat pentru a-l face... fericit.

*

A fi sau a nu fi nu este o întrebare pentru omul nou. Universul lui este al certitudinilor definitive, cărora nu te poți împotrivi.

*

Numai acei care nu sunt umiliți de statutul lor în cosmos, care uită că au fost asvârliți o clipă pe acest „bulgăr de lut" în infinitul spațiului și timpului, striviți de chinuitoarele întrebări fără răspuns, cu Necunoscutul și Timpul care îi apasă, numai ei pot oprima și înjosi pe semenii lor. Omul nou creat de comuniști va fi cel mai potrivit instrument pentru un astfel de sistem totalitar.

*

Adevăratul exil începe când, în depărtare, redescoperi țara în care te-ai născut, privind culoarea cerului și pâlpâirea stelelor care ne stau deasupra.

*

Cineva îmi scrie: exilul este totdeauna un eșec. Îi răspund: exilul este totdeauna un **succes.**

*

Exilul este, sau ar trebui să fie, o stare permanentă de grație.

*

Exilul ca soterie sau, dacă vreți, ca soteriologie...

*

Exilul ca exorcism necesar.

*

Numai exilatul mai poate vorbi despre adevăr și demnitate într'o lume îmbâcsită de ipocrizie, cinism și inconștiență.

*

Exilatul pătrunde la modul cel mai nemijlocit în Logos sau în Iubire.

*

Până la urmă exilatul va descoperi cu uimire un adevăr simplu, anume că uneori în întuneric se află lumină.

*

Nu pot concepe o lume fără exilați. Mă ingrozesc de ziua în care ursitoarele vor sfârși de tors caierul vieții ultimului exilat pe acest pământ.

*

Exilul, o ardere interioară, un sbucium sufletesc, o străfulgerare a conștiinței omului de fiecare moment, de fiecare zi. De mult visez să stau de vorbă cu un exilat, din care să străbată incandescența spiritului său, de mult visez să întâlnesc un compatriot exilat, cu întrebările lui fără răspuns, cuprins de o uimire uriașă în fața acestei lumi indiferente, plină de impostură și ipocrizie. Exilatul, adevăratul om. De mult visez să-l întâlnesc...

*

Secolul nostru ne-a învățat că toate revoluțiile făcute în numele libertății se termină prin înăbușirea ei. Și totuși, nici un mit nu este mai seducător, mai tenace, mai încrustat în spiritul omenesc, ca acela al revoluției. Câte revoluții ne mai așteaptă oare în numele dreptății sociale?

*

Societatea noastră de consum, mult lăudata societate, în realitate ce eșec! Numai când are totul, omul își dă seama că nu are nimic. In fond, eterna problemă: A fi sau a avea?

*

Trăim într'o lume în care minciuna este Adevărul, nedreptatea se cheamă Justiția, iar ipocrizia... iubirea de aproape.

*

„Le monde n'est réel que si je le dérange" (Alain Bosquet).

*

Atât suntem de surprinși și de uimiți când cineva face o faptă bună sau se arată mărinimos cu noi, încât imediat ne gândim la motivele ascunse, la dedesupturile acestor acțiuni... Mizeria condiției umane!

*

Să fim sinceri și să recunoaștem că in lumea de astăzi a râde sau a plânge pare din ce în ce mai mult să fie tot una.

*

„Qui ne croit pas, ne pense pas" (Upanișade)

*

Știrea lansată de un oarecare Nietzsche că Dumnezeu a murit s'a dovedit a fi un svon neîntemeiat.

MIHAI CISMĂRESCU

NEGRU PE ALB

„POSTERITATEA CONTEMPORANĂ"

Scriind în 1938 lui Basil Munteanu, care se afla la Paris unde îi apăruse „Panorama literaturii române", Tudor Vianu afirma:

„Folosind perspectiva străinătății (despre care o vorbă celebră spunea că este *posteritatea contemporană)* judecățile D-tale au de cele mai multe ori o preciziune definitivă".

Eliminând bine înțeles orice comparație de valoare între judecățile lui Basil Munteanu și ceea ce vom spune noi acum, formula lui Chamfort „străinătatea, această posteritate contemporană" ne-a revenit în minte, citind articolul lui Alex. Ștefănescu din *România Literară* (no. 8, 19 Februarie 1981) intitulat „Existența cotidiană". Foarte interesant acest articol deoarece el ne propune, în locul categoriei romanului politic, în care au fost introduse și prozele conformiste și cele anti-conformiste, romanul existenței cotidiene ca o cucerire a prozei românești din ultimii ani; scriitorii cei mai diferiți ca stil sau viziune, dela Nicolae Breban la Augustin Buzura, sau dela Mircea Săndulescu la Mihai Sin, fiind uniți de aceeași autenticitate a privirii. Pentru Alex. Ștefănescu aceste romane ale existenței cotidiene reprezintă o șansă de a nu lăsa „reprezentarea propriei noastre epoci în sarcina urmașilor de peste o sută de ani".

Tocmai din pricina distanței geografice dela care privim literatura pe cale de a se face în România, din punctul deci de vedere al *posterității contemporane,* ni se pare că putem completa articolul lui Alex. Ștefănescu, adăogând: este într'adevăr o șansă, nu este singura.

Pentru arheologii viitorului, detaliile de viață cotidiană așa cum reies ele din tipul de literatură comentat de Alex. Ștefănescu vor reprezenta documente de neînlocuit (nu de valoarea lor literară, dealtminteri de netăgăduit, ne ocupăm aici). Ca vasul acela descoperit într'o săpătură, ca osul cestălalt regăsit într'o grotă: reconstituirea vestigiilor poate duce la reconstituirea ansamblului, a scheletului. Nu însă — sau cel puțin nu cu totul — la reînsuflețirea lor. Din mai multe motive, unele mai evidente decât altele:

Mai întâi, pentrucă în România nu se poate scrie totul. Apoi pentrucă esența a ceea ce s'a petrecut — la noi, ca în oricare alt regim comunist — e atât de aparte — la limită, inedită în istorie, încât a vrea s'o redai cu instrumentele unui realism cotidian înseamnă un efort sisific și cu puține șanse de izbândă. Experiența aceasta de o neagră originalitate, chiar dacă și-a înscris rezultatele în cotidian, e cu atât mai greu să fie descrisă cu uneltele obișnuite cu cât nu se poate spune totul despre ea. O dublă imposibilitate deci care chiar dacă nu anulează genul de care vorbim — îi limitează extrem de serios posibilitățile. Ceea ce nu înseamnă, bine înțeles, că efortul nu trebuie dus mai departe — e doar unul din rarele moduri de a fi autentic în ce se scrie azi într'un asemenea regim, dar fără iluzia că astfel transmiți viitorului natura precisă a existenței într'un spațiu comunist.

Dacă „posteritatea contemporană" din străinătate (deci din lumea ne-comu-

nistă) a şi înregistrat caracterul aparte (groaznic de aparte) al experienţei comuniste, a făcut-o, fie prin operele unor scriitori disidenţi (determinaţi să spună totul — şi până la capăt), fie prin acele cărţi — din Răsărit şi din Apus care prin caracterul lor parabolic, fantastic, utopic, se desbărau de aparenţa realistă şi pătrundeau pe căi aparent lăturalnice — de fapt regale — în miezul fenomenului. Adică pe de o parte Soljeniţin, pe de alta Zinoviev. Iar miezul fenomenului — acela care-i asigură locul unic printre celealte fenomene de tiranie în istorie — stă în îmbinarea fenomenului concentraţionar cu minciuna ca metodă de guvernământ şi delaţiunea ca instrument de atomizare a societăţii. Rupturilor introduse deci în corpul social le corespund dislocările de pe terenul psihologiei colective şi individuale, o psiho-patologie de proporţii, şi cu efecte nemaiîntâlnite. Analiza psihologică de tip obişnuit — aşa cum am moştenit-o din secolul al XIX-lea — pare ineficace pentru a scruta această alunecare de straturi interioare, această geologie de prăbuşiri Psihanaliza doar, alăturându-se psihologiei profunzimilor, şi chemând întru ajutor grotescul, absurdul, catastroficul, poate da seama de această irealitate incarnată în care a transformat realitatea cotidiană proiectul totalitar comunist. Pe de o parte, spuneam Soljeniţin, numind astfel nu numai pe marele autor al Arhipelagului Gulag, dar pe toţi cei care au adăogat câte o insulă ororii „arhipelagului", surprinzând, realist, măcinarea trupurilor şi sufletelor în oroarea faptului concentraţionar şi poliţist: dela Chalamov la Bukovski, dela Amalrik la Paul Goma.

Pe de alta, Zinoviev, adică alegoria satirică vitriolantă care suprapune peste imaginea vieţii omeneşti într'un astfel de regim imaginea unei colonii de şobolani. Dar şi George Orwell care în neagra sa utopie *1984* a dăruit câte un simbol tuturor instituţiilor răului absolut, dela Ministerul Adevărului în care se rescrie trecutul, până la Novlang, noua limbă abstractizată pentru a nu mai vehicula decât minciuna impusă de putere. Dar şi Tibor Déry care, în „Domnul G.A. la X" îl reinstalează pe Kafka într'o istorie ieşită din coşmarele sale. Sau Mrozek din piesa sa de teatru „Poliţia" în care o premisă absurdă (anchetatorul cerând anchetatului să nu mărturisească deoarece el a rămas singurul prizonier dintr'un imperiu redus la aprobare, şi dacă ar recunoaşte, poliţia nemai având nicio raţiune de a fi, ar urma să fie total suprimată) îngăduie să se scoată în relief absurditatea întregului sistem. Sau, de ce nu? — Baconsky care în „Biserica Neagră" e mult mai aproape de adevărul sistemului totalitar în irealitatea povestirii sale decât alţi scriitori rămaşi la sfertul sau jumătatea de drum a realităţii — şi cine într'un astfel de regim n'a fost întârziat, oprit, redus în proiectul de a spune totul?

Pentru arheologii viitorului, fantasticul aparent al unora (dând realităţii dintr'un astfel de sistem adevăratul său caracter irealist), disidenţa celorlalţi (ducând până la capăt, la curaj şi la groază, realitatea) au oferit, de pe acum, posibilitatea de a reconstitui istoria încă neterminată a comunismului. Nu atât pentru aceşti „arheologi" vor fi utile romanele „existenţei cotidiene" ce încep să se scrie azi în ţară, înlocuind, în mod fericit, festivismul de alaltăieri, sau unele compromisuri de ieri. Nu atât viitorului (ce dispune de

pe acum de bibliotecile reconstituind aberaţia sistemului comunist), cât prezentului. Pentru cititorul român care n'are acces la bibliotecile şi librăriile Apusului, rezultatele cotidiene ale unei experienţe ce rămâne pentru el nedescrisă în profunzimi, reprezintă totuşi singura notă de autentificare a propriei lui existenţe. Ea este aşa cum apare descrisă în aceste cărţi — chiar dacă nici scriitorul, nici cititorul n'au dreptul să se întrebe cum de s'a ajuns aici, care e miezul pe care-l ascund aparenţele, exprimându-l totuşi în mărunţirea lor ne-expresivă. Chiar dacă nu va sluji ca document totalizant pentru posteritate, acest tip de roman e ancorat în contemporaneitate în mod necesar.

Poate că această formulă „posteritatea contemporană" ar putea explica şi un alt fenomen (mult mai puţin important), dar care nu preocupă mai puţin pe scriitorii români: nepublicarea sau insuccesul în străinătate al atâtor cărţi de certă valoare din România. Când librăriile apusului sunt pline de adevăratele mărturii asupra esenţei fenomenului comunist, cum să nu-ţi explici — chiar dacă regreţi — lipsa de interes pentru acele cărţi care (indiferent de valoarea lor) descriu cu instrumentele clasice doar rezultatele unui experiment fără precedent asupra omului şi societăţii?

Dar nimeni nu scrie doar pentru posteritate (fie ea şi contemporană). Scriitorul român care oferă cititorului român din aceste decenii târzii ale secolului nostru imaginea (în niciun fel răsturnată) a vieţii sale cotidiene, poate evident să aibă talentul împăcat, n'a trecut singur prin timp, chiar dacă nu i-a fost dat să-l recunoască în ce a avut el mai năpraznic, mai incredibil, într'un cuvânt, mai ireal.

MONICA LOVINESCU

ALEXANDRU GREGORIAN:

PETE DE LUMINĂ (Asociación Cultural Hispano Rumana, Salamanca 1980) 103 p.

Cu un titlu cât se poate de impresionist, cartea de poeme a lui Alexandru Gregorian ascunde mai mult decât o oglindire la suprafaţă. Titlu frumos dar înşelător, sau, mai bine zis, scăpat dintr'un fel de timiditate de a fi (poet), înrudită mai de grabă cu un fel de umilinţă medievală. Pentru că nu sunt numai pete de lumină poemele lui Alexandru Gregorian şi nici culoare fără adânc, ca în acele piei ale lucrurilor care erau tablourile lui Monet sau Renoir. Gândirismul în sine, din care se trage această poezie, nu a fost impresionist. Sau a fost numai la suprafaţă, în bogăţia de culori pe care a ştiut să o surprindă pe lucrurile din care e făcută, sau brodată, iia peisajului românesc. Însă dincolo

de petele de lumină ale gândiriştilor (de pildă în poezia lui Ion Pillat sau a lui Radu Gyr) se simţea cum bate inima profundă, definitoare de alte adâncimi. Exact ca în acest volum. Titlul e restrângător şi timid, pentru că dincolo de luminile care joacă fără încetare peste peisajul andaluz pe care Al. Gregorian îl cântă în toate chipurile şi îl pictează folosind toate culorile, stă mărturia unui pact cu esenţa, aşa cum e poezia, în linii generale, scrisă de cei care au trecut prin paginile „Gândirii". Simţeam, dela început, nevoia acestei lămuriri, fiindcă un titlu nu e întotdeauna grăitor, sau numai în parte, şi poate induce în eroare pe unii cititori. „Gândirea", în acest sens, a moştenit pasiunea pentru peisaj dela sămănătorism şi, în felul ăsta, e impresionistă, însă i-a adăugat pasiunea pentru străfunduri şi urcuşuri, vreau să spun pentru religios şi esenţă, care este expresionistă. Blaga apare astfel, în cadrul „Gândirii", drept cel mai bun aluat făcut din apă impresionistă şi din făină expresionistă. Dar ce sunt altceva decât sinteză între curente româneşti şi avantgarde europene Pillat, Voiculescu, Gyr, Adrian Maniu, Nichifor Crainic însuşi, sau chiar Aron Cotruş? Ca să nu mai vorbesc de poeţii mai tineri, ca Ovid Caledoniu, de pildă, sau Ştefan Stănescu, Ion Şugariu şi Horia Niţulescu, care scriau ca mai marii lor citaţi mai sus, însă trăgeau cu ochiul, în acelaşi timp, la Eminescu şi la Rilke? Drumul mai departe ar fi trebuit dus de cei dela „Meşterul Manole", revistă care a apărut numai timp de doi ani, înzăpezită şi înghetată în apele dupărăzboiului, ca atâtea alte elanuri care ar fi fost definitoare de românism şi purtătoare de un nou europeism, învăţat de fapt tot în matca româno-universală a „Gândirii". Însă „Templul se clădeşte în verticală cu morţi" scrie Ioan Mirea în „Templele timpului" („Revista Scriitorilor Români" nr. 17, 1980) încercând o splendidă definire a celor dela „Meşterul Manole", povestind în două versuri sculptate în adevăr tot ce s'a întâmplat în paginile acelei reviste: „zborul sacra poartă a triumfului", urmată de „privirile absente linşează", dând socoteală astfel de intenţia revistei şi de absenţele care au ucis-o. Dacă puţini am mai rămas în lume din cei care am făcut din scrierile şi din intenţiile noastre cele două reviste, spiritul lor, adică ceea ce piere şi nici nu se uită, pentrucă din spirit sunt făcute atât o arătare omenească, cât şi o ţară şi o revistă, spiritul lor e încă acolo unde a luat fiinţă pentru totdeauna. Tot ce s'a scris mai bun în exil, dar şi în România, purcede din spiritul celor două reviste.

Există două scene în poemele lui Alexandru Gregorian: o scenă făcută din fragmente de peisaj în exil (Statele Unite şi mai ales Spania andaluză) şi peisajul românesc mereu prezent într'un fel sau într'altul în limbajul cărţii, dincolo chiar de peisajul descris. Cartea e alcătuită dintr'un fel de permanentă ţesătură făcută din peisajul vizibil şi din firele celui invizibil. Aşa, de pildă, poemele cu Dumnezeu sau cu Iisus aduc aminte clar de „Iisus prin grâu" sau de Voiculescu, deci de un fel de a face creştinism românesc, de a acorda Mântuitorului o naţionalitate creştină, ceea ce a structurat, în fond, programul „Gândirii". Astfel în „Iisus pe mare", unde scena se petrece la Vera Cruz,

lângă Málaga, într'un fel de viziune „Ca pe lacul Galileei", însă unde finalul încearcă o apropiere şi o însuşire tipic gândiristă:

Dau să Te cuprind — şi nu eşti.
Ţi-a fost nimbul ars de-o stea;
Hăituit eşti, biet, şi sângeri:

Suie, Doamne, 'n luntrea mea...

O invitaţie la întovărăşire de destin, făcut, într'un caz şi în celălalt, din suferinţă, adică din exil. Poetul e departe, dar şi Iisus. Amândoi au fost despărţiţi, anahoretizaţi dintr'o voinţă superioară, într'o cumplită singurătate, hăituiţi de istorie, adică de trecerea prin timp, ca şi România. Invitaţia e oarecum ironică, pentrucă luntrea poetului e mică şi fragilă, însă omul bun, creator de omenesc şi de ar fi Român, e în stare să invite pe Dumnezeu într'o luntre precară, pentru a face drumul greu împreună, într'un fel de disperată încercare de a salva ce se mai poate salva. Naţionalismul religios al gândiriştilor depe vremuri era mai optimist pentrucă se năştea mereu din el însuşi, într'o ţară normală care proiecta încontinuu valori solide către universal. Sentimentul tragic care creşte din conştiinţa exilului e, în schimb, mai asemănător „sentimentului tragic al vieţii" gândit de Unamuno. Nu devine optimist decât atunci când uită de propriul lui destin şi încearcă să se confunde cu noul peisaj, să-l înţeleagă şi să-l facă propriu. Ca în poemul „Mediterană", unde poetul se apropie de lume prin înţelesul iberic al mării:

Şi din îngemănarea mării şi-a humii,
Din depărtate talaze, din fluxul tăcerii,
Auzim cum uşor se undueşte, se despleteşte,
Tot mai plin de'nţeles, în sânge iberic, fierbinte,
Şi'n noi, vuetul cosmic, vuetul lumii.

Lumea devine de înţeles, deci suportabilă, cum s'a întâmplat cu toţi exilaţii de soiu, în momentul în care ajung să poată interpreta lumea folosind drept cheie un peisaj străin devenit dintr'odată „românesc", vreau să spun accesibil şi utilizabil în cadrul procesului cunoaşterii. Este evident, cetind şi recitind aceste poeme, alături de o dragoste consolatoare, etern distrugătoare de exiluri (femeia în stare de a înlocui o patrie pierdută, ca în romanul meu „Les impossibles"), Alexandru Gregorian a făcut din marea andaluză şi, în special din malurile dela Benalmádena, un sistem de supravieţuire poetică.

Soare — sâmbure de foc în mare —
Bună dimineaţa, soare!
Bine-ţi cuvânt aurora, care,
(Suflete, bucură-te!) de'nalturi mi-anină
Bolţi noi şi raiuri suflate'n lumină.

Pe această linie de cunoaştere şi de înlocuire (înlocuire ca tehnică a cunoaşterii, dar şi ca permanentă consolare, egală cu o artă poetică vecină cu cea mai eficace soteriologie) stă poemul „Miracolul andaluz", în care, după un prim contact impresionist, sau realist, cu peisajul în aparenţă sărac, „numai piatră şi pustiu", totul se transfigurează într'o apropiere gândiristă, sau spiritualistă, sau chiar unamuniană, şi devine „rai şi poezie", scăldat în soare „altfel decât l-am fost scris" pentru că situat dintr'odată în noul peisaj sufletesc, creat de poet ca să se salveze. Altă soluţie n'am avut la îndemână toţi cei care ne-am încrucişat cu geografii străine, din care am făcut patrii poetice „cu gând de a nu ne pierde", cum scria cineva.

E curios cum destinul a vrut ca mulţi din poeţii români din exil, să se fi întâlnit cu Spania. Mă gândesc la Aron Cotruş, Al. Busuioceanu, Horia Stamatu, eu însumi, iar acuma, după un lung ocol, Alexandru Gregorian. Noi niciodată, în trecut, n'am făcut parte din acest peisaj, nici măcar din lecturi, sau foarte marginal. Blaga atinsese acel „galben liman portughez" care cântă într'unul din poemele lui cele mai frumoase, „Alean", din „La curţile dorului" apărut in 1938 („De ceasuri, de zile veghez / pe-un galben liman portughez"), însă Spania nu era la noi decât o vagă întâlnire cu eroul lui Cervantes, descifrat în traduceri, situat într'o geografie închipuită şi într'o istorie mai de grabă necunoscută. Exilul, printre relele cu care ne-a dăruit, a fost şi bun, la un moment dat, când întâlnirea cu Spania ne-a scos din ţâţâni, ca să zic aşa, atât de puternică a fost ciocnirea şi revelaţia următoare ei. Cât a fost de bogată în urmări vizita lui Cotruş la Monserrat, de pildă; câtă influenţă a avut asupra lui Busuioceanu poezia lui Juan Ramón Jiménez şi a lui Vicente Aleixandre; cât a avut de spus García Lorca lui Horia Stamatu într'un moment important din viaţa poetului român, dar şi pictura spaniolă şi anumite semnificaţii politice ale Spaniei creştine şi rebele, paralelă epopeii româneşti dintre cele două războaie; cât a contribuit Castilia şi spiritul ei din totdeauna în a-mi cizela şi înăspri, în acelaşi timp, vechi tendinţe abia bănuite însă prezente în mine încă din adolescenţă; şi cât a contribuit marea depe Coasta Soarelui în a face din Alexandru Gregorian un mare poet român. Astfel, printr'un fel de intimă decizie contrapunctică, România devine brusc universală, pradă prădătoare în înţelesul cel mai îngeresc al cuvântului. Şi un poet renaşte din această dublă dare-avere, în versuri care desvăluie o pierdere şi un câştig, unul mai mare decât cealaltă.

VINTILĂ HORIA

HÖLDERLIN ŞI ESENŢA POEZIEI
de MARTIN HEIDEGGER

— Introducere, adaptare în limba română şi note finale —

Cuvânt preliminar

Urmând pe Hölderlin, Martin Heidegger se depărtează de ceea ce ştim despre „poiesis", termen originar grec, fără să-l contrazică ci numai răscolind mai adânc în căutarea semnificaţiei ultime a *actului poetic*, cum aproximativ zicem noi azi. In orice caz, Heidegger nu caută la Hölderlin o „estetică", sau o „definire" ori o descriere a „artei poetice". Dar caută ceea ce defineşte poezia ca poezie în funcţie de rolul pe care ea îl ţine în existenţa noastră. Şi prin aceasta Heidegger depăşeşte cu mult şi estetica literară, şi ştiinţa sau istoria literaturii, şi compararea literaturilor, aşa că nu ne oferă încă o „teorie", ci cu totul altceva, mult mai profund. Heidegger prin intermediul poeziei ne iniţiază în însuşi temeiul aflării noastre în lume.

„Bunul simţ" general pretinde că „limba" dă naştere poeziei, pe când Heidegger, plecând dela Hölderlin, constată că „poezia" dă naştere *limbii*. In acest fel suntem ajutaţi să contrazicem mitul născut din lene, după care poetul ar fi dus de limbă acolo unde vrea ea. Giovanni Battista Vico (1668—1744), spune în ceea ce el numea „noua ştiinţă", şi care era într'adevăr ceva nou, că „primii oameni au fost numiţi poeţi, deci *creatori* în sensul etimologic al cuvântului grec", cu finalitatea de „a învăţa poporul să-şi orienteze faptele în funcţie de virtute". Vico operează fără discuţie o incizie genială, dar pasiunea teologică îi reduce până la urmă orizontul, evident fără să-i anuleze imensele merite filosofice.

Heidegger însă, aşa cum nu mai împarte lumea în care ne aflăm în „obiect" şi „subiect", nu o mai împarte nici în „păgânism" şi „creştinism", ci face doar deosebirea într'o lume cu „creştinism", între o lume cu „zeitate", şi una lipsită de zeitate, deci o lume cu baze spirituale sau fără, aşa cum vedem că tinde să ajungă lumea de azi. Aceasta este una din chestiunile cele mai profunde atinse în acest extrem de concentrat eseu.

Alegerea lui Hölderlin pentru această discuţie are şi un precis tâlc istoric, pentru că epoca lui Hölderlin, deci a „Revoluţiei Franceze" este începutul epocii noastre, iar presimţirile lui Hölderlin sunt perfect valabile şi pentru noi azi. In timpul lui Hölderlin „fug zeii" şi poetul nu poate spune ce zeu va veni. Aşa dar epoca *revoluţionară*, care ţine dela 1789 încoace, este între un regim spiritual şi altul, iar poetul conştient de această tranziţie constată că ne aflăm într'un timp lipsit de plenitudine, într'un timp „oropsit" („dürftig"), pe care îl trăim şi noi în istoria lumii de azi.

De rolul întemeietor al poetului *în* şi *prin* cuvânt s'a ştiut încă din vechi, cu toate că nu era spus pe nume „poetul", dar se vorbea în orice caz de cel ce întemeiază în şi prin cuvânt. Nu avem decât să ne amintim ce spune Socrate în „Cratylos". Vom vedea cum poetul spune că oamenii au numit zeii şi acest lucru a fost posibil pentru că zeii i-au inspirat pe oameni şi astfel

s'au lăsat numiţi de ei. In teologia creştină aceasta se cheamă revelaţie. Primejdia inclusă în numirea zeilor o prevede chiar Socrate în „Cratylos", când intră în discuţie cercetarea numelor de Zei: „Dacă vrei să facem cercetarea noastră după ce vom preveni Zeii, ca să vorbim astfel, şi anume că ea nu îi are pe ei în vedere, ci pe oameni şi părerile pe care ei au putut să le aibă când le-au dat numele respective. Acest procedeu nu va putea să le trezească mânia". Şi mai departe, tot Socrate: „Sunt sorţi, bunul meu Hermogenes, ca primii autori ai acestor nume să fi fost altceva decât oarecari minţi mediocre, ba poate chiar nişte născocitori sublimi şi subţiri aducători din vorbă". Socrate ia un ton glumeţ datorită convingerii lui că mintea oamenilor nu are un acces direct la izvoarele calităţilor supreme, „eternitate-infinit", pe când discursul lui Heidegger, tocmai pentrucă este şi dialectică şi discurs, e dramatic, aşa cum impune gândirea lui Hölderlin însuşi. Pentru poetul gânditor poezia nu este operă de „meteorologi", cum spune Socrate despre cei ce numesc Zeii, şi care sunt sublimi pentrucă vorbesc foarte pe sus, „în nouri", ci poezia este chiar *izvor de realitate*, aşa că poetul este dătător de noimă, chiar şi în sensul lui Socrate care vorbeşte de „nomothet", în măsura în care cel care dă nume este un „legislator".

Putem spune pe urmele lui Heidegger şi ale lui Hölderlin că dacă poeţii întemeiază în cuvânt, tocmai de aceea sunt liberi şi de terminologie şi de abstracţie, deci şi de formalism şi de teorie, aşa că ei gândesc mereu „din nou". In această altă gândire, în locul inducţiei-deducţiei poeţii folosesc *analogia*, întrucât singura posibilitate de a lega trecut şi viitor prin prezentul care este însăşi existenţa poetului şi a celor ce îl ascultă. Dacă a fost în începuturi „nomothet", în măsura în care poetul este autentic, adică de sine însuşi între ceilalţi, va fi mereu „profetic". Hölderlin spune că „omul trăieşte poetic pe acest pământ", în sensul că are posibilitatea *prevederii*, fiind mereu orientat de o proiecţie a viitorului pe care o dă întotdeauna profeţia.

Heidegger insistă în mod special asupra unui vers al lui Hölderlin care spune „De când o convorbire suntem/Şi putem auzi unul de altul". Heidegger nu cunoştea limba română şi nu ştia ce totală confirmare a acestui vers oferă unul din termenii româneşti fundamentali, „cuvântul", care vine dela „conventum" deci în limba română „cuvânt" spune că „oamenii o convorbire sunt", pentru că numai fiind împreună au ajuns la „cuvânt", „in conventum".

*

In memoria lui Herbert von Hellingrath, căzut la 14 Decembrie 1916.

CELE CINCI CUVINTE CĂLĂUZITOARE

1, (actul poetic) „această cea mai nevinovată dintre toate îndeletnicirile" (III, 377).

2. „Şi de aceea vorbirea omului
este cel mai primejdios din toate lucrurile...
...pentru ca acesta să arate ce este el " (IV, 246).

3. „Prin multe a trecut omul,
Şi celui din Ceruri multe i-a spus pe nume,
De când o convorbire suntem
Şi putem auzi unul de altul". (IV, 343)

4. „Dar ceea ce e să rămână, întemeiază poeţi" (IV, 63).

5. „Răsplata este deplină, şi totuşi omul
locueşte poetic pe acest pământ" (VI, 25).

De ce a fost aleasă opera lui Hölderlin, cu intenţia de a fi arătată esenţa poeziei? De ce nu opera lui Homer sau Sofocle, de ce nu a lui Virgiliu sau Dante, de ce nu a lui Shakespeare sau Goethe? In operele acestor poeţi esenţa poeziei este egal de realizată, dacă nu chiar mai plenar ca în creaţia pretimpurie şi brusc întreruptă a lui Hölderlin. S'ar putea să fie aşa. Cu toate acestea alegerea rămâne la Hölderlin şi numai la el. Dar este adevărat că putem citi esenţa generală a poeziei în opera unui singur poet? „Generalul" în acest caz ar fi să însemne că dintr'o examinare comparativă am putea să obţinem date valabile pentru mai mulţi autori. Pentru aceasta e necesară în prealabil o cât mai mare varietate de poeţi şi genuri poetice. Opera lirică a lui Hölderlin este însă doar una între altele. Ea singură nu este deloc suficientă pentru determinarea esenţei poeziei. Sub acest aspect proiectul nostru apare încă din capul locului ratat. Şi cu siguranţă ar fi, atâta vreme cât prin „esenţa" poeziei noi am înţelege ceea ce se adună la un loc într'un concept general care după aceea să fie valabil în acelaşi fel pentru oricare creaţie poetică. Dar această generalitate la fel de valabilă pentru oricare particularitate, este întotdeauna indiferenţa unei anume „esenţe" pe care niciodată nimeni nu poate s'o cunoască esenţial. Cu toate acestea noi cercetăm acea esenţialitate a esenţei care ne constrânge la decizia de a lua în viitor poezia în serios, de a stabili condiţiile prealabile pentru a ne situa în domeniul de autoritate al poeziei.

Hölderlin nu a fost ales pentrucă opera lui realizează esenţa generală a poeziei, ci pentrucă numai ea este marcată de finalitatea de a transforma în poezie chiar esenţa poeziei. Hölderlin este pentru noi într'un sens excepţional *Poetul Poetului*. De aceea intră în decizia noastră.

Totuşi a face poezie din poet, nu este oarecum semnul unui aberant narcisism şi în acelaşi timp o confirmare a lipsei de plenitudine? A face poezie consacrată poetului nu este cumva o perplexă supralicitare, ceva târzielnic şi crepusulcar?

Răspunsul va fi dat prin ceea ce urmează. Bine înţeles calea pe care vom ajunge la răspuns este calea impusă de necesitate. Nu putem să urmărim aici, aşa cum ar trebui, pas cu pas, fiecare poem al lui Hölderlin. O anumită

ordine a vorbelor citate mai sus şi interdepenenţa lor interioară trebuesc să pună în evidenţă esenţa esenţială a poeziei.

1.

Intr'o scrisoare din Ianuarie 1799, adresată mamei sale, Hölderlin numeşte actul poetic „cea mai nevinovată dintre toate îndeletnicirile" (III, 377). Intrucât este ea „cea mai nevinovată"? Actul poetic apare în forma modestă a „jocului". In afară de orice angajament el îşi descoperă lumea lui de imagini şi rămâne împăcat în domeniul închipuirilor. Acest joc se sustrage astfel deciziei, care oricând, aşa sau aşa, atrage răspundere. De aceea actul poetic este pe deplin nevinovat. Şi în acelaşi timp este lipsit şi de eficienţă, pentrucă rămâne o simplă spusă şi un limbaj. Aceasta nu are nimic de-a face cu fapta, care intervine direct în realitate şi o transformă. Poezia este ca un vis şi nicidecum ca o realitate, un joc în lumea cuvintelor şi nu are în niciun fel seriozitatea acţiunii. Poezia este benignă şi ineficientă. Ce poate fi mai puţin primejdios decât limba pură şi simplă?

In măsura în care considerăm poezia drept „cea mai nevinovată dintre toate îndeletnicirile" nu ajungem încă să concepem esenţa ei. Dar a fost cât de cât semnalizat în ce direcţie trebue să cercetăm. Poezia creează operele ei pe tărâmul şi din „substanţa" limbii. Ce spune Hölderlin despre limbă? Să auzim al doilea cuvânt al poetului.

2.

Intr'o schiţă fragmentară din acelaşi timp ca şi scrisoarea citată (1799), poetul spune:

„Dar omul locueşte în colibe
şi se învelește în umile veşminte;
mai lăuntrică însă,
mai demnă de luat în seamă,
pentru că trebue să păstreze spiritul
aşa cum Preotesele oficiante
păstrează flacăra cerească,
este mintea lui.
Aşa i-a fost să moştenească
bunul plac şi forţa superioară
ca să poruncească şi să desăvârşească
asemeni Zeilor.
Şi de aceea vorbirea omului
este cel mai primejdios dintre bunuri
pentru ca el să arate ce este el

distrugând şi prăbuşindu-se
şi mereu întorcându-se viaţa eternă
la mătiastra, la maica lui,
dela care mereu învaţă
prea dumnezeiasca
atotpăstrătoarea iubire.

Limba, tărâmul celei mai „nevinovate dintre toate îndeletnicirile", este „cel mai primejdios dintre bunuri". Cum merg acestea două împreună? Punem de-o parte această întrebare şi luăm în consideraţie pentru moment, trei întrebări prealabile: 1. Al cui bun este limba? 2. In ce măsură este cel mai primejdios bun? 3. In ce sens este mai întâi de toate un bun?

In primul rând ţinem seamă unde se află acest cuvânt despre limbă: în proiectul unui poem care trebue să spună cine este omul spre deosebire de alte fiinţe din natură; pe nume sunt amintite trandafirul, lebedele, cerbul pădurii (IV, 300 şi 385). Fragmentul care începe cu vorbele „Dar omul locueşte în colibe", începe aşa pentruucă se operează separaţia între plante şi animale.

Cine este omul? Este acela ce trebue să mărturisească cine este el. Mărturisirea este mai întâi o atestare; dar în acelaşi timp afirmă: garantarea atestatului este în atestare. Omul este acela care este tocmai în atestarea propriei existenţe. Această atestare nu vrea să fie aici o expresie suplimentară şi adiţională între altele, ci ea face parte din existenţa omului. Dar ce trebue să ateste omul? Apartenenţa lui la această lume. Această apartenenţă constă în faptul că omul este moştenitorul şi elevul tuturor lucrurilor. Ele sunt însă în antagonism. Ceea ce desparte lucrurile în antagonism şi în acelaşi timp le ţine împreună, se cheamă la Hölderlin „intimitatea". Atestarea apartenenţei la acestă intimitate se petrece prin crearea unei lumi şi prin începutul ei, dar şi prin distrugerea şi declinul ei. Atestarea fiinţării omeneşti şi astfel cu implicita ei îndeplinire, se trage din libertatea deciziei. Aceasta sesizează ceea ce este necesar şi intră în relaţie cu o revendicare superioară. Calitatea de atestare a apartenenţei la totalul fiinţării se realizează în istorie. Pentruca istoria să fie posibilă, li s'a dat oamenilor limba. Ea este un bun al omului. In ce măsură însă limba este „cel mai primejdios bun?" Ea este primejdia primejdiilor pentrucă mai întâi de toate ea este aceea care crează posibilitatea unei primejdii. Primejdia este ameninţarea Firii prin fiinţări. Omul este mai întâi doar datorită limbii expus unei descoperiri care prin constrângere îl aruncă în existenţă ca „fiinţare" iar ca ne-fiinţare îl amăgeşte şi îl desamăgeşte. Limba provoacă cea dintâi regiunile de confuzie şi ameninţare a firii şi astfel chiar posibilitatea pierderii de fire, şi aceasta se chiamă „primejdie". Dar limba nu este doar pericolul pericolelor, ci şi ascunde cu necesitate în ea însăşi un pericol pentru ea însăşi. Limbii îi este dat să facă evidentă fiinţarea ca atare în operă şi să o păstreze. In ea poate ajunge la cuvânt atât ceea ce este mai confuz şi mai comun. Intr'adevăr, chiar cuvântul esenţial pentru a fi înţeles, şi pentru a deveni o posesie obştească, trebue să devină comun. In acest sens vorbeşte alt fragment al lui Hölderlin:

Tu agrăeşti Dumnezeirea
dar voi aţi uitat cu toţii ceva:
că întodeauna cei dintâi muritori născuţi
şi nu voi.
Mai întâi fructul
trebue să ajungă obştesc
şi de toate zilele
ca să fie şi al muritorilor (IV, 238)

Atât ceea ce este pur cât şi ceea ce este ordinar, sunt în aceeaşi măsură câte o „spusă". De aceea cuvântul întrucât cuvânt nu oferă niciodată nemijlocit garanţia că este un cuvânt esenţial sau o făcătură. Dimpotrivă, adeseori un cuvânt esenţial apare în elementalitatea lui ca neesenţial. Iar pe de altă parte înfloritura care dă iluzia esenţialităţii poate să fie doar declamaţie sau îngânare. Aşa limba este silită să se aşeze neîncetat într'o aparenţă produsă de ea însăşi, şi astfel să-şi pericliteze ceea ce îi este propriu, adică „spunerea" autentică.

Dar în ce sens este acest cel mai primejdios lucru, un „bun" pentru om? Limba este o posesie a lui. El dispune de ea pentru scopul mijlocirii experienţelor, al deciziilor şi al stărilor de spirit. Intrucât instrument apt pentru aceste scopuri, limba este un „bun". Numai că esenţa limbii nu se epuizează dacă o considerăm numai un mijloc de înţelegere. Cu această determinare nu se ajunge la esenţa propriu zisă a limbii, ci mai curând la o consecinţă a respectivei esenţe. Limba nu este numai un instrument între altele, de care dispune omul, ci ea garantează în primul rând posibilitatea situării în centrul fiinţării. Numai unde este limbă este lume, adică: o permanentă ambianţă cu decizie şi lucrare, cu faptă şi răspundere, dar şi cu arbitrarietate şi zarvă, degradare şi confuzie. Doar acolo unde se manifestă lume, există istorie. Limba este un „bun" într'un sens originar. Ea stă aşa cum trebue pentru a da garanţie că omul poate exista ca fiinţă istorică. Limba nu este un instrument de care să se dispună, ci este acel eveniment care dispune de cea mai înaltă posibilitate a omului. Această esenţă a limbii trebue să o avem asigurată, pentru a concepe tărâmul de eficienţă al poeziei şi astfel poezia însăşi ca să ne-o putem adeveri. Cum se ajunge la limbă? Pentru a găsi răspuns la această întrebare, luăm în considerare al treilea cuvânt al lui Hölderlin.

3.

Peste acest cuvânt dăm într'un amplu şi complicat proiect de poem neterminat, care începe cu versul „Impăciuitorule, tu cel niciodată crezut . ." (IV, 662 şi 339):

„Prin multe a trecut omul,
Şi celui din Ceruri multe i-a spus pe nume,

de când o convorbire suntem
şi putem auzi unul de altul. (IV, 343)

Din aceste versuri semnalăm mai întâi pe cel ce ne dă o indicaţie nemijlocită în întregul context discutat până acum: „De când o convorbire suntem . . .". Noi oamenii suntem o convorbire. Aceasta nu este un fel în care se constitue limba, ci o calitate esenţială a limbii care este „convorbire". Ceea ce noi numim de obicei „limbă", adică ceva ce constă din cuvinte şi reguli ale punerii cuvintelor impreună, ar fi numai un prim plan al limbii. Dar ce se numeşte o „convorbire"? Aparent vorbirea mijloceşte ajungerea unuia la altul. Numai că Hölderlin zice: „De când o convorbire suntem şi putem să auzim unul de altul". Posibilitatea de a auzi nu este o urmare a vorbirii unul cu altul, ci mai curând contrariul, adică este condiţia preliminară a acestei posibilităţi. Doar că această capacitate de a auzi este în ea însăşi deja orientată de aptitudinea inclusă în cuvânt, şi de care are nevoe. A putea vorbi şi a putea auzi se trag din aceeaşi origine. Suntem o convorbire înseamnă oricând acelaşi lucru: suntem o convorbire. Unitatea acestei convorbiri constă însă în aceea că de fiecare dată în cuvântul esenţial este evident unul şi acelaşi lucru asupra căruia noi suntem uniţi, în reciprocă înţelegere, şi în măsura în care ajungem la această unitate suntem la drept vorbind noi înşine. Convorbirea şi unitatea ei suportă existenţa noastră.

Dar Hölderlin nu spune doar „noi suntem o convorbire", ci „de când noi o convorbire suntem . . .". Evenimentul esenţial al limbii, şi anume convorbirea, nu este neapărat acolo unde există şi se exercită capacitatea de vorbire a omului. De când suntem noi o convorbire? Acolo unde e necesară o convorbire, trebue ca vorba esenţială să rămână relaţionată la unul şi acelaşi lucru. Fără această relaţie, şi tocmai de aceea, nu este posibil nici măcar un conflict. Dar un „unul şi acelaşi" poate fi evident numai în lumina a ceva ce rămâne şi e statornic. Statornicie şi durabilitate se fac vizibile numai când iradiază persistenţă şi actualitate. Dar aceasta se petrece în clipa în care timpul îşi deschide desfăşurarea lui. Mai întâi de când se situează faţă de o permanenţă, omul poate să se expună transformării, evenimentului, trecătorului, pentrucă numai statornicul este transformabil. Abia când „sfâşiabilul timp" a fost sfâşiat în prezent, trecut şi viitor, constă posibilitatea unirii pe baza unei statornicii. O convorbire suntem de atunci de când timpul efectiv e „timpul este". De când timpul s'a trezit şi a fost adus să persiste, de atunci şi noi *suntem* istorie. Amândouă lucrurile, „a fi convorbire" şi „a fi istorie", sunt de aceeaşi vârstă, merg împreună şi sunt acelaşi lucru.

De când suntem o convorbire, omul s'a învăţat cu multe şi zeilor le-a spus multe pe nume. De când limba se petrece în convorbire, ajung să aibă Zeii cuvânt şi se lămureşte o lume. Dar iarăşi trebue să vedem: prezenţa zeilor şi lămurirea lumii nu sunt mai întâi o urmare a evenimentului limbii, ci sunt concomitente cu el. Şi chiar aşa de mult încât în numirea Zeilor şi în vorba-devenire a lumii constă tocmai convorbirea propriu zisă, care suntem noi înşine.

Dar Zeii pot să vină la cuvânt numai atunci când ei ne vorbesc nouă şi ne pun sub revendicarea lor. Cuvântul care numeşte Zeii este întotdeauna un „cuvânt la cuvânt", un răspuns la asemenea revendicare. Acest răspuns provine din răspunderea unei soarte. In măsura în care Zeii aduc existenţa noastră la vorbire, şi noi înaintăm mai întâi în domeniul deciziei, fie că ne consfinţim Zeii, fie că ni-i desminţim.

Abia de aici plecând putem măsura pe de-a întregul ce înseamnă „De când o convorbire suntem..."; de când Zeii ne aduc în discuţie, de când timpul este timpul, de când temeiul existenţei noastre este o convorbire. Propoziţia „limba este cel mai înalt eveniment al existenţei noastre" şi-a căpătat astfel semnificaţia şi întemeierea.

Dar de asemenea se ridică întrebarea: cum începe această convorbire care suntem noi? Cine efectuează acea numire a Zeilor pe nume? Cine prinde în timpul sfâşiat o permanenţă şi o aduce să stea în cuvânt? Hölderlin ne-o spune cu ingenuitatea sigură a poetului. Să auzim cel de-al patrulea cuvânt.

4.

Cuvântul face parte din încheierea poemului „Andenken", „In amintire", şi sună astfel: „Dar ceea ce e să rămână, întemeiază poeţii" (IV, 63). Cu acest cuvânt vine o lumină la întrebarea noastră asupra esenţei poeziei. Poezia este întemeiere prin cuvânt şi în cuvânt. Ce se întemeiază în acest fel? Ceea ce va rămâne. Dar poate să fie întemeiată permanenţa? Nu este aceasta ceea ce există de totdeauna? Nu. Tocmai permanenţa trebue să fie făcută să stea împotriva trecătorului; elementalitatea trebue să fie smulsă din haotic, măsura trebue să fie impusă nemăsurii. Trebue să fie adus în evidenţă ceea ce suportă şi predomină în întregul ei fiinţarea. Firea trebue să fie desvăluită pentru ca să apară fiinţările. Dar această permanenţă este tocmai ceea ce scapă. „Aşa este, repede, fugar, tot ceea ce e din Ceruri; dar nu în zadar" (IV, 163). ca fugarul să rămână este „Incredinţat grijei şi oficiului creatorului de poezie" (IV, 145). Poetul numeşte Zeii şi numeşte toate lucrurile în ceea ce sunt. Dar această numire nu constă doar în a da un nume la ceva ce deja era cunoscut, ci numai întrucât poetul spune cuvântul esenţial; prin această numire este numit ceea ce este ceva ce fiinţează. In acest fel acest ceva se face cunoscut ca fiinţare. Poezia este o întemeiere a Firii în toată puterea cuvântului. Ceea ce rămâne nu va fi după aceea niciodată creat din ceea ce e trecător. Elementarul nu se lasă niciodată sesizat din ceea ce este haotic. Măsura nu se află în afară de măsură. Temeiul nu îl găsim niciodată în abis. „A fi, Fire" nu este niciodată o „fiinţare". Dar pentrucă Firea şi esenţa lucrurilor nu pot fi niciodată socotite şi derivate din ceea ce există, ele trebue întruchipate şi dăruite de bună voie. Un asemenea dar de bună voie este întemeiere.

Dar întrucât Zeii sunt numiţi la origine, şi esenţa lucrurilor ajunge la

cuvânt pentru ca lucrurile să capete mai întâi strălucire, întru atâta existenţa omului este adusă la o relaţionare trainică şi întemeiată. Spusa poetului este întotdeauna nu numai în sensul darului de bună voie, ci şi în sensul robustei instituiri a existenţei umane în propriul său temei (1). Dacă noi concepem această esenţă a poeziei, care este întemeierea Firii prin cuvânt, putem să presimţim ceva din adevărul acelui cuvânt pe care Hölderlin l-a pronunţat pe când el era de mult luat în paza ei de noaptea turburării minţii.

5.

Acest al cincilea cuvânt îl găsim în marele şi în acelaşi timp straniul poem care începe:

„In drăgăstos albastru înfloreşte
metalul de pe turla Bisericii" (VI, 24)

In acelaşi poem spune Hölderlin:

„Răsplata e deplină, şi totuşi omul
locueşte poetic pe acest pământ" (VI, 25)

Ceea ce omul întreprinde şi duce la capăt, este agonisit şi câştigat prin propriile lui străduinţe. „Totuşi" — spune Hölderlin printr'o aspră contradicţie — toate acestea în fond nu sunt de ajuns pentru existenţa umană. Aceasta e în temeiul ei „poetică". Acum înţelegem prin poezie numirea întemeietoare a Zeilor şi esenţa lucrurilor. „A locui poetic" înseamnă a sta în prezenţa Zeilor şi a fi găsit de apropierea esenţei lucrurilor. „Poetic" este existenţa în temeiul ei, ceea ce în acelaşi timp spune: întrucât rezultat al întemeierii nu este niciun câştig, ci un dar.

Poezia nu este doar o podoabă însoţitoare a existenţei, nici numai o sporadică entusiasmare, sau o excitare şi o distracţie. Poezia este fundamentul purtător al istoriei şi nu doar o apariţie a culturii după cum nici numai o „expresie" a „sufletului culturii". Că existenţa noastră este în fond poetică, nu vrea să spună în ultimă instanţă că la drept vorbind nu este decât un joc inocent. Dar nu defineşte chiar Hölderlin însuşi în primul cuvânt călăuzitor poezia drept „această cea mai nevinovată dintre toate îndeletnicirile"? Cum merge această împreună cu ulterioara prezentare a poeziei? Cu aceste spuse ne întoarcem la o anumită întrebare, pusă de noi mai întâi de-o parte. In măsura în care acum răspundem la această întrebare încercăm şi să aducem faţă de ochiul interior, într'o conexiune, esenţa şi a poeziei şi a poetului. Mai întâi a reieşit că tărâmul de manifestare al poeziei este limba. Astfel esenţa poeziei trebue concepută prin esenţa limbii. Dar după aceea a fost clar: poezia este numirea întemeietoare a firii şi esenţei tuturor lucrurilor, şi în acest caz nu

este vorba de o spunere oarecare ci de aceea prin care ajunge la evidenţă tot ceea ce ulterior discutăm şi negociem în vorbirea de toate zilele. De aceea poezia nu consideră niciodată limba ca un material de lucru disponibil, ci poezia însăşi face mai întâi posibilă limba. Poezia este limba originară a unui popor istoric. Aşa că trebue să considerăm lucrurile invers decât s'ar crede, şi anume că însăşi esenţa limbii este înţeleasă prin esenţa poeziei. Baza existenţei umane este convorbirea ca un eveniment specific al limbii. Limba originară însă este poezia ca întemeietoare a Firii. Limba e totuşi „dintre bunuri cel mai periculos". Aşa că poezia este cea mai periculoasă lucrare şi în acelaşi timp „cea mai nevinovată dintre toate îndeletnicirile".

Abia când gândim împreună aceste două determinări, concepem esenţa deplină a poeziei.

Dar este poezia cea mai periculoasă lucrare? Intr'o scrisoare către un prieten înaintea unei ultime vagabondări prin Franţa, Hölderlin spune: „Prietene! Lumea se aşterne în faţa mea luminoasă, ca de obicei, şi mai serioasă; îmi place cum ea se armonizează, îmi place când bătrânul Sfânt Părinte scutură cu mâna, calm, fulgere de binecuvântare din nouri roşiatici! Pentrucă, între altele, ceea ce eu pot vedea din Dumnezeu este acest semn care l-a ales pentru mine. Odinioară aveam energia să jubilez pentru un nou adevăr, pentru un nou aspect a ceea ce este deasupra şi în jurul nostru, iar acum mă tem că nu o mai duc la capăt, ca bătrânul Tantalus, căruia dela Zei îi venea mai mult decât ar fi putut să mistuiască." (V, 321)

Poetul este expus fulgerelor lui Dumnezeu. De aceasta vorbeşte acel poem pe care noi îl recunoaştem drept cea mai pură redare poetică a esenţei poeziei, şi care începe astfel:

„Ca atunci când într'o zi de sărbătoare plugarul
se duce dimineaţa să-şi vadă câmpul ... (IV, 151)

Aici se spune în ultima strofă:

„Dar nouă ne este dat, sub vremuiri dumnezeeşti
Să stea poetul cu fruntea descoperită,
Să prindă raza Tatălui cu propria mână
Şi cerescul dar învăluit în cântec
Să-l împărtăşească poporului.

Şi cu un an mai târziu, după ce s'a întors în casa mamei sale ca un om cu mintile rătăcite, scrie aceluiaşi prieten despre ce îşi amintea din călătoria în Franţa: „Elementul năpraznic, focul cerului şi liniştea oamenilor, viaţa lor în natură, limitarea şi resemnarea lor m'au mişcat adeseori, şi după cum se zice în felul eroilor, pot şi eu spune că m'a biciuit Apolo" (V, 327). Supradimensionala luminozitate a împins poetul în întuneric. Mai sunt necesare alte

dovezi pentru maximul pericol al „îndeletnicirii" lui? Propria soartă a poetului spune totul. Ca o presimţire răsună cuvântul lui Hölderlin în Empedocle:

„... uneori trebue
înlăturat cel prin care vorbeşte spiritul" (III, 154)

Şi cu toate acestea: „poezia este cea mai nevinovată îndeletnicire". Hölderlin scrie aşa într'o scrisoare nu numai ca să-şi cruţe mama, dar şi de oarece el ştie că această inocentă latură exterioară aparţine esenţei poeziei aşa cum valea aparţine muntelui; cum ar putea altfel să fie poezia eficientă şi durabilă, dacă poetul nu ar fi „expulzat" („Empedocle", III, 191) din banalitatea de toate zilele şi nu ar fi protejat împotriva ei prin aparenţa inocenţei oficiului poetic?

Poezia arată ca un joc şi totuşi nu este. Jocul aduce oamenii împreună, dar aşa fel încât fiecare uită de sine. In poezie se întâmplă contrariul, pentrucă omul este adunat în temeiul existenţei lui. In acest fel el ajunge la pace; desigur nu doar la pacea aparentă a inactivităţii şi a golului de gânduri, ci la acea infinită pace în care toate forţele şi relaţiile devin active (vezi scrisoarea către fratele său din 1 Ianuarie, 1799, II, 368).

Poezia trezeşte iluzia nerealului şi a visului în contrast cu sgomotoasa realitate accesibilă, în care noi credem în intimitatea noastră. Şi totuşi este exact invers, pentrucă ceea ce spune şi preia poetul este realul. Aşa mărturiseşte Panthea din Empedocle, cu prea clara ştiinţă a prieteniei (III, 78):

... viaţă este a fi el însuşi
iar noi ceilalţi suntem un vis despre ea.

Aşa se pare că esenţa poeziei se clatină în propria desvăluire a laturei exterioare şi totuşi stă neclintită. Ea este chiar în esenţa ei întemeiere, ceea ce înseamnă: temelie neclintită. Este adevărat că fiecare întemeiere este un dar cu titlu graţios, şi Hölderlin aude spunându-se: „Liberi sa fie, ca rândunelele, poeţii!" (IV, 168). Dar această libertate nu este arbitrarietatea lipsită de orice obligaţie, ci este cea mai înaltă necesitate.

Poezia ca întemeiere a firii este de două ori obligată. In raport cu această mai intimă lege, cuprindem pentru prima oară esenţa ei în întregime. A poetiza este la început numirea Zeilor. Dar cuvântului poetic îi revine puterea de a da nume atunci când Zeii înşişi ne aduc la vorbire. Cum vorbesc Zeii?

„... şi semne către noi
sunt din vechi vorbirea Zeilor" (IV, 125)

Spusa poetului este captarea acestor semne pentru a le transmite mai departe poporului său. Această captare este o recepţie şi în acelaşi timp o nouă trans-

mitere; pentru că poetul descifrează în primele „semne" ceea ce s'a împlinit şi ceea ce vede el pune curajos în cuvânt, pentru ca să prezică încă-ne-împlinitul. Astfel:

„... sboară îndrăzneţul spirit, ca vulturul
în furtună, profeţind Zeii ce vor veni" (IV, 135)

Intermedierea Firii este legată de semnele Zeilor. Şi totodată cuvântul poetic este numai interpretarea „vocii poporului". Aşa numeşte Hölderlin legendele în care îi este amintită unui popor apartenenţa la fiinţarea în totalitatea ei. Dar adeseori această voce amuţeşte, istovindu-se în ea însăşi. Ea nu poate în genere să spună dela sine ce este al ei însăşi, ci are nevoe de cel care s'o interpreteze Poemul care poartă ca titlu „Vocea poporului" ne-a ajuns în două versiuni. Mai ales strofele finale sunt diferite, dar în aşa fel încât se întregesc. La prima versiune încheierea este următoarea:

„Pentrucă este pioasă cinstesc
liniştita voce a poporului de cel
din Ceruri iubită,
dar din voia Zeilor şi a oamenilor
ea nu este întotdeauna paşnică" (IV, 141)

La aceasta se adaugă a doua versiune:

„... şi de bună seamă
sunt bune legendele, pentru că sunt
aducere aminte de ce e mai înalt, dar
e nevoie de cineva să tâlmăcească cele sfinte" (IV, 144)

Aşa este esenţa poeziei structurată în legile contradictorii şi armonice ale semnelor dela Zei şi vocea poporului. Poetul este întotdeauna între unii şi alţii, între Zei şi popor. Dar numai şi numai în acest „între" se decide ce este omul şi unde îşi situează el existenţa. „Poetic locueşte omul pe acest pământ". Neîncetat şi mereu tot mai sigur Hölderlin şi-a consacrat cuvântul poetic în mulţimea imaginilor din acest tărâm intermediar, mereu tot mai simple. Aceasta ne îndeamnă să spunem că el este poetul poetului. Putem noi să mai credem că Hölderlin se înăbuşe într'un sterp narcisism extrem, din lipsă de plinătate? Să nu recunoaştem că acest poet gândeşte din temeiul şi în miezul Firii cu o maximă impetuozitate? Lui Hölderlin însuşi îi aparţine cuvântul pe care l-a spus despre Oedip într'un poem de mai târziu, „In drăgăstos albastru înfloreşte...":

Probabil că Regele Oedip
Are un ochiu prea mult" (VI, 26)

Hölderlin poetizează esenţa poeziei, dar nu în sensul unui concept valabil în afară de timp. Această esenţă a poeziei aparţine unui anume timp. Dar nu aşa fel încât să-şi adapteze acel timp care vine. Acesta e timpul de carenţă constă într'o îndoită lipsă şi negaţie: în ne-mai-prezenţa Zeilor fugiţi, şi în încă ne-prezenţa celui ce vine (2.).

Esenţa poeziei pe care Hölderlin o întemeiază, este istorică în cel mai înalt grad, pentrucă anticipează un timp istoric. Ca esenţă istorică este însă unica esenţă esenţială.

E un timp oropsit şi de aceea îl redă aşa deplin, încât adeseori paralizat de gândul la cei ce au fost sau în adăstarea celui ce va veni, ar dori numai să adoarmă în acest aparent gol.

Dar el rezistă în neantul acestei nopţi. In măsura în care poetul rămâne la el însuşi, cu destinaţia lui în cea mai înaltă izolare, este reprezentativ şi adevereşte poporului său adevărul. Aceasta anunţă strofa a şaptea din elegia „Pâine şi vin" (IV, 127). In ea este spus poetic, ceea ce aici nu putea fi redat decât în cursivitatea gândirii:

„Dar noi venim prea târziu, prietene. Zeii trăesc, într'adevăr,
Dar peste capetele noastre, dincolo, în altă lume.
Acolo ei lucrează la nesfârşit, dar parcă nu bagă de seamă
Că noi mai trăim. Aşa de mult ne cruţă Cereştii.
Pentru că nu întotdeauna se'ncumetă vasul şubred să-i cuprindă,
Şi numai vremelnic omul îndură plinătatea dumnezeiască.
Noi toată viaţa îi visăm pe Zei. Dar şi rătăcirea
Ne-ajută, ca somnul; iar nevoia şi noaptea ne întăresc,
Până când cresc îndeajuns eroii în leagăne de aramă
Cu inimi şi puteri ce-i fac asemeni Cereştilor.
După aceea vin cu tunetul. Dar mie adesea mi se pare
Că e mai bine să dorm decât să veghez fără prieteni ce-mi seamănă
Şi să adăst. Dar ce să fac şi să zic între timp nici eu
Nu ştiu. Dar de ce să mai fie poeţi într'un timp oropsit?
Ei totuşi sunt, zici tu, ca preoţii hirotoniţi ai viţei de vie
Care în sfânta noapte umblă din ţară în ţară.

1.

In ce măsură „suntem" în „cuvânt", cum ne arată Heidegger, spune, în felul lui şi Socrate în Cratylos. După ce constată, cum am văzut la început, ce fel de calităţi se cer „dătătorilor de nume", „nomotheţilor", Socrate explică ce vrea să spună, trecând la o surprinzătoare semantică, posibilă pe când lumea nu suferea de unele manii care pustiesc azi poezia şi literatura sau filosofia în genere, toate reduse din ce în ce mai mult la obsesia numită „comunicare": Dacă sunt cercetare nume de prin alte provincii, se constată cu uşurinţă ce vor să spună. De pildă ceea ce numim noi „usia" mulţi numesc „esia", iar alţii „osia". Ei bine, după firea cugetării înşăşi, se cade ca „esenţa" lucrurilor să

fie arătată de noi prin HESTIA, dela „esía"; de asemenea numele Hestia este la fel de potrivit şi când vrem să indicăm prin el ceea ce participă la fiinţare („usia"). Pentrucă noi înşine spuneam în vechime tot „esía" pentru „fiinţare" („usia"). Pe lângă acestea, dacă vom gândi în lumina jertfelor pentru Zei, reconstruim în felul următor cugetarea celor ce au stabilit aceste nume: înainte de toţi Zeii, Hestia este cea dintâi căreia rămâne firesc să-i aducă oamenii sacrificii, deci cei ce-au numit Hestia „esenţa tuturor lucrurilor". (PLATON — „Cratylos", text stabilit şi tradus de Louis Meridier, „Les Belles Lettres", Paris 1961). Pe Histia o cunoaştem sub numele roman, Vesta. Socrate nu ţinea seamă de filologii de azi, care spun că „Estia", cu spirit aspru „Hestia", vine dela „esria" care înseamnă vatră, şi cultul Hestia-Vesta este cultul vetrei, sau al „căminului", care este simbolul casei, al familiei, al continuităţii familiale sau chiar civice cum era cultul roman al focului păzit de Vestale. In orice caz este vorbe în această rădăcină de ideea „permanenţei", şi aceasta este însuşi acel româneşte zis „este" de care se ocupă toate filosofiile, de când sunt ele. Creatorul acestei evidenţe, niciodată definibile, a lui „este", a fost şi al Zeiţei corespunzătoare, „mama tuturor lucrurilor", care face parte dintr'un „conventum" de 12 Zei în jurul lui Jupiter. Pentru toţi aceştia se aduceau jertfe, şi întotdeauna se începea cu Vesta, cum spune Socrate. De ce se sacrifica mai întâi pentru Vesta? Pentru că ea era temeiul tuturor lucrurilor, ea era „a fi un sine însuşi", cum arată semantica lui Socrate. Aşa că *naşterea* numelor, „nomogenetica", este un eveniment complex, în care sacrul se împleteşte cu umanul prin „inspiraţie", şi numai astfel fiinţa umană se defineşte inconfundibil ca atare, adică atunci când omul s'a găsit pe sine identificându-se l-a găsit şi pe Zeul care se confundă cu „este", deci Vesta.

Cel ce asemeni descoperitorului de izvoare găseşte şi este purtătorul acestei permanenţe a calităţii pe care o numim „este" şi pe care o ţine ca într'un potir în „cuvânt" e poetul. Aşa cum focul Vestei, simbol al permanenţei lui „este" nu trebue să se stingă, nici cuvântul poetului nu trebue înnăbuşit.

Rădăcinile cuvintelor „esse", „Vesta", „esenţă", comune la Greci şi Romani, au rămas până la noi în „este". Permanenţa lui „este" nu o mai avem în „Vesta", ci în Fecioara, o avem în „Eu sunt Cel ce este", o avem în actualitatea liturgică, „luaţi, mânacaţi şi beţi, acesta *este* sângele şi trupul Meu", „este" rămâne etern prezent şi inefabil cu „Cel ce *este* mai înainte de toţi vecii". „Este" a fost intuit, cum ne arată Heidegger prin Hölderlin, când limba a ajuns să dea „mărturie" (atestare) de existenţa noastră. „Universalitatea" firii umane nu se reduce la un grup sau altul de limbi cu rădăcini comune, ci ea este împărţită în mari „familii" de cuvânt, şi nu există niciuna dintre aceste „familii" care să nu aibă „cuvântul" întemeietor şi transmiţătorul lui. Ceea ce afirmă Hölderlin şi continuă Heidegger, revalorificând ceea ce ştia şi Socrate, îşi are analogie verificabilă în toate familiile mai mari sau mai mici, pe care le numim convenţional „culturi". Ne resemnăm în faţa termenului „cultură", pe care Heidegger, pe bună dreptate, nu îl iubea cu deosebire, dar cât de cât prin el se marchează graniţele dintre diversele „limbi de origine".

2.

In „Purgatoriu", la sfârşitul cântului IV, Dante evocă întâlnirea lui cu Belacqua, un fost constructor de instrumente muzicale, care fusese aşa de leneş încât nu se ridica în picioare decât ca să meargă la masă ori la culcare. De acest păcat Belacqua nu s'a căit decât o singură dată, când şi-a dat duhul. Acum, în Purgatoriu, se aşezase la mijlocul drumului către ceruri, unde „abbracciave le ginocchia, / Tenendo il visu giu tra esse basso", adică „îşi îmbrăţişa genunchii / cu faţa sprijinită pe ei" („Purgatorio", IV, 107—108). Acest nevolnic, rămas nehotărît la mijlocul drumului, este o imagine plastică însă grotescă a dramaticei situaţii limită pe care o stabileşte Hölderlin în momentul în care un Zeu era plecat dintre oameni şi altul încă nu venea. In această stare de tranziţie, Hölderlin spune în alt fel că nu e nimic de făcut altceva decât de intrat într'un fel de adormire, care cel mult ar putea să fie presimţitoare. Când marele critic italian din secolul trecut, Francesco de Sanctis, spune că Dante este un imens poet dar nu are „fantezie", se înşală, pentrucă Dante are adevărata fantezie a poetului, care este profeţia. „Toposul" închipuit de Dante, al omului rămas la mijloc de drum, a fost găsit şi de Hölderlin, cu deosebirea că nu mai este vorba de un păcătos nevolnic, ci de o vreme „oropsită", uitată de Dumnezeu; e deci vorba de un capitol păcătos al istoriei omenirii, care începe în epoca poetului, cu Revoluţia Franceză, şi nu se termină nici azi. Viziunile geniilor din trecut, ca în poemul lui Dante, pot să se reducă la situaţia unei persoane, dar nu mai puţin aceste situaţii personale pot fi prefigurarea unor situaţii istorice viitoare, şi astfel dela „toposul" lui Dante, Belacqua, se trece la „toposul" lui Hölderlin, şi drumul dintre aceste două toposuri continuă şi azi, într'o progresie planetară spăimântătoare, pentrucă azi toată umanitatea este în situaţia lui Belacqua, iar preoţii nici nu se mai ştie dacă mai au forţa de presimţire a lui Hölderlin.

O situaţie a omenirii nu se poate defini niciodată destul de cuprinzător politic, sau economic, de „social" nici nu mai vorbim pentrucă până la urmă se dovedeşte că aceasta nu este nimic, dar se poate defini spiritual. Lumea de azi, în ciuda marilor deosebiri politice şi economice dintre diverse părţi ale lumii, este în întregimea ei un fel de gigantic Belacqua, pentrucă majoritatea lumii de pretutindeni este în aceeaşi deficienţă de iubire, de credinţă, de nădeje, şi din acest motiv versurile lui Dante şi Hölderlin sunt de o izbitoare actualitate. Când Dante îl întreabă în Purgatoriu pe Belacqua, „ma, dimmi, perchè assiso/Quiritta sei?", „spune-mi de ce te-ai pus aici pe şedere?", Belacqua răspunde: „Frate l'andare in su que porta? / Chè non mi lascerrebe ire ai martiri / L'angel di Dio, que siede in sulla porta", „Frate, mersul ce mi-ar aduce? / Când nu m'ar lăsa să ajung la cei ce pătimesc / Ingerul lui Dumnezeu ce stă la poarta Lui?" („Purgatorio", IV, 127-129).

Peste cinci secole, Hölderlin avea să se plângă: „Dar ce să fac şi ce să

zic între timp nici eu / Nu știu", după ce spusese „Dar mie adesea îmi pare că e mai bine să dorm".

La alte două sute de ani, deci la șapte secole după Belacqua, „neamurile toate" au căzut în „vremi oropsite", și alcătuesc o lume, care ca în epoca Revoluției Franceze urmată de furia soldătească napoleoniană, a primit în acest secol două maxime lovituri succesive, în două războaie mondiale, și de vreo treizeci și cinci de ani nu mai poate să-și revină, să se regăsească. Acest lucru se vede azi în toată literatura paralelă cu acțiunile și inacțiunile populațiilor lumii la sfârșitul celui de al doilea mileniu, despre care un eretic genial, Gioacchino di Flora, a spus că este mileniul Sfântului Duh, al libertății, urmând ca al patrulea să fie, dacă urmăm această judecată al unei Trinități regăsite în oameni. Dar nimic nu oferă o asemenea grandioasă perspectivă, toți oamenii stau azi ca Belacqua la mijlocul drumului și nu vor să mai urce un pas mai sus. In timpul oropsit de azi orice gest anulează pe cel precedent dacă a fost pozitiv sau nu îl îndreaptă dacă a fost negativ, se face tot ce e posibil pentru a se împiedica orice continuitate care nu este posibilă decât prin neîncetata valorificare a unei permanențe constitutive, cum vorbește Heidegger referindu-se la actul poetic întemeietor; orice gând luminos este imediat redus la negură prin îndoială, orice salt este imediat tăiat de o bruscă paralizare, totul este redus la orizontul unei indefinite mlaștini, care în literatură a ajuns să domine, fie cu „noul roman" sau cu drama ajunsă caricatură prin supra-politizare în Occidentul de azi, și cu toată literatura „realismului socialist" dusă la ultimele consecințe în cealaltă parte a lumii. Și o literatură și alta sunt la fel de orizontale, la buza pământului, lipsite de orice freamăt al vreunei știri prinsă din „mai de sus".

In schimb și Dante și Hölderlin, mărturisesc nădejde. Dante: „Se orazione in prima non m'aita / Che surga su di cor che in grazia viva; / L'altra che val, che in ciel non è udita?", „Dacă între timp nu mă ajută vreo rugă / Țâșnită dintr'o inimă plină de har: / La ce mi-ar fi bună alta neauzită în cer?" („Purgatorio", IV, 134—136). Nădejdea este implicată în însăși credința că mai există, că mai poate exista, *o inimă care trăiește în har,* lucru pe care dacă cineva l-ar spune azi într'o „discotecă" ar stârni în cel mai bun caz râsul, ca să nu mai spunem ce-ar stârni la „intelectuali". Inima care trăiește în har și intervine pentru păcătos ar trebui să fie azi cel puțin pe măsura unui popor capabil să se scuture de veștejirea în care se află toate popoarele. La cinci sute de ani după Dante, Hölderlin anunță și el o nădejde, după ce timpul lui era părăsit de Dumnezeu: „Weiss ich nicht und wozu Dichter in dürftiger Zeit? / Aber sie sind, sagst du, wie des Weingottes heilige Priester, / Welche von Lande zu Land zogen in heiliger Nacht", „Și de ce să mai fie poeți în vremi oropsite? Dar ei sunt, zici tu, ca preoții hirotoniți ai Zeului viței de vie, / Care în noaptea sfântă umblă din țară în țară" (Hölderlin, „Brot und Wein"). Atâta vreme cât lumea n'a uitat de „Zeu", chiar dacă acesta a fugit, rămân poeții care să-i anunțe mereu întruparea, în „noaptea sfântă", și astfel „cuvântul" ține permanența fundamentală.

Intrebarea este, ce s'a mai ales azi de această nădejde a lui Hölderlin? Deja dela Dante la Hölderlin știm că s'au întâmplat multe rupturi, tot mai violente, de origini, iar distanța între lume și Mântuitorul ei a crescut tot mai mult. Astăzi însă este îndoielnic dacă mai putem spune cu Hölderlin despre poeți că ei umblă să vestească ceva, pe urmele foștilor preoți. Poeții abia se mai luptă, din ce în ce mai greu, pentru o modestă supraviețuire... profesională, într'o lume zdrobită de industrie, ideologie și destrucție ecologică. Poeții sunt azi de prisos, și se mențin doar în cercuri prietenești mai mult sau mai puțin ezoterice.

Către sfârșitul secolului XVIII au trăit ultimii poeți cu darul profetic, iar doi dintre ei, două genii, au fost Hölderlin și Novalis, amândoi scoși din lume în jurul vârstei christice, unul prin întunecarea minții, altul răpus de boală. Cam în același timp cu Hölderlin, Novalis avea să lase și el un mesagiu al nădejdii, ultima dintre virtuțile teologale prin care s'a făcut Europa, a cărei unitate în spiritul acestei nașteri a conjurat-o Novalis în scrierea lui „Die Christenheit oder Europa", și care se încheie cu următoarele cuvinte: „Aveți doar răbdare. Timpul sfânt al păcii eterne în care capitala lumii va fi Noul Ierusalim, va veni; și până atunci fiți voioși și plini de curaj în mijlocul primejdiilor seculare, însoțitori ai credinței mele, binevestiți în cuvânt și faptă dumnezeiasca Evanghelie și rămâneți credincioși până la capătul adus de moarte, adevăratei, nesfârșitei credințe". (Nur Geduld, sie wird, sie muss kommen die heilige Zeit des ewigen Friedens, wo das neue Jerusalem die Hauptstadt der Welt seyn wird; und bis dahin seyd heiter und muthig in den Gefahren der Zeit, Genossen meines Glaubens, verkündigt mit Wort und That das göttliche Evangelium, und bleibt dem wahrhaften, unendlichen Glauben treu bis in den Tod").

In poemul inițiatic „An Tieck" („Lui Tieck") își exprimă poetic Novalis mesagiul său de nădejde. Mișcarea romantică a descoperit în lumea culturii superioare folclorul, făcând astfel, peste Renaștere, și peste modernitatea iluministă, o punte de relegare cu Evul Mediu, timpul originar al Europei ca unitate sui generis în lume, și poeții romantici s'au întors la noțiunea de „poeta vates", poetul profetic, pe care Heidegger îl descoperă analizând cu o extraordinară forță dialectică, poemul inedit al lui Hölderlin „Wie wenn am Feiertage". In poemul dedicat lui Tieck, Novalis vorbește de mesagiul misticului Jakob Böhme (1575—1624), a cărui operă principală se cheamă „Aurora", și este un fel de „Bună Vestire" a unui geniu inspirat, despre care Hegel a spus că este cel dintâi filosof german. Novalis, care de altfel a tradus „Egloga IV" a lui Virgiliu, în care se anunță omenirii „vârsta de aur", deci o „aurora a lumii", îl evoca astfel pe Böhme cu „Aurora" lui: „Verkündiger der Morgenröte, / Des Friedens Bote sollst du sein, / Sanft wie die Luft der Morgenröte / Des Friedens Bote sollst du sein, / Sanft wie die Luft der Harf' und Flöte / Hauch' ich dir meinen Atem ein", „Anunțător al zorilor / Crainic al păcii să fii / Dulce ca aerul în harpă și flaut / Iți dărui răsuflarea mea". Apare clară ideea transmiterii a ceea ce este mereu în mișcare dar statornic și inepuizabil, suflul originilor care străbate toate devenirile și tre-

cerile istorice. Nădejdea este ea însăşi simbolizată la Novalis în culoarea cerului, „albastru", şi o găsim într'un vers din penultima strofă a poeziei citate: „Und bade dich im ew'gen Blau", „Şi scaldă-te'n etern albastru" (Novalis, „An Tieck"). Intr'una din cele două versiuni ale acestei poezii, Tieck este prevăzut ca anunţător al unui nou eon milenar: „Du wirst das letzte Reich verkünden, / Was tausend Jahre soll bestehen; / Wirst überschwenglich Wesen finden / Und Jakob Böhme wiedersehen", „Vesti-vei ultima Impărăţie / Care va fi de un mileniu / Găsi-vei infinita Fire / Şi iarăşi vei vedea pe Jakob Böhme". Intoarcerea la „poeta vates", la poetul care anunţă „temeiul" sensului existenţei noastre, a fost o ultimă svâcnire, în preajma „stupidului secol al XIX-lea", din care a ieşit, ca puiul din ou, „monstruosul secol al XX-lea".

Ultimul romantic al lumii, Eminescu, de fapt contemporan cu Nietzsche, care anunţa şi el în felul său o „aurora" după catastrofă, însă a rămas într'un „monolog" care excludea orice „convorbire", a scris mai multe poezii echivoce, în sensul că aparent ele ar fi elegii erotice, dar în realitate ascund un sguduitor mesagiu al geniului care îşi dă seama că se află într'un timp oropsit. Melancolia de nevindecat a lui Eminescu se trage din faptul că acest geniu se trezea într'o lume care nu îl solicita în niciun fel şi care nu arăta că în viitor va mai fi vreodată nevoe de „poeta vates". „Albastrul" lui Novalis îl regăsim în „Floare albastră", una din poeziile echivoce de care vorbeam, în sensul că nu este vorba de tristeţea pe care o provoacă un elan erotic contrariat, ci de tristeţea existenţei însăşi care nu mai poate să-şi verifice semnificaţia în această istorie. Poezia se termină cu următoarele versuri: „Floare-albastră! Floare-albastră! / Totul este trist în lume". Contrastul dintre poetul care vesteşte permanenţa lui „este" şi lumea intrată în regimul memoriei ce nu ţine nici dela mână până la gură, este ca „dela cer la pământ", iar cum ruptura dintre acestea două se definitiva în timpul lui Eminescu acesta era îndreptăţit să spună „totul e trist".

Poetul a intuit ieşirea lumii din „regimul cuvântului" ca să între în regimul „vorbei goale", care nu mai întemeia nimic, ca şi în succesivele „Românii" dintre care niciuna nu a reuşit să se smulgă din cercul magic al procesului unei desfaceri totale. Secole întregi lumea a fost pregătită pentru un singur proces culminant, ce se petrece sub ochii noştri: în locul unei permanente „întemeieri" s'a instituit „desfiinţarea totală" ca anti-esenţă a istoriei. A mai fost, în pen-ultimul moment, cel puţin un geniu dintr'o ţară misterioasă ca un fel de codru al veşniciei. Dacia, despre care nu ştim nici acuma nimic, ca să recunoască „desfiinţarea totală" şi astfel să spună că „totul e trist". Şi acest „totul" trece de graniţele în veci misterioasei Dacia, incluzând întreaga planetă. Mica noastră planetă, ajunsă un pumn de pământ în bătaia tuturor vânturilor din golurile ne-fiinţării.

HORIA STAMATU
Freiburg i. Br., Ianuarie 1981

LIMBA ROMÂNĂ CA LIMBĂ ROMANICĂ RĂSĂRITEANĂ

Limba română împreună cu dialectele ei (macedoromân, meglenoromân şi istroromân) este considerată de lingvişti ca limbă romanică răsăriteană. Ea formează, împreună cu italiana centrală şi de sud, grupul romanic de est. Celelalte limbi romanice ca franceza, portugheza, spaniola, catalana, provensala, italiana de nord şi sarda, aparţin grupului vestromanic.

Din alte puncte de vedere limba română a fost numită uneori pur şi simplu limbă balcanică. Această denumire corespunde numai în parte adevărului şi anume dacă luăm în considerare că ţinutul în care s'a născut şi s'a desvoltat limba română se întindea la început atât la nord cât şi la sud de Dunăre şi cuprindea deci şi o parte din aşa zisa Peninsulă Balcanică. Această denumire nu mai are însă astăzi nici o valoare.

Unii istorici germani, şi mai ales Fritz Valjavec, i-au încadrat pe Români în aşa numita Europă de sud-est, care mai cuprinde pe Slovaci, Maghiari, Bulgari, Albanezi, Sârbi şi Croaţi. Valjavec a fost în Germania întemeietorul Institutului sud-est european, al Societăţii sud-est europene şi al revistei „Südost Forschungen" din München, care se ocupa cu diferite probleme ale acestor popoare. Românii au pierdut prin Valjavec prea de timpuriu un mare cunoscător al istoriei lor şi în acelaşi timp un mare prieten al lor.

Este ştiut că imperiul roman se întindea în secolul II al erei noastre în Sud-estul Europei, atât la nord cât şi la sud de Dunăre, din nordul şi estul Carpaţilor până la Marea Neagră şi Marea Adriatică. Pe o mare parte din acest ţinut, în care se vorbea, afară de latină, greaca şi albaneza, s'a născut poporul român. Odată cu apariţia Slavilor şi aşezarea lor printre Români prin secolele V-VI, acest ţinut locuit de Români s'a strâmtorat mereu. Românii au trăit un timp la un loc cu Slavii, atât la nord cât şi la sud de Dunăre, Slavii au fost aceia care i-au despărţit pe Românii din nordul Dunării de cei din sudul acestui fluviu, silindu-i tot mai mult să se retragă la nord, în Carpaţi şi în văile lor. iar la sud în Munţii Pindului şi în Epir.

Au venit apoi Bulgarii, de origine mongolă, care s'au slavizat în curând şi s'au aşezat şi ei printre Români. Procesul de desnaţionalizare şi de asimilare a fost deci reciproc. Românii care au putut rezista în sudul Dunării alături de Bulgari, i-au despărţit pe aceştia de Sârbi şi au făcut ca deosebirile dintre aceste două idiomuri slave să se accentueze şi mai mult. În nord, Maghiarii au ocupat în mare parte un ţinut locuit de Români, aşa că şi aici Românii au pierdut mult teren. Totuşi limba română se vorbeşte astăzi în sudestul Europei de o populaţie de peste 20 de milioane de oameni, mai mult deci decât fiecare dintre popoarele care înconjoară pe Români peste tot, cu excepţia Ucrainenilor.

Toate cele nouă limbi romanice de astăzi, din Portugalia până în România (a zecea, limba dalmată, a dispărut pe la începutul secolului trecut) au aceeaşi origine, adică limba latină populară, numită şi latina vulgară. Ceea ce deosebeşte limbile romanice între ele este, în primul rând, aşa numitul substrat, adică baza peste care s'a suprapus limba latină. Acest substrat este în sudvestul Euro-

pei iberic, în vest celtic şi la Români tracic sau traco-dacic. A venit apoi adstratul sau superstratul, care în vest este germanic şi arabic, la Români slav, grec şi maghiar.

Pe când în Vest studiul limbilor romanice a început de timpuriu (Dante însuşi vorbeşte de limbile romanice în lucrarea sa „De vulgari eloquentia" în secolul XIV), el apare le Români târziu. Despre firea şi caracterul limbii române găsim unele date la cronicarii români din secolul XVII şi la Dimitrie Cantemir în secolul XVIII. Studiul limbii române pe baze ştiinţifice începe însă la Români abia în secolul XIX.

Este firesc că limba română, prin poziţia ei, i-a interesat pe slavişti în mod deosebit. Unii din aceştia au stabilit în secolul trecut nişte norme şi teorii, fără să ia mult în considerare caracterul romanic al limbii române. Astfel mai ales marele slavist austriac F. Miklosich, pentru care aproape orice cuvânt care se afla în limba română şi avea o formă puţin asemănătoare într'o limbă slavă, era dela sine înţeles de origine slavă. Abia în secolul nostru a atribuit linguistul Petar Skok, slavist şi în acelaşi timp romanist, din Zagreb, limbii române rolul ce i se cuvine atât între limbile romanice, cât şi între limbile din sud-estul Europei, care o înconjoară. Skok a respins mai ales afirmaţiile lui Miklosich şi Berneker, care atribuiau influenţei germanice din Panonia toată terminologia creştină a Slavilor.

Mai este însă mult de studiat, de rectificat şi de completat în această privinţă, pentru a pune lucrurile bine la punct.

Limba latină a coloniştilor romani care au fost aduşi de Traian şi după Traian în Dacia, s'a suprapus, cum am mai spus, în sud-estul Europei, diferitelor limbi vorbite de seminţii trace (geto-dace). De oarece aceşti Traci erau învecinaţi cu Ilirii, limba română are unele asemănări cu limba Albanezilor, urmaşii Ilirilor. Astfel un grup de cuvinte sunt comune ambelor limbi şi sunt deci preromane. Tot comun cu albaneza are limba română, ca singura limbă romanică, postpunerea articolului hotărît, care pare şi ea datorită substratului preromanic.

De aici şi până la afirmarea care s'a făcut că asemănările dintre limba română şi limba albaneză are fi atât de mari, încât este imposibil ca limba română să se fi născut pe alt teritoriu decât cel alături de Albanezi, este cam departe. Astfel de afirmări interesate şi tendenţioase se mai fac astăzi numai de cei care nu cunosc limba română decât în mod superficial şi care au interes ca ea să nu se fi desvoltat şi în nordul Dunării, unde trăiesc astăzi Maghiari (în Transilvania, de exemplu).

S'a spus că felul de a număra în limba română dela 11-19 şi zecile dela 20-90 ar fi de origine balcanică, deşi numeralele ca atare sunt de origine latină. De asemenea şi rara întrebuinţare a infinitivului, care este înlocuit în română, bulgară, sârbo-croată, albaneză şi greaca modernă prin subjonctiv (conjunctiv). De exemplu „eu vreau să cânt", dar şi „încep a cânta". Deci ceea ce asemănă limba română cu limbile balcanice este tocmai ceea ce o deosebeşte de celelalte limbi romanice.

S'a constatat că ceea ce în linii generale este ca vocabular în limbile ro-

manice din Vestul şi sudul Europei de origine germanică, în limba română este de origine slavă. Astfel mai ales noţiuni pentru arta războiului şi pentru administraţia statală sau locală. În vest avem *guerra, guerre* (germanic), în română *război* (slav); în vest *albergo, auberge* (germanic), în est *cârciumă* (slav). În vest *bourg, borgo*, în română *târg*, în vest *baron, marquis*, în română *boier* şi multe altele. În toponimie şi onomastică e acelaşi lucru.

Mai ales în ce priveste înfluenţa limbii slave vechi asupra limbii române s'au făcut afirmaţii exagerate şi chiar false.

Este lucru cunoscut că cea mai mare influenţă străină asupra limbii române este influenţa slavă. Aceasta se datoreşte faptului că sute de ani a existat o simbioză, o trăire împreună, în comun, între Slavi şi Români, atât în nordul cât şi în sudul Dunării şi că Slavii i-au găsit pe Români la venirea lor complet neorganizaţi din punct de vedere politic, aşa că aceştia au primit dela Slavi o mulţime de cuvinte şi expresii privind organizarea politică şi administrativă.

În ce priveşte agricultura, există şi aici influenţă slavă. De sigur că Românii au practicat agricultura dela începutul existenţei lor, deci cu mult înainte de venirea Slavilor. Dar aceştia au adus cu ei anumite lucruri, unelte pe care Românii le-au preluat împreună cu numele lor (*greblă, sită* ş.a.). Contactul dintre Români şi romanitatea vestică n'a mai existat la venirea Slavilor, aşa că Românii au părăsit o serie de nume şi expresii latineşti, adoptând altele dela Slavi. Este ştiut că un cuvânt vine împreună cu lucrul, cu obiectul respectiv. Dacă acesta dispare, atunci nu mai rămâne mult nici numele. Cuvântul *a ara*, ca acţiune, a rămas latin. Cuvântul *plug* a fost luat dela Slavi. Macedoromânii mai păstrează latinescul *aratru*. Numele cerealelor ca *grâu, secară, orz, mei* au rămas latineşti. *Ovăz* a fost luat dela Slavi. Întreaga terminologie a culturii pământului (dela arat şi până la măcinat şi copt) dovedeşte la Români că ei s'au ocupat cu agricultura şi înainte de venirea Slavilor.

La fel este cu terminologia religioasă. Românii sunt (cu excepţia Grecilor), cel mai vechiu popor creştin din Sudestul Europei. Poporul român n'a devenit creştin, ca toate popoarele care-l înconjoară. El s'a născut ca popor creştin. Terminologia sa creştină de bază este deci de origine latină. Nu împrumutată din latină ca la Germani şi la Slavi, ci moştenită din latină. Şi aici s'a întâmplat însă ca şi cu terminologia politico-administrativă. Când Slavii au devenit în secolul IX creştini şi s'au organizat bisericeşte, le-au impus şi Românilor o parte din terminologia lor, pe care o împrumutaseră din latină si din greacă. Însă şi aici s'a mers în linguistică prea departe. Era de ajuns ca un cuvânt românesc să se afle şi în una din limbile slave, pentru a afirma că a fost împrumutat din slavă. Aşa şi-au dat silinţa slavişti din cei amintiţi ca Miklosich, Berneker şi apoi şi alţii să dovedească cuvinte româneşti ca *popă, sfânt, Crăciun, Rusalii* ar fi fost luate dela Slavi. Noi am încercat de exemplu să dovedim în altă parte că cuvântul *popă* este la Români un cuvânt precreştin, căci la Romani *popa* era un servitor al templului, care pregătea animalele pentru sacrificu. Despre acest *popa* scrie de ex. lexicograful italian

Forcellini în al său „Totius latinitatis lexicon": popa propire est victimarius, h. e. minister sacerdotis, victimas ad altare admovens, ac feriens: idem erat etiam victimarum venditor: item sacrificulus, qui circa domos, sacrificiis familias purgaturus, oberrabat. Apparebat ab umbilico involutus veste, nudus cetera". Românii își amintesc de meseria brutală a acestui *popa* păgân când spun între altele: „a da pielea (ortul) popii", sau când amenință pe copiii mici neascultători că „taie popa limba", sau pe cineva când i se spune: „eu ți-s popa", „cu minc ți-ai găsit popa". Dacă deci Românii îl au pe acest popa, de ce e nevoie să-l fi luat dela Slavi? Dificultățile fonetice sunt, după cum iarăși am arătat în altă parte, numai aparente.

La fel este cu cuvântul românesc *sfânt*. Românii au avut tot timpul până astăzi cuvântul latinesc *sânt* din *sanctus*. Și astăzi se spune *Sânt Ilie*. *Sântă Măria, Sân Giorgiu, Sâmedru* (Sfântul Dumitru) ș. a. Când limba slavă bisericească veche a devenit limba bisericii române, cuvântul românesc *sânt* s'a încrucișat cu slavul *sfent* și a dat forma actuală *sfânt*, așa că *sfânt* nu e un împrumut direct din slavă.

Cuvântul românesc *Crăciun* este de origine precreștină. Este cuvântul latinesc *calationem*, care stă în legătură cu cuvântul *Calendae*. Dacă Maghiarii au *karácsony*, și în limbile slave există cuvinte asemănătoare, e mult mai probabil ca acestea să fi fost luate dela Români. Cuvântul românesc *Rusalii* este și el precreștin. Este latinescul Rosalia, sărbătoarea rozelor, care se ținea în luna Mai în legătură cu cultul morților. Este știut că unele sărbători păgâne, ca și unele figuri din mitologia păgână, au trecut în creștinism, păstrându-și numele și schimbându-și însemnătatea.

Astfel avem la Români Sfânta Vineri, care nu este decât Venus, Veneris.

Nu este deci de mirare că limba română are, cu tot caracterul ei romanic, și un așa numit caracter balcanic, sau mai bine zis sudest-european.

De oarece Românii au trăit mult timp împreună cu alte popoare ca Bulgarii, Sârbii, Albanezii, Grecii, Ucrainenii, Maghiarii, Polonii și Turcii, este natural și normal ca ei să fi luat cuvinte și expresii din limbile acestor popoare. Tot așa de natural este însă ca unele cuvinte și expresii din limba română să fi pătruns în limbile acestor popoare și că ele există acolo până astăzi. Un naționalism fals și rău înțeles a dus pe unii filologi la afirmarea unor teorii originale și de-a dreptul fantastice, prin care nu voiau să recunoască că un cuvânt sau o formă gramaticală ar fi împrumutate din limbile vecinilor. Dacă de exemplu Bulgarii au în limba lor un articol hotărît enclitic, exact ca și limba română, pe când celelalte limbi slave n'au nici un fel de articol hotărît, căci așa ceva n'a existat nici în slava veche, și dacă în limba bulgară declinarea slavă s'a redus puternic, ce este mai natural decât a recunoaște că aici e vorba de influențe românești, căci Bulgarii au trăit, cum am mai spus, timp de sute de ani împreună cu Românii? A recunoaște acest fapt de împrumut reciproc, nu înseamnă o înjosire sau o scădere a caracterului național.

Limba română a fost studiată până astăzi în ce privește influențele pe care le-a suferit dela limbile care o înconjoară. Mult mai puțin au fost studiate

influențele pe care ea le-a avut asupra limbilor înconjurătoare. În această privință există puține studii de valoare.

Începând din secolul trecut cu B. P. Hașdeu, A. Lambrior și L. Șăineanu, până la T. Papahagi și T. Capidan în secolul nostru, studiile au devenit mai numeroase. Ele au fost făcute timp de 30 de ani și în Leipzig, de către Gustav Weigand, în Institutul său de limba română de acolo, mai ales în ale sale „Jahresberichte", care au apărut între 1894 și 1922 în 29 de volume, continuate apoi cu 4 volume din „Balkanarchiv" între 1925 și 1928. G. Weigand, mare cunoscător al limbii române vorbite și al altor limbi din sudestul Europei, a fost maestrul unor filologi români ca Pușcariu și Capidan. Păcat numai că acest savant s'a aflat în timpul primului război mondial, fără voia lui, în tabăra dușmană României, căci România se afla alături de aliați contra Austriei și a Germaniei, deși dela Germani nu avea de revendicat nimic. El s'a lăsat condus de sentimente ostile României, sentimente care nu aveau nimic a face cu știința, astfel că și-a încheiat o activitate de o viață întreagă de stimă și înțelegere față de poporul român și limba lui printr'un sfârșit de amărăciune și supărare nedreaptă față de Români.

În privința studiilor asupra limbii române, se impun în mod deosebit, prin marea lor competență și autoritate, două figuri (după cea a lui Meyer-Lübke), și anume Sextil Pușcariu din Cluj și Ernst Gamillscheg din Berlin și apoi Tübingen.

Cum stăm astăzi cu studiul limbii române în legătură cu limbile vecinilor ei? În România avem în primul rând pe filologul Al. Rosetti, vechi și bun cunoscător al limbii române și al raporturilor ei cu limbile înconjurătoare. În afara frontierelor României a fost G. Reichenkron, din Berlinul de Vest, decedat acum câțiva ani și Grigore Nandriș din Londra (decedat și el).

În ce privește studiile dialectelor limbii române, se pare că ele se află într'un stadiu de stagnare. Dialectul istro-român, pe cale de dispariție, este studiat de prof. Radu Flora din Iugoslavia. Nici dialectul macedoromân nu are o situație mai bună. Se pare că Grecii, ca întotdeauna, n'au înțelegere pentru acest dialect românesc, și nici pentru cel meglenoromân. Ei își dau toată silința să desnaționalizeze complet pe acești Români sud-dunăreni.

Abia când vom fi atât de departe, încât în linguistică (și în politică) să se procedeze „sine ira et studio", când vor dispărea anumite sentimente și dușmănii nejustificate, o ambiție falsă și un naționalism exagerat, se va putea stabili precis rolul pe care fiecare limbă balcanică sau sudest-europeană l-a jucat și-l mai joacă în viața celorlalte limbi vecine, ce au luat și ce au dat ele unele altora. Până atunci mai este însă timp, deși se pare că mergem în această direcție.

ION POPINCEANU

ŞTEFAN BACIU: PRAFUL DE PE TOBĂ

sau

„J'ai plus des souvenirs que si j'avais mille ans..."

Când prin anii '30, licean la Craiova, citeam Poemele poetului tânăr (...„şaisprezece cicatrice, şaisprezece ani de tâmplă lipiţi"...), tot ale unui licean, dar din Braşov — pe nume Ştefan Baciu — nu-mi închipuiam că peste atâţia ani mai târziu îmi va fi dat să citesc — în exil — şi amintirile lui: *Praful de pe tobă*, memorii 1918—1946, 542 pag., Editura Mele, Honolulu 1980. Cu un motto — între altele — care lasă să apară în filigran melancolia omului ajuns la maturitate sau la o răspântie a vârstei: „E cu putinţă ca tinereţea atât de plină de visuri, atât de risipitoare cu sine însăşi, să fi trecut pentru totdeauna?" (Ion Barbu). Şi aceasta deşi autorul rămâne tânăr, de o uimitoare prospeţime, în creaţiile sale.

Ştefan Baciu nu are nevoie să fie prezentat în paginile acestei reviste. După poemele poetului tânăr am citit Poemele poetului pribeag şi în sfârşit Poemele poetului singur. A publicat cărţi, a editat reviste, unele consacrate poeziei (printre care Mele, Inşir'te Mărgărite), a scris nenumărate articole, într'o neistovită activitate literară de-a lungul exilului început în 1946 şi care l-a dus de la Berna la Rio de Janeiro, Seattle şi Honolulu, etapele calvarului lui, în care şi-a ogoit aleanul rămând fidel vocaţiei sale din totdeauna: Poezia. Fidel deasemeni limbii române. Cea mai mare parte a vieţii şi-a petrecut-o deci în exil, cu binecunoscutele lui vicisitudini, entuziasme şi dezamăgiri, plimbându-şi nostalgia — cum o spune el — între Atlantic şi Pacific. Dar Memoriile pe care le publică acum evocă timpul petrecut în ţară, mai cu seamă la Bucureşti, dar şi la Râmnicul Vâlcii, Sibiu şi Braşov. Memorii literare, în primul rând, aşa cum trebuia să ne aşteptăm de la un scriitor. Ştefan Baciu ne readuce în amintire atâtea fapte şi întâmplări din viaţa intelectuală a României de acum aproape o jumătate de veac, ne evocă cu un talent sigur Bucureştii de atunci — încât gândindu-mă la oamenii pe care i-a întâlnit autorul şi la duiumul de evenimente pe care le-a trăit — îmi vine în minte versul lui Baudelaire: „J'ai plus des souvenirs que si j'avais mille ans"...

Intr'adevăr Baciu a fost prezent fără încetare în mai toate manifestările culturale, a fost martorul tuturor curentelor, tendinţelor şi cenaclurilor literare ale acelei epoci, 1934—1946, epocă de o netăgăduită efervescenţă spirituală, în care apăreau Maitrey şi Nuntă în Cer, Pe culmile disperării, Memnon, Mathesis, Eulalii, Roza vânturilor şi alte opere de valoare, epocă în care revistele noastre literare aveau o ţinută şi un nivel ce rivalizau cu cele mai prestigioase publicaţii din Occident. Despre acele timpuri, despre acei oameni şi despre acele întâmplări ne povesteşte astăzi Ştefan Baciu.

Mărturisesc că m'au atras mai ales portretele şi microportretele (în afară

de ilustraţiile pline de nostalgia trecutului) pe care Baciu ni le prezintă în secţiunea întitulată „Oameni". Baciu ne evocă personalităţi politice, scriitori, artişti români, oameni atât de diferiţi, aşa cum i-a cunoscut în acea vreme, ca Eugen Titeanu, Const. Titel Petrescu, Tudor Vianu, Ion Minulescu, Eugen Herovanu, Ion Iancovescu, Nichifor Crainic, Aron Cotruş, Radu Gyr, Octav Şuluţiu, Eugen Relgis, Grigore Cugler-Apunake, Victor Eftimiu, I. Valerian. „Emil Cioran, profesor" etc. Iată cum o evocă de pildă pe Anişoara Odeanu:

„Anişoara Odeanu, pe care de fapt o chema Doina Peteanu, fiind fata directorului liceului ‚Coriolan Brediceanu' de la Lugoj, profesorul şi publicistul Aurel E. Peteanu, a fost o încântătoare, o tulburătoare şi într'o bună măsură desconcertantă reprezentantă a scrisului numit 'feminin' din deceniile '30 şi '40, fiind cu totul 'altfel' decât colegele ei de scris, mi se pare de generaţie, Lucia Demetrius, Ioana Postelnicu, Cella Serghi. Am spus 'încântătoare' şi ştiu că dacă nu s'ar găsi plecată în lumea umbrelor, moartă, după câte ştiu, împreună cu soţul ei, doctorul Criveţ, într'un accident de automobil, Anişoara Odeanu s'ar supăra grozav de acest adjectiv, precum ştiu că s'ar supăra dacă aş spune că, fără să fie ‚frumoasă' (era mai mult şi mai puţin decât asta!), era 'nostimă', aşa cum umbla îmbrăcată, fardată, 'aranjată', prin redacţii şi pe străzile Bucureştiului şi ale oraşelor de provincie, unde, la şezătorile literare, era întotdeauna unul din punctele de atracţie şi de succes".

Capitolul Emil Cioran, profesor, începe astfel: „In clasa a VII-a a liceului 'Andrei Şaguna' fiind, a sosit într'o zi un nou profesor de Filozofie şi Logică a cărui prezenţă avea să însemne pentru mine şi pentru câţiva din colegii şi elevii cursului superior un eveniment de neuitat în viaţa de 'studenţi' (aşa se spunea la Braşov, sub influenţa germană) cum erau numiţi liceenii la Braşov, într'un spirit venit, oarecum, din ‚Heidelbergul de altădată'. Îl chema Emil Cioran şi numele lui ne era cunoscut nu numai din reviste şi ziare, ci mai cu seamă din ceea ce citisem despre cartea sa de debut ‚Pe culmile disperării', care în 1934 fusese premiată de 'Fundaţiile Regale pentru Literatură şi Artă, în primul an al existenţei ‚Premiilor Scriitorilor Tineri' alături de Eugen Jebeleanu, Dragoş Vrânceanu, Horia Stamatu..."

O reuniune scriitoricească în Bucureştii anului 1941 este astfel descrisă:

„Ultima oară când l-am auzit declamând pe A. Cotruş, ne găseam prin 1941, un grup de scriitori de toate vârstele, reuniţi la una din mesele tradiţionale pe care Nichifor Crainic obicinuia să le dea pentru cei care făceau parte din gruparea 'Gândirea'. Ne reunisem în jurul unei mese, cred că la 'Dorul Ancuţei' şi între cei de faţă erau Basil Munteanu, Lucian Blaga, Victor Ion Popa, N. I. Herescu, N. Crevedia, Septimiu Bucur, Gheorghe Vrabie, Vasile Băncilă. Tudor Vianu şi poate încă unul sau doi. După o masă bună, stropită de un vin generos, Crainic spunea două-trei fraze, şi pe urmă câţiva dintre cei prezenţi declamau poezii sau improvizau un mic discurs. In seara aceea, Cotruş a recitat câteva fragmente din 'Horia' şi a cetit lungul poem 'Peste prăpăstii de potrivnicie', tipărit, cred, cu un an sau doi mai de vreme, la Bucureşti. Pe urmă, Crevedia a cetit parodii, din care una, excelentă, deşi niţel cam 'tare' despre 'Horia', la care s'a râs, dar a cărei

'poantă' n'a plăcut multora din cei de față, probabil pentru că era din cale afară de 'tare' și se preta la interpretări diferite. Cotruș însă a ascultat destul de amuzat, a râs în chip discret, și, la sfârșit, s'a mărginit să spună că versurile lui Crevedia erau 'tare faine'."

Prietenia lui Baciu cu Octav Șuluțiu este evocată în termenii următori:

„In fiecare Duminică la prânz, în mod — vorba lui Șuluțiu — 'fix și obligator', venea la masă la noi, și-o rugase pe Mama să-i prepare meniul preferat... Masa aceasta duminicală... era un ritual care-a durat ani în șir, poate patru, poate cinci, prelungindu-se uneori până la ora cafelei cu lapte, cu cozonac și frișcă. Glumele sburau, țâșneau cuvintele de duh, râsul lui sgomotos domina sufrageria, calambururile când mai bune, când mai sărace, făceau turul mesei, se vorbea de cărți (Rilke, Gide, Tolstoi, romanticii germani, Valéry, Trakl, Céline, Thomas Mann, Malraux), se analizau albume de pictură admirabil imprimate în Germania, era într'un cuvânt, o atmosferă de intelectualitate pe care o aprecia în mod deosebit, aceea a casei părinților mei, pe care de-alungul anilor, au prețuit-o Domnița și Vania Gherghinescu, Lucia Demetrius, Marietta Sadova, Emil Botta, sau mai trecătoarele vizite, care se operau între două trenuri ca să mă vadă, ca de pildă Teodor Scarlat, Petre Pascu, D. N. Teodorescu, Ion Chinezu, ba chiar și Mihai Beniuc, în anii aceia asiduu colaborator al revistelor literare din Ardeal, și la săptămânalul 'Țară Nouă' editat de... rezidența regală de la Cluj!"

O mențiune aparte merită capitolul „Nicu Theodoru Chibrit" și „Bodega Mercur" (Chibrit cu vocea lui de bas răgușit, șef de galerie al echipei de football Venus, stâlp de cafenea, personaj legendar al Bucureștilor de atunci alături de Titi Barosanu și de Stan Palanca, „Regele șprițului", pe care-l întâlneai noaptea prin localurile de pe Bulevardul Elisabeta). Cu acest capitol suntem definitiv și evident la „Porțile Răsăritului". Fără să exagerăm, se poate spune că atmosfera din aceste pagini amintește de Anton Pann sau de unele accente din Mateiu Caragiale. Ea se încadrează în conceptul literar de „balcanism".

Ar fi pedant și chiar meschin să insist aici asupra unor scăpări din vedere ale lui Baciu și să-i fac reproșuri. Mai ales într'un domeniu pe care îl cunoaștem bine și despre care amintirile îmi sunt încă vii. In capitolul despre anii de studenție autorul evocă Facultatea de Drept din București — pe care a freventat-o între 1937—1941 — cu atmosfera, cu mentalitatea și cu profesorii de atunci. Nu cred, cum afirmă Baciu, că George Plastara — bătrânul și pitorescul profesor de atunci — așa cum l-a cunoscut generația noastră — preda procedura civilă. Plastara era mai degrabă civilist. Și dacă nu mă înșel, V. Viespescu nu a fost conferențiar la catedra de drept comercial. Și mai cred că nu fostul primar general al Capitalei Al. Donescu fusese supranaumit Târnăcop, ci un predecesor al său, național-țărănistul Dem. I. Dobrescu. Dar să nu uităm că Baciu nu a ținut un jurnal cu note zilnice. El scrie din memorie, scrie Memorii, la atâția ani distanță — în singurătatea lui din mijlocul Pacificului. Precum remarcă N. Carandino în cuvânt înainte: ‚Cel mai mare dușman al memoriilor' este însă ‚memoria'."

și este greu să nu fabulezi când scrii despre trecut. Memoriile lui Baciu sunt în mod firesc un amestec de „Dichtung und Wahrheit", ceea ce îi sporește frumusețea. Nu spunea Proust că „ce qu'on dit de soi est toujours poésie"? Ștefan Baciu rămâne un poet și în amintirile lui. Cu atât mai bine pentru el și cu atât mai rău pentru cei care caută cu orice preț în paginile acestei cărți acuratețea arhivarului sau a documentelor oficiale și încearcă să-l dea în tărbacă. Ca să fim sinceri: câte docte istorii ale literaturii sau manuale de istorie — din trecut sau de astăzi — și în orice țară — nu sunt pline de confuzii, greșeli, omisiuni și neînțelegeri? Dealtfel autorul subliniază din capul locului în cartea sa că aceste însemnări sunt „anumite puncte de reper pentru o posibilă autobiografie de mai târziu"

Să-i fim mai de grabă recunoscători lui Ștefan Baciu pentru frumusețea paginilor pe care ni le oferă, pentru această carte vie, clocotind de viață, pentru a ne fi readus în memorie un capitol din viața literară din trecutul nostru, pentru a fi păstrat „nealterat sunetul unic al bătăilor de inimă" (tot Carandino), în sfârșit, pentru a ne fi evocat cu atâta duioșie și emoție Bucureștii de altădată. Bucureștii *noștri* de altădată, neuitați și de neuitat

MIHAI CISMĂRESCU

MARIO RUFFINI

(23 Sept. 1896 — 31 Oct. 1980)

A dispărut încă un pilastru din edificiul care a pus bazele și a promovat, după primul război mondial, începerea și consolidarea învățământului limbii și literaturii române la universitățile italiene. După Claudiu Isopescu la Roma, M. Ruffini a fost al doilea profesor de limba și literatura română la o universitate italiană și anume la cea din Torino, de un deosebit interes pentru noi Românii, pentru că a fost prima în Italia care a creat în 1863 predarea limbii și literaturii române, încredințând-o filoromânului Giovenale Vegezzi-Ruscalla (1799—1885).

Incercările oamenilor de bine, Români și străini, de a arăta lumii apusene cu mai multă seriozitate cine suntem și care ne sunt tradițiile și cultura, au putut fi mai ușor realizate abia după primul război mondial, când, la propunerea lui N. Iorga și Vasile Pârvan, au fost înființate cele două Școli Române Superioare de la Paris și Roma, cu care începe o nouă orientare în desvoltarea culturii române, și al căror mare prestigiu a durat până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Se crease, prin înființarea acestor două instituții de înaltă cultură în cele două țări surori, o atmosferă prielnică pentru

cucerirea unei poziții solide a culturii și literaturii române în universitățile străine. Unii savanți străini, care ne cunoșteau trecutul și valorile culturiii noatre, ne-au sprijinit prieteneşte în opera începătoare de răspândire a limbii și literaturii noastre, la nivel universitar: printre aceştia se cuvine a fi amintiți Giulio Bertoni, Matteo Bartoli, Mario Roques, și mai târziu Carlo Tagliavini, R. Ortiz și G. D. Serra.

In atmosfera aceasta plină de inițiative prielnice în favoarea culturii poporului nostru trebue așezată și apariția de prieten și iubitor de cultură română a lui Mario Ruffini. Născut la La Spezia (Liguria) la 23. Septembrie 1896, el și-a făcut studiile universitare la Torino, după terminarea cărora a fost numit (în urma recomandării făcute de profesorul Matteo Bartoli) lector la Universitatea din Cluj. Aici, el a avut ca șef de catedră pe compatriotul său G. D. Serra, mai târziu profesor de lingvistică generală la universitățile din Cagliari și Napoli, un mare admirator și prieten sincer al Românilor. In 1931 Ruffini s'a reîntors la Universitatea din Torino, unde a fost numit mai întâi lector, iar în 1934 profesor suplinitor la catedra de limba și literatura română, specialitate în care obținuse (primul în Italia) titlul de liber docent.

Activitatea didactică a profesorului Ruffini la Universitatea din Torino pe cât este de lungă în timp (1931—1967) pe atâta de bogată este în rezultate și cercetări pentru anumite probleme românești. El s'a ocupat în studiile sale de romanist și de literatura medievală spaniolă, deci era natural ca și cursurile de limba și literatură română să țină seama cam de aceleași directive și exigențe, mă refer la cultura și literatura veche românească. Dintre cursurile mai importante, ținute în decursul anilor la universitate, amintesc titlurile unora pe care le consider mai interesante: originile literaturii române, literatura bogomilică, contribuția bisericii ortodoxe la formarea limbii literare române, literatura istorică în secolele XVII și XVIII, traducerile românești ale Bibliei, literatura populară de derivație slavo-bizantină, balada istorică, problema continuității în Dacia Traiană, cultura română în epoca lui Constantin Vodă Brâncoveanu, opera lui D. Cantemir, Școala latinistă transilvană (2 cursuri), influența iluministă asupra literaturii religioase din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; alte cursuri au fost dedicate poeților Văcărești, lui Titu Maiorescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu (3 cursuri), O. Densușianu și simbolismului român, semănătorismului și poporanismului, criticii în literatura română între 1919—1945, influenței franceze în opera lui Al. Macedonski etc.

Pe lângă cursurile teoretice, Ruffini înființase un Seminar, la ale căror ședințe cercetătorii și studenții mai înaintați își expuneau rezultatele cercetărilor în domeniul limbii și literaturii române, care constituiau de multe ori premisele pentru alcătuirea unei eventuale teze de licență. La aceste discuții luau parte și studenții mai tineri, care nu aveau intenția să-și treacă teza de licență în limba și literatura română, dar care, participând la discuții, își puteau face o idee mai precisă asupra unor aspecte ale acestei literaturi. Printre numele și temele discutate putem aminti: M. Eminescu și romantismul francez,

influența lui Eminescu asupra lui Al. Vlahuță, Luceafărul lui Eminescu, poezia de dragoste a lui Eminescu, opera poetică a lui P. Cerna, romanele lui D. Zamfirescu, teatrul lui V. Alecsandri, stilul lui V. Alecsandri cu o privire specială la neologismele sale, limba lui I. L. Caragiale. Alte subiecte au fost alese din Atlasul Lingvistic Român (ALR): nomenclatura pescăritului și a păstoritului la români, influența grecească asupra dialectului aromân etc. (1). Ținând seama de aceste principale probleme, tratate la cursurile teoretice și seminar, este evidentă importanța activității didactice desfășurate de M. Ruffini timp de 36 de ani la postul său de professor la Catedra de limba și literatura română de la Universitatea din Torino.

Paralel cu activitatea de la universitate, Ruffini a fost profesor și apoi director în institutele secundare tehnico-comerciale.

Nu mai puțin bogată și interesantă se prezintă și activitatea științifică și culturală desfășurată de Mario Ruffini, dedicată în cea mai mare parte problemelor de istorie, cultură și literatură română.

La sfârșitul lui 1941 apare la Roma în „Piccola Biblioteca Romena" sub îngrijirea lui Cl. Isopescu, volumul *La Scuola latinista romena (1780—1871), studio storico filologico*, în a cărui introducere analizează problema culturală și politico-socială a celor trei Principate, mai ales ce privește problemele religioase și istorice. In primele două Principate, lovite, după uciderea lui C. Brâncoveanu și exilul lui D. Cantemir, de flagelul fanariot, aproape că nici nu se mai poate vorbi de o cultură română locală propriu zisă; în timp ce în Transilvania situația apare și mai tragică, căci aici până și preoții români sunt considerați sclavi și sunt siliți să plătească mari tributuri grofilor unguri, fără să se bucure de drepturile civile care ocroteau pe celelalte trei națiuni, coalizate contra românilor. In urma acestei situații tragice, după trecerea Transilvaniei sub dominația habsburgică (1697), o mare parte a românilor din Ardeal primește unirea cu biserica catolică, propusă Mitropolitului Teofil și săvârșită de urmașul său, Mitropolitul Atanasie Anghel.

In partea întâia a studiului, intitulată „doctrina istorică a Școlii latiniste", se analizează și se discută, cu multe amănunte, formarea și activitatea culturală și filologică a celor trei corifei ai Școlii latiniste: S. Micu-Klein, Gh. Șincai și P. Maior. In partea a doua a studiului „doctrina filologică a școlii latiniste și influențele sale", autorul analizează lucrările filologice ale acelor trei corifei, influența școlii latiniste asupra scriitorilor ortodocși contemporani, desvoltarea școlii și epigonii ei, precum și urmările filologice indirecte: italienismul și purismul român. In concluzie, Ruffini arată marea importanță a acestei Școli, cu toate exagerările ei, pentru desvoltarea limbii și culturii române din toate țările locuite de români, precum și întărirea ideii, cu argumente sigure și valabile și azi, aduse de P. Maior, că Românii acolo s'au născut, unde trăiesc acum, și acolo este locul lor pentru totdeauna.

---

(1). Am luat aceste precizări dintr'un articol al lui Ruffini: *L'insegnamento del Rumeno in Italia*, în „Il Vetro", XIII, 1-2, 1969, p. 305—312.

A doua lucrare apărută la sfârșitul lui 1941, tot la Roma și în aceeași „Piccola Biblioteca Romena", poartă titlul *Il problema della romanità della Dacia Traiana (studio storico-filologico);* este dedicată veneratei memorii a I. P. S. Mitropolitul greco-catolice de Blaj și Făgăraș, Dr. Alexandru Nicolescu. E o operă a cărei lipsă se simțea mai ales în străinătate și în mod particular în Italia, unde propaganda revizionistă a vecinilor noștri, bazată pe falsuri istorice, prinsese adânc în cercurile intelectualilor italieni, dirijate de regimul fascist. Era nevoie de o punere la punct a problemei din partea unui specialist străin, atât istoric cât și științific. Ruffini a făcut-o cu multă convingere și competență. Lucrarea aduce multe date noi în istoricul continuității limbii și a poporului român în Dacia Traiană, utilizând, printre altele, dovezile continuității, atestate și de unele fenomene ale limbii române, așa cum rezultă foarte clar din materialul atât de bogat, cuprins în Atlasul Lingvistic Român (ALR). Lucrarea, chiar după atâția ani, este încă folositoare și demnă de consultat pentru problema în cauză.

In studiile sale asupra istoriei și culturii române, Ruffini a dat o atenție deosebită epocii lui Constantin Brâncoveanu, fapt de-altfel explicabil dacă ținem seama că în epoca aceea influența italiană asupra vieții culturale românești a fost deosebit de intensă. Acestei epoci Ruffini i-a dedicat câteva lucrări de valoare, cum ar fi *L'influsso italiano in Valacchia nell'epoca di Constantin-Vodă Brâncoveanu (1688—1714)*, in *„Acta Historica"* (Soc. Acad. Română), München, 1974, 268 p. Alături de acest volum, poate fi așezată și ultima lucrare a lui Ruffini: *Aspetti della cultura religiosa ortodossa romena medievale (Secoli XIV—XVIII,* Roma, Nagrad, 1980, 250 p. Ca și în celelalte lucrări, aici documentarea precisă, bogăția informațiilor bibliografice, așa de greu de obținut, fac cinste competenței autorului în materie și impresionează în mod plăcut, mai ales când asemenea precizări și informații vin din partea unui specialist străin. Lucrarea conține următoarele capitol e: I. *Insemnări și referințe istorice cu privire la biserica ortodoxa română în evul mediu;* II. *Mănăstirile ca focare de cultură națională;* III. *Cărturari, călugări, tipografi, copiști de opere, traducători români care cu activitatea lor au contribuit la desvoltarea și individualizarea literaturii române vechi;* IV. *În ultimul capitol,* autorul analizează și interpretează cultura ecleziastică, atât pe cea a manuscriselor cât și pe cea a cărților tipărite.

Opera științifică a lui Ruffini și munca depusă de el în slujba culturii și cauzei românești au fost apreciate pretutindeni de Români care i-au arătat și recunoscut meritele și valoarea. Colegii și prietenii români din afara hotarelor țării i-au arătat, în diferite ocazii, stimă, recunoștință și simpatie pentru sincera prietenie ce l-a legat de viața și cultura poporului român.

Napoli, 30 Ianuarie 1981.

TEODOR ONCIULESCU

NOTĂ. — Spicuim dintr'o bibliografie generală, alcătuită de însuși Mario Ruffini, câteva din titlurile cele mai importante ce interesează problemele românești:

I Romeni d'Istria, în revista „Augustea", August 1930.

La scuola attiva in Romania, în „Rivista di Pedagogia", 1930, fasc. VI-VII.

Un pedagogista romeno: Ion Găvănescul, ib., fasc. III, 1931.

Il Museo Etnografico di Cluj, în rev. „Lares", Nr. 3, 1931.

La riforma Angelescu della scuola elementare e normale in Romania, în Annali dell Istruzione elementare, fasc. 12, 1931.

Mișcări antimoderne și reîntoarcere la metafizică în „Societatea de Mâine", Cluj, 1931.

Torino, Cavour e la guerra del '59 nei ricordi e nella poesia di Vasile Alecsandri, în revista „Torino", Nr. 1, 1932.

Nicola Iorga e i suoi contributi alla storia italiana, în Giornale di Politica e Letteratura, Aprilie 1931.

P. Giovenale Falco da Lundi, missionario in Valacchia nel sec. XVII, în „Memorie dell'Accademia Lunigianese", a. XIX.

Demetrio Cantemir, geograf, în Rivista di Geografia e cultura geografica, fasc. 8, 1932.

L'influsso italiano in Valacchia nell'epoca din Constantin-Vodă Brâncoveanu (1688—1714), Combi, Milano, 1932.

I favolisti romeni nel sec. XIX, in „Convivium", Nr. 3, 1933.

I Romeni d'Istria, în Rivista Geografica, Nr. 3, 1933.

Correnti spirituali nella moderna letteratura romena, Istituto pe l'Europa Orientale, Roma, 1933.

Contributo all' onomastica degli animali domestici nel distretto di Făgăraș, în „Archivum Romanicum", Nr. 4, 1933.

Il golfo della Spezia nella descrizione di una principessa romena, în „Il Comune della Spezia", Nr. 4, 1934.

Nicola Iorga e il movimento letterario di Sămănătorul nella Romania dell-anteguerra, Combi, Milano, 1934.

Il treno nella poesia romena, Combi, Milano, 1935.

Recens. a: Nicola Iorga, Istoria literaturii românești contimporane, în „Aevum", fasc. 1-2, 1935.

La Modanna nella letteratura popolare romena, în rev. „Fiamma Viva", Nr. 5, 1935.

Introduzione bibliografica allo studio della Romania, Istituto per l'Europa Orientale, Roma, 1935.

Lo scrittore romeno Ion Slavici a Roma, Combi, Milano, 1935.

Duiliu Zamfirescu romanciere, Milano, Combi, 1936.

Le battaglie di Solferino e Custoza 1866 nei canti popolari romeni, în „Atti del XXVI Congresso della Società Storica Subalpina", 1936.

Nota su Junimea e il movimento letterario in Romania tra il 1864 e il 1885, în „Convivium", I, 1937.

Roma nella poesia del poeta romeno St. I. Nenițescu, în „Atti del Congresso di Studi Romani", 1938.
Parole romane nel mondo: lat. SERVATORIA, rom. sărbătoare, festa, în „Gioventù Italica" Nr. 4, 1938.
Latinità della lingua romena, „Termini", Fiume, 1939.
Recens. a Atlasul Lingvistic Român, partea I, vol. I, e a Micul Atlas Lingvistic Român, p. 1, v. 1, în „Aevum", Iulie-Septembrie 1939.
Antologia romena (Testi moderni), Soc. Tipogr.-Editrice Modenese, 1940.
La Romania e i Romeni, Treves, Milano, 1940.
La scuola latinista romena (1780—1871). Studio storico-filologico, Signorelli, Roma, 1941.
Il Pseudo Kinegheticós di Alexandru Odobescu, în „Rassegna Italo-romena", I, 1940.
Il problema della romanità nella Dacia Traiana, Signorelli, Roma, 1941.
Scrittori aromeni del secolo XVIII, in „Rassegna Italo-romena", I, 1941.
I Romeni d'Albania, ib., 2, 1941.
Arte e tradizione nel popolo romeno, ib., 4, 1941.
Il problema della continuità etnica in Transilvania, ib., 5, 1941.
Storia dei Romeni di Transilvania, La Stampa ed., Torino, 1942.
Uno scrittore aromeno: Teodor Anastasie Cavallioti, în rev. „Albania", I, 1942.
La letteratura romena in Transilvania nel. sec. XVI, în „Rassegna Italo-romena", dicembre 1942.
Nicolae Cartojan, ib. Aprilie 1943.
Il Fauriel, G. I. Isola e la lingua romena, ib. Nov. 1942.
Scienza e cultura in Transilvania fra il 1919 e il 1940, ib., Ian.-Mart. 1943.
Un poeta romeno di Bessarabia; Alexei Mateevici (1888—1917), Combi, Milano, 1943.
Il contributo della Transilvania alla storiografia romena, în „Rassegna Italo-romena", Ianuarie 1944.
Moscopoli, centre culturale aromeno, în „Albania", Nr. 2, 1944.
L'influsso di Victor Hugo e A. de Musset sul poeta romeno A. Macedonski.
L'influsso italiano nel dialetto aromeno, în „Cahiers Puşcariu", New York, I-II, 1952.
Ovid Densușianu filologo, în „Orbis", Louvain, 1, 1957.
Rom. vecin — lat. VECINUS. Noterella filologica, în „Atti dell'Accademia del Mediterraneo", 1958.
Contributo alla bibliografia dei mss. romeni dei Miracoli della Madonna, în „Studi in onore di Angelo Monteverdi", Roma, 1959.
L'influsso delle tipografie venete nella cultura dell'Europa Orientale, în „Cultura Grafica", 1961.
Venezia e la stampa nella Penisola Balcanica, id., 1961.
I santi giorni della settimana nel folclore romeno, în „Memorie dell'Accademia Lunigianese", 1963.

Il primo libro romeno: il Liturghier di Macarie del 1508, in „Progresso Grafico", 1963.
Mihai Eminescu, Poesie d'amore, Antologia a cura di M. R., Bona, Torino, 1964.
Antologia romena dei secc. XVI e XVII, Bottega d'Erasmo, Torino, 1964.
La leggenda romena „Căutarea Domnului I. Hr." dipende dalle Laudi francescane del Venerdì Santo?, în „Memorie dell'Accademia Lunigianese", La Spezia, XXXV, 1965.
Il metropoleto valacco Antim Ivireanul, în Oikonmenikon", Roma, 1966.
I 500 anni del monastero romeno di Putna, idem 1966.
L'attuale ordinamento della chiesa ort. rom., idem 1966.
Aspetti della Cultura religiosa Ortodossa romena Medievale. Sec. XIV-XVIII, Editrice Nagard, Roma, 1980.

GEORGE STĂNESCU

(Portret)

Destinul artistului adevărat e *ascultarea* de sine și, mai ales, *tăcut*, să-și urmeze cu tenacitate, constant, vocația. „Pentru crearea unui artist — spunea Picasso — trebuie șaizeci de ani!" Ani de zile de eforturi, de întrebări zi și noapte, de îndoieli și de neliniști clipă de clipă, de regăsiri și-apoi iar aceleași disperări, aceleași obsesii, pe același traseu care îl fac beneficiarul propriului său destin.

Un artist nu e un om ca toți oamenii și nici zeu; ființa lui *dispare* adesea nevăzută și neluată în seamă. Un artist se *recompune* în opera lui. Devine valoare ei și *circulă* în conținutul care nu-i mai aparține.

George STĂNESCU, sculptor, în România, era un tăcut. Exista neobservat, fantomatic, străbătând dincolo de zarva amețitoare și de tentațiile care au transformat arta în angajamente cu un singur sens, sens bântuit de o politică supraveghiată și impusă. S'a strecurat așa, printre spaime și sperante, și, până în cele din urmă, a reușit să ajungă în America. Acolo, și-a adus cu el singura zestre, neliniștea mâinilor și conținutul nealterat din el. În vastitatea unui continent, al nimănui, și-a reluat lucrul cu care a început să comunice împrejur și să intre în dialog cu o lume nouă, pe care trebuia s'o fascineze, s'o convingă spre a-l adopta. Efortul nu i-a fost lipsit de pericole și de greutăți totdeauna dificil de depășit. A început modest să expună, să-și amplifice pașii, să se confrunte cu valorile și să-și încerce caratele realizărilor lui artistice. Iar când știi să aștepți și să crezi cu tărie și fervoare în rigoarea lucrului în care îți dărueşti întreaga ființă, rezultatul, chiar cu întârziere, cu siguranță că se va arăta. Lui G. STĂNESCU i s'a arătat pe deplin. Iată-l *ales* să realizeze bustul Președintelui FORD, care va simboliza Fondația

care îi poarta numele. Astfel, *grenul* creaţiei româneşti îşi va întinde aria, va prinde rădăcini adânci şi va rămâne să mărturisească în timp ...

I. MIREA
Chars, 1981

PROFESORUL TEODOR ONCIULESCU

(4 August 1907 — 11 Aprilie 1981)

În ziua de 11 Aprilie 1981 a decedat la Napoli (Italia) profesorul Teodor Onciulescu, titularul catedrei de limbă şi literatură română dela Institutul Oriental al Facultăţii de Litere a Universităţii de acolo.

Născut la 4 August 1907 în marele sat românesc Voloca, judeţul Cernăuţi, Bucovina, prof. Onciulescu a absolvit liceul la Cernăuţi şi facultatea de litere şi filosofie a Universităţii din acelaşi oraş, având ca profesori, între alţii, pe Leca Morariu, Ilie Bacinschi, Alexe Procopovici, Ion Nistor, Teofil Sauciuc-Săveanu şi I. G. Sbiera. După terminarea studiilor a fost profesor secundar la liceul din Câmpulungul moldovenesc. În 1934 a primit o bursă de studii dela Statul român la Universitatea din Roma, unde a stat până în 1936. El a fost astfel membru al Şcoalei Române din Roma (Accademia di Romania, Valle Giulia), studiind la profesorul italian Giulio Bertoni, la care şi-a luat „laurea" italiană cu „magna cum laude". În Aprilie 1937 şi-a susţinut teza de doctorat la Universitatea din Cernăuţi. La propunerea prof. Bertoni a fost numit de Ministerele de Învăţământ din România şi Italia lector de limba română la Napoli. În acest post a funcţionat prof. Onciulescu din 1936 până în 1958, când, trecându-şi examenul de libera docenţă (după legile italiene) a devenit „liber docent" (Privatdozent). A devenit apoi profesor suplinitor (incaricato) până în Noembrie 1971, când a fost numit (în urma unui concurs) profesor agregat de filologie romanică şi de limba şi literatura română la acelaşi Institut. La 1 Ianuarie 1974 a fost numit profesor extraordinar şi chemat la catedra de limba şi literatura română dela Facultatea de litere şi filosofie dela Institutul Universitar Oriental. Dela 1 Noembrie 1972 a suplinit catedra de Filologie romanică dela acelaşi Institut Oriental.

La început interesele prof. Onciulescu s'au orientat asupra legăturilor culturale şi linguistice dintre Italia şi România. El a cercetat activitatea unor filologi italieni care s'au ocupat, în secolul trecut, şi de limba şi literatura română. Rezultatul acestor cercetări a fost în primul rând monografia despre „Giovenale, Vegezzi-Ruscalla şi Românii". (Roma 1940), în care a analizat şi examinat, utilizând parţial şi material inedit, multilaterala şi complexa activitate de linguist, filolog, dialectolog, etnograf etc. a piemontezului

Vegezzi-Ruscalla, în raport cu valorile culturale şi filologice ale unei întregi epoci şi ale culturii româneşti în special.

Ca fost elev al lui Leca Morariu, el s'a ocupat cu problematica poeziei populare române, pregătind o bogată antologie în limba italiană. În această direcţie a publicat două studii, unul despre „Bocete" (1955) şi altul despre „Marea în poezia populară română" (1956). Activitatea sa pe teren linguistic, folkloristic şi etnografic a fost prodigioasă, cuprinzând numeroase articole în diferite reviste de specialitate. Împreună cu Ion Popinceanu a publicat o bibliografie foarte apreciată despre „Les études de linguistique roumaine de 1939 à 1950" (în Revista portuguesa de filologia, Coimbra 1953).

Onciulescu a fost redactor la revista italiană „Il Folklore" şi colaborator al multor alte reviste italiene şi străine. A participat cu comunicări la diferite congrese de filologie romanică, etnografie şi folklor, precum şi la toate congresele Societăţii Academice Române.

Nu putem cita aici toate lucrările sale, care sunt numeroase. Profesorul Onciulescu lasă o urmă neştearsă în istoria filologiei româneşti.

ION POPINCEANU

Lucrările mai de seamă ale lui T. Onciulescu

1. Contributi alla storia della filologia romanza in Italia: G. Vegezzi-Ruscalla (1799-1885), în Rendiconti della Reale Accademia di Archeologia, Lettere ed Arti, Società Reale di Napoli, vol. XVII (1937), pp. 1-35
2. Lo scrittore romeno Aron Densusianu e l'Italia (Cl. Isopescu), în Annali dell'Ist. Universale Orientale-Napoli, vol. X, 1937/38, pp. 225-229
3. Recenzii: Cărţile populare în literatura românească, vol. II de N. Cartojan; Le più importanti feste presso i Romeni (S. Pop), în Archivio delle Tradizioni Pop. Italiane, Napoli, 1939, pp. 205-210
4. G. Vegezzi-Ruscalla e i Romeni, Roma, Ephem. Dacoromana, Lib. Scienze e Lettere, 1940, pp. 1-95
5. Un poeta romeno: Giorgio Coşbuc, în Corriere di Napoli, 19 febb. 1940
6. Un assiduo socio della Società italiana e di quella neo-latina: il torinese G. Vegezzi-Ruscalla, în Rassegna Storica del Risorgimento, Roma 1940, a. XVII, fasc. III, pp. 1-14
7. Cenni sul folclore romeno, în Vida latina, Roma 1943, III, 34, pp. 43-48
8. Ov. Densusianu, Il folclore come deve intendersi. Traduzione dal romeno con un saggio introduttivo di T. Onciulescu, Napoli, R. Pironti, 1949, pp. 1-17 (introduzione) e 18-36 testo tradotto.
9. Ottaviano Goga, il poeta dell'idea nazionale, în „Il Giornale", Napoli, 29-30 nov. 1951

10. L'opera scientifica di R. Corso, în Atti del congresso di Etnografia, Napoli 1952, pp. 266-277
11. Un precursore dell'Etnografia Italiana, ibidem, pp. 101-108
12. Les études de linguistique roumaine de 1939 à 1950 (avec I. Popinceanu) în Rev. Portuguesa de Filologia, Coimbra 1953, pp. 1-88 (vol. II)
13. Orbis - organo del Centro Inter. di Dialettologia generale, în „Il Folklore", Napoli 1953/54, VII, fasc. III-IV, pp. 108-112
14. La iotacisation dans les verbes roumains (Sever Pop), în „Filologia Romanza", Napoli 1954, pp. 87-90
15. Appunti bibliografici sulla geografia folklorica europea I, în „Filologia Romanza", Napoli 1955, pp. 175-198. Partea a doua ibidem pp. 1-17 (fasc. 3, 1955)
16. Folklore Romeno: Il mare nel folclore romeno e Bocete (canti funebri), Napoli, R. Pironti, 1956, p. 47
17. Il villaggio nella poesia di O. Goga, în „Il Folklore", Napoli 1957, XI fasc. I-IV, pp. 1-15
18. G. Petronia, Antologia della narrativa romena (recensione), în „Filologia Romanza", Napoli 1958, fasc. I, nr. 17, pp. 104-112
19. La poesia di Giorgio Bacovia, în „Il Baretti", Napoli 1961, pp. 127-146
20. I Romeni in un poema italiano del Seicento, în „Acta Philologica", Roma 1964, vol. III, pp. 257-267
21. G. Vegezzi-Ruscalla traduttore e cultore della lett. portoghese, în „Annali" dell'Istituto Univ. Orientale, Napoli 1967, IX, 2, pp. 283-304
22. Sever Pop (1901-1961), în „Bună Vestire", Roma 1971, X, 4, p. 8
23. Theodor Gartner e i suoi studi sul roueno, în „Annali" dell'Instituto Univ Orientale, Napoli 1976, XVIII, 2, pp. 343-356
24. Mircea Popescu. Necrolog, în „Revista Scriitorilor Români", München 1975, No. 13, pp. 112-115
25. Gheorghe Caragață, Necrolog, în „Revista Scriitorilor Români", München 1978, No. 15, pp. 150-155
26. Contribuția lui Raimund Friedrich Kaindl la cunoașterea tradițiilor populare românești din Bucovina, în „Revista Scriitorilor Români", München 1980, No. 17, pp. 216-226
27. Mario Ruffini. Necrolog, în „Revista Scriitorilor Români", München 1981, Nr. 18, pp. 201-204

*

MICHAEL CISMARESCU: Einführung in das rumänische Recht. Allgemeine Grundzüge und Tendenzen. Darmstadt 1981. Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 1981. 110 pagini. 21,50 DM.

(In seria „Einführungen in das fremdländische Recht")

Trecătorul care ar veda la o librărie broșura cu modestul titlu „Introducere în dreptul românesc" ar trece poate mai departe cu indiferență, bănuind că este vorba de un tratat informativ de specialitate, destinat exclusiv cercetătorilor acestei probleme. Un amănunt ar putea totuși atrage atenția: cartea a apărut într'o editură științifică de mare prestigiu, care nu întâmplător a lust ființă la Darmstadt, localitatea unde își are sediul Academia Germană de limbă și literatură: „Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung".

Răsfoind acest volum, apărut în seria „Introduceri în dreptul din țările străine", îți dai seama că este vorba de o valoroasă sinteză privind însăși baza **statului român, tablou de ansamblu al evoluției dreptului românesc**, în special al transformărilor intervenite după 1944. Nu este vorba deci de un manual rezervat doar specialiștilor în problemele de drept, ci este un compendiu util și necesar tuturor acelora care doresc să se informeze asupra fazelor prin care au trecut instituțiile juridice românești din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Descriind evoluția și prefacerile normelor de drept din România, autorul stărue mai ales asupra perioadei de după 1944; el nu se limitează doar la o metodă descriptivă, ci analizează sistematic caracterul acestor norme, modul cum sunt interpretate ele de actualul regim, precum și contrazicerile care rezultă, dacă se compară prevederile unor legi în vigoare cu principiile înscrise în Constituție. In această privință, autorul citează numeroase exemple de **îngrădire a unor drepturi garantate prin legea fundamentală a țării**, cum este propietatea personală sau moștenirea.

Se remarcă faptul că fiecare capitol al cărții cuprinde completări utile bibliografice, pe baza cărora se pot aprofunda cercetările privitoare la diferitele probleme. Aceste adausuri sunt deosebit de importante, deoarece ele se referă nu numai la literatură provenită din România, ci și la scrieri de specialitate apărute în principalele limbi occidentale: germană, franceză, engleză, spaniolă. Materialul bogat pe care se bazează studiul, analiza judicioasă a evoluției dreptului românesc, precum și lămuririle privitoare la modul cum trebue interpretate normele juridice care reglementează astăzi viața statală din România, dau acestei modeste broșuri caracterul unei prețioase expuneri documentate, care poate servi atât ca bază de cercetări, cât și ca informare generală.

Constantin Sporea

*

MARIA PANĂ BUESCU

Născută în 1896, Maria Pană Buescu a studiat la Marsilia și Paris. Primele ei lucrări au fost remarcate de J. A. Gibert, directorul-conservator al muzeului din Longchamps (Marsilia). Specializându-se în xilografie, Maria Pană Buescu expune pentru prima oară în România în 1923, prezentând un ansamblu de gravuri în care folosea tehnica „Bois de fil".

In următorii ani și până în 1933 lucrările ei nu au lipsit de la niciunul din saloanele oficiale din București, o mare parte fiind premiate de juriile salonului.

Pe teren internațional, Maria Pană Buescu participă la expozițiile din Bruxelles, Haga și Amsterdam în 1930, fiind remarcată de presa de specialitate, de exemplu în Cahiers de la Presse Latine din Bruxelles. Pentru lucrările prezentate la expoziția cărții de la Palazzo Pitti din Florența precum și la Barcelona în 1933 i-au fost decernate medalii de merit.

Fără îndoială că printre cele mai frunoase succese se numără cel de la Leipzig în 1933, când la expoziția pentru centenarul morții lui Goethe comitetul de organizare reține gravura „Faust", reprodusă mai târziu în revista germană Archiv.

Perioada războiului 1939-45 nu a întrerupt activitatea artistei, care între 1939 și 1941 dă ființă unui gen cu totul nou de icoane imprimate pe lemn, dăruite spre folosință asociației tinerelor femei creștine din România creatii pe care specialiștii și cunoscătorii vremii, printre care profesorul Nicolae Iorga și Patriarhul Miron Cristea le-au scos în evidență. Un lot reprezentativ al acestor icoane a fost prezentat la expoziția românească din New York din 1939.

Plecând în pribegie la vârsta de 73 ani, Maria Pană Buescu s'a alăturat acelora care au preferat pâinea amară a exilului existenței de troglodit impusă de sculele Kremlinului în România. Dedicându-se în ultimii ani domeniului ei preferat, gravura, artista și-a încheiat ciclul de creație cu o serie de lucrări închinate poeziilor lui Lucian Blaga (ediția 1966). Unele dintre aceste lucrări sunt reproduse în prezenta revistă.

Se stinge după o grea suferință în 1974 la Offenbach în Germania Federală.

Decembrie 1981 MIHNEA ROMALO

ANEXE

ACTIVITATEA SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE

RUMÄNISCHE AKADEMISCHE GESELLSCHAFT
Zweigstelle Deutschland
Fritz-Meyer-Weg 47/1, 8000 München 81
Telefon 089/95 57 57

SÜDOSTDEUTSCHES KULTURWERK
Güllstraße 7, 8000 München 2
Telefon 089/77 30 07

EINLADUNG

zu der

deutsch-rumänischen Tagung

vom 24. – 26. 9. 1981 in München

RUMÄNISCH-ABENDLÄNDISCHE KULTURBEZIEHUNGEN

RECEPŢIA DE LA PRIMĂRIE

Scriitorul Vintilă Horia e rugat să ia cuvântul în numele Societăţii Academice Române

Foto-Keiner, München

MANIFESTARE CULTURALĂ ROMÂNO - GERMANĂ ORGANIZATĂ LA MUNCHEN ÎNTRE 24-26 SEPTEMBRIE DE SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ DIN RFG

In zilele de 24-26 Septembrie 1981 s'au desfăşurat la München lucrările celei de a doua sesiuni culturale organizată de ramura Societăţii Academice Române din Germania. Şi de data aceasta, manifestarea a fost pregătită în colaborare cu aşezământul cultural al Germanilor originari din Sud-Estul Europei: „Südostdeutsches Kulturwerk". La reuniune au participat români stabiliţi în diferite regiuni ale Germaniei apusene, precum şi compatrioţi veniţi din alte ţări: Spania, Elveţia. Au fost de asemenea prezenţi membri ai grupurilor de Germani proveniţi din România (Saşi, Şvabi bănăţeni, Germani bucovineni şi dobrogeni), precum şi personalităţi ale vieţii culturale bavareze.

In cadrul manifestării, momentul principal l-a constituit recepţia oferită în seara zilei de 24 Septembrie de către oraşul München. In sala de şedinţe a Primăriei oaspeţii au fost salutaţi de consiliera municipală *Cäcilie Götschel*, au mulţumit pentru onoarea ce li s'a făcut, mai întâi reprezentanţii celor două instituţii organizatoare: *Constantin Sporea* din partea Societăţii Academice Române, iar reverendul *Josef Haltmayer* pentru aşezământul cultural al Germanilor sud-est europeni. Au luat apoi cuvântul, în numele referenţilor, profesorii universitari *Vintilă Horia* din Madrid şi *Artur Maurer* din Lübeck.

Vintilă Horia a sintetizat în câteva fraze esenţa exilului românesc, evidenţiind cele două aspecte — în apaerenţă contradictorii — ale specificului său: pe de o parte desrădăcinarea de peisajul natal, de ţara copilăriei - adică o nefericire de tip biblic, pe de alta integrarea în peisajul natural şi uman al ţării de adopţiune. Dsa s'a referit apoi la cele două realităţi ale poporului român care se suprapun: poporul de păstori transhumanţi şi poporul stabil, legat de pământ. Un nou aspect al transhumanţei se afirmă astăzi, simbolic, prin creatorii care trăiesc în lumea liberă şi redau în scrierile lor esenţa realităţilor române.

In după amiaza zilei de 24 Septembrie, deschizând reuniunea, *Dr. Constantin Sporea* preşedintele ramurii SAR din Germania, şi-a exprimat satisfacţia de a afla printre vorbitori pe domnul Artur Maurer din Lübeck, fost student al profesorului Sextil Puşcariu, care va evoca personalitatea cărturarului român. In continuare vorbitorul a trecut în revistă înfăptuirile SAR în sfertul de veac de când există, subliniind aportul hotărîtor pe care l-a avut şi îl are în prezent ramura SAR din Germania, înfiinţată la 21 Mai 1961.

Conferinţa ţinută de *Dr. Artur Maurer* a fost urmată, cum era de aşteptat, de vii discuţii, opera ştiinţifică şi patriotismul lui Sextil Puşcariu fiind cunoscute şi apreciate, nu numai de Români, ci şi de cercurile culturale germane. Programul primei zile a reuniunii s'a încheiat cu referatul prezentat de *Erika Pustejovsky* care, cu multă pricepere, a vorbit despre imaginea poporului român în scrierile autorilor de limbă germană din România.

Dimineaţa zilei de 25 Septembrie a fost dedicată problemelor teologice: monseniorul *Dr. Hieronymus Menges*, fost profesor de teologie la seminarul

catolic, a relevat convieţuirea armonioasă, de altă dată, a locuitorilor români şi germani din satele dobrogene, şi a descris, cu impresionante exemplificări, atmosfera de creştinească frăţietate pe care a cunoscut-o în anii grei de detenţie.

In continuare, preotul ortodox *Dr. Viorel Mehedinţu* a făcut o judicioasă analiza asupra modului cum este privit şi apreciat ortodoxismul de către protestantismul german. In după amiaza aceleiaşi zile, inginerul *Mihnea Romalo*, a prezentat istoricul aviaţiei româneşti, evidenţiind realizările compatrioţilor care s'au distins în acest domeniu pe plan international. Cei prezenţi au ascultat apoi cu mult interes referatul domnişoarei *Helga Fessler* care a redat, rezumativ, materialul prelucrat de dânsa privitor la presa apărută în limba română în afara graniţelor ţării, după cel de al doilea război mondial, şi consideraţii asupra limbii folosite în aceste periodice.

Programul şedinţei s'a încheiat cu redarea pe bandă de magnetofon a observaţiilor scriitorului *Ştefan Baciu*, profesor la Universitea din Hawaii, asupra unor aspecte ale interferenţelor culturale româno-latino-americane. Expunerea în limba română s'a încheiat cu câteva fraze în limba germană pentru participanţii la reuniune.

Prin conţinutul lor, temele abordate în ultima zi a sesiunii au generat ample şi animate intervenţii. In primul referat, *Mihai Cismărescu* a analizat evoluţia relaţiilor culturale româno-franceze şi interferenţele dintre cele două popoare, în raport cu legăturile similare ale Românilor cu alte naţiuni occidentale. Prof. *Vintilă Horia* a conferenţiat despre relaţiile istorice, politice şi culturale dintre poporul român şi cel spaniol. Vorbitorul a evidenţiat şi diverse aspecte puţin cunoscute ale acestor interferenţe, semnalând vechile legături existente încă în epoca formării poporului român.

Prezenţa celor peste 80 de participanţi la întâlnirea româno-germană şi dezbaterile fructuoase atestă succesul acestei manifestări culturale. Astfel de reuniuni trebuie să se înmulţească.

(B.I.R.E. No. 745) - CORESPONDENT-

*

SIEBENBÜRGISCHE ZEITUNG

15. Oktober 1981

„Exil bedeutet nicht nur Unglück, sondern auch Erkenntnis“

Rückblick auf deutsch-rumänische Tagung in München

Zusammen mit dem Südostdeutschen Kulturwerk, München, veranstaltete die Rumänische Akademische Gesellschaft — eine Einrichtung zum Teil seit Jahrzehnten im Westen lebender rumänischer Intellektueller — Ende September d. J. in München ihre zweite „Deutsch-rumänische Tagung“; Thema: Rumänisch-abendländische Kulturbeziehungen.

Neben rumänischen Wissenschaftlern, Schriftstellern und Professoren waren während der Vorträge vom 24. bis 26. September Prof. Dr. Hermann Gross, Prof. Dr. Kurt Rein, Dr. Wilhelm Bruckner, Dr. Artur Maurer, Min.-Rat a. D. Michael Stocker, Prof. Dr. Stadtmüller u. a. anwesend. Ein Empfang im Münchner Rathaus ging den Vortrags-Veranstaltungen voran.

Der Südostdeutsche

Tagung der Rumänischen Akademischen Gesellschaft in München

Zusammen mit dem Südostdeutschen Kulturwerk veranstaltete die deutsche Sektion der „Rumänischen Akademischen Gesellschaft“ unter der bewährten Leitung ihres Vorsitzenden Dr. Constantin Sporea, vom 24. bis 26. 9. 1981, mit dem Generalthema „Rumänisch-Abendländische Kulturbeziehungen“, eine gelungene Tagung in München.

Am 24. 9. gab es für die Veranstalter und Referenten einen Empfang im Rathaus.

EMPFANG IM RATHAUS

Begrüßungsansprache von Frau Stadträtin CÄCILIE GÖTSCHEL

Sehr geehrte Damen und Herren,

im Namen des Herrn Oberbürgermeisters und des Stadtrats der Landeshauptstadt München heiße ich Sie hier im Kleinen Sitzungssaal des Münchner Rathauses sehr herzlich willkommen.

Ganz besonders begrüße ich

die Vertreter der Rumänischen Akademischen Gesellschaft,

— an der Spitze Herr Dr. Sporea —

die Vertreter des Südostdeutschen Kulturwerkes,

— hier besonders Herrn Prälat Haltmayer —

die Vertreter der verschiedenen Volksgruppen aus Rumänien.

Wir freuen uns, daß die Rumänische Akademische Gesellschaft nun schon zum 2. Mal ihre Tagung in München abhält und damit bereits so etwas wie eine Tradition begründet. München ist eine alte Kulturstadt und seit 1800 durch den späteren König Max I. Josef auch Universitätsstadt. Durch ihre geographische lage ist unsere Stadt den Kulturkreisen des Ostens und Südostens besonders geöffnet, ich möchte fast sagen, verwandt. Bei der schon sprichwörtlichen Liberalitas Bavaricae steht München der Rumänischen Akademischen Gesellschaft immer als Tagungsort und als Arbeitsstätte zur Verfügung. Hier haben Sie die Möglichkeit, in Freiheit ihren wissenschaftlichen Arbeiten nachzugehen und ihre alte Kultur zu pflegen. Indem Sie dies hier tun, bereichern Sie unsere eigene Kultur - dafür danken wir Ihnen. Ich darf Sie auf dieses Fresko im Kleinen Sitzungssaal aufmerksam machen. Es ist eine Allegorie, Kunst und Wissenschaft huldigen König Ludwig I., dem großen Förderer von Kunst und Wissenschaft.

Wie mir Herr Dr. Sporea berichtete, haben Sie vor genau 20 Jahren die deutsche Zweigstelle der Rumänischen Akademischen Gesellschaft gegründet und ich möchte sagen, bezeichnenderweise war der Gründungsort München. Meine herzliche Gratulation zu diesem Jubiläum. Ich darf Ihnen noch herzliche Grüße von Stadtratskollege Podiuk bestellen, der Sie vor zwei Jahren hier im Rathaus begrüßte. Es verbleibt mir, Ihnen noch einen guten Verlauf Ihrer Tagung und einen angenehmen Aufenthalt in unserer Stadt zu wünschen, vielleicht verbunden mit einem Wies'nbesuch. Auch das gehört mit zur Münchener Kultur.

Antwort von Prof. Dr. VINTILĂ HORIA, Universität Madrid

Sehr geehrte Frau Stadtrat Götschel!

Es ist für mich eine außerordentlich große Freude, in diesen Tagen hier in München zu weilen, in der Stadt, von der man sagt, sie sei eine Stadt mit Herz, eine Stadt des Herzens.

Die Wärme und die Herzlichkeit, mit der Sie uns empfangen haben, beeindruckt mich um so mehr, als ich seit Jahren das Leben der aus ihrer Heimat entwurzelten Menschen beobachte und in verschiedenen Schriften versuche, dieses Leben zu schildern.

Ich weiß nicht, wie weit in Deutschland meine Bücher „Gott ist im Exil geboren" und „Der Ritter der Resignation" bekannt sind und welchen Eindruck sie hinterlassen haben. Ich möchte in dieser Hinsicht nur erwähnen, daß alles, was ich in diesen Romanen geschrieben habe, wahres Schicksal darstellt, ein Schicksal, das schon in den vergangenen Jahrhunderten verschiedene Völker - darunter *auch mein Volk* - erlebt haben, ein Schicksal, das wir, Millionen von Menschen, heute noch erleben. Es ist ein tragisches und trauriges, mit viel Leiden verbundenes Schicksal, ein Unglück durch die Entwurzelung aus der Heimat, durch die Trennung von lieben Menschen, von Landschaften, Freunden, Verwandten.

Aber diese Trennung, dieser Bruch der Lebensumstände ist *nicht nur ein Unglück*. Ich möchte unterstreichen, daß unsere Entwurzelung aus der Heimat, aus unserer Jugendzeit und die Verpflanzung auf einen neuen Boden gleichzeitig *ein Glück* darstellt.

Unser Leben weit von der Heimat unserer Jugendjahre bildet - parallel mit dem unglücklichen Schicksal - *auch das Glück*, und zwar durch die uns gebotenen Möglichkeiten einer *wichtigen Erkenntnis*.

So haben also die entgegengesetzten Ausdrücke: Glück und Unglück Gültigkeit für alle Exilrumänen.

Im biblischen Sinn bedeutet das Exil ein Unglück; denn der Mensch im Exil wiederholt durch Jahrhunderte das biblische Exil. Das Exil schließt in diesem Sinn eine Entwurzelung ein, nämlich ein Losgerissensein von den ursprünglichen Wurzeln, von der Heimat, von der Landschaft unserer Kindheit, von dem „mioritischen" Raum der Rumänen, von unseren Familien und Freunden, von Bukarest und von unserem Land, so wie wir es früher gekannt haben. Mit anderen Worten schließt das Exil ein grundlegendes Unglück ein, weil es das Losgerissensein von unserem eigenen Ursprung und Wesen bedeutet.

Gleichzeitig ist aber das Exil - und dies gerade für Schriftsteller und Künstler - ein Glück, das neben dem Unglück ergänzend seine Gültigkeit hat. Das Exil ist ein Glück, weil es einen wichtigen Schlüssel zur Erkenntnis darstellt.

Ich komme auf den Begriff der Ergänzung auch hinsichtlich des Wesens unseres Volkes zurück. Wenn wir überlegen, was den Charakter des rumänischen Volkes

im Grunde kennzeichnet, so stellen wir fest, daß sein Wesen aus zwei Realitäten - die bereits in seinem *Ursprung* vorhanden sind - besteht und daß diese Realitäten sich überlagern. Das rumänische Volk ist einerseits ein seßhaftes Volk, d. h. es ist an die Scholle gebunden. Es ist ein Volk, das niemals entwurzelt werden kann, es ist ein Volk des mit der Scholle verbundenen Bauern. Andererseits ist aber das rumänische Volk ein Hirtenvolk, d. h. ein Volk, das mit dem Begriff der Hirtenwanderung verbunden ist.

Nach Tausenden von Jahren wird nun durch das Exil der Rumänen heute die Ergänzung beider Begriffe erneut verwirklicht. Irgendwo zwischen der Donau und den Karpaten haben wird die seßhafte Realität des Bauern, die Standhaftigkeit der Geten und Daken, das in einem festbegrenzten Raum geborene und gebundene Volk. Wir im Exil hingegen bilden die rumänische Hirtenwanderung, verkörpern *die Idee der Tran.humanz*. Und die beiden Realitäten bleiben aneinander gebunden, sie müssen zusammenleben. Sie müssen koexistieren.

Ganz gleich, was für eine Politik in Rumänien getrieben wird, wir in der freien Welt lebenden Rumänen werden unserer Heimat niemals entrissen sein. Durch unsere Existenz hier im Abendland und dort in der Heimat wird diese Wahrheit bestätigt; wir hier stehen für die Hirtenwanderung, die natürlich nicht durch Hüten von Schafen, sondern durch unsere Schriften bezeugen. Und wir stellen somit einen wesentlichen Bestandteil der rumänischen Wirklichkeit dar.

Mit dieser Überzeugung, daß wir - die Exilrumänen - in unserem Herzen die verlassene Heimat tragen, daß wir der Heimat trotz allem nicht entrissen sind, verstehen wir auch das heutige Treffen. Hier, im Zentrum Europas, in Deutschland, in der Hauptstadt Bayerns - wo unzählige Exilgruppen beheimatet sind - hier haben die Rumänen, neben anderen kulturellen Zentren der Welt, eine geistige Heimat gefunden. Im geistigen Raum verkörpern wir hier unser Land, weil wir uns hier als Träger des kulturellen Schaffens aller aus Rumänien kommenden Gruppen zusammengefunden haben, um harmonisch miteinander zu wirken. Und wir sind der Landeshauptstadt München dankbar, daß sie uns dieses Treffen ermöglicht hat.

*

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ
REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI
18

CUPRINSUL

ALEXANDRU GREGORIAN: Psalm — Psalm — Psalm (Variantă) — Crăciun pribeag — Preistorie — Ferdinand şi Izabela — Ronda — Cu Rilke în Ronda andaluză — Anotimp andaluz — Nunta buburuzelor 5
FLORICA BAŢU: Păcatul de număr 14
VIRGIL IERUNCA: Afară 18
VETURIA MANUILĂ :Amintiri de la Unirea Transilvaniei cu Patria Mamă 19
NICOLAE NOVAC: Ora mărturisirii 35
VINTILĂ HORIA: Nu pe dinăuntru 37
S. G. THEODORU: Ultimul cânt — Fărâme şi bucăţi — In cenuşe — A armânilor Pind — Primăvara la Paris 56
MIRCEA ELIADE: Jurnal în Yucatan şi Guatemala 56
DUMITRU I. ICHIM: Ingeraş din Apuseni — Ochiul care ninge — Intoarcerea lui Peer Gynt 81
NICOLAE BALTADOR: Timpuri uitate 86
FLORICA BAŢU: Desnădejde — Cântarea treptelor — Rheo — Umbră a plopilor căzând peste noapte 91
NICOLAE NOVAC: Cearta 96
MIHAI NICULESCU: In treacăt 100
ŞTEFAN GHEORGHE THEODORU: Poarta 101
† LEONTIN CONSTANTINESCO: Cântau odată — Zborul amintirilor — Ceasul timpului 108
IOAN I. MIREA: Reînarmarea lui Dumnezeu 111
SERGIU GROSSU: Chemare — Logodnă — Sunt taine — Intr'adevăr şi noi — Undeva, departe 138
GHEORGHE DRAGHINCESCU: Actualitatea cosmologică pentru intelectuali grăbiţi 144
IOAN I. MIREA: Pustiuri de nisnp 153
CICERONE CERNEGURĂ: Dosar de pisici 156
MIHAI CISMĂRESCU: Din nou despre „Omul nou" 163

NEGRU PE ALB

CRONICI - IDEI - FAPTE
MONICA LOVINESCU: „Posteritatea contemporană" — VINTILĂ HORIA: Alexandru Gregorian (Pete de lumină) — HORIA STAMATU: Hölderlin şi esenţa poeziei de Martin Heidegger — ION POPINCEANU:Limba română ca limbă romanică răsăriteană — MIHAI CISMĂRESCU: Ştefan Baciu (Praful de pe tobă) — †TEODOR ONCIULESCU: Mario Ruffini — IOAN MIREA: George Stănescu — ION POPINCEANU: Teodor Onciulescu — CONSTANTIN SPOREA: Michael Cismarescu (Einführung in das rumänische Recht) — MIHNEA ROMALO: Maria Pană Buescu 167

ANEXE: ACTIVITATEA SOCIETĂŢII ACADEMICE ROMÂNE
Zilele culturale româno-germane 213
Un sfert de veac de activitate: 1957-1982 225

Partea redacţională a fost îngrijită de MIHAI CISMĂRESCU, GHEORGHE DRAGHINCESCU şi CONSTANTIN SPOREA

La ilustrarea revistei au fost folosite reproduceri după lucrările inedite ale fostei profesoare de compoziţie decorativă la facultatea de Arte Frumoase din Bucureşti MARIA PANA BUESCU

Bayerische Vereinsbank München Konto Nr. 326 436

25,— DM

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ · ROMA ·

UN SFERT DE VEAC DE ACTIVITATE

1957 — 1982

25

JAHRE TÄTIGKEIT

VERZEICHNIS DER VERÖFFENTLICHUNGEN

1. ACTA HISTORICA

I.	Roma 1959	368 S.	30,— DM
II.	München 1962	341 S.	32,— DM
III.	München 1964	438 S.	30,— DM
IV.	München 1965	208 S.	27,— DM
V.	München 1966	210 S.	24,— DM
VI.	München 1966	219 S.	27,— DM
VII.	München 1967	280 S.	36,— DM
VIII.	Roma 1968	460 S.	39,— DM
IX.	München 1968	360 S.	36,— DM
X.	München 1972	206 S.	28,— DM
XI.	München 1974	270 S.	42,— DM

2. ACTA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA

I.	Roma 1958	149 S.	15,— DM
II.	Roma 1964	565 S.	39,— DM
III.	München 1968	362 S.	36,— DM

3. ACTA PHILOLOGICA

I	Roma 1958	277 S.	20,— DM
II.	Roma 1959	280 S.	20,— DM
III.	Roma 1964	442 S.	32,— DM
IV.	Gembloux 1966	720 S.	45,— DM
V.	Roma 1966	333 S.	32,— DM
VI.	Roma 1976	191 S.	39,— DM

4. ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM

I.	Roma 1959	230 S.	16,— DM
II.	München 1965	242 S.	24,— DM
III.	München 1971	171 S.	18,— DM
IV.	München 1971	360 S.	36,— DM
V.	München 1972	152 S.	18,— DM

5. WERKE UND VERFASSER (Gesamtverzeichnis 1957–1968)

	München 1969	56 S.	8,— DM

VERZEICHNIS DER VERÖFFENTLICHUNGEN

6. REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI

1.	München 1962	157 S.	16,— DM
2.	München 1963	191 S.	16,— DM
3.	München 1964	251 S.	16,— DM
4.	München 1965	214 S.	16,— DM
5.	München 1966	198 S.	16,— DM
6.	München 1967	206 S.	16,— DM
7.	München 1968	274 S.	16,— DM
8.	München 1969	228 S.	16,— DM
9.	München 1970	172 S.	16,— DM
10.	München 1971	168 S.	16,— DM
11.	München 1972	172 S.	16,— DM
12.	München 1973	206 S.	20,— DM
13.	München 1975	196 S.	20,— DM
14.	München 1977	152 S.	20,— DM
15.	München 1978	192 S.	20,— DM
16.	München 1979	192 S.	20,— DM
17.	München 1980	240 S.	25,— DM
18.	München 1981	228 S.	25,— DM

7. COLLANDA DI STUDI E SAGGI

I.	Roma 1959	125 S.	10,— DM
II.	Roma 1962	151 S.	15,— DM
III.	Roma 1965	145 S.	15,— DM
IV.	Roma 1969	166 S.	10,— DM
V.	Roma 1971	94 S.	5,— DM
VI.	Roma 1973	355 S.	36,— DM

8. VERSCHIEDENES

I.	*Roman Horia:* Cenuşa visărilor noastre. Roma 1969	68 S.	10,— DM
II.	*Enescu Radu:* Leagănul gândirii. Roma 1971	150 S.	12,— DM

CONGRESE INTERNATIONALE

INTERNATIONALE WISSENSCHAFTLICHE TAGUNGEN

I. 28 Septembrie - 4 Octombrie 1957: *Roma*
COMEMORAREA LUI OVIDIU

II. 15 - 22 Octombrie 1958: *Mainz*
KULTUR UND FREIHEIT

III. 26 Septembrie - 3 Octombrie 1959: *Strasbourg*
UNITÉ NATIONALE ET COMMUNAUTÉ EUROPÉENNE

IV. 5 - 8 Octombrie 1960: *München/Ettal*
RUMÄNIEN ZWISCHEN WEST UND OST

V. 6 - 12 Septembrie 1961: *Venezia*
CRISI DI UMANITÀ

VI. 7 - 14 Septembrie 1962: *London*
ENGAGEMENT AND RESPONSIBILITY

VII. 6 - 12 Septembrie 1963: *Nijmegen (Olanda)*
CULTURE UNIVERSELLE ET ORIGINALITÉ NATIONALE

VIII. 8 - 14 Octombrie 1964: *Regensburg/Kloster Rohr*
DIE DONAU GESTERN UND HEUTE

IX. 4 - 10 Septembrie 1965: *Fribourg (Elveţia)*
UNITÉ DANS LA DIVERSITÉ

X. 1 - 7 Octombrie 1966: *Salamanca (Spania)*
ROMANIDAD — HISPANIDAD — RUMANIDAD

XI. 23 - 29 Septembrie 1967: *Roma*
STORIA E VALORI PERENNI

XII. 5 - 11 Septembrie 1968: *Salzburg*
KULTUR UND ZIVILISATION IM EUROPÄISCHEN SÜDOSTEN

XIII. 15 - 24 August 1969: *Washington - Cleveland - Jackson - Detroit*
THE ROMANIAN AND WORLD CULTURE

XIV. 4 - 14 Septembrie 1970: *Paris*
L'INDÉPENDANCE ROUMAINE ET L'OCCIDENT

Talantul ce mi-ai dat l-am răsădit
Și alții doi cu el am dobândit
Prileț de poticneală și pierzare.

De rugul toamnei, Doamne, mă desfac:
Din cer când vei veni pe-un nor călare
Să mă găsești netrebnic și sărac.

PSALM

Christinei

Pe bolta nopții largi, trufașe hume
Altar aprins în prag de veșnicii.
Atâta Doamne-ți cer numai: Să fii
Și să privești din stele peste lume.

S'ascult în noapte tainic glasul tău
Cum se coboară'n murmur de izvoare
Să-ți simt căldura'n razele de soare
Mânia să-ți măsor în vântul rău.

Pe drumul aspru, seara, lângă mine
Să treacă umbra ta ca un fior
Trufia ca și teama s'o dobor
Și să cunosc ce-i rău și ce e bine.

De șarpele din gând viclean și prost
Și de ispita-i stearpă mă păzește
Să nu mă'ndoi când răul biruește
Să nu mă'ntreb de am sau nu vreun rost.

Purtându-mi greu povara de țărână
Să urc încet calvarul omenesc
Iar dacă la vreun cot mă poticnesc
Tu să mă-aștepți și să mă iei de mână.

Și de-mi va fi urcușul lung – sau nu –
Când sus pe deal n'oi mai găsi cărare,
Să intru lin în liniștea cea mare
Și liniștea cea mare să fii Tu.

PSALM
(Variantă)

Pe Tine Cel Ce m'ai făcut
Dintr'o fărâmă de urcior
Suflându-Ți boarea peste lut,

Pe Tine Cel ce-ai luat din vânt
Și-ai altoit scântei de vis
Pe umbra Ta de pe pământ,

Pe tine Cel Ce ieri m'ai pus
Cu tibișir de jar să scriu
Abecedar de stele Sus,

Pe Tine Cel Ce stai în jeț
Atotcuprinzător și'nalt
Și-mi ești și Tată și Județ,

Acum Te'ntreb, Doamne, și-Ți cer,
Fie-mi iertat, o dumirire:
Când o să-ți bat la poartă'n cer

Smerit, sub glugă de văpăi
Urcând spre dincolo de veac
La'nfățișarea de apoi,

Știu, după trup fi-voi cumva
Cum, Ziditorule-ai fost scris,
Țurțur sau pulbere'n vreo stea.